

UNIwersytet Zielonogórski

Wydział Nauk Społecznych

Dziedzina naukowa: nauki społeczne

Dyscyplina naukowa: pedagogika

mgr Adam Stankiewicz

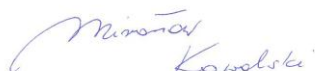
**SPOŁECZNO – EDUKACYJNE
FUNKCJE POLICJI
W
NARRACJACH TRZECH POKOLEŃ
POLICJANTÓW**

SOCIAL AND EDUCATIONAL FUNCTIONS OF THE POLICE
IN NARRATIVES OF THREE GENERATIONS OF POLICE OFFICERS

Praca doktorska napisana pod naukowym
kierunkiem

dra hab. Mirosława Kowalskiego, prof. UZ

Akceptacja promotora:

Zielona Góra 2024

SPIS TREŚCI

Wstęp	4
Rozdział I. Socjalizacja, resocjalizacja – teoria i koncepcje w naukach społecznych	7
I.1. Resocjalizacja w perspektywie historycznej. Pedagogika resocjalizacyjna	7
I.2. Kontrola małych grup społecznych w zakresie oddziaływań profilaktycznych.....	19
I.3. Rodzina i ulica jako środowisko wychowawcze.....	40
Rozdział II. Policja. Rola – funkcje – priorytety – zadania	55
II.1. Historia Policji – od instytucji totalnej do prospołecznej. Więzy społeczne fundamentem prospołecznych działań Policji.....	56
II.2. Policja jako instytucja społeczna. Zadania Policji – w służbie człowiekowi. Policja w społeczeństwie obywatelskim. Komunikowanie się Policji ze społeczeństwem. Dzielnicy jako kreator dialogu Policji ze społeczeństwem.....	69
II.3. Strategie Policji (KGP, KWP) w obszarze społecznym – wybór i analiza. Policja w percepcji społecznej – przegląd badań.....	83
Rozdział III. Policjant jako współkreator społeczności lokalnej (perspektywa społeczno – edukacyjna)	109
III.1. Etyka funkcjonariusza Policji. Policjant jako osoba publiczna.....	109
III.2. Uspołeczniająca, profilaktyczna i resocjalizacyjna rola współczesnego policjanta.....	124
III.3. Kampanie i projekty realizowane w ramach działań prospołecznych policjantów. Publikacje Policji płaszczyzną edukowania społeczeństwa.....	137

Rozdział IV. Metodologia badań własnych.....	158
IV.1. Uzasadnienie wyboru paradygmatu badawczego, orientacji metodologicznej i metod badawczych.....	158
IV.2. Przedmiot i cele badań.....	161
IV.3. Problemy badawcze.....	164
IV.4. Metody, techniki i narzędzia badań własnych.....	167
IV.5. Organizacja badań i charakterystyka terenu badań. Charakterystyka grupy badawczej i kryterium doboru badań.....	170
Rozdział V. Analiza zebranego materiału empirycznego – narracje policjantek i policjantów.....	179
V.1. Przebieg socjalizacji/edukacji (w tym poza i nieformalnej) koegzystencja społeczna oraz funkcjonowanie badanych w rodzinie pochodzenia i instytucjach edukacyjnych.....	179
V.2. Postrzeganie funkcjonowania Policji (perspektywa Policji jako instytucji z przypisanymi jej funkcjami społeczno – edukacyjnymi w obliczu stałości i zmienności polityki państwa).....	191
V.3. Relacje z innymi policjantami, społecznością lokalną, przedstawicielami instytucji samorządowych, rządowych i oświatowych.....	201
V.4. Model społeczno-edukacyjnej funkcji Policji i strategii działania.....	209
V.5. Własne aktywności w aspekcie zasad moralnych, hierarchii wartości oraz obowiązków/zobowiązań/powinności wynikających z pełnionej roli w środowisku lokalnym.....	214
V.6. Cel i sens oraz znaczenie aktywności społeczno-zawodowych. Oczekiwania wobec własnej przeszłości/przyszłości społeczno - zawodowej.....	224
Wnioski.....	240
Bibliografia.....	249
Akty prawne.....	264
Netografia.....	266

WSTĘP

Podjęmowany w poniższej rozprawie doktorskiej temat jest istotny zarówno z punktu widzenia nauki, jak i zadań praktycznych realizowanych w codziennej służbie przez funkcjonariuszy Policji. Działania prewencyjne policjantów wobec społeczności lokalnych stanowią bardzo istotne zagadnienie społeczne, wyrażane w działaniach edukacyjnych. Zadania z zakresu określonej polityki wychowawczej oraz penitencjarnej nazywane są „*twórczą resocjalizacją*”¹ i ukierunkowane na wprowadzanie zmian pomiędzy społecznościami lokalnymi, a wskazanymi wymiarami tożsamości osobowej.

W obecnie dynamicznie zmieniających się czasach głównym zadaniem Policji jest sprawowanie nadzoru nad bezpieczeństwem i porządkiem publicznym. Współcześnie Policja postrzegana jest przez społeczeństwo jako organizacja, która skupia się głównie na przestrzeganiu i egzekwowaniu przepisów prawa. Jednakże oczekiwania społeczeństwa, a zwłaszcza społeczności lokalnych, dotyczą edukacyjnej funkcji Policji. Chcąc sprostać stawianym wymaganiom, policjanci znaczną część swych działań powinni ukierunkować na zadania z zakresu socjalizacji społecznej i profilaktyki, a także resocjalizacji.

W rozprawie podjąłem próbę wskazania zakresu działań, które powinny zaistnieć w instytucji prospołecznej, jaką jest Policja, a które w swych założeniach skupiałyby się na edukowaniu społeczeństwa. Jednocześnie starałem się nakreślić kierunki zmian, jakie w tym celu powinny zajść w organizacji. W znacznym stopniu przyczynią się one zarówno do zmiany wizerunku Policji, jak i sposobu realizacji zadań, skutkujących wzmożeniem działań z zakresu społeczno - edukacyjnych funkcji Policji.

Zagadnienia, które opisałem w części teoretycznej pracy, mają za zadanie wyjaśnienie głównych pojęć, przedstawienie, jak postrzegana była resocjalizacja dawniej i jak się ją postrzega dzisiaj, jaki wpływ na adolescentów mają małe grupy społeczne, a jakie rodzina oraz środowisko rówieśnicze. Po

¹ M. Konopczyński, *Twórcza resocjalizacja. Wybrane metody pomocy dzieciom i młodzieży*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1996, s. 13.

wyjaśnieniu powyższych zagadnień należało uszczegółowić zadania i role stawiane przez społeczeństwo i lokalne społeczności Policji. Opisując te zagadnienia, trzeba było przyjrzeć się początkom instytucji Policji oraz zachodzącym w niej przemianom, spowodowanym w przeszłości zmianami ustrojowymi i politycznymi w kraju.

Kolejny rozdział poświęciłem działalności Policji w III Rzeczypospolitej. Zawiera on opis priorytetowych zadań Policji, stawianych po jej utworzeniu, a także ich ewolucji na przestrzeni lat. Przedstawiona została również funkcja edukacyjna Policji i sposoby jej realizacji przez wybraną grupę funkcjonariuszy, tj. dzielnicowych. Swoje rozważania skupiłem na idei *community policing*, która opisuje innowacyjny model współpracy instytucji Policji z obywatelami. Dodatkowo zostały przedstawione przedsięwzięcia realizowane przez wyspecjalizowane w tym zakresie komórki Policji – Wydziały Komunikacji Społecznej.

Ostatni rozdział przedstawia metodologię pracy. Została w nim dokonana analiza wypowiedzi przedstawicieli trzech pokoleń policjantów na temat tego, w jaki sposób realizowali i realizują edukacyjną funkcję Policji względem społeczeństwa. Na skutek analizy wniosków z przeprowadzonych badań zostały wskazane obszary, w których powinny nastąpić zmiany. Czynnikiem, który wpłynie na poprawę współpracy Policji i społeczności lokalnych, jest zmiana podejścia policjanta do obywatela zarówno w kontaktach osobistych, jak i poprzez wypełnianie zadań edukacyjnych skierowanych do określonych grup społecznych. W końcowej części pracy zostały przedstawione wnioski wskazujące na zakres zmian, jakie powinna wprowadzić Policja, aby móc w sposób pełny realizować tę niezmiernie ważną funkcję.

Przeprowadzone badania i ich późniejsza analiza pozwoliły na przedstawienie w ostatniej części pracy refleksji i wniosków. Analizowane w ten sposób zjawisko, będące przedmiotem tej rozprawy, ma na celu przedstawienie sposobów przyczyniających się do podwyższenia jakości

czynności służbowych wykonywanych przez policjantów w zakresie realizacji zadań dotyczących społeczno-edukacyjnej funkcji Policji.

Na końcu pracy zostały umieszczone podsumowanie dysertacji oraz literatura, z której korzystałem w trakcie pisania pracy.

ROZDZIAŁ I. Socjalizacja, resocjalizacja – teoria i koncepcje w naukach społecznych

Naukowcy na świecie rozpatrują resocjalizację jako ponowne lub odłożone na później celowe działanie socjalizujące. Wpisuje się ona w szeroki zakres badawczy nauk społecznych i humanistycznych. Skupia się głównie na problemach zmian w emocjach i zachowaniach jednostki, na zjawisku społecznej przynależności, na procesie ukierunkowania w kształtowaniu prawidłowych postaw społecznych, a także na reintegracji społecznej jednostki w związku z rekonstrukcją jej tożsamości indywidualnej lub grupowej. Wielość i różnorodność koncepcji pozwala na znalezienie odpowiedniego sposobu dotarcia do indywidualnego człowieka, pomimo tego, że nie można wskazać jednej uniwersalnej drogi prowadzącej do readaptacji i reintegracji społecznej. Analizie są poddawane ciągle nowe propozycje resocjalizacyjne, ukierunkowane na rozwiązanie konkretnego problemu².

I.1. Resocjalizacja w perspektywie historycznej. Pedagogika resocjalizacyjna

Pojęcie przestępstwa rozumianego przez społeczeństwo jako zachowanie dewiacyjne na przełomie wieków ulegało wielu zmianom. Naukowcy przez cały czas zastanawiają się, jaka jest jego natura, jakie są jego efekty i w jaki sposób można kontrolować tego typu antyspołeczne zachowania. Jednakże wciąż pozostaje nierozstrzygnięte, jakiego rodzaju środki może zastosować społeczeństwo w celu zminimalizowania liczby przestępczych zachowań i zapobiegania im. Coraz więcej aspektów tego specyficznego, a zarazem skomplikowanego zjawiska społecznego jest ujawnianych³.

Działania profilaktyczne, nawiązujące swym zakresem do dziedzin naukowych prawa, socjologii, psychologii, pedagogiki wraz z wybranymi dziedzinami medycyny, w tym psychiatrii, możemy definiować jako

² J. Kusztal, K. Kmieciak-Jusięga, *Konteksty resocjalizacji i readaptacji społecznej*, Akademia Ignatianum – Wydawnictwo Apostolstwa Modlitwy, Kraków 2014, s. 9.

³ A. Baładynowicz, *Probacja. System sprawiedliwego karania*, Wydawnictwo Kodeks, Warszawa 2002, s. 7.

resocjalizację. Główną motywacją tych aktywności jest chęć ratowania osób, które weszły w konflikt z prawem, zjednania ich, przywrócenia do życia społecznego dla dobra i korzyści społeczeństwa. Dodatkowo chodzi również o zastosowanie działań profilaktycznych wobec osób zagrożonych wpływem środowisk kryminogennych. Można również określić te działania w szerokim społecznym ujęciu jako pracę z osobami niechętnymi do dostosowywania swoich postaw i zachowań do ogólnie przyjętych norm prawnych, społecznych i obyczajowych⁴.

Termin „resocjalizacja” po raz pierwszy zaistniał na przełomie XIX i XX wieku w chwili, kiedy nauki prawne wywarły swój wpływ na istniejące koncepcje pozytywistyczne, a które zakładały, że przestępstwo jest następstwem przyczyn biologicznych lub społecznych. Przyjęte zostało, że oddziałując na jednostkę z jednoczesnym przywołaniem obowiązującego prawa, można dokonać zmian postaw osoby wobec przestępstwa. W resocjalizacji oraz w medycynie można używać pojęć: wyleczony całkowicie, wyleczony z pozostałymi defektami i brak możliwości wyleczenia. Mówi się również o uzyskaniu wyników pełnych, częściowych lub nieskutecznych⁵.

Można zatem zauważyć, że wraz ze wzrostem rozwoju gospodarczego i społecznego zwiększyła się otwartość społeczeństwa na działania podejmowane w stosunku do osób zagrożonych dewiacją społeczną. Dzieje się tak zarówno przed, jak i po wejściu jednostki w konflikt z prawem. Działania te realizowane są również w stosunku do osób, które stale lub przejściowo znajdują się pod wpływem środowisk działających na nie destrukcyjnie. Podstawą takiego rodzaju działań społecznych jest uświadomienie sobie szkodliwości głębokiego odrzucenia przez społeczeństwo. Takie podejście społeczne jest przyjmowane jako ogólna zasada specyficznego traktowania osób, które są szczególnie zdemoralizowane, a zarazem dopuściły się czynów o wysokiej szkodliwości społecznej. Jednocześnie stosowana jest wobec nich

⁴ S. Woronowicz, *Resocjalizacja – zarys problematyki*, [w:] *Opracowania tematyczne* 2015, OT - 636, s. 3.

⁵ K. Wyka, S. Kaśków, W. Urbanek, *Czy resocjalizacja mam sens*, <https://docplayerokupl/16251586-Cele-zadania-i-granice-resocjalizacji.html>, (dostęp w dniu 25 marca 2023 roku).

zasada akceptacji, w myśl której osoby z odchyleniami od norm mają prawo do szczególnego rodzaju opieki i pomocy. Zasada akceptacji łączona jest z zasadą pomocy, wyrażająca się w podjęciu działań, które przyczyniają się do rozwoju osób niedostosowanych społecznie⁶.

Stwierdzić należy, że największy wpływ na rozwój nauk o resocjalizacji w XX wieku miały: nurt teoretyczny, tj. behawioralny, psychodynamiczny, nurt psychologii humanistycznej, nurt kognitywny, tj. psychologia poznawcza oraz nurt interakcyjny, tj. interakcjonizm symboliczny. Spowodowało to, że koncepcje i teorie naukowe, które stanowią podstawę teorii i metodyki resocjalizacji, zostały podzielone na grupy z odmiennymi podejściami metodologicznymi⁷.

Powtarzając za M. Konopczyńskim, uznaje się, że największy wpływ na rozwój pedagogiki miały dwa nurty: behawiorystyczny i psychodynamiczny. Koncepcje behawioralne opisują nieprzystosowanie społeczne jako formy zachowań, które są awersyjne, a zarazem stanowią utrudnienie dla ogółu społeczeństwa. W następstwie tego stają się również powodem dyskomfortu dla tej osoby. Zachowania te objawiają się poprzez łamanie przyjętych ogólnie norm społecznych, burzą powstałe relacje interpersonalne. W zakres takiego rodzaju postaw wchodzi również zachowania autodestrukcyjne, które powodują zagrożenie i cierpienie innych osób. Teorie behawioralne uznają, że człowiek w trakcie życia uczy się odpowiednich form zachowań i reakcji. Tak rozumiane uczenie się podlega procesom wzmocnień psychologicznych. Oznacza to, że im częściej i mocniej osoba będzie nagradzana psychologicznie, tym szansa na wystąpienie i utrwalenie zachowań pożądanых będzie większe. Teorie behawioralne zatem mają doprowadzić do wyjaśnienia podstawowych powodów zachowań osób niedostosowanych społecznie. Następnie poprzez wykorzystanie pojęciowych i metodycznych narzędzi niezbędnych do

⁶ S. Woronowicz, *Resocjalizacja – zarys problematyki...*, dz. cyt., s. 3 - 4.

⁷ M. Konopczyński, *Pedagogika resocjalizacyjna – w kierunku twórczej resocjalizacji*, [w:] *Nauki o wychowaniu. Studia Interdyscyplinarne* 2018, nr 1 (6), s. 65.

przeprowadzenia analizy, oceny i korekcji zachowań, które są zauważalne i rozpoznawalne⁸.

Początki koncepcji psychodynamicznych sięgają do osiągnięć freudowskiej psychoanalizy, a później neopsychoanalizy. Głównym ich zadaniem jest odkrycie, jaki wpływ na obecne zachowania człowieka mają jego doświadczenia z dzieciństwa, a w głównej mierze to, jakie były jego relacje z matką. W ramach tej koncepcji zostały wyróżnione trzy dominujące ludzkie sfery: „id”, „ego” i „superego”, tzn. podświadomość, świadomość i nadświadomość. Nierówne wartości energetyczne tych zachowań są czynnikiem powodującym powstawanie zaburzeń w zachowaniu człowieka. Dzięki nurtowi psychodynamiki do praktyk resocjalizacyjnych zostały wprowadzone różne formy psychoterapii, np. terapia indywidualna, grupowa, psychodrama czy też socjodrama⁹.

Nie można pominąć teorii zintegrowanej, tzw. „*koncepcji wielodyscyplinowej*”, która powstała w wyniku niezadowolających efektów działań profilaktycznych, a działania swoje oparła na koncepcjach i teoriach kontroli społecznej. Mnogość zagadnień dotyczących patologii społecznej i metod resocjalizacyjnych jest związana z dużą ilością koncepcji i teorii, które starają się wyjaśnić wskazane zagadnienia. Ma to negatywny wpływ na określenie teoretyczne i metodologiczne tego zjawiska. Stanowi to poważny zarzut, kierowany w stronę głównych założeń pedagogiki resocjalizacyjnej. Można również powiedzieć, iż obecnie nie zauważa się występujących w czystej postaci założeń teoretycznych i metodologicznych, które oparte byłyby tylko na jednej dyscyplinie naukowej albo grupie spójnych ze sobą teorii¹⁰.

Obecnie, poszukując teoretycznych podstaw pedagogiki resocjalizacyjnej, należy skupić swoje działania na podejściu socjologiczno-psychologiczno-kryminologicznym. Szczególną

⁸ M. Konopczyński, *Pedagogika resocjalizacyjna wobec (re)socjalizacji młodzieży w „rzeczywistości poszerzonej”*. Komentarz do zjawiska empatii i agresji w sieci internetowej, [w:] *Resocjalizacja Polska* 2020, nr 19, s. 10 - 11.

⁹ Tamże, s. 11.

¹⁰ M. Konopczyński, *Pedagogika resocjalizacyjna – w poszukiwaniu nowych kontekstów teoretycznych i aplikacyjnych*, [w:] *Studia Pedagogiczne* 2017, t. L, s. 229.

uwagę warto poświęcić możliwości poddania korekcji i naprawie zaburzonych funkcji. Współcześnie M. Konopczyński określa resocjalizację jako „*ex definitione (...) ponowną socjalizację, a więc powtórne uspołecznienie jednostki nieprzystosowanej społecznie w celu umożliwienia jej poprawnego funkcjonowania w powszechnie akceptowanych rolach życiowych i społecznych*”¹¹. W ten sposób pojmowana działalność resocjalizacyjna związana jest z materiałem przekazywanym w trakcie kształcenia oraz wynika z doświadczeń własnych instytucji zajmujących się problematyką resocjalizacji¹².

Pedagogika resocjalizacyjna współcześnie w mniejszym stopniu dokonuje analizy czynników wpływających na powstawanie zjawisk dewiacyjnych, a także nie skupia się na wyjaśnianiu, w jaki sposób im przeciwdziałać w zakresie ujęcia behawioralnego, psychodynamicznego, czy też psychologii humanistycznej. W chwili obecnej zaczynają dominować dwa nurty teoretyczne, które mają zbliżone do siebie podejście metodologiczne, ale różnią się refleksją pedagogiczną. Nurty te to koncepcje interakcyjne, oraz kognitywne. Pierwsza z nich początki swoje ma w interakcjonizmie symbolicznym, gdzie skupiano się na znaczeniu symboli występujących w działaniach ludzkich. Powstające kontakty międzyludzkie określane są jako wymiana i wspólne tworzenie znaczeń symboli, powstałych w wyniku interakcji. W wyniku tego typu zjawisk kształtują się osobowości partnerów, co pozwala na prawidłowe funkcjonowanie w grupach społecznych. W interakcjonizmie analizie poddawane są:

- umysł – będący procesem myślenia w alternatywnych kategoriach działań;
- jaźń – określająca świadomość posiadania własnej odrębności;
- interakcja – będąca potwierdzeniem oddziaływania na siebie dwóch lub więcej jednostek;

¹¹ M. Konopczyński, *Pedagogika resocjalizacyjna. W stronę działań kreujących*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2015, s. 9.

¹² M. Konopczyński, *Pedagogika resocjalizacyjna – w poszukiwaniu...*, dz. cyt., s. 229.

– społeczeństwo – określające życie zbiorowe ludzi, które oparte jest na zachodzących między nimi interakcjach. W ten sposób wytwarza się samowystarczalna zbiorowość.

Druga z koncepcji – kognitywna – swoje początki czerpie z psychologii poznawczej, a głównie z poznawczych teorii osobowości. Podstawowym założeniem tej teorii jest stwierdzenie, że aktywność psychiczna i społeczna człowieka tworzy rzeczywistość. Rzeczywistość ta następnie wpływa na zmianę samego siebie w oparciu o uzyskane zasoby informacyjne, wytworzone w rezultacie porównań swoich zachowań. Zaobserwowane wskutek porównań różnice przyczyniają się do powstawania konfliktów w interakcjach społecznych i komunikacji. Każda osobowość jest tworem indywidualnych i niepowtarzalnych własnych doświadczeń. Wytworzenie głębszej interakcji z inną osobą rodzi potrzebę poznania i akceptacji systemów wpływających na jej osobowość¹³.

Zauważyć należy, że obie ze wskazanych koncepcji uwypuklają znaczenie ludzkiej tożsamości oraz prezentują, jaką rolę odgrywa jej regulacyjny charakter. Należy przyjąć, że ludzka tożsamość jest ściśle powiązana z rolami społecznymi, które człowiek odgrywa w życiu. Tworzone w ten sposób przestrzenie tożsamościowe, powiązane z rolami życiowymi, często wzajemnie się uzupełniają, choć niekiedy wykluczają. To, w jaki sposób wpływają one na siebie, jest powiązane z parametrami strukturalnymi i tożsamością człowieka¹⁴.

Osoby nieprzystosowane społecznie w trakcie swojego rozwoju borykają się ze zjawiskiem dysonansu poznawczego. Powoduje to u nich występowanie rozbieżności poznawczych, przez co doświadczają często poczucia dyskomfortu psychicznego. Przyczyną wewnętrznego rozdwojenia zachodzącego w psychice tych osób są z jednej strony zubożenie i często jednostronna socjalizacja, z drugiej strony natomiast chęć prawidłowego pełnienia ról społecznych.

¹³ Tamże, s. 229 – 230.

¹⁴ Tamże.

Zmiana elementów poznawczych samego siebie jest próbą redukcji poczucia dyskomfortu. Do tych elementów zaliczyć należy:

- zmianę uczuć względem samego siebie i innych osób,
- tworzenie nowych postaw,
- zmianę przekonań.

Osoby wykluczone społecznie wykazują względem własnej osoby niski poziom różnicowania. Powoduje to, że chcąc ograniczyć odczucie dyskomfortu psychicznego, ograniczają swoje działania do ubogich sposobów wypełnienia podejmowanych ról. Następstwem tego jest, powstanie fragmentarycznych tożsamości, które nadal są na ogół nieakceptowane społecznie. Można zatem stwierdzić, że dysonans poznawczy wynika z potrzeby zachowania swojej integralności. Założenia własnego „Ja” są zdecydowanie bardziej zauważalne u osób, które posiadają pozytywny obraz samych siebie, niż u osób z zaniżonym obrazem własnej wartości. W przypadku osób z zaniżoną własną samooceną dopuszczone jest przez nie występowanie wadliwych zachowań, skutkujących konstruowaniem przez nie jednowymiarowych i zubożałych parametrów tożsamości¹⁵.

Uznaje się, że **głównym z celów wychowania resocjalizacyjnego jest ujęcie w sposób całościowy rozwoju osoby nieprzystosowanej społecznie, zarówno w zakresie jego wymiarów osobowych, jak i pełnionych ról.** To z kolei stanowi podstawowy czynnik oddziaływań pedagogicznych. Nauka takiej osoby, aby z jednej strony była podmiotem życia, a z drugiej przystosowanie jej do innych podmiotów, tj. ludzi, sytuacji i zdarzeń, stanowi wykonanie zadania socjalizacji człowieka. Należy zatem stwierdzić, że celem pojmowanego w sposób tradycyjny wychowania resocjalizacyjnego jest wspomaganie procesów socjalizacyjnych. Natomiast w przypadku, w którym socjalizacja nie będzie przebiegała w sposób prawidłowy, zasadnym jest zastosowanie korekty, modelowań i uzupełnień wychowawczych¹⁶.

¹⁵ Tamże, s. 231 – 232.

¹⁶ Tamże, s. 67.

Zgodnie ze stwierdzeniem M. Konopczyńskiego, zarówno uczeni, jak i wychowawcy-praktycy są zdania, że problem braku skuteczności oddziaływań resocjalizacyjnych narasta. Pomimo zastosowania coraz większej ilości i różnorodności środków wychowawczych, korekcyjnych i psychokorekcyjnych, efekty przez nie przynoszone nie są zadowalające. Głównym zadaniem stosowanych środków wychowawczych jest urealnienie i u efektywienie procesów resocjalizacji, jednakże nie są one w pełni wykorzystywane. Podstawowym tego powodem jest brak wykorzystania potencjałów rozwojowych samych nieprzystosowanych społecznie osób. Wprowadzając w kanony pracy resocjalizacyjnej pojęcie twórczej resocjalizacji, M. Konopczyński określił ją jako działającą dwupłaszczyznowo. Pierwsza z płaszczyzn ma za zadanie uaktywniać potencjały rozwojowe osoby nieprzystosowanej społecznie. Druga natomiast uruchamia określone materialne i społeczne działania. Poprzez rozwój potencjału osób niedostosowanych społecznie wpływa się na sposób postrzegania otaczającej je rzeczywistości społecznej. Osoby takie zaczynają nową dla nich rzeczywistość postrzegać w kategoriach sytuacji akceptowalnych i rozwiązywalnych. **Działania takie wpływają na nabywanie i rozwój nowych kompetencji poznawczo-osobowych, których następstwem jest poznanie dotychczas nieznanymi sposobów rozwiązywania sytuacji życiowych. Do materialnych i społecznych efektów oddziaływań resocjalizacji twórczej należą kreatywne wytwory w postaci np. namalowanych obrazów, napisanych wierszy, wykonywanych utworów muzycznych.** Resocjalizacja twórcza realizuje się także poprzez aktywność sportową. Zadania tego typu utrwalają i zakorzeniają w osobie powstające w niej nowe pozytywne cechy¹⁷.

Taki rodzaj twórczości osoby nieprzystosowanej społecznie nazywany jest twórczością resocjalizacyjną wewnętrzną i zewnętrzną. Twórczość resocjalizacyjna wewnętrzna w tym przypadku dotyczy zmian osobowościowych, zachodzących w człowieku. Natomiast twórczość

¹⁷ Tamże, s. 68 – 69.

resocjalizacyjna zewnętrzna określa społeczne rezultaty takich zmian. Pogłębienie refleksji nad procesem twórczej resocjalizacji skutkuje bardziej skomplikowanym sklasyfikowaniem zjawiska, które wskazuje na inne wymiary oceny twórczości wychowanków. Osoby, które przez taki rodzaj działań resocjalizacyjnych odnajdują i kreują swoje nowe wymiary osobowe, społecznie stają się twórcami samych siebie. Nie ma w tym przypadku znaczenia, jak dany rodzaj twórczości zostanie zakwalifikowany lub jaki zostanie mu nadany status. Ważne jest, aby w wyniku tej działalności zaistniała szansa wytworzenia w osobie nieprzystosowanej społecznie nowego wymiaru jej tożsamości. Dodatkowym efektem tych działań jest zaakceptowanie przez osobę swojego nowego miejsca funkcjonowania w społeczeństwie¹⁸.

Twórcza resocjalizacja dzięki swoim metodom działań pozwala na odnalezienie i rozwinięcie osobie niedostosowanej społecznie jej ludzkiego potencjału. U podstaw twórczej resocjalizacji leży zadanie stymulowania i wpływania na rozwój czynników i mechanizmów oraz procesów twórczych osób niedostosowanych. Następstwem tych działań jest znajdowanie nowych sposobów rozwiązywania sytuacji konfliktowych. Problemy rozwiązywane w nieznanym dotąd sposób wpływają na wykreowanie nowej tożsamości. W taki sposób pojmowana twórcza resocjalizacja staje się nauką o rozwoju i wzmocnieniu osoby niedostosowanej społecznie, zarówno w wymiarze indywidualnym, jak i społecznym. Efektem twórczej resocjalizacji jest rozwinięcie w człowieku jego kompetencji i umiejętności. Następstwem tego staje się umożliwienie podejmowania działań, które prowadzą do większej aktywności człowieka w społeczności. Drugorzędnym efektem tego rodzaju resocjalizacji są przedmioty wytworzone przez osoby niedostosowane społecznie. Stanowią one swoisty „produkt uboczny” powstały w trakcie procesu wychowania resocjalizacyjnego. Osoby patologiczne poprzez wytwarzanie różnego rodzaju dóbr, na przykład w postaci obrazów, czy też poprzez aktywność sportową, stają się osobami, które łatwiej zaakceptować społeczeństwu. Aktywności przejawiane w różnych formach są ściśle

¹⁸ Tamże, s. 69.

powiązane z tym, że osoba, której rozwój następuje poprzez przebywanie w nowych ośrodkach kulturalnych, odkrywa w sobie nowe emocje i rozbudowuje swoje myślenie i wyobraźnię. Pojmowana w ten sposób resocjalizacja twórcza, zorientowana na zaspokajanie potrzeb człowieka, przy zachowaniu akceptacji społecznej, w znaczący sposób minimalizuje kontynuowanie zachowań patologicznych. Powoduje to również zmniejszenie różnego rodzaju negatywnych procesów socjalizacyjnych młodego człowieka¹⁹.

Warty podkreślenia jest fakt, że twórcza resocjalizacja nie jest wyodrębnioną dziedziną klasycznej pedagogiki resocjalizacyjnej, a stanowi jej kontynuację i rozwinięcie. Występujące zarówno w analizie teoretycznej i metodycznej różnice nie stanowią o tym, że resocjalizacja twórcza stara się o uznanie jej jako nowej dziedziny pedagogicznej. Przeciwnie, jest ona dopełnieniem pedagogiki resocjalizacyjnej, jednocześnie stając się kolejnym z poznawczych wymiarów wewnętrznych. Bardzo ważny dla pedagogiki resocjalizacyjnej jest metodologiczny kontekst resocjalizacji twórczej. Ukazuje on, jak trudno jest pomagać drugiemu człowiekowi, szczególnie niedostosowanemu społecznie, który dodatkowo odrzuca wszelkie formy pomocy, demonstrując w sposób ostentacyjny swoją niechęć do zmian. Metodyka twórczej resocjalizacji nakreśla ramy pomocy pedagogicznej i przedstawia możliwe do osiągnięcia przez młodego człowieka cele. Związane jest to ze wskazaniem zamkniętych dotychczas środowisk społecznych, które w związku z zachodzącymi w nim zmianami otwierają się na niego. Osiągnięcie tego rodzaju celów nie jest jednak proste. Powiązane jest z osiągnięciem ogólnej akceptacji społecznej. Młody człowiek, będący niedostosowanym społecznie, potrójnie musi się postarać, aby osiągnąć wyznaczony sobie cel. Pierwszą trudnością, jaką napotyka, jest zerwanie z przeszłością. Drugą stanowi modyfikacja teraźniejszości, a trzecia odnosi się do wykreowania przyszłości. Pierwsza z trudności polega na tym, że młoda osoba dokonała analizy swoich zachowań i zrozumiała powody swoich nieprawidłowych zachowań i postaw społecznych. Dodatkowo na tym etapie osoba taka jest

¹⁹ Tamże, s. 70 - 71.

zobowiązana do jednoznacznego określenia się co do gotowości do zmian. Drugi etap to podejmowanie pierwszych prób modyfikacji swoich zachowań. Modyfikacja ta polega na zarówno intelektualnym, jak i emocjonalnym włączeniu się w działania, których zadaniem jest zainicjowanie procesów twórczych. Powoduje to uzewnętrznienie się do tej pory skrywanych potencjałów danej osoby. Trzeci z etapów, którym jest kreowanie przyszłości, wiąże się z podjęciem działań, mających na celu adaptację społeczną własnych form aktywności, które zostały ujawnione podczas drugiego etapu. Powstałe w ten sposób cechy tożsamości społecznej nieletnich stanowią podstawę do podejmowania nowych ról w społeczeństwie²⁰.

Twórcza resocjalizacja ukierunkowana jest na uaktywnienie tkwiących w człowieku jego potencjałów w taki sposób, aby został on readaptowany do aktualnych warunków społecznych. Ma on w sposób twórczy, przy zachowaniu akceptacji społecznej, dążyć do rozwiązywania sytuacji problemowych. Metody wykorzystywane w twórczej resocjalizacji, np. muzykoterapia, plastykoterapia i inne, nie stanowią celu samego w sobie, jedynie są narzędziami, które umożliwiają osiągnięcie określonego celu. Jest nim rozwój struktur poznawczych i twórczych osoby niedostosowanej społecznie. W ten sposób zaczyna się tworzyć w osobie niedostosowanej społecznie proces przemiany tożsamościowej. Rozumie się przez to zmianę postrzegania samego siebie i swoich celów życiowych przez pryzmat ich osiągnięć społecznych²¹.

Dobierając odpowiednie metody w postępowaniu resocjalizacyjnym, należy brać pod uwagę to, że zachowania dewiacyjne osoby są uwarunkowane jego poziomem intelektualnym oraz jego wolą do współdziałania w procesie resocjalizacji. Wyrażenie woli osoby, którą chcemy poddać resocjalizacji, do dokonania zmian w sobie samym jest elementem prawdziwych i nieudawanych przemian osobowościowych i prospołecznej adaptacji człowieka²². R. Opora podaje, że jeśli „[...] chcemy osiągnąć długotrwałą poprawę

²⁰ Tamże, s. 72.

²¹ Tamże, s. 237.

²² A. Brzezińska-Rybicka, *Zarys współczesnej koncepcji resocjalizacji – metodyka i ogólne zasady*, [w:] *Roczniki Pedagogiczne* 2019, tom 11 (47), numer specjalny, s. 117.

w psychospołecznym funkcjonowaniu osób, z którymi pracujemy, musimy główny nacisk położyć na zmianę sposobu myślenia. Dlatego podczas resocjalizacji celem poznawczej restrukturyzacji jest nauczenie sprawców tego, jak mogą oni zmienić przekonanie antyspołeczne na prospołeczne, koncentrując się na treściach myśli”²³. Należy stwierdzić, iż zasadniczym zadaniem resocjalizacji jest wywołanie w osobie niedostosowanej społecznie chęci zmiany dotychczasowego życia oraz sposobu postrzegania przez tę osobę świata. Zwrócić tutaj należy uwagę na to, że aby osiągnąć u osoby motywację do zmian, zaproponowana nowa forma życia społecznego powinna być znacznie bardziej atrakcyjna od wcześniejszej, tj. działalności niezgodnej z prawem²⁴.

Obecnie dorobek naukowy pedagogiki resocjalizacyjnej, wychodzący poza ogólnie przyjęte schematy behawioralne, tworzy widoczną, świadomą wizję wychowania. Może być ona określana mianem wizji potencjalności. W takim przypadku należy ją rozumieć jako celowy, przewidywany lub zaprogramowany rozwój jednostki w społeczeństwie. Zakłada on, że w jednostce muszą wystąpić zmiany tożsamościowe, inspirowane lub uwarunkowane posiadanym potencjałem. Proces potencjalny należy postrzegać jako proces możliwy do realizacji lub wręcz konieczny wychowawczo. Wizja wychowania związana jest nierozzerwalnie z rozwojem determinantów, jakimi są „ja” indywidualne i „ja” społeczne, stanowiącymi kluczowe pojęcia pedagogiki. Jednakże źródeł rozwoju tej wizji należy szukać w potencjałach ludzkich i społecznych. Mieszczą się one w naturalnie dostarczanych bodźcach zewnętrznych i wewnętrznych, które powodują zmiany zarówno w postrzeganiu samego siebie, jak i otoczenia społecznego. **Zatem zarówno w wymiarze teoretycznym, metodologicznym, jak i metodycznym pedagogika resocjalizacyjna eliminuje lub dokonuje korekty w nieakceptowanych społecznie formach funkcjonowania człowieka. Jednocześnie wpływa mobilizująco na kreowanie jego**

²³ R. Opora, *Resocjalizacja. Wychowanie i psychokreacja nieletnich niedostosowanych społecznie*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2010, s. 15.

²⁴ A. Brzezińska-Rybicka, *Zarys współczesnej koncepcji...*, dz. cyt., s. 118.

nowej tożsamości osobowej i społecznej, a także wpływa na jego otoczenie społeczne²⁵.

Podsumowując, współczesna pedagogika resocjalizacyjna, realizując swoje zadania, stara się zrównać szanse socjalizacyjne, edukacyjne i środowiskowe dzieci i młodzieży pochodzących ze środowisk narażonych na wykluczenie społeczne. Wykluczenia te dotyczą zarówno statusu społecznego, kulturowego i ekonomicznego w porównaniu z ich rówieśnikami ze środowisk gdzie, dzieci i młodzież mają większe szanse na udzielenie im niezbędnej pomocy przez osoby najbliższe. W tym zakresie należałoby dokonać redefinicji podstawowych założeń koncepcyjnych pedagogiki resocjalizacyjnej²⁶.

I.2. Kontrola małych grup społecznych w zakresie oddziaływań profilaktycznych

Profilaktyka jako nazwa pojęcia pochodzi od greckiego słowa „*prophylassein*”, w dokładnym tłumaczeniu znaczącego „*strzec się, zapobiegać*”. Pojęcie to, używane w naukach pedagogicznych, oznacza zapobieganie zachowaniom ryzykownym. W tradycyjnych koncepcjach jednakże profilaktyka postrzegana była jako zjawisko negatywne. Spowodowane to było faktem, że skupiała się ona głównie na eliminowaniu dysfunkcji człowieka oraz różnych rodzajach zaburzeń²⁷. Encyklopedia PWN natomiast wyjaśnia znaczenia słowa „*profilaktyka*” jako „*zapobieganie, prewencję oraz zespół działań i środków stosowanych w zapobieganiu i występowaniu zjawisk niepożądanych i negatywnych w przyrodzie, w tym życiu ludzkim, jednostkowym bądź społecznym*”²⁸. Można zatem stwierdzić, że profilaktyka to ogół działań podejmowanych w celu zapobiegania i eliminowania zjawisk niepożądanych w określonym środowisku. Nadrzędną funkcją takiego rodzaju działań jest przeciwdziałanie możliwym do wystąpienia

²⁵ M. Konopczyński, *Pedagogika resocjalizacyjna – w...*, dz. cyt., s. 237.

²⁶ Tamże.

²⁷ Z.B. Gaś, *Praktyka w szkole*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2006, s. 29.

²⁸ Hasło profilaktyka, <https://encyklopedia.pwn.pl/szukaj/profilaktyka.html>, (dostęp w dniu 27 marca 2023 roku).

zagrożeniom, których zaistnienie lub nasilenie w przyszłości jest przewidywane²⁹.

H. Radlińska, opisując profilaktykę, wskazywała, że jest to zapobieganie klęskom społecznym oraz wykolejeniom jednostek³⁰. Z kolei A. Kamiński podawał, że polityka opiekuńcza to zespół działań mających na celu zapobieganie sytuacjom, które powodują zaistnienie potrzeb wchodzących w zakres działań opieki społecznej. Prawidłowo funkcjonująca profilaktyka społeczna powinna wpływać w sposób istotny na redukcję przypadków niedostosowania społecznego lub patologii społecznej. Dodatkowo ma ona za zadanie wyprzedzać powstawanie zagrożeń moralnych, zdrowotnych, kulturalnych i społecznych, w celu ochrony jednostki, grupy społecznej przed pojawieniem się odchyłeń od stanów normalnych³¹.

Profilaktyką w sposób wyspecjalizowany zaczęto zajmować się w latach osiemdziesiątych ubiegłego wieku. Wówczas profilaktyka uzależnień zmieniła się w profilaktykę problemową. Nie może się ona skupiać jedynie na substancjach psychoaktywnych, powinna również swoją uwagę skierować na innego rodzaju zachowania ryzykowne np.: agresję, przemoc, konflikty z prawem, wczesną inicjację seksualną, anoreksję, bulimię, uzależnienie od Internetu i gier komputerowych. Ważny jest również fakt, że wskazane zachowania ryzykowne mogą ze sobą współwystępować. Zaproponowana przez J. Mellibrudę definicja „*profilaktyki problemowej*”, która brzmi: „*istnieje pewna ilość problemów o charakterze zdrowotnym, behawioralnym, środowiskowym, czasem moralnym, oraz że wierzymy iż możemy im zapobiegać lub je zmniejszać, a zatem podejmujemy pewne działania profilaktyczne. W takiej sytuacji teoretycznej naturalną i pożądaną rzeczą*

²⁹ B. Woynarowska, *Edukacja zdrowotna*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 2008, s. 127.

³⁰ T. Wiśniewski, *Profilaktyka pedagogiczna*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1989, s. 17.

³¹ A. Kamiński, *Funkcje pedagogiki społecznej*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1974, s. 80.

jest nazwanie problemu, któremu chcemy zapobiegać”³², jest najpełniejsza. Należy zatem stwierdzić, iż mogą występować różne rodzaje profilaktyk: profilaktyka problemów związanych z alkoholem, profilaktyka problemów seksualnych, profilaktyka próchnicy, itp. W taki sposób stosowane określenia pozwalają na uniknięcie stygmatyzacji i potępienia osób, które borykają się z tym problemem, przy jednoczesnym określeniu zakresu prowadzonej działalności profilaktycznej³³.

Celami profilaktyki problemowej są:

- zapobieganie i zmniejszanie szkód, które obecnie występują wśród młodzieży w związku ze spożywaniem alkoholu i zażywaniem innych substancji;
- zapobieganie mogącym wystąpić w przyszłości szkodom, m.in. uzależnieniom pojawiającym się po dłuższym zażywaniu alkoholu i innych substancji;
- zmniejszenie szkód powstałych w wyniku zażywania alkoholu i innych substancji przez osoby znajdujące się w otoczeniu młodzieży;
- promowanie zdrowego trybu życia i rozwijanie zdolności³⁴.

Można zatem zauważyć, że najdłuższą profilaktyką problemową jest ta, która nawiązuje do problemu uzależnień. Współcześnie prowadzi się najwięcej badań nad czynnikami ryzyka, w tym nad ochroną przed odurzaniem się. Opracowywane są również strategie, metody i formy, które znajdują zastosowanie w programach zapobiegania uzależnieniom. Zdecydowanie mniej badań skierowanych jest na strategię zapobiegania agresji czy też zbyt wczesnej aktywności seksualnej³⁵.

Pedagogika proponuje dwie podstawowe, a powiązane ze sobą koncepcje oddziaływań profilaktycznych. Pierwsza nazywana jest

³² J. Mellibruda, *Profilaktyka problemowa*, <https://psychologia.edu.pl/czytelnia/50-artykuly/701-profilaktyka-problemowa.html>, (dostęp w dniu 27 marca 2023 roku).

³³ S. Śliwa, *Profilaktyka pedagogiczna*, Wydawnictwa Wyższej Szkoły Zarządzania i Administracji w Opolu, Wydawnictwo Instytut Śląski Sp. z o.o., Opole 2015, s. 12.

³⁴ J. Mellibruda, *Profilaktyka problemowa...*, dz. cyt., s. 23.

³⁵ J. Szymańska, *Programy profilaktyczne. Podstawy profesjonalnej psychoprofilaktyki*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2012, s. 45.

profilaktyką społeczną. Charakterystyczne dla niej jest systemowe podejście do zapobiegania ostrym już przejawom niedostosowania społecznego. Druga koncepcja łączy w sobie działalność profilaktyczną z wychowaniem, dlatego określana jest mianem profilaktyki wychowawczej. Głównym jej celem jest minimalizowanie powstawania zjawisk niepożądanych poprzez wychowawcze wspieranie rozwoju jednostki, a nawet całej zbiorowości³⁶.

Należy zatem stwierdzić, że profilaktyka i wychowanie są procesami zachodzącymi na wspólnym obszarze. Obszar ten to profilaktyka uniwersalna, która wzbogacana jest działaniami wychowawczymi o treściach profilaktycznych, a których sens działania widoczny jest w chwili, gdy są one długotrwałe i systematyczne³⁷. Rodzina i wychowanie w niej ma bardzo duży wpływ na to, czy w przyszłości będzie potrzeba podejmowania działań z zakresu profilaktyki wobec jednostki³⁸. Ponadto ważne jest, aby za profilaktykę dzieci i młodzieży odpowiedzialni byli również wychowawcy i nauczyciele w szkole, którzy znają dzieci, ich potrzeby i wymagania. Przez to mogą w lepszy sposób wpływać na podopiecznych w zakresie kształcenia i wychowania³⁹.

Do głównych zadań profilaktyki należy niesienie pomocy dzieciom i młodzieży, mające na celu kształtowanie właściwych wzorców i postaw społecznych. Pierwszą przestrzenią do ich tworzenia powinna być rodzina, która jako najważniejsze środowisko kształtuje osobowość i sposób postępowania jednostki. Rodzina stanowi obszar, w którym dziecku od najmłodszych lat wpajane są podstawowe wartości, normy społeczne i wzorce obyczajowe. W rodzinie kształtowane są postawy moralne, duchowe, religijne i społeczne. Stanowi pierwszą szkołę życia, w której dzieci uczone są podstawowych celów profilaktyki integralnej. W przypadkach rodzin, gdzie nie

³⁶ K. Ostaszewski, *Skuteczność profilaktyki używania substancji psychoaktywnych*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2003, s. 18.

³⁷ Z.B. Gaś, *Praktyka w szkole...*, dz. cyt., s. 14.

³⁸ B. Górnicka, *Rodzina w działalności profilaktycznej wobec dzieci i młodzieży*, [w:] *Profilaktyka społeczna w środowisku otwartym. Konteksty polskie i zagraniczne*, M. Hanulewicz, D. Widelak (red.), Wydawnictwo Wyższej Szkoły Zarządzania i Administracji, Opole 2007, s. 113.

³⁹ S. Śliwa, *Profilaktyka pedagogiczna...*, dz. cyt., s. 15.

używa się alkoholu lub jest on spożywany okazjonalnie, dzieci i młodzież uczy się spędzania wolnego czasu, nawiązywania kontaktów rówieśniczych bez tzw. „wspomagaczy”. Odmienne sytuacje występują w rodzinach, w których spożywanie alkoholu lub zażywanie innych substancji odbywa się codziennie. W takich przypadkach rodzina utrudnia jednostce przyjęcie dojrzałej postawy wobec życia, alkoholu czy narkotyków. Prawidłowe funkcjonowanie rodziny stanowi wsparcie dla różnych działań profilaktycznych⁴⁰.

Zatem profilaktyka w rodzinie powinna:

- być pomocną w procesie wychowawczym, rozszerzając wiedzę o aspekty wpływające na zwiększenie odporności wychowanka na istniejące zagrożenia;
- wspomagać procesy wychowawcze przez interwencje, koncentrujące się na spowolnieniu występującej dysfunkcji oraz pomoc młodemu człowiekowi w powrocie na prawidłową drogę rozwoju;
- wzmacniać procesy wychowawcze o zastosowanie działań o charakterze rehabilitacyjnym, które są pomocne w kończącej się terapii i ułatwiają odnalezienie swojego miejsca w zdrowym środowisku rówieśniczym i społeczeństwie⁴¹.

W tym zakresie działania wychowawcze i profilaktyczne wskazują, że:

- wychowanie i profilaktyka są dwoma odrębnymi procesami mającymi różne cele, do których zmierzają. Wychowanie prowadzi do osiągnięcia wszechstronnego rozwoju przez człowieka, a profilaktyka stanowi wspomaganie w wychowaniu i uzupełnieniu niedostatków;
- wychowanie i profilaktyka są ze sobą ściśle związane. W tym przypadku wychowanie pełni rolę nadrzędną, przez co nadaje sens profilaktyce. Z kolei w drugim przypadku profilaktyka, realizując swoje zadania z zakresu działań zapobiegawczych i korekcyjnych, wpływa na

⁴⁰ M. Dziewiecki, *Nowoczesna profilaktyka uzależnień*, Wydawnictwo Jedność, Kielce 2005, s. 163 - 164.

⁴¹ Z.B. Gaś, *Szkolny program profilaktyki: istota, konstruowanie, ewolucja*, Wydawnictwo Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu, Warszawa 2003, s. 31.

wytworzenie się warunków sprzyjających realizacji procesu wychowawczego;

– wychowanie i profilaktyka mają wspólny obszar, którym jest profilaktyka pierwszorzędowa wzbogacająca działania wychowawcze o treści profilaktyczne⁴².

Silne więzi łączące dzieci z rodzicami są jednym z najważniejszych elementów wykorzystywanym w oddziaływaniach profilaktycznych. Podejmując zadania profilaktyki w rodzinie, stwierdzono, iż powinna ona przebiegać w dwóch płaszczyznach. Pierwsza dotyczy rodziców jako odbiorców, a zarazem i realizatorów oddziaływań profilaktycznych. Wiąże się z tym stwierdzenie, że: „*aby być dobrym profilaktykiem, najpierw należy zacząć od samego siebie*”. Zalecane jest, aby rodzice byli uczestnikami programów profilaktycznych lub grup samopomocowych. Poprzez udział w takiego rodzaju przedsięwzięciach podnoszą oni swoje kompetencje wychowawcze. Dowiadują się również, w jaki sposób swoim zachowaniem dawać przykład i poprawiać relacje z dziećmi⁴³.

Rodzic jako profilaktyk powinien być osobą wolną od nałogów, mającą określone zainteresowania i samorealizującą się. Poprzez swoją postawę wprowadza dziecko w świat zewnętrzny wolny od nałogów i uzależnień. Ważne jest to, aby rodzice stanowili wzór do naśladowania dla swoich dzieci, co stanowi główny aspekt oddziaływań profilaktycznych w domu rodzinnym. W taki sposób tworzone i wpajane są dziecku właściwe prospołecznie i prozdrowotne zachowania, które z kolei są podstawą tych oddziaływań⁴⁴.

Rodzic-profilaktyk ma dodatkowo szczególną rolę do odegrania w życiu dziecka. Zobowiązany jest do kształtowania w dziecku właściwego zachowania i konstruktywnego spędzania czasu wolnego. Ten rodzaj zadań powinien być realizowany poprzez wspólne rodzinne zabawy. Rodzice pokazują, w jaki sposób można czerpać radość podczas wspólnego spędzania czasu.

⁴² Tamże, s. 32.

⁴³ S. Śliwa, *Profilaktyka pedagogiczna...*, dz. cyt., s. 70 - 71.

⁴⁴ Tamże, s. 71.

Dodatkowym atutem takich zabaw jest rozwijanie potencjałów tkwiących w dziecku⁴⁵.

Nie należy również zapominać o podstawowych zasadach, jakie powinien opanować rodzic, chcący ustrzec dziecko przed zagrożeniami. M. Szpringer podaje katalog takich zasad, a są to:

- posiadanie podstawowej wiedzy na temat środków psychoaktywnych,
- umiejętność rozpoznawania symptomów wskazujących na spożycie alkoholu i środków psychoaktywnych przez dziecko,
- jednoznaczne zakazanie dziecku zakazu spożywania alkoholu i środków psychoaktywnych,
- bycie wzorem do naśladowania,
- budowanie więzi z dzieckiem poprzez szczere z nim rozmowy o wszystkich problemach,
- ustanowienie norm i zasad, których należy przestrzegać,
- zachęcanie do podejmowania konstruktywnych, ambitnych i interesujących aktywności,
- pomaganie w rozwoju poczucia własnej wartości, niezależności i odpowiedzialności,
- uczestniczenie w przedsięwzięciach realizowanych przez okoliczne grupy wsparcia dla rodzin osób uzależnionych,
- nawiązywanie pozytywnych kontaktów z sąsiadami i rodzicami kolegów dziecka,
- zachęcanie dziecka do zapraszania kolegów do domu,
- umiejętne słuchanie własnych dzieci⁴⁶.

Nie można również pominąć faktu współpracy rodziców ze szkołą w zakresie oddziaływań profilaktycznych. Współpraca ta powinna opierać się na trzech głównych założeniach:

⁴⁵ Tamże, s. 72.

⁴⁶ M. Szpringer, *Profilaktyka społeczna: rodzina, szkoła, środowisko lokalne*, Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej, Kielce 2004, s. 221 - 222.

- wychowanie dziecka to obowiązek ciążyący na rodzicach i od nich w tym zakresie zależy ukształtowanie systemu wartości, postaw moralno-społecznych i religijnych, uczenie rzetelnej pracy, uczciwości, odpowiedzialności, właściwego poprawnego zachowania względem samego siebie i innych ludzi, a zadaniem szkoły jest wszechstronna w tych zakresach pomoc;
- przebieg nauki i wyniki osiągnane w szkole przez dziecko zależą nie tylko od procesu dydaktyczno-wychowawczego, ale również od indywidualnych zdolności i pracowitości ucznia oraz od atmosfery w domu rodzinnym. Dziecko uczące się w domu rodzinnym musi czuć się bezpiecznie, doznawać zainteresowania, wyrozumiałości, aprobaty i pomocy. Takie zainteresowanie dzieckiem powinno odbywać się w każdej sytuacji, nie tylko kiedy odnosi sukcesy, ale również w przypadku doznawania porażek i trudności;
- zarówno dom rodzinny, jak i szkoła zobowiązane są ze sobą współpracować, mając na względzie prawidłowy rozwój dzieci i młodzieży⁴⁷.

Wspólne działanie rodziców i nauczycieli jest ukierunkowane na osiągnięcie dobra pojedynczych uczniów, klas oraz całych społeczności szkolnych. Głównym zamierzeniem jest realizowanie zadań ukierunkowanych na wspólne osiągnięcie określonych celów. Jednakże nadrzędnym celem zarówno rodziców, jak i nauczycieli jest wspólne dążenie do usprawnienia pracy z uczniami⁴⁸.

Można zatem stwierdzić, że głównym celem współpracy pomiędzy rodziną, a szkołą jest wzajemne wspieranie się w wychowaniu dzieci do dojrzałej postawy wobec siebie i życia⁴⁹.

⁴⁷ M. Łakomski, *Pomóż uzależnieniom! Integralny program profilaktyki w szkole*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2006, s. 100 - 101.

⁴⁸ H. Rylke, T. Tuszewski, *Powrót do źródeł: o profilaktyce w szkołach*, Oficyna Wydawnicza Nauczycieli, Kielce 2004, s. 117.

⁴⁹ M. Łakomski, *Pomóż uzależnieniom! Integralny...*, dz. cyt., s. 100.

W zakresie profilaktyki w szkole ogólny zarys tego rodzaju działań został opisany w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, gdzie zakres edukacyjny szkoły został określony poprzez:

- zestaw obowiązujących w szkole programów nauczania, w których uwzględniony został wymiar wychowawczy wchodzący w działalność szkoły w zakresie dydaktycznym;
- wskazanie programu wychowawczego zbudowanego z treści i wskazanych działaniach o charakterze wychowawczym;
- opisanie programu profilaktyki wpisującego się w określone potrzeby rozwojowe uczniów, składającego się z treści i działań o charakterze profilaktycznym⁵⁰.

Bardzo ważną rolę w budowaniu pewności ucznia i jego odporności na mogące wystąpić zagrożenia i niepowodzenia, odgrywają nauczyciele, a szczególnie kadra dydaktyczna przedszkola i szkoły podstawowej. Powiązane jest to z potrzebą stawiania przed uczniem wysokich wymogów, przekazywania zwrotnych pozytywnych informacji. Nauczyciel wciela się w rolę mentora budującego motywację ucznia, jednocześnie zapewniając mu poczucia bezpieczeństwa. Tak ważna rola nauczyciela jest jeszcze istotniejsza w sytuacji, kiedy rodzice nie są zdolni do udzielenia wsparcia dziecku⁵¹.

Zgodnie z twierdzeniem B. Górnickiej *„Profilaktyka stanowi szczególny rodzaj oddziaływań psychopedagogicznych w systemie opieki i wychowania dzieci i młodzieży”*. Stanowi to odpowiedź na ciągle rosnące zagrożenia

⁵⁰ Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 8 marca 2022 roku zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej, Dz. U. z 2022, poz. 609.

⁵¹ J. Szymańska, *Programy profilaktyczne. Podstawy profesjonalnej psychoprofilaktyki*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2012, s. 51.

prowadzące do przejawiania zachowań ryzykownych przez coraz młodsze dzieci⁵².

Profilaktyka w szkole jest procesem, który wspomaga ucznia w radzeniu sobie z trudnościami, mogącymi wpłynąć na prawidłowy rozwój i życie człowieka. Powinna zmierzać do likwidacji lub ograniczenia występowania czynników zaburzających prawidłowy rozwój i dezorganizujących zdrowe życie. Musi wprowadzać i rozwijać czynniki wpływające na prawidłowy rozwój młodego człowieka. Działania profilaktyczne skierowane do dzieci i młodzieży powinny:

- uwzględniać świadomość występowania różnych zagrożeń procesu wychowawczego;
- być skierowane zarówno do wychowanka, wychowawcy jak i innych osób ważnych dla dziecka;
- obejmować różne poziomy;
- uwzględniać różne strategie działań;
- mieć na uwadze działania ewaluacyjne⁵³.

Należy również pamiętać o tym, że w obszarze działań profilaktycznych, w szkole ważny jest również pozytywny klimat szkoły. Składają się na niego poprawne relacje interpersonalne występujące między nauczycielami, a uczniami, uczestnictwo rodziców w życiu szkoły. Dodatkowo ważny element stanowią ustalone normy i zasady obowiązujące na terenie placówki oraz udział uczniów w podejmowaniu decyzji⁵⁴.

Ważnym elementem działań profilaktycznych w szkole jest również praca z uczniami z grup zwiększonego ryzyka profilaktycznego. W takim zakresie szkoła zobowiązana jest do zorganizowania dzieciom zajęć

⁵² B. Górnicka, *Profilaktyka – czy może być skuteczna: działania realizowane w środowiskach wychowawczych warunkujące skuteczną profilaktykę – opinie studentów pedagogiki*, [w:] *W poszukiwaniu optymalnych oddziaływań profilaktycznych i resocjalizacyjnych w środowisku lokalnym*, F. Marek, S. Śliwa (red.), Wydawnictwo Instytut Śląski, Opole 2011, s. 63.

⁵³ Z.B. Gaś, *Szkolny program profilaktyki...*, dz. cyt., s. 30.

⁵⁴ A. Borucka, K. Ostaszewski, *Profilaktyka a obszary i zakres diagnozy w szkole*, [w:] *Diagnostyka i profilaktyka w teorii i praktyce pedagogicznej*, M. Deptuła (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2006, s. 113.

wyrównawczych, indywidualnych kontaktów z pedagogiem szkolnym oraz organizacji zajęć socjoterapeutycznych. Ponadto szkoła powinna podjąć współpracę z rodzicami tych dzieci. Dla uczniów z grup wysokiego ryzyka powinny być podejmowane działania w postaci indywidualnych interwencji oraz nawiązana ścisła współpraca z poradnią psychologiczno-pedagogiczną, a w szczególnych przypadkach z poradnią zdrowia psychicznego⁵⁵.

Z.B. Gaś wskazuje, że wszystkie podejmowane działania profilaktyczne, bez względu ich na specyfikę, posiadają wspólne zadania, którymi są:

- informowanie w sposób prawdziwy i rzetelny o zjawisku, którego dotyczy profilaktyka;
- modelowanie świadomych wzorców konsumpcyjnych;
- modelowanie zachowań interpersonalnych, głównie samoświadomości, samooceny i samodyscypliny;
- rozwój umiejętności interpersonalnych, szczególnie empatii, współdziałania, prawidłowej komunikacji i umiejętności rozwiązywania konfliktów;
- nauka podejmowania decyzji oraz rozwiązywania problemów;
- nauka nawiązywania kontaktów z grupami społecznymi oraz budowania poczucia odpowiedzialności za te grupy (rodzina, rówieśnicy, społeczność lokalna);
- rozwijanie odpowiedzialności wraz ze stawianiem się wzorcem dla innych (zdrowy styl życia, prawidłowa postawa używania środków odurzających itp.);
- **praca nad rozwojem środowiska rodzinnego, rówieśniczego i społecznego, w tym środowiska pracy, w celu podniesienia jakości życia;**
- **wpływanie na reguły prawne i publiczne w celu zaspokojenia potrzeb ludzkich, a także w trosce o to, by były wsparciem rozwoju i stylu życia;**

⁵⁵ Tamże.

- **umiejętne wczesne rozpoznawanie i diagnozowanie zagrożeń wraz z określeniem przyczyn zachowań dysfunkcyjnych i sposobów radzenia sobie w takich sytuacjach**⁵⁶.

W zakresie działań profilaktycznych podejmowanych przez szkołę konieczne jest opracowanie szkolnego programu profilaktyki, który stanowi systemowy projekt rozwiązań w środowisku szkolnym. Ukierunkowany jest on na:

- pomoc uczniowi w radzeniu sobie w sytuacjach trudnych, które mogą zagrozić prawidłowemu rozwojowi i zdrowemu życiu;
- likwidację lub możliwe ograniczenie czynników ryzyka, mogących zaburzyć prawidłowy rozwój dziecka oraz wpływać dezorganizująco na jego zdrowy styl życia;
- organizowanie i intensyfikowanie czynników, które chronią dziecko oraz w sposób pozytywny wpływają na jego rozwój i zdrowe życie⁵⁷.

Przy budowaniu programów profilaktycznych, jak podkreśla K. Ostaszewski, kluczowymi elementami są głównie:

- podstawy empiryczne i teoretyczne – uwzględniające psychospołeczne teorie wyjaśniające ludzkie zachowania, wiedzę z zakresu przyczyn zażywania substancji psychoaktywnych, sposoby radzenia sobie z zaistniałym problemem oraz informacje z zakresu psychologii rozwojowej odbiorców programu;
- **strategie – wskazujące sposoby budowania odporności na negatywne wpływy społeczne oraz trening umiejętności życiowych;**
- interaktywne metody i odpowiednia ilość zajęć – program powinien być realizowany w szkole przy wykorzystaniu interaktywnych metod oddziaływań oraz zbudowany z 10-15 zajęć, które powinny odbywać się w pierwszym roku i po 5 zajęć przypominających w kolejnych 2 latach;

⁵⁶ Z.B. Gaś, *Szkolny program profilaktyki...*, dz. cyt., s. 19 - 20.

⁵⁷ Tamże, s. 33.

•działania szkolno-środowiskowe – wykorzystanie w oddziaływaniach profilaktycznych rodziców, liderów młodzieżowych i działań organizowanych przez społeczności lokalne;

•przygotowanie i motywacja realizatorów – odpowiednie przygotowanie osób realizujących zajęcia z uwagi na to, że to od ich kompetencji zależy jakość realizowanych programów;

•potrzeby grup mniejszościowych, dzieci i młodzieży z grup zwiększonego ryzyka – uniwersalizm programów profilaktycznych jest wyzwaniem dla osób realizujących program, w związku z możliwością wystąpienia różnic środowiskowych, kulturowych, religijnych, a także lokalnie występujących zagrożeń;

•ewaluacja i monitorowanie – sprawdzenie skuteczności działania programu na podstawie konkretnej grupy kontrolnej⁵⁸.

Należy również wskazać, że program profilaktyczny składa się z siedmiu elementów, które muszą zaistnieć, aby był on poprawnie skonstruowany. Elementami tymi są:

•diagnoza – służąca wstępnej identyfikacji problemu oraz stanowiąca materiał wyjściowy do dalszych działań. Wyniki diagnozy wpływają bezpośrednio na późniejsze określenie celów programu profilaktycznego;

•podstawy teoretyczne programu – opracowując program profilaktyczny, bierze się pod uwagę konkretną teorię. Należy zatem uwzględnić podstawy teoretyczne, jak i dobrać właściwą strategię, uwzględniając informacje o jej skuteczności. Ustalona strategia działań z kolei musi być kompatybilna z celami programu;

•adresat – to wskazanie osób, do których skierowany ma być program z uwzględnieniem ich wieku. Ustalenie to jest ważne z uwagi na sposób, formę i metodę przekazywania treści;

•cel – formułowany jest po dokonaniu diagnozy i wskazuje na kierunek działań profilaktycznych. Do określonych celów ogólnych programu

⁵⁸ K. Ostaszewski, *Skuteczność profilaktyki używania...*, dz. cyt., s. 18.

muszą dodatkowo zostać wyodrębnione cele szczegółowe, które powinny być mierzalne;

- zadania – wskazują sposoby osiągnięcia zamierzonych celów. Jest to usystematyzowanie zadań, które mają być realizowane w odpowiedniej kolejności;
- sposób realizacji – stanowi formy, metody i treści podejmowanych działań, jakie będą przekazywane adresatom. Dodatkowo wskazane są czas i osoby odpowiedzialne za realizację. Należy w tym przypadku wziąć pod uwagę długofalowość podejmowanych inicjatyw, ponieważ powinny być one planowane na każdym etapie edukacji, począwszy od przedszkola;
- monitoring i ewaluacja – to badanie skuteczności podejmowanych oddziaływań profilaktycznych. Monitoring ma dodatkowo za zadanie stałą, bieżącą kontrolę realizacji programu⁵⁹.

Przy tworzeniu programu profilaktycznego szkoły osoby odpowiedzialne muszą pamiętać o przeanalizowaniu zasobów własnych szkoły. Poddane analizie muszą zostać zarówno zasoby ludzkie, jak i materialne. Zasoby ludzkie w tym przypadku to dyrektor szkoły, kadra pedagogiczna, specjaliści współpracujący ze szkołą oraz rodzice. W skład zasobów materialnych będą wchodziły dostępne warunki lokalowe, środki finansowe przeznaczone na realizację programu oraz niezbędne materiały dydaktyczne⁶⁰.

Niezbędna do wsparcia oddziaływań profilaktycznych jest interwencja profilaktyczna w szkole skierowana m.in. do osób, które sięgnęły po substancje psychoaktywne. Jej celem jest zapobieganie rozpowszechniania zażywania substancji psychoaktywnych wśród młodzieży. Ważne jest, aby zatrzymać proces przechodzenia z fazy okazjonalnego zażywania substancji do nadużywania lub uzależnienia. Metoda ta jest skierowana do realizacji przez nauczycieli, wychowawców i pedagogów szkolnych. Jej procedura jest bardzo krótka. Ogranicza się jedynie do podjęcia interwencji doraźnej przez nauczyciela, związanej z sytuacją w chwili jej wystąpienia. Uczniowie, u których

⁵⁹ S. Śliwa, *Profilaktyka pedagogiczna...*, dz. cyt., s. 81 - 82.

⁶⁰ D. Macander, *Profilaktyka uzależnień w szkole, e-podręcznik*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2013, s. 27 - 28.

zostanie wstępnie stwierdzony poważny problem, zostają skierowani do poradni specjalistycznych⁶¹.

Zastosowanie interwencji powinno być nieuchronne i prowadzone w stosunku do wszystkich uczniów, wobec których istnieje przypuszczenie, że mieli kontakt z substancją psychoaktywną. Sama świadomość poniesienia konsekwencji w związku ze złamaniem przez ucznia obowiązujących zasad ma stanowić czynnik, który go powstrzyma w przyszłości przed kolejną próbą sięgnięcia po substancje zabronione. Ważne jest również, aby interwencja nastąpiła niezwłocznie po ujawnieniu problemu. Szybko podjęte działania są czynnikiem, który podnosi ich skuteczność. W tym celu istotna jest współpraca pomiędzy rodzicami, a nauczycielem. Pozwala to na lepsze poznanie sytuacji ucznia i zastosowanie wspólnego programu działań zarówno w domu, jak i w szkole. Przyczynia się to również do poczucia wspólnego wsparcia w zderzeniu z zaistniałym problemem⁶².

Podejmowane działania w trakcie interwencji profilaktycznej w szkole składają się z czterech elementów:

- diagnoza – celem jej jest wskazanie skali problemu, jaki dotknął ucznia;
- porada – celem jest odpowiednie zmotywowanie ucznia, aby ten wyraził chęć uczestnictwa w podejmowanej przez szkołę interwencji;
- kontrakt – ma stanowić podstawowe narzędzie motywujące ucznia w zakresie zmian zachowania. Jest to swoisty rodzaj umowy zawierany pomiędzy szkołą, uczniem, a rodzicami. Dokument ten sporządzany jest w porozumieniu nauczyciela z rodzicami. Umieszczane są w nim zapisy dotyczące zobowiązania ucznia o niezazywaniu środków psychoaktywnych oraz o odebranych mu przywilejach i sposobach odzyskania ich. Dodatkowo opisywane są zasady zachowania obowiązujące zarówno w szkole, jak i poza nią. Spisane zostają również informacje o tym, jakie uczeń poniesie konsekwencje w związku z niedotrzymaniem kontraktu;

⁶¹ A. Borucka, K. Okulicz-Kozaryn, A. Pisarska, *Pierwsze doświadczenia związane z wprowadzeniem szkolnej interwencji wobec uczniów używających substancji psychoaktywnych*, [w:] *Alkoholizm i Narkomania* 2002, t. 15, nr 2, s. 243.

⁶² Tamże, s. 244.

- monitorowanie – jego celem jest wspieranie pozytywnych zmian zachodzących w dziecku. Ważna jest tutaj ścisła współpraca szkoły z rodzicami w celu wymiany informacji w zakresie przestrzegania przez ucznia kontraktu⁶³.

Oprócz wymienionych profilaktyk w rodzinie i profilaktyki w szkole bardzo duże znaczenie ma profilaktyka w społeczności lokalnej. Zakres jej działalności to nie tylko ukierunkowanie się na młode osoby ale i praca z dorosłymi.

Historia działań profilaktycznych w społecznościach lokalnych na terenie Europy sięga XIX wieku. Pierwsze podejmowane inicjatywy były spontaniczne i dotyczyły głównie problemu narkomanii i alkoholizmu. Jednak ze względu na brak odpowiednich kwalifikacji osób, które podejmowały się tego rodzaju aktywności, nie dawały gwarancji skuteczności działań. Co gorsza w wielu przypadkach takie podejście nie przynosiło poprawy, a wręcz przeciwnie, pogarszało sytuację. Działania osób podchodzących do tego rodzaju zagadnień w sposób entuzjastyczny były reakcją emocjonalną na niewłaściwe zachowania, budzące oburzenie lub osąd moralny⁶⁴.

W latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku państwo zostało obarczone realizacją programów rozwiązujących problemy alkoholowe. Obowiązek ten dotyczył gmin, które wydawały decyzje odnośnie punktów sprzedaży alkoholu. Powiązane to było z faktem, że za każde wydane zezwolenie na sprzedaż alkoholu uzyskiwano określoną kwotę na działania profilaktyczne. Działania takie prowadziły do powstania patologii w gminach o niższych dochodach, gdzie chcąc w ten sposób uzyskać większe środki na profilaktykę, wydawano coraz więcej pozwoleń na sprzedaż alkoholu⁶⁵.

⁶³ A. Borucka, A. Pisarska, K. Okulicz-Kozaryn, *Szkolna interwencja profilaktyczna*, [w:] *Profilaktyka w szkole. Poradnik dla nauczycieli*, B. Kamińska-Buśko, J. Szymańska (red.), Wydawnictwo Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej Ministerstwa Edukacji Narodowej, Warszawa 2005, s. 54.

⁶⁴ G. Świątkiewicz, *Profilaktyka w społecznościach lokalnych*, [w:] *Profilaktyka w środowisku lokalnym*, G. Świątkiewicz (red.), Wydawnictwo Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii, Warszawa 2002, s. 35.

⁶⁵ Tamże, s. 36 - 37.

Realizowane przez gminy programy profilaktyczne dotyczą zadań unormowanych przepisami trzech ustaw:

- Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi,
- Ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii,
- Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy⁶⁶.

Zadania gminy, wynikające z Ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, nakładają obowiązek realizacji działań z zakresu profilaktyki i integracji osób uzależnionych od alkoholu. Głównie dotyczą:

- zwiększenia dostępu do pomocy terapeutów i rehabilitantów osób uzależnionych,
- udzielania pomocy prawnej i psychospołecznej członkom rodzin, w których występują problemy alkoholowe, głównie w zakresie przeciwdziałania przemocy,
- prowadzenia działalności informacyjnej i edukacyjnej w zakresie przeciwdziałania alkoholizmowi ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży. Realizowane jest to przez organizowanie sportowych zajęć pozalekcyjnych oraz dożywiania dzieci będących uczestnikami zajęć opiekuńczo-wychowawczych i socjoterapeutycznych,
- współdziałania z instytucjami, stowarzyszeniami i osobami fizycznymi w celu przeciwdziałania alkoholizmowi,
- występowania przed sądami w charakterze oskarżyciela publicznego oraz podejmowania interwencji związanych z naruszeniem przepisów art. 13 i 15 ustawy,
- wsparcia w zatrudnieniu socjalnym w organizowanych i finansowanych centrach integracji społecznej⁶⁷.

Omawiane powyżej zadania realizowane są w ramach gminnych programów profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych. Stanowią one integralną część strategii rozwiązywania problemów społecznych, które

⁶⁶ S. Śliwa, *Profilaktyka pedagogiczna...*, dz. cyt., s. 92.

⁶⁷ Ustawa z dnia 26 października 1982 roku o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, Dz. U. 1982, Nr 35, poz. 230.

uchwalane są każdego roku przez radę gminy. Programy te realizowane są przez ośrodki pomocy społecznej lub inne jednostki wskazane w programach. W celu prawidłowego realizowania programów profilaktycznych wójtowie, burmistrzowie i prezydenci miast mogą w tym zakresie powołać swoich pełnomocników⁶⁸.

Z kolei Ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii nakłada na organa gminy obowiązek:

- zwiększenia dostępności do pomocy terapeutów i rehabilitantów dla osób uzależnionych lub zagrożonych uzależnieniem,
- udzielania pomocy prawnej i psychospołecznej członkom rodzin, w których występują problemy narkomanii,
- prowadzenia działalności informacyjnej i edukacyjnej w zakresie przeciwdziałania alkoholizmowi ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży. Realizowane jest to przez organizowanie sportowych zajęć pozalekcyjnych oraz dożywiania dzieci będących uczestnikami zajęć opiekuńczo-wychowawczych i socjoterapeutycznych,
- współdziałania z instytucjami, stowarzyszeniami i osobami fizycznymi w celu przeciwdziałania narkomanii,
- udzielania pomocy społecznej osobom uzależnionym od narkotyków oraz ich rodzinom, a które dotknięte są problemem ubóstwa i wykluczenia społecznego, poprzez integrowanie tych osób ze społecznością lokalną przy wykorzystaniu pracy socjalnej oraz kontraktu socjalnego⁶⁹.

Wójt, burmistrz lub prezydent miasta, realizując powyżej wskazane zadania, opracowuje w tym zakresie projekt gminnego programu przeciwdziałania narkomanii. W programie tym zostają również uwzględnione kierunki zawarte w Krajowym Programie Przeciwdziałania Narkomanii i stanowi on część strategii gminy w zakresie rozwiązywania problemów społecznych⁷⁰.

⁶⁸ Tamże.

⁶⁹ Ustawa z dnia 25 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu narkomanii, Dz. U. 2005, Nr 179, poz. 1485.

⁷⁰ Tamże.

Gminy, wykonując zadania określone w Ustawie o przeciwdziałaniu przemocy, zobligowane są do tworzenia gminnych systemów przeciwdziałania przemocy w rodzinie, w tym:

- opracowania i realizacji programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie i ochrony osób dotkniętych przemocą w rodzinie,
- zapewnienia możliwości poradnictwa i interwencji w celu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, co jest realizowane przez prowadzenie działań edukacyjnych, które mają służyć wzmocnieniu opiekuńczych i wychowawczych kompetencji rodziców rodzin zagrożonych przemocą,
- zapewnienia miejsc w ośrodkach wsparcia dla osób dotkniętych przemocą,
- utworzenia zespołów interdyscyplinarnych⁷¹.

Warte zaznaczenia jest to, że środki finansowe uzyskane z opłat za wydane zezwolenia na sprzedaż alkoholu mogą być przekazane na realizację programów przeciwdziałania i rozwiązywania problemów alkoholowych i programów przeciwdziałania narkomanii. Środki te nie mogą zostać wykorzystane na programy pomocowe ukierunkowane na przeciwdziałanie przemocy w rodzinie, pomimo, że są one ze sobą w oczywisty sposób powiązane⁷².

Zadania realizowane przez gminy w zakresie profilaktyki powinny być uwzględniane w programach szkolnictwa, opieki społecznej i podstawowej opieki zdrowotnej. Dodatkowo w przedsięwzięciach tych powinny brać udział osoby reprezentujące różne instytucje i organizacje. Ważnym aspektem tych działań jest to, by strategie mające wpłynąć na ograniczenie problemów związanych z zażywaniem substancji psychoaktywnych, były zgodne z innymi

⁷¹ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, Dz. U. 2005 Nr 180 poz. 1493.

⁷² A. Franczak, *Finansowanie realizacji zadań administracji publicznej w zakresie przeciwdziałania alkoholizmowi, narkomanii oraz przemocy w rodzinie*, [w:] *Przeciwdziałanie alkoholizmowi, narkomanii oraz przemocy w rodzinie. Wybrane zagadnienia prawnego administracyjnego*, R. Szałkowski (red.), Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza, Częstochowa 2013, s. 112.

działaniami podejmowanymi na rzecz innych problemów ujawnionych na terenie społeczności lokalnych i istotnych do jej funkcjonowania⁷³.

Szczególne zadanie stoi przed gminą w zakresie współpracy ze szkołami przy realizacji programów profilaktycznych. Wiąże się to z tym, że w społecznościach lokalnych to dzieci i młodzież przenoszą te problemy do szkół. Podejmowane działania powinny zmierzać do wykształcenia u uczniów postaw pożądanych przez społeczeństwo i powszechnie akceptowanych. W tym celu założenia programowe powinny być realizowane przez spójne programy wychowawcze i profilaktyczne⁷⁴.

Ważne jest, aby programy profilaktyczne w zakresie przeciwdziałania uzależnieniom na terenie gminy były akceptowane przez społeczeństwo. Identyfikowanie się społeczności lokalnej z programem sprawia, że nie postrzega się go jako narzuconego przez urzędników czy ekspertów danej dziedziny⁷⁵.

Lokalne programy dotyczące przeciwdziałania zażywaniu środków psychoaktywnych powinny być zintegrowane z polityką społeczną i socjalną gminy. Do cech charakterystycznych takiego rodzaju programów należy zaliczyć:

- właściwe zdefiniowanie struktury problemu;
- znajomość dostępnych do pomocy zasobów ludzkich i instytucjonalnych;
- znajomość wcześniejszych i obecnie realizowanych programów profilaktycznych;
- skuteczne lobby, wymuszające na władzach lokalnych tworzenie programu profilaktycznego;
- obecność i zaangażowanie już w czasie tworzenia programu profilaktycznego reprezentantów lokalnych instytucji;

⁷³ G. Świątkiewicz, *Profilaktyka w społecznościach lokalnych*, [w:] *Profilaktyka w środowisku lokalnym*, G. Świątkiewicz (red.), Wyd. Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii, Warszawa 2002, s. 41.

⁷⁴ E. Karcz, *Partnerstwo gminy i szkoły w działaniach profilaktycznych*, [w:] *Strategie rozwiązywania problemów uzależnień*, S. Badora, I. Mudrecka (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2006, s. 185.

⁷⁵ M. Szpringer, *Profilaktyka społeczna: rodzina...*, dz. cyt., s. 255.

- ustalenie jasnych i realistycznych celów działań;
- ustalenie harmonogramu zadań do wykonania wraz ze wskazaniem terminów i osób odpowiedzialnych za ich realizację;
- systematyczne spotkania osób realizujących zadania wraz z koordynatorem programu profilaktycznego;
- nagłośnienie wśród społeczności lokalnej treści programu profilaktycznego wraz z uzyskaniem jej akceptacji⁷⁶.

Ważną rolę w profilaktyce odgrywa monitorowanie środowiska lokalnego, które ma na celu uzyskanie informacji o dynamice zażywania środków odurzających i innych używek oraz geografii tego zjawiska. Jest to istotne z uwagi na to, że ustalenia dla jednej społeczności nie będą adekwatne dla innej. Dlatego wyniki uzyskane z monitorowania środowisk powinny dostarczać informacji pozwalających w elastyczny sposób reagować na ujawnione zmiany. Dzięki tym informacjom:

- decyzje polityczne w zakresie polityki lokalnej podejmuje się po analizie wyników badań,
- umożliwiające jest modyfikowanie programów profilaktycznych,
- w sposób adekwatny do zaistniałych potrzeb można alokować środki finansowe,
- pozyskiwane jest zainteresowanie lokalnych mass-mediów przekazywanymi im wynikami badań, co w sposób wymierny wpływa na zainteresowanie tym problemem społeczności lokalnych⁷⁷.

Należy również pamiętać, że działania profilaktyczne w środowisku lokalnym są również ukierunkowane na pomoc rodzinie poprzez:

- przekazywanie przez specjalistów wiedzy z zakresu prawidłowości rozwojowych i zaburzeń,

⁷⁶ G. Świątkiewicz, *Profilaktyka w społecznościach...*, dz. cyt., s. 42.

⁷⁷ B. Bukowska, *Rola i zadania monitoringu*, [w:] *Monitorowanie narkotyków i narkomanii na poziomie lokalnym*, J. Sierosławski, B. Bukowska, P. Jabłoński (red.), Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii, Warszawa 2007, s. 11 - 13.

- uczenie rodziców umiejętności, które sprzyjają lepszej organizacji życia rodzinnego oraz procesu wychowawczego dziecka,
- uczenie koncepcji samopomocy, poprzez łączenie w grupy osób z większym i mniejszym doświadczeniem. Ma ono na celu wspólne podejmowanie działań w eliminacji problemów oraz wspólne przeżywanie trudności⁷⁸.

Ważne zatem jest, aby podejmowane działania profilaktyczne na szczeblach lokalnych były ze sobą zintegrowane i systemowe. Nastąpi to w chwili, kiedy samorządy, szkoły, placówki opieki zdrowotnej wraz z organizacjami pozarządowymi będą ze sobą współpracowały. Tworząc programy z zakresu przeciwdziałania alkoholizmowi, narkomanii i przemocy w rodzinie, należy dążyć do powstania jednego wspólnego programu. Takie rozwiązanie będzie wpływało na poprawę skuteczności działań profilaktycznych w środowisku lokalnym. Wadą w tworzeniu programów profilaktycznych jest sposób ich finansowania, który nie sprzyja upowszechnianiu programów profilaktycznych opartych wiedzą naukową⁷⁹.

I.3. Rodzina i ulica jako środowisko wychowawcze

Nie ma jednej definicji wyjaśniającej pojęcie „dzieci ulicy”. Spotkać się można z wieloma określeniami odnoszącymi się do różnych zachowań dzieci tj. „dzieci działających przestępczo”, „dzieci zaniedbanych”, „uciekierów”, „zagrożonej demoralizacją młodzieży” czy „młodych stosujących przemoc”⁸⁰.

Pierwotnie pojęcie „dzieci ulicy” w polskiej literaturze naukowej pojawiło się w pierwszej połowie ubiegłego wieku. Używane ono było w problematyce pedagogicznej, charytatywnej, filantropijnej i represyjnej. Wskazane tam było

⁷⁸ H. Malicka-Gorzelańczyk, *Pomoc rodzinie w środowisku lokalnym. Rola i zadania profilaktyki społecznej oraz psychoterapii we wspomaganie Rodziny*, [w:] *Rocznik Naukowy Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy* 2009, nr 4, s. 99 - 102.

⁷⁹ K. Ostaszewski, K. Bobrowski, *Polityka i profilaktyka: bariery w rozwoju programów opartych na naukowej wiedzy*, [w:] *Promocja zdrowia psychicznego: badania i działania w Polsce*, K. Okulicz-Kozaryn, K. Ostaszewski (red.), Wydawnictwo Instytutu Psychiatrii i Neurologii, Warszawa 2008, s. 71.

⁸⁰ A. Zwoliński, *Krzywdzone dzieci, Zagrożenia współczesnego dzieciństwa*, Wydawnictwo Apostolstwa Modlitwy, Kraków 2012, s. 195.

ogólnie, że są to dzieci żyjące na ulicy: „włóczęce się, żebrzące, uciekinierzy od rodzinnej nędzy, przemocy, sieroty powojenne, poszukujące najczęściej zarobku”⁸¹.

Można zatem stwierdzić, że powodami, dla których dzieci opuszczają rodzinny dom w celu „wyjścia dzieci na ulicę” jest bieda, a co za tym idzie niejednokrotnie patologia rodzinna. Nie można pominąć faktu, że zjawisko to dotyczy również z tzw. dobrych rodzin. Dzieje się tak w przypadkach, gdzie członkowie rodzin są tak mocno ze sobą skonfliktowani, że nie są w stanie razem funkcjonować lub w przypadkach, kiedy dorośli członkowie rodzin są tak pochłonięci swoimi sprawami, że nie interesują się swoimi dziećmi⁸².

Najbardziej pełną definicję dzieci ulicy zaproponowała Rada Europy w Strasburgu, zgodnie z którą to: „Dzieci ulicy to dzieci poniżej 18 roku życia, które przez krótszy lub dłuższy czas żyją w środowisku ulicznym. Przenoszą się z miejsca na miejsce, mają swoje grupy rówieśnicze i inne kontakty. Są zameldowane pod adresem rodziców lub jakiejś instytucji socjalnej. Charakterystyczne jest to, że z rodzicami, przedstawicielami szkół i instytucji pomocy i służb socjalnych, które ponoszą za nie odpowiedzialność, dzieci te mają słaby kontakt lub nie mają go w ogóle”⁸³.

Odminną definicję „dzieci ulicy” przyjęło Międzynarodowe Katolickie Biuro do Spraw Dzieci, które wskazuje, że są to: „dzieci ulicy to każda dziewczyna lub chłopiec, dla których ulica (w najszerszym znaczeniu tego słowa, łącznie z niezajętymi mieszkaniami, śmietnikami itd.) stała się jej lub jego zwykłym miejscem pobytu i/lub źródłem utrzymania; i które są niedostatecznie chronione, nadzorowane lub kierowane przez odpowiedzialną osobę dorosłą”⁸⁴.

⁸¹ B. Głowacka, *Hasło: „Dzieci ulicy”*, [w:] *Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku, Tom I*, T. Pilch (red.), Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2003, s. 876.

⁸² E. Gurba, *Ulica zamiast rodziny, czyli o poszukiwaniu zaspokojenia potrzeb przez nastolatka*, [w:] *Dzieci ulicy w Polsce. Nowe konteksty zjawiska*, B. Adamczyk, K. Biel (red.), Wydawnictwo Apostolstwa Modlitwy, Kraków 2016, s. 19.

⁸³ A. Kurzeja, *Dzieci ulicy – profilaktyka zagrożeń*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2010, s. 13.

⁸⁴ T. Kowalak, *Marginalność i marginalizacja społeczna*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 1998, s. 79.

Próba dostosowania powyższych definicji dzieci ulicy do realiów polskich nasuwa wniosek, że najodpowiedniejsza wydaje się być definicja zaproponowana przez Krajowy Komitet Wychowania Resocjalizującego. W myśl tej definicji „polskie dzieci ulicy to te, które na skutek niespełnienia przez rodzinę jej podstawowych funkcji dużo czasu spędzają poza domem – na ulicy, podwórku i innych miejscach niekontrolowanej aktywności. Ulica stała się dla nich źródłem wiedzy o życiu. Tu realizują swoją naturalną aktywność poznawczą i społeczną. Są to więc dzieci wychowujące się na ulicy i tam wychowywane”⁸⁵.

Można zatem stwierdzić, że są to osoby młode, szukające zaspokojenia swoich potrzeb na ulicy, a nie w domu rodzinnym. W okresie adolescencji w młodym człowieku dochodzi do powstawania wielu sprzeczności i buntów w jego najbliższym otoczeniu. Z jednej strony chciałby już być osobą samodzielną i w pełni autonomiczną, jednakże z drugiej strony cały czas potrzebuje wsparcia płynącego od rodziców i ich bliskości emocjonalnej. Osoba młoda pragnie być traktowana jako dorosła ze wszystkimi tego stanu przywilejami, a w przypadkach niepowodzeń usprawiedliwia się swoją niedojrzałością⁸⁶.

Początki wieku młodzieńczego są związane z pojawiającymi się objawami dojrzewania biologicznego. Dziewczynki zaczynają ten okres przeciętnie w wieku około 10 roku życia, a chłopcy około roku później. Dojrzewanie kończy się w chwili zaczynającej wyłaniać się dorosłości. Okres ten jest rozciągnięty w czasie, dochodzi wtedy do gwałtownych zmian biologicznych i psychicznych. Czas dorastania, będący okresem przejściowym między dzieciństwem a dorosłością, uważa się za bardzo ważny i zarazem bardzo trudny w życiu człowieka⁸⁷.

Nagły i szybki wzrost z jednoczesnym rozwojem płciowym powodują zmiany w postrzeganiu własnej osoby nie jako dziecka, ale już jako nastolatka.

⁸⁵ K. Zdanowicz-Kucharczyk, *Codziennosc uliczna z perspektywy dziecka*, Wydawnictwo Elbląg, Elbląg 2012, s. 56.

⁸⁶ E. Gurba, *Ulica zamiast rodziny...*, dz. cyt., s. 20.

⁸⁷ Tamże, s. 21.

Młody człowiek w okresie dojrzewania zafascynowany jest zmianami, jakie zachodzą w jego fizycznym wyglądzie. Dodatkowo w tym wieku zaczynają się również zmiany w jego biologii, a co za tym idzie, zainteresowanie seksualnością i towarzyszącymi temu emocjami⁸⁸. Młody człowiek zaistniałe zmiany musi wpisać w obraz samego siebie. Zachowania te wpływają na pojmowanie własnej płciowości, a następnie tożsamości płciowej. Podając za J. Augustynem, w procesie integracji płciowej adolescentów ważną rolę odgrywają kontakty z rodzicem tej samej płci, ale także zdobywanie doświadczeń z rodzicem płci przeciwnej⁸⁹. Wiąże się z tym możliwość zakłócenia tego procesu u nastolatków, którzy zamiast poszukiwać wzorców w domu rodzinnym, poszukują ich i znajdują je na ulicy. Z takimi sytuacjami można spotkać się w kontakcie z dziewczętami, tzw. galeriankami, lub chłopcami, którzy prostytuują się, a wśród nich płciowość staje się towarem, a nie atrybutem tożsamości. O prostytucji nieletnich w Polsce rodzice dzieci zostali poinformowani w bardzo dobitny sposób, kiedy to w 2009 roku na ekrany kin wszedł film w reżyserii K. Rosłaniec pt.: „Galerianki”. Film przedstawia życie trzech przyjaciółek Mileny, Kai i Juli, które prostytuują się w galerii handlowej „Paradiso”. Później dołącza do nich jeszcze jedna dziewczyna o imieniu Alicja. Dziewczyny w rozmowach opowiadają sobie nawzajem o tym, co otrzymują od swoich sponsorów za świadczone im usługi seksualne. W filmie przedstawione zostały również rodziny, w jakich wychowują się dziewczyny, jako rodziny patologiczne, rozbite, w których zatarte zostały wartości moralne⁹⁰.

We współczesnym świecie coraz mniej jest wymagań związanych z płcią. Brak właściwych wzorców w rodzinie w konsekwencji powoduje poszukiwanie ich przez młodych ludzi na ulicy. Następstwem tego typu zachowań może być utrata tożsamości płciowej. Płytkość i przelotność interakcji seksualnych na

⁸⁸ J. Kroger, *Identity, youth and crisis* (tłum. własne), Sage Publication, London 2007.

⁸⁹ J. Augustyn, *Integracja seksualna. Przewodnik w poznawaniu i kształtowaniu własnej seksualności*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2009.

⁹⁰ Recenzja filmu *Galerianki*, <https://www.filmweb.pl/reviews/recenzja-filmu-Galerianki-9115>, (dostęp 3 kwietnia 2023 roku).

krótko tworzy możliwość poczucia atrakcyjności płciowej, jednak zakłóca wartości tej sfery życia. Zaznaczyć również należy, że wczesna inicjacja seksualna nie jest przejawem dojrzałości, a jedynie formą na odkrycie własnej płciowości poprzez poszukiwanie nieznanych dotąd doznań⁹¹.

Młodzież w okresie dorastania odrzuca pomoc i opiekę dorosłych. W ten sposób pragnie wyrazić silną potrzebę autonomii. Wszelkiego rodzaju nakazy i zalecenia, przekazywane przez rodziców czy wychowawców, traktowane są jak zamach na niezależność oraz podważenie dorosłości. Z kolei, będąc w grupie rówieśniczej, młodzi ludzie w sposób bezkrytyczny podporządkowują się standardom zachowań obowiązujących w danej społeczności⁹².

Wydawać by się mogło, że „dzieci ulicy” żyjące bez kontroli, nakazów i zakazów rodziców i wychowawców będą żyły swobodnie, doświadczając na co dzień niezależności i braku zobowiązań. Takiego rodzaju autonomia pełni wielokrotnie dezadaptacyjną funkcję w życiu adolescentów. Związane jest to ze zbyt wczesnym emocjonalnym uniezależnieniem się od rodziców. Nasilenie się tego rodzaju zachowań z jednoczesnymi ubogimi kontaktami z rodzicami, a ze zwiększoną relacją z rówieśnikami w przestrzeni dzieci ulicy, staje się źródłem zachowań problemowych młodzieży. Taki rodzaj autonomii niedojrzałych jeszcze nastolatków, pozbawionych ograniczeń i wymagań stawianych przez autorytety (rodziców lub wychowawców) naraża nastolatki na krzywdzące ich doświadczenia⁹³.

Warunkiem dojrzałości młodego człowieka jest jego autonomia, którą powiązać należy z samokontrolą i samoregulacją. Prawidłowy rozwój tych procesów następuje pod wpływem rodziców, którzy w sposób rozsądny kontrolują dorastające dziecko. Stwarzają mu jednocześnie różne okazje i sytuacje, w których musi podjąć niezależne działania przy emocjonalnym wsparciu najbliższych. Ma to wpływ na prawidłowy przebieg i niezależny

⁹¹ E. Gurba, *Ulica zamiast rodziny...*, dz. cyt., s. 22.

⁹² P. Noller, *Parent - adolescent relationships*, (tłum. własne), [w:] *Explaining family interactions*, Thousand Oaks, Kalifornia 1995, s. 77 - 111.

⁹³ J. Garber, S. A. Little, *Autonomy and adjustment in young adolescents*, (tłum. własne), [w:] *Journal of Adolescent Research* 2001, nr 16, s. 271 - 355.

rozwój młodego człowieka w kontekście relacji rodzinnych. We wczesnym rozwoju młodej osoby każdy rodzaj powiązań społecznych wywiera znaczny wpływ. Jednak największy wpływ na ukształtowanie postaw młodzieży mają przede wszystkim rodzice. Dopiero po nich w dalszej kolejności zajmują miejsce rówieśnicy, stanowiący konteksty głównych wpływów⁹⁴.

Bunt młodzieńczy stanowi drogę do rozwoju własnego człowieka, rozwoju zarówno adaptacyjnego, jak i dezadaptacyjnego. A. Oleszkowicz, autorka koncepcji buntu młodzieńczego, definiuje go jako *„doświadczaną w jednostkowym przeżyciu potrzebę i chęć sprzeciwiania się i wycofania dalszej zgody na te wszystkie fizyczne, społeczne i psychologiczne stany rzeczy, które jednostka subiektywnie spostrzega jako ograniczające, zagrażające lub niezgodne z jej idealistycznymi oczekiwaniami i wyobrażeniami”*⁹⁵.

Opuszczenie rodziny przez młodego człowieka, jeżeli nie zostało wymuszone przez inne czynniki, stanowi swoisty przejaw buntu. W ten sposób manifestowana jest niezależność w stosunku do osób dorosłych oraz pokazanie nieakceptacji zjawisk i zdarzeń zachodzących w świecie dorosłych. Bunt młodzieńczy może przybrać jedną z dwóch form, tj. buntu destrukcyjnego i buntu konstruktywnego. Pierwszy bunt destrukcyjny w założeniach opiera się na negowaniu, krytyce i odrzuceniu. Najczęściej jest obserwowany we wczesnym okresie adolescencji, jednakże bywają przypadki, że staje się on jedynym możliwym sposobem do osiągnięcia niezależności i określenia swojej tożsamości. Negowanie wszystkiego wzbudzone jest i podtrzymywane przez adolescenta w związku z tym, że pełni w tym okresie życia istotne funkcje:

- stanowi determinant pobudzenia i ekscytacji oraz w sposób pozytywny wpływa na intensywność przeżyć, będąc swoistą ochroną przed zamętem tożsamościowym, określa w ten sposób *„kim nie chcę być”*;
- pozwala na pokazanie siebie zbuntowanemu otoczeniu jednostki;

⁹⁴ E. Gurba, *Nieporozumienia z dorastającymi dziećmi w rodzinie. Uwarunkowania i wspomaganie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2013, s. 17 - 22.

⁹⁵ A. Oleszkowicz, *Bunt młodzieńczy. Uwarunkowania, formy, skutki*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2006, s. 60.

- stanowi próbę zmiany nieakceptowanej sytuacji rodzinnej;
- wpływa na podporządkowanie się grupie rówieśniczej;
- stanowi swoiste źródło przyjemności, wynikające z samego bycia zbuntowanym⁹⁶.

Bunt konstruktywny stanowi swoistą bardziej dojrzałą postać buntu. Występuje w chwili, kiedy oprócz negatywnych zachowań nastolatków uwidoczniają się pozytywne obrazy widzenia samego siebie w postaci zjawisk, wartości norm czy idei, które chcą wykreować oraz w imię, których formułowane są sprzeczności⁹⁷.

Bunt młodzieńczy nie może być postrzegany jedynie jako przejaw destrukcji młodego człowieka. Wpływa on również konstruktywnie na adolescenta, przyczyniając się do kształtowania jego tożsamości. Przejawia się to przez wysoki poziom zaangażowania i motywacji w celu osiągnięcia wybranych celów, poprzez konsekwentne realizowanie planu na własne życie. Jednakże zauważyć należy, że formy destrukcyjne buntu, w które wchodzi: wzmożona agresja i zażywanie używek, zaobserwować można u osób o niższym poziomie tożsamości normatywnej⁹⁸.

Z przeprowadzonych badań na grupie nastolatków określonych jako „dzieci ulicy”, które zostały pozbawione prawdziwego domu rodzinnego, wyłania się obraz grupy, w której przeważa bunt destrukcyjny. W dalszej perspektywie czasu w przyszłości może to wpływać na nieprawidłowy rozwój jednostki, a co za tym idzie, podtrzymywanie niewłaściwego wzoru w dorosłym życiu⁹⁹.

Ważne zatem jest, aby środowisko rodzinne, w którym dorasta młody człowiek, tworzyło mu warunki do wyrażania sprzeciwu, wyrażania własnego zdania i prezentowania odmiennego od wszystkich zdania. Adolescent,

⁹⁶ Tamże.

⁹⁷ Tamże.

⁹⁸ E. Gurba, *Nieporozumienia z dorastającymi...*, dz. cyt., s. 17 - 22.

⁹⁹ B. Sierocka, M. Drewniak, *Dzieci ulicy. Raport z socjologicznych badań terenowych na zlecenie Miejskiego Programu Przeciwdziałania Przestępczości w Krakowie*, Kraków 2006, s. 8 – 9, [file:///C:/Users/Ewa/Downloads/Dzieci%20Ulicy%20-%20Raport%20z%20socjologicznych%20bada%C5%84%20terenowych%20-%20Krak%C3%B3w%202006%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Ewa/Downloads/Dzieci%20Ulicy%20-%20Raport%20z%20socjologicznych%20bada%C5%84%20terenowych%20-%20Krak%C3%B3w%202006%20(1).pdf) (dostęp w dniu 3 kwietnia 2023 roku).

pomimo uciążliwości swoich zachowań dla otoczenia, przekazuje rodzicom ważne informacje. Prezentuje swoje przeżycia, poglądy oraz wyraża to, do czego chce dążyć w życiu. Jednocześnie może w ten sposób renegecować swoje miejsce w hierarchii rodziny. Bunt, do którego dochodzi w domu, gdzie nastolatek powinien czuć się bezpieczny, jest przejawem jego dążenia do wywalczenia sobie w ten sposób większej autonomii, przy jednoczesnym ćwiczeniu swojej asertywności wobec autorytetów – rodziców. Taki sposób komunikowania się sprzyja wyrażaniu swoich opinii przez adolescenta z jednoczesnym poznaniem opinii autorytetów, czego następstwem jest wypracowanie własnego zdania w konkretnej kwestii¹⁰⁰.

Podkreślenia wymaga sytuacja, kiedy wyjście na ulicę stanowi formę buntu. Sytuacja ta z punktu widzenia rodziców jest niekomfortowa, ponieważ tracą kontrolę, a zarazem możliwość oddziaływania na dorastające dziecko. Okoliczności przebywania przez adolescenta na ulicy sprzyjają przyjęciu przez niego tożsamości negatywnej. Wyraża się ona poprzez negowanie obowiązujących w społeczeństwie norm i zasad. Do takiego rodzaju trwałej orientacji dochodzi w przypadkach, kiedy młody człowiek nie widzi swoich szans w realizacji siebie jako osoby spełniającej wartości i oczekiwania społecznie aprobowane. Dzieje się tak również w przypadkach pozostawania pod wpływem grupy społecznej, która narzuca mu wartości sprzeczne z ogólnie obowiązującymi. Dotyczy to szeroko rozumianej grupy społecznej tzw. marginesu społecznego. Młody człowiek, przebywając na ulicy, bardzo szybko odnajduje grupę rówieśniczą, która przyjmuje go jedynie pod warunkiem zaakceptowania obowiązujących w niej norm i zasad. Bardzo często w takich przypadkach normy te są sprzeczne z normami i zasadami ogólnie przyjętymi przez społeczeństwo. W ten sposób przejawia się destrukcyjny bunt adolescentów. Na tego typu zachowania wpływa niezaspokojona potrzeba kontaktu z rodziną, splatająca się z jednoczesnym poszukiwaniem akceptacji wśród grupy rówieśniczej, w której adolescent znajduje zrozumienie¹⁰¹.

¹⁰⁰ E. Gurba, *Ulica zamiast rodziny...*, dz. cyt., s. 26.

¹⁰¹ Tamże, s. 26 - 27.

W proces kształtowania się adolescenta często wpisane są zadawane przez niego pytania o cel i zadania, które określają sens jego życia. W ten sposób młody człowiek w sposób abstrakcyjny tworzy wizję swojego życia. Początkowo wizja ta jest idealistyczna i przez to nie pasuje do otaczającego świata. Następnie przechodzi w fazę idealizmu kompensacyjnego i praktycznego, która zaczyna być już możliwa do zrealizowania. Jeśli stwierdzimy, że cele nastolatka opierają się na prospołecznych wartościach i są względnie dalekosiężne, możliwe do zaakceptowania i sformułowania w sposób autonomiczny, to mogą one stanowić sens życia młodego człowieka¹⁰². Określane w ten sposób cele i konsekwentne do nich dążenie wymaga od adolescenta, w jakimś stopniu, stabilności działań oraz odniesienia do konkretnego systemu wartości. Młody człowiek, będąc w środowisku rodzinnym, ma okazję, by w sposób indywidualny odnosić się do przekazywanych mu przez rodziców norm i wartości. W ten sposób sam wypracowuje własny, stabilny system wartości. Będąc z kolei w przestrzeni ulicy, w zależności od tego, do jakiej grupy trafi, otrzyma różne oferty zmiennych zasad i norm. W ten sposób znacznie trudniej będzie mu określić sens i znaczenie swojego życia. Taki rodzaj egzystencji, życia chwilą tu i teraz, stanie się dla niego główną wartością. Nie wpływa to jednak na prawidłowy rozwój biologiczny, psychologiczny i moralny nastolatka¹⁰³.

Pierwsze i najważniejsze w życiu każdego człowieka jest jego środowisko naturalne, którym jest rodzina i relacje z rodzicami. Można stwierdzić, że do stworzenia rodziny potrzebne są minimum trzy osoby – ojciec, matka i przynajmniej jedno dziecko. J. Rembowski podaje, że rodzina jest swoistą organizacją o określonym podziale ról pomiędzy poszczególnymi członkami,

¹⁰² K. Obuchowski, *Autonomia jednostki a osobowość*, [w:] *Studia z psychologii emocji, motywacji i osobowości*, J. Reykowski, T. Owczynnikowa, K. Obuchowski (red.), Wydawnictwo Ossolineum, Wrocław 1977, s. 77.

¹⁰³ E. Gurba, *Ulica zamiast rodziny...*, dz. cyt., s. 27.

która jest związana wzajemną odpowiedzialnością moralną, świadoma własnej odrębności, zespolona miłością i akceptująca się nawzajem, ma swe tradycje i przyzwyczajenia¹⁰⁴. Z kolei M. Ziemska określa rodzinę jako małą, naturalną grupę społeczną, w której centralnymi rolami są role matki i ojca, co stanowi względnie trwałą całość, podlegającą dynamicznym przekształceniom związanym głównie z biegiem życia jednostek wchodzących w jej skład: opiera się ona na zastanych tradycjach społecznych i rozwija własne tradycje¹⁰⁵.

Zaobserwować można zatem, że jakość relacji adolescenta z rodzicami odgrywa niezmiernie ważną rolę w rozwoju dorastającego dziecka. Rozwój dziecka oparty jest w dużej mierze na budowaniu własnego „Ja”, opierającego się na wcześniejszych identyfikacjach, w których główną rolę odgrywa identyfikacja z rodzicami. Stwierdzić więc należy, że rodzina odgrywa główną rolę w rozwoju dziecka i pomocna jest w rozstrzygnięciu kryzysu tożsamości. Konstruowania własnej tożsamości przez młodego człowieka nie warunkują jego relacje z rówieśnikami, ale kontakty, jakie ma z rodzicami. Ważne jest to dla poznawania siebie i otaczającego świata, co stanowi podstawę budowania własnej tożsamości. Pokazują to wyniki wielu badań empirycznych wskazujących na fakt, że:

- największe poznawanie siebie dorastającego dziecka zachodzi w przypadku rodzin, gdzie matki akceptują zachowanie dziecka – co związane jest z poczuciem bezpieczeństwa;
- nastolatki mające poprawny kontakt z rodzicami znacznie łatwiej budują własną tożsamość, a ci, którzy mają ten proces przywiązania do rodziny zakłócony, w znacznie mniejszym stopniu podejmują próby określenia swojej tożsamości;
- adolescenty, którzy są zachęceni w swoich rodzinach do rozwoju indywidualności, podejmowania samodzielnych decyzji oraz wchodzenia w bliskie relacje z rodzicami, wykazują największy stopień poznania siebie i określenia swojej tożsamości;

¹⁰⁴ J. Rembowski, *Więzi uczuciowe w rodzinie: studium psychologiczne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1972, s. 179.

¹⁰⁵ M. Ziemska, *Rodzina a osobowość*, Wydawnictwo Wiedza Powszechna, Warszawa 1975, s. 10 - 11.

- u dzieci związanych emocjonalnie z rodzicami, którzy stanowią dla nich małe wsparcie w dążeniu do określenia swojej indywidualności, występują cechy tożsamości nadanej;
- młodzież, ograniczona w dążeniu do samodzielności oraz pochodząca z rodzin, gdzie nie występują silne więzi emocjonalne, wykazuje cechy tożsamości dyfuzyjno-unikającej, co stanowi o braku rozstrzygnięć tożsamościowych¹⁰⁶.

Oznacza to, że młody człowiek w czasie kształtowania swojej osobowości powinien być objęty szczególną ochroną ze względu na swoją niedojrzałość¹⁰⁷. W związku z tym wychowanie dziecka powinno zostać ukierunkowane w taki sposób, aby było ono w stanie rozwinąć w pełni swój potencjał osobowy, z jednoczesnym poszanowaniem jego godności i wolności. Jednakże w wychowaniu znacznej ilości dzieci rodzice popełniają różne poważne błędy. Na skutek tego dobro i godność dziecka zostają naruszone. Przyczyną tego wielokrotnie jest środowisko rodzinne, które powinno być kojarzone z ciepłem i bezpieczeństwem, jednakże w wielu przypadkach nie chroni jednostki przed „okrucieństwem” tego świata¹⁰⁸.

Coraz więcej rodziców nie radzi sobie z własną wolnością, co przyczynia się do rozdarcia pomiędzy zaspokajaniem własnego „ego”, a bezinteresownym poświęcaniem się dziecku, wynikającym z powinności rodzica względem dziecka. Takie zachowanie prowadzi do pogłębienia się nieudolności wychowawczej oraz wzmocnienia przeciwstawnych sobie postaw rodzicielskich. Oprócz wskazanych przyczyn, wpływających na trudności w wychowaniu dziecka, istnieją jeszcze inne czynniki mające na to bezpośredni wpływ, np.: czynniki ekonomiczne, etyczne i wewnątrzrodzinne. Sytuacje te

¹⁰⁶ E. Gurba, *Ulica zamiast rodziny...*, dz. cyt., s. 27.

¹⁰⁷ M. Wolicki, *Potrzeby szczęśliwego dzieciństwa*, [w:] *Dziecko w przestrzeni życia społecznego*, J. Daszykowska, A. Łuczyński (red.), Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Stalowa Wola 2013, s. 71 - 72.

¹⁰⁸ A. Łuczyński, *Dzieci w rodzinach zastępczych i dysfunkcyjnych*, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2008, s. 164 - 182.

niekorzystnie wpływają na kształtowanie się osobowości dziecka oraz funkcjonowanie członków rodziny¹⁰⁹. **Według L. Pietruszki, ryzykownymi czynnikami mogącymi destabilizacyjnie wpłynąć na środowisko wychowawcze rodziny są głównie czynniki o charakterze:**

1. ekonomiczno-społecznym:

- **nieprawidłowości w strukturze rodziny,**
- **niezadawalające warunki materialno-bytowe,**
- **nietrafny podział pracy i ról w rodzinie;**

2. kulturowym:

- **niska kultura pedagogiczna rodziców,**
- **bierny sposób spędzania czasu wolnego,**
- **brak zainteresowania rodziców edukacją dzieci i ich przyszłością,**
- **ignorancja rodziców w obszarze obyczaju i tradycji;**

3. psychospołecznym:

- **niekorzystna atmosfera domu rodzinnego,**
- **zaburzone więzi emocjonalne dziecka z rodzicami,**
- **nieodpowiednia „kontrola” rodziców nad dzieckiem,**
- **brak podatności na zmiany¹¹⁰.**

Zaburzeniom ulegają również kierunki oddziaływań wychowawczych rodziny, w szczególności dotyczące oddziaływań opiekuńczych. Pomijane zostają również działania rodziców ukierunkowane na wdrożenie dziecka do życia społecznego oraz kształtowanie w nim właściwych postaw w relacji ze światem. Główną przyczyną takiego rodzaju zaniedbań względem dziecka jest skrajny nurt indywidualizmu, w którym jednostka dąży do wyzwolenia się od wszelkiego rodzaju uzależnień i więzi grupowych. Takiego rodzaju sytuacje występują głównie u osób zostających rodzicami w młodym wieku. Wówczas tacy rodzice w sposób niekontrolowany decydują o swoim życiu, podważając

¹⁰⁹ J. Mastalski, *Chrześcijanin wobec agresji w rodzinie. Perspektywa pedagogiczna*, Wydawnictwo Naukowe Papieskiej Akademii Teologicznej, Kraków 2006, s. 41 - 50.

¹¹⁰ L. Pietruszka, *Wychowanie dzieci w rodzinach ubogich*, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2015, s. 148.

tradycyjne formy funkcjonowania rodziny. Obecnie podstawowym problemem młodych rodziców jest bycie odpowiedzialnym i roztropnym rodzicem¹¹¹.

Wpływ na siłę czynników niekorzystnych dla prawidłowego rozwoju adolescenta ma głównie środowisko rodzinne. Przede wszystkim decydują o tym kompetencje pedagogiczne rodziców i więzi łączące ich z dzieckiem. Ważnym aspektem znalezienia i utrwalenia dialogu między rodzicem a nastolatkiem jest umiejętne i odpowiedzialne postępowanie rodziców w życiu rodzinnym. Pozwala to na ochronę dziecka przed poczuciem osamotnienia na skutek zbyt małej ilości czasu poświęcanemu dziecku. W prawidłowo funkcjonującej rodzinie dziecko poprzez obserwację uczy się od rodziców prawidłowej komunikacji. Dodatkowo nabywa umiejętność bycia wrażliwym na potrzeby i uczucia innych osób. Rozwija swój potencjał osobowy, budując w ten sposób pewność siebie i ufność oraz w sposób odpowiedzialny potrafi określić swoją przyszłość¹¹².

Panuje ogólne przekonanie, że rodzice w okresie dorastania swoich dzieci przestają być dla nich autorytetem, a takimi autorytetami stają się ich rówieśnicy. Dzieje się tak, ponieważ w życiu młodego człowieka osoby w tym samym wieku zaczynają odgrywać bardzo ważną rolę, znacznie ważniejszą niż wcześniej. Jednak w przypadku rodzin, w których rodzice i osoby najbliższe nastolatkowi stanowią dla niego wsparcie, zdecydowanie mniejszy wpływ na niego mają rówieśnicy. W takich sytuacjach opinia osób w podobnym wieku do dziecka ma bardzo duże znaczenie, lecz jedynie w takich kwestiach jak muzyka, moda lub hobby. Nastolatek, mając oparcie w rodzicach, w chwilach podejmowania ważnych życiowo decyzji będzie się kierował wartościami zbliżonymi do wskazywanych mu przez rodziców. Można zatem stwierdzić, że rówieśnicy stają się dla dziecka autorytetem wówczas, gdy rodzice nie stanowią oparcia i wzoru dla własnego dziecka. Dezadaptacyjna funkcja autonomii

¹¹¹ A. Adamiec-Zgraja, *Fenomen rodzicielstwa człowieka przełomu wieków. Szansa czy zagrożenie dla rodziny?*, [w:] *Rodzina w kontekście współczesnych problemów wychowania*, B. Muchacka (red.), Wydawnictwo Naukowe Papieskiej Akademii Teologicznej, Kraków 2008, s. 159.

¹¹² A. Łuczyński, *Współczesna rodzina. Czynniki ryzyka stawiania się dzieckiem ulicy*, [w:] *Dzieci ulicy w Polsce. Nowe konteksty zjawiska*, Wydawnictwo Apostolstwa Modlitwy, Kraków 2016, s. 235 - 236.

dziecka jest konsekwencją zbyt wczesnego emocjonalnego uniezależnienia się od rodziców. W tego rodzaju sytuacjach wyższe poziomy autonomii emocjonalnej, współdziałające z brakiem lub znacznym ograniczeniem relacji z rodzicami, a zarazem z bardzo dobrymi kontaktami z rówieśnikami, mają wpływ na powstawanie negatywnych zachowań młodzieżowych¹¹³.

W ciągu ostatnich lat można zaobserwować rosnący problem z występowaniem zjawiska dzieci ulicy. Jest to aktualnie jeden z istotniejszych problemów w wymiarze pedagogicznym i społecznym. W takich przypadkach młodzież powinna być objęta szczególną opieką przez osoby im najbliższe, tj. rodziców lub krewnych. W momentach, kiedy nie jest to możliwe, opiekę powinny przejąć powołane do tego odpowiednie służby społeczne. Zorganizowana opieka nie może dopuścić do powstawania lub pogłębiania się zaburzeń w rozwoju psychofizycznym i społecznym adolescenta. Dodatkowym zadaniem służb społecznych jest podejmowanie stosownych działań wspierających rodziny dysfunkcyjne. Działania te ukierunkowane są na zapewnieniu profesjonalnej opieki psychologiczno-pedagogicznej i socjalnej skierowanej do dzieci i młodzieży. Realizowane w tym zakresie zadania ukierunkowane są na pomoc najmłodszym członkom rodzin. Mają za zadanie wspierać jedną z najważniejszych potrzeb człowieka, którą jest potrzeba samorealizacji. W okresie dorastania adolescent ustawicznie dąży do osiągnięcia postępu i w tym samym czasie nieustannie zmagają się z dużą liczbą przeciwności, które wpływają na osłabienie jego duchowej i fizycznej kondycji. Ważne jest to, aby w rodzicach budzona była odpowiedzialność, świadomość celów i zadań, jakie mają do wypełnienia w zakresie wychowania i socjalizacji dzieci. Działania te powinny w przyszłości uchronić dziecko przed przykrymi skutkami demoralizacji i wykluczenia społecznego¹¹⁴.

¹¹³ E. Gurba, *Ulica zamiast rodziny...*, dz. cyt., s. 29 - 30.

¹¹⁴ D. Hosemann, *Koncepcje i metody poradnictwa wśród młodzieży w zakresie pomocy interwencyjnej*, [w:] *Dzieci ulicy, problemy, profilaktyka, resocjalizacja*, G. Olszewska-Baka (red.), Wydawnictwo eRBe, Białystok 2000, s. 94 - 100.

Relacje społeczne i interpersonalne nastolatków zarówno z rodzicami, jak i rówieśnikami, będące na najwyższym poziomie bliskości i wzajemnych zależności, różnią się od siebie poziomem otwartości. Relacje z rodzicami stanowią związki o charakterze zamkniętym wraz z niejednorodnym podziałem władzy i siły. Są one trudne do zniszczenia lub porzucenia, ponieważ u ich podłoża znajdują się więzy pokrewieństwa, co stanowi o ich obligatoryjnym charakterze. Z kolei relacje rówieśnicze są związkami otwartymi, które w sposób ciągły i dobrowolny są budowane lub ulegają rozpadowi. Porównując relacje dziecka z rodzicami i rówieśnikami, należy stwierdzić, że do tych drugich dostęp osób odbywa się w sposób równo podzielony między jej członków. O bliskości i otwartości panującej między zainteresowanymi stronami stanowi sposób rozwiązywania konfliktów, które nieuchronnie się pojawiają. Jednak sposób rozwiązywania problemów adolescenta z rodzicami i rówieśnikami będzie się od siebie różnił z powodu innego rodzaju relacji panujących między nimi. Związki młodzieżowe różnią się od związków z rodzicami tym, że są one bliskie i jednocześnie otwarte, członkowie tych grup dążą do minimalizowania nieporozumień i wyrażania negatywnych emocji. Takiego typu zachowania mają spowodować osiągnięcie kompromisu i przyczynić się do podtrzymania związku. W relacji z rodzicami takiego rodzaju ochrona nie jest konieczna, ponieważ kontakty te naturalnie połączone są więzami pokrewieństwa. W przypadku istnienia w rodzinie prawidłowych relacji między rodzicami a nastolatkami powstaje bardziej bezpieczny kontekst poznawczy różnych ról i poglądów, co jest konieczne do budowy przez adolescenta dojrzałej tożsamości¹¹⁵.

¹¹⁵ E. Gurba, *Ulica zamiast rodziny...*, dz. cyt., s. 30 - 31.

ROZDZIAŁ II. Policja. Rola – funkcje – priorytety – zadania

Historia zapewnienia bezpieczeństwa obywatelom opisana przez W.H. Wickwara sięga czasów starożytnego Rzymu¹¹⁶. Według S. Pieprznego termin *Policja*¹¹⁷ ma swoją genezę od słowa *politeia*, które dosłownie oznacza zarządzanie miastem. *Politeia* miała zapewnić obywatelom dobre i bezpieczne warunki życia. Jednakże w późniejszym czasie greckie słowo *politeia* zostało przejęte i włączone do języka łacińskiego gdzie zapisano je jako *politia*. W tak szerokiej formie obowiązywało do XIX w., kiedy termin Policja zaczął być wiązany z zapewnieniem bezpieczeństwa, ładu i porządku publicznego. Pierwotnie zapewnienie bezpieczeństwa, ładu i porządku publicznego leżało po stronie włodarzy poszczególnych miast, a dopiero w późniejszym czasie obowiązek ten spoczął na władzach państwowych. Wtedy również termin *politia* zaczął oznaczać działalność państwa, która miała być ukierunkowana na zagwarantowanie porządku, bezpieczeństwa i dobrobytu¹¹⁸.

W zaplanowanie zakresu działań skierowanych do uczniów z grup zwiększonego ryzyka ważne jest poznanie rodzajów występujących problemów oraz liczebności grup będących na terenie szkoły. Narzędziami w tym zakresie są analiza dokumentacji znajdującej się w szkole, obserwacja uczniów, rozmowy przeprowadzane z rodzicami i uczniami, a także uzyskiwanie informacji z poradni psychologiczno-pedagogicznych. W przypadku przygotowania działań interwencyjnych, skierowanych do uczniów z grup wysokiego ryzyka, należy skupić się na określeniu problemów występujących w szkole oraz określeniu potrzeb nauczycieli. Niezbędne do tego jest przeanalizowanie przypadków uczniów, w stosunku do których podejmowane były takie interwencje, z jednoczesną analizą przedsięwzięć podejmowanych przez nauczycieli i ich rezultatów. Dodatkowo niezbędne jest uzyskanie

¹¹⁶ W.H. Wickwar, *The Public Services. A Historical Survey*, (tłum. własne), Cobden – Sanderson One Moutage Street, London 1939, s. 13.

¹¹⁷ S. Pieprzny, *Policja. Organizacja i funkcjonowanie*, Wydawnictwo Zakamycze, Kraków 2003, s. 11.

¹¹⁸ J. Dobkowski, *Pozycja prawnoustrojowa służb, inspekcji i straży*, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2007, s. 17.

informacji od uczniów w trakcie rozmów z nimi i pozyskiwanie wiedzy z poradni psychologiczno-pedagogicznej¹¹⁹.

II.1. Historia Policji – od instytucji totalnej do prospołecznej. Więzi społeczne fundamentem działań Policji

Historia Polskiej Policji sięga czasu odrodzenia się Rzeczypospolitej Polskiej po 123 latach zaborów. W pierwszych latach swojego istnienia do początku wybuchu I wojny światowej każdy z regionów miał własne organy bezpieczeństwa. Straż Obywatelska, która funkcjonowała w Zagłębiu Dąbrowskim i w Warszawie, w Galicji powstała Straż Bezpieczeństwa, aż do powstania w dniu 9 stycznia 1919 roku Policji Komunalnej. Organizacja ta była organizacją samorządową, która miała za zadanie zapewnić bezpieczeństwo i porządek publiczny w miastach. Próby unifikacji różnych służb zajmujących się bezpieczeństwem zapoczątkowały upaństwowienie Milicji Ludowej w dniu 9 grudnia 1918 roku¹²⁰.

Na podstawie działalności wskazanych organizacji i po ich połączeniu w dniu 24 lipca 1919 roku powołano do życia Policję Państwową, która *„Zgodnie z literą ustawy [...] była organizacją bezpieczeństwa, której główne zadanie stanowiła ochrona bezpieczeństwa, spokoju i porządku publicznego, a więc policja spełniać miała w tej dziedzinie rolę organów wykonawczych władz państwowych (administracyjnych: starostów i wojewodów) i samorządowych. [...] Organizacja policji została dostosowana do podziału sądowego kraju. Władzę naczelną pełnił komendant główny zależny bezpośrednio od ministra spraw wewnętrznych. Na szczeblu województwa działały komendy okręgowe, a na terenie powiatu funkcjonowały komendy powiatowe. [...] Najmniejszymi komórkami były komisariaty obejmujące całe*

¹¹⁹ Tamże, s. 114.

¹²⁰ R. Litwiński, *Korpus Policji II Rzeczypospolitej. Służba i życie prywatne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2010, s. 22.

miasta lub jego dzielnice oraz posterunki działające na terenie gminy, jej części lub kilku gmin”¹²¹.

Nowo utworzona Policja Państwowa złożona była z pionów służby śledczej, ruchu ulicznego, policji obyczajowej, kolejowej, morskiej i rzecznej. W pierwszych latach swojej działalności skupiała największą liczbę funkcjonariuszy, tj. w 1923 roku około 49300 policjantów. Później liczba osób zatrudnionych malała, aby w 1933 roku wynosić około 30000 policjantów, a w 1938 roku około 32600 policjantów¹²².

Aby móc być funkcjonariuszem Policji Państwowej, zgodnie z art. 26 ustawy o Policji Państwowej z 1919 roku, kandydat musiał spełnić szereg wymogów, tj. posiadać:

- obywatelstwo polskie,
- nieskazitelną przeszłość,
- wiek w przedziale od 23 do 45 lat,
- zdrową i silną budowę ciała oraz odpowiedni wzrost,
- znać język polski w piśmie, słowie i posiadać umiejętność liczenia¹²³.

Natomiast kandydaci na wyższych funkcjonariuszy policji oprócz wskazanych powyżej wymogów musieli dodatkowo, zgodnie z art. 27 ustawy o Policji Państwowej, do stanowiska zastępcy komendanta okręgowego włącznie posiadać świadectwo z ukończenia średniego zakładu naukowego; na komendantów okręgowych, zastępców komendanta głównego i komendanta głównego – wykształcenie wyższe¹²⁴. Należy zauważyć, że wskazane wymagania, jak na ówczesne czasy, były wymaganiami wysokimi ponieważ wykształcenie średnie należało do rzadkości, a z kolei wykształcenie wyższe uważane było za elitarne¹²⁵.

¹²¹ A. Misiuk, *Historia Policji. Skrypt dla studentów WSP*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno 1997, s. 26.

¹²² Tamże.

¹²³ Ustawa z 24 lipca 1919 roku o Policji Państwowej, *Dziennik Praw Państwa Polskiego* z 1919 roku, nr 61, poz. 363.

¹²⁴ Tamże.

¹²⁵ A. Głogowski, *Patriotyzm jako część etosu służby Policji Państwowej, Policja – tradycja i współczesność. Materiały poseminaryjne*, Wydział Wydawnictw i Poligrafii Centrum Szkolenia Policji, Warszawa - Legionowo 2017, s. 12.

Od Policjanta będącego już w służbie wymagane było, aby godnie i skutecznie reprezentował państwo poprzez zjednywanie sobie szacunku i zaufania społeczeństwa. Musiał zarówno pod względem merytorycznym, jak i moralnym reprezentować odpowiedni poziom – będąc w służbie, jak i poza nią. Sposób zachowania się policjanta usankcjonowany był w Tymczasowej Instrukcji dla Policji Państwowej, gdzie w § 2 zapisano „*Policjant powinien zawsze pamiętać o tym, że jego zachowanie w życiu prywatnym szczególnie zwraca na siebie uwagę i poddane jest nie zawsze życzliwemu sądowi*”¹²⁶.

Policja Państwowa została utworzona na wzór modelu Policji we Francji. Polska Policja była przystosowana organizacyjnie do podziału administracyjnego kraju, wyszkolona została na wzór wojskowy oraz podlegała bezpośrednio ministrowi spraw wewnętrznych. Wykonywała zadania dotyczące utrzymania porządku i bezpieczeństwa, wydawane przez władze prokuratorskie, sądowe i administracji ogólnej. W taki sposób funkcjonowała do czasu wybuchu II wojny światowej, który zakończył proces rozwoju tej formacji.

W dniu wybuchu II wojny światowej w Policji Państwowej służbę pełniło około 33000 funkcjonariuszy. Przyjmuje się, że około 2,5 – 3 tysiące policjantów zostało zamordowanych bądź zginęło w walkach z okupantem. Największa grupa policjantów, bo około 12000, dostała się do niewoli sowieckiej. Obóz jeniecki w Ostaszkowie był obozem o zaostrzonym rygorze, znajdującym się na wyspie Stołbnyj na jeziorze Seliger, w odległości 10 km na północ od miejscowości Ostaszków¹²⁷. Przyjmuje się, że około 6000 funkcjonariuszy zostało tam zamordowanych w bestialski sposób.

Zupełnie odmienny los spotkał funkcjonariuszy na terenie Generalnej Guberni, zarządzanej przez Hansa Franka, gdzie na podstawie jego zarządzenia w dniu 17 grudnia 1939 roku została powołana do życia Policja Polska, tzw.

¹²⁶ Tymczasowa instrukcja dla Policji Państwowej s. 1, <http://docerokupl/doc/5c88ns>, (dostęp w dniu 02 grudnia 2022).

¹²⁷ M. Fałdowski, *Zagłada polskich policjantów więzionych w obozie specjalnym NKWD w Ostaszkowie (wrzesień 1939 - maj 1940)*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno 2016, s. 138.

Policja Granatowa. Efektem tego było przekształcenie Policji Państwowej w służbę komunalną, która była zarządzana przez starostwa miejskie i powiatowe, przy czym jej jednostkami wykonawczymi w dalszym ciągu były komisariaty i posterunki¹²⁸.

W tym samym zarządzeniu zostały wymienione podstawowe zadania, którymi miała zająć się Policja Polska; było to w dalszym ciągu utrzymywanie porządku i bezpieczeństwa obywateli. Dodatkowe zadanie, które zostało dodane z uwagi na zaistniałą sytuację, to obowiązek wykonywania szczególnych poleceń policyjnych władz niemieckich. Krańcowo doprowadziło to do całkowitego uzależnienia Policji Polskiej od niemieckiej żandarmerii i policji ochronnej *Schutzpolizei (Schupo)*¹²⁹.

Polska Policja składała się z jednostek miejskich i powiatowych, które podlegały bezpośredniemu zwierzchnictwu oficera nadzorczego Polskiej Policji i miejscowej *Schutzpolizei*. Dodatkowo została powołana do życia Szkoła Policyjna Generalnego Gubernatorstwa z siedzibą w Nowym Sączu, która podlegała bezpośrednio dowódcy Policji Porządkowej¹³⁰.

W ramach wykonywanych zadań przez funkcjonariuszy zlecane im były zadania związane z walką z polskim ruchem oporu oraz pacyfikowanie jego członków. Zadania te były wykonywane przez specjalnie utworzone w tym celu oddziały specjalne. Wykonując je, okupant sprawił, że Policja Polska stała się siłą pomocniczą policji niemieckiej. W związku z tym oprócz swoich zadań, do których należało:

- prowadzenie dochodzeń w sprawach o przestępstwa pospolite i inwigilacja środowisk przestępczych,
- sprawowanie nadzoru ruchu ulicznego,
- wykonywanie służby patrolowej w zakresie prewencyjnym i porządkowym, w tym zwalczanie nielegalnego handlu,

¹²⁸ A. Misiuk, *Historia Policji w Polsce od X wieku do współczesności*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, s. 161.

¹²⁹ Tamże.

¹³⁰ Tamże, s. 161 - 162.

- sprawowanie nadzoru nad porządkiem stanu sanitarnego i meldunkowego,
- sprawowanie dyżurów wewnętrznych,
- wykonywanie służby wartowniczej w różnych instytucjach, z jednoczesnym zapewnieniem bezpieczeństwa urzędnikom w czasie wykonywania przez nich pracy¹³¹.

Wskazane zadania były akceptowane przez społeczeństwo polskie na okupowanych ziemiach. Jednakże władze niemieckie dodatkowo zlecały zadania wykraczające poza pierwotny zamysł utworzonej Policji Polskiej, polegające m. in. na:

- nadzorze ruchu osób przesiedlanych,
- kontroli przestrzegania godziny policyjnej
- sprawowania kontroli przeciwpożarowej,
- wykonywania zadań z zakresu biernej ochrony przeciwlotniczej¹³².

Zakres tych działań zmieniał się z upływem czasu wojny i zaczynał w coraz większym zakresie dotyczyć czynności podejmowanych w stosunku do obywateli polskich, a w coraz mniejszym w stosunku do obywateli niemieckich i volksdeutschów. Dochodziło to takich sytuacji, kiedy funkcjonariusze Policji Polskiej obawiali się interweniować wobec obywateli niemieckich, ponieważ czynności takie były nieskuteczne, a zarazem niebezpieczne dla samych interweniujących funkcjonariuszy¹³³.

Można zatem przyjąć, że Polska Policja na terenie Generalnej Guberni miała dwoisty charakter, z jednej strony była instytucją realizującą głównie czynności administracyjno-porządkowe oraz zadania ogólnopolicyjne, ukierunkowane na zapewnienie bezpieczeństwa i porządku publicznego w ramach czynności prewencyjnych. Z drugiej zaś strony funkcjonariusze

¹³¹ Tamże, s. 162.

¹³² Tamże.

¹³³ Tamże.

Policji wykorzystywani byli przez władze niemieckie jako siła pomocnicza, znajdująca się w bezpośrednim władztwie policji hitlerowskiej¹³⁴.

Po przegranej przez Niemcy w II wojny światowej doszło do kolejnych zmian w Policji na terenach odzyskanych przez Polskę. W dniu 15 lipca 1944 roku, dekretem ogłoszonym przez Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego została rozwiązana Policja Państwowa. Stało się to z powodu faktu, że funkcjonariusze Policji Państwowej w trakcie trwania wojny czynnie kolaborowali z niemieckim okupantem¹³⁵.

Następnie w dniu 7 października 1944 roku PKWN oficjalnie powołał Milicję Obywatelską, która istniała na ziemiach wyzwolonych spod okupacji niemieckiej już wcześniej, od przełomu lipca i sierpnia¹³⁶. W pierwszych latach działalności, kiedy to krystalizowały się ideowo-moralne postawy pracowników milicji oraz ustalana była jej struktura, w niewielkim stopniu czerpano wzory z przedwojennej Policji Państwowej. Głównymi nauczycielami natomiast byli przedstawiciele organów bezpieczeństwa ZSRR, na co dzień działający w realiach państwa totalitarnego¹³⁷. Zadania, które miała po powołaniu do wykonania Milicja Obywatelska w zakresie obrony bezpieczeństwa, spokoju i porządku publicznego, pokrywały się z zadaniami, które miała przed wojną Policja Państwowa. Był to, jak wskazuje Piotr Majer, jedyny punkt, który łączył obie formacje. Przed wojną Policja Państwowa była organem apolitycznym, czego nie można było powiedzieć o Milicji Obywatelskiej, która była typowo organem politycznym. Osoby przyjmowane w szeregi funkcjonariusz milicji nie mogły być osobami niepewnymi politycznie i klasowo¹³⁸. Na potwierdzenie tego faktu można przytoczyć słowa, które zostały wypowiedziane na jednej

¹³⁴ A. Hampel, *Pogrobowcy klęski. Rzecz o policji „granatowej” w Generalnym Gubernatorstwie 1939-1945*, Polskie Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1990, s. 76 - 77.

¹³⁵ A. Misiuk, *Historia Policji. Skrypt...*, dz. cyt., s. 63.

¹³⁶ P. Majer, *Milicja Obywatelska w systemie organów władzy PRL (Zarys problematyki i źródła)*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2003, s. 30 - 43.

¹³⁷ I. Klonowska, *Uspołeczniające, profilaktyczne i resocjalizacyjne funkcje Policji w perspektywie współczesnej pedagogiki resocjalizacyjnej*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2018, s. 61.

¹³⁸ P. Majer, *Geneza Milicji Obywatelskiej i Policji. Analiza porównawcza, [w:] 80 lat w służbie państwa i narodu. Materiały pokonferencyjne*, T. Frączek (red.), Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno 2001, s. 109.

z narad Służby Bezpieczeństwa i Milicji Obywatelskiej w 1988 roku, a brzmiały: „W pracy ideowo-wychowawczej zmierzającej do utrwalania należytych postaw ideowo-moralnych i rozwijania osobowości funkcjonariuszy zgodnie z programem partii powinniśmy dostrzegać zagrożenia zewnętrzne i wewnętrzne. Zagrożenia te dotyczą różnych sfer życia grup i jednostek. [...] Po pierwsze, wynikają z toczącej się walki ideologicznej między systemem socjalistycznym i kapitalistycznym. [...] Po drugie, wiąże się z odstępstwami od leninowskich zasad moralności socjalistycznej, czyli przeciwstawianiem się mieszczańskiemu indywidualizmowi, umiejętnością myślenia kategoriami celów społecznych, przeciwstawianiem się egoistycznemu wyrachowaniu, umiejętnością podporządkowania się dyscyplinie społecznej. [...] Po trzecie, zagrożenia związane z przenikaniem konsumpcyjnego modelu życia. [...] Po czwarte, zagrożenia związane z indywidualnymi cechami osobowości, [...] Po piąte, przyjmowanie do milicji młodych ludzi, którzy kształtowani byli w warunkach niedoboru społecznego. [...] Po szóste, zagrożenia ze sferą światopoglądową, wpływ środowisk klerykalnych. [...] Po siódme, zagrożenia związane ze stykaniem się funkcjonariuszy ze zjawiskami patologii społecznej, co może wpływać na zachowania jednostek. [...] Po ósme, zagrożenia związane ze zbytnim liberalizmem, pobłażliwością położonych wobec naruszania norm ideowych czy prawnych. [...] Po dziewiąte, zagrożenia wynikające z lekceważenia przez funkcjonariuszy obywateli, nadużywania stanowisk służbowych, nieprawidłowych stosunków międzyludzkich”¹³⁹.

Struktura organizacyjna po utworzeniu Milicji Obywatelskiej była scentralizowana i funkcjonowała zgodnie z podziałem terytorialnym kraju. W każdym województwie była siedziba komendy wojewódzkiej, której

¹³⁹ C. Staszczak, *Zadania położonych aparatu polityczno-wychowawczego oraz organizacji partyjnych i społecznych w dalszym kształtowaniu właściwych postaw ideowo-etycznych funkcjonariuszy, żołnierzy i pracowników resortu spraw wewnętrznych, Etyka zawodowa funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa i Milicji Obywatelskiej*, Wydawnictwo Akademii Spraw Wewnętrznych, Warszawa 1988, s. 19 - 24.

w powiatach podlegały komendy powiatowe, tym z kolei podlegały komisariaty i posterunki Milicji Obywatelskiej.

Komenda Główna Milicji Obywatelskiej składała się z trzech podstawowych działów:

- Służby Zewnętrznej,
- Służby Śledczej,
- Działu Szkoleniowo-Politycznego¹⁴⁰.

Z kolei Oddział Służby Zewnętrznej składał się z wydziałów:

- Bezpieczeństwa Ruchu Pieszego i Kołowego,
- Milicji Kolejowej i Wodnej,
- Nadzoru nad Ochroną Obiektów Państwowych i Społecznych,
- Organizacji i Nadzoru Administracyjnego,
- Organizacji Służby i Posterunków Milicji Obywatelskiej,
- Walki z Nierządem, Przystępczością Nieletnich oraz Włóczęgostwem i Żebractwem¹⁴¹.

Pierwsza zmiana w strukturze organizacyjnej Milicji Obywatelskiej nastąpiła na przełomie lat 50. i 60. XX wieku. Spowodowane zostało to pojawianiem się nowych form przestępczości w gospodarce. Ponadto milicja została odciążona; sprawowanie nadzoru nad ewidencją i kontrolą ruchu ludności zostało przekazane administracji terenowej rad narodowych. W gestii Milicji Obywatelskiej pozostały sprawy związane z wydawaniem dowodów osobistych. W tym samym czasie doszło również do zmian pionu szkoleniowego milicji. Kolejna znacząca zmiana w organizacji służby Milicji Obywatelskiej miała miejsce w dniu 14 lipca 1983 roku, kiedy to została uchwalona nowa ustawa o urzędzie Ministra Spraw Wewnętrznych oraz zostały wskazane w niej nowe zakresy działania podległych ministrowi organów. Na mocy ustawy Minister stał się naczelnym organem administracji państwowej w sprawach ochrony bezpieczeństwa państwa i porządku publicznego a także sprawował nadzór nad ochroną przed bezprawnymi zamachami na życie

¹⁴⁰ A. Misiuk, *Historia Policji w...*, dz. cyt., s. 172.

¹⁴¹ Tamże, s. 173.

i zdrowie ludzkie oraz na dorobek kulturalny i materialny społeczeństwa. Po uchwaleniu powyższej ustawy zostały zlikwidowane komendy terenowe Milicji Obywatelskiej, a w ich miejsce zostały utworzone:

- wojewódzkie urzędy spraw wewnętrznych,
- rejonowe, miejskie i dzielnicowe urzędy spraw wewnętrznych,
- komisariaty i posterunki Milicji Obywatelskiej¹⁴².

Nowo utworzone urzędy rejonowe sprawowały nadzór nad kilkoma, a nawet kilkunastoma komisariatami lub posterunkami, a dodatkowo w jednostkach Milicji Obywatelskiej jeszcze bardziej zaczęła obowiązywać zasada hierarchicznego podporządkowania¹⁴³.

Przełom lat 80. i 90. XX wieku zarówno w Polsce, jak i w Europie Środkowej i Wschodniej, przyniósł transformację politycznoustrojową i gospodarczą. Zmiany te również wpłynęły na instytucje chroniące bezpieczeństwo i porządek publiczny. W Polsce sprzeciw w stosunku do rządzących krajem doprowadził w lutym 1989 roku do obrad tzw. Okrągłego Stołu, gdzie zasiedli do wspólnych rozmów przedstawiciele obecnej władzy jak i reprezentanci opozycji. Podsumowaniem obrad było przyjęcie 5 kwietnia 1989 roku porozumienia, które zakładało demokratyzację systemu politycznego, jednakże po wygranych przez opozycję wyborach 4 czerwca 1989 roku nastąpiła nagła zmiana układu sił politycznych, co doprowadziło do wprowadzenia znacznie szerszych zmian niż wstępnie zakładano. Chcąc sprostać standardom demokratycznym, Sejm w styczniu 1990 roku przyjął tzw. pakiet ustaw policyjnych. Zawarte w nim były trzy ustawy, które regulowały zakres działalności i organizację urzędu ministra spraw wewnętrznych oraz dwóch podległych mu bezpośrednio formacji, tj. Urzędowi Ochrony Państwa oraz Policji. Następnie w dniu 12 października 1990 roku Sejm przyjął ustawę o Straży Granicznej, co spowodowało zakończenie prac nad organizacyjną przebudową resortu spraw wewnętrznych. Nowa ustawa nie uregulowała jedynie czwartej formacji, podległej ministrowi spraw wewnętrznych, tj.

¹⁴² Tamże, s. 185.

¹⁴³ Tamże.

Nadwiślańskich Jednostek Wojskowych MSW, co wynikało z braku koncepcji dotyczącej ich przyszłości, nieokreślonej przez ówczesnego prezydenta Lecha Wałęsę, który np. planował z tych jednostek utworzyć Gwardię Narodową. Jednakże żaden z zaproponowanych projektów nie znalazł uznania i Nadwiślańskie Jednostki Wojskowe MSW uległy likwidacji¹⁴⁴.

Po zaistniałych zmianach, pomimo podobieństw nazw resortu, zadania, które otrzymał nowy Minister Spraw Wewnętrznych, uległy diametralnej zmianie: „[...] *naczelnym organem administracji państwowej realizującym politykę państwa w dziedzinie ochrony bezpieczeństwa państwa oraz bezpieczeństwa i porządku publicznego, a także ochrony przed bezprawnymi zamachami na życie i zdrowie ludzkie oraz dorobek kulturalny i materialny społeczeństwa i poszczególnych obywateli*”¹⁴⁵.

Znaczącą zmianą było przywrócenie zasady apolityczności działania Policji, a zarazem jednoczesne wprowadzenie w tym celu zakazu przynależności funkcjonariuszy do partii politycznych. Utworzony został również, w miejsce byłej Służby Bezpieczeństwa, Urząd Ochrony Państwa, który realizował odrębne zadania. Jako główne zadanie Policji, określone i zapisane w art. 1 nowej ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 roku o Policji, uznano ochronę życia i zdrowia obywateli oraz mienia przed bezprawnymi zamachami naruszającymi te dobra. Jednakże pozostałe w znacznej większości zapisy były zbliżone do przepisów obowiązujących w Milicji Obywatelskiej z uwagi na to, że filozofia działania obu formacji na poziomie ustawowym była zbieżna. Znaczącą zmianą było również określenie miejsca Policji, która miała realizować swoje zadania we współpracy i porozumieniu ze społeczeństwem, natomiast wcześniejsza Milicja Obywatelska, znajdując się w strukturach nieaprobowanej władzy, realizowała określone jej zadania w konfrontacji ze społeczeństwem.

Demokratyczne zmiany w ustawie zostały również wskazane w jej dalszej części, tj. w trzecim rozdziale został opisany dozwolony zakres czynności

¹⁴⁴ A. Letkiewicz, P. Majer, *Polska Policja*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno 2012, s. 149.

¹⁴⁵ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 roku o urządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych, Dz.U. z 1990 roku nr 30, poz. 181.

operacyjno-rozpoznawczych, dochodzeniowo-śledczych, administracyjno-porządkowych oraz zakres realizowania czynności na polecenia sądu, prokuratora, organów administracji państwowej samorządowej, gdzie zostało zastrzeżone, że policjant wykonując te czynności, zobowiązany jest do respektowania godności człowieka, jednocześnie przestrzegania i ochrony praw człowieka.

Nie zapomniano jednak o mogących powstawać nadużyciach władzy, dlatego wprowadzono kontrolę nad działalnością Policji. W związku z tym zobligowano komendantów jednostek Policji do okresowego informowania organów administracji ogólnej i samorządu terytorialnego o działalności mającej na celu zapewnienie ładu i porządku publicznego na danym terenie. Ponadto wymienione organy miały prawo w sprawach związanych z organizacją wewnętrzną i wykonywanymi zadaniami przez Policję żądać przywracania stanu zgodnego z prawem oraz składania wyjaśnień w tym zakresie. Nie można również pominąć faktu, że najbardziej widocznym przejawem zmian demokratycznych w Policji był fakt dopuszczenia do powstania niezależnego związku zawodowego „NSZZ Policjantów”, który w dniu 11 maja 1990 roku został wpisany do rejestru przez Sąd Wojewódzki w Warszawie.

Bez względu na zmiany, jakie zaszły w obowiązujących przepisach, aby zrealizować nową filozofię działania Policji, konieczne były zmiany w kadrze zarządzającej formacją. W związku z tym zostało powołanych 40 nowych komendantów wojewódzkich i były to osoby, które po raz pierwszy obejmowały tak wysokie stanowiska kierownicze. Funkcjonariusze Milicji nie byli co prawda poddawani weryfikacji, niemniej jednak w wyniku przeglądu kadr do lipca 1990 roku ze służby w Policji zostało zwolnionych 3027 byłych milicjantów, z czego 17 uczyniło to na własną prośbę, 220 zwolniono ze względu na nabycie praw emerytalnych, natomiast 2790 odeszło na mocy art. 41 pkt. 2 ustawy o Policji, tj. ze względu na dobro służby¹⁴⁶. Po trzech latach

¹⁴⁶ A. Letkiewicz, P. Majer, *Polska Policja...*, dz. cyt., s. 151.

funkcjonowania Policji w 1993 roku służbę pełniło już 30000 nowych funkcjonariuszy.

Nowe zadania konsekwentnie były realizowane przez Policję także w kolejnych latach. Podstawą tych działań było uwzględnienie w swej działalności współpracy ze społecznościami lokalnymi, a obok działań polegających na ściganiu sprawców przestępstw i wykroczeń równie istotne stały się działania prewencyjne, w przypadku których współdziałanie ze społecznościami lokalnymi okazuje się niezbędne¹⁴⁷.

W związku z rozwojem przestępczości, w szczególności z pojawieniem się jej nowych nieznanymi form, w 1990 roku zaczęto do katalogu zadań i uprawnień Policji dodawać coraz to nowe rozwiązania i uprawnienia. Jednakże filozofia działania Policji pozostaje cały czas niezmienna i w dalszym ciągu wymaga się od jej funkcjonariuszy apolityczności, sprawności i prospołecznej postawy, a także obiektywizmu w działaniu. Ewolucja Policji trwa cały czas, co skutkuje tym, że jest w swych działaniach coraz bardziej nastawiona na współdziałanie ze społeczeństwem. Wskazać należy, że Policja nie czerpie wzorców ze swojej poprzedniczki – Milicji Obywatelskiej, czego najlepszym dowodem jest rosnące do niej zaufanie¹⁴⁸. Jednocześnie należy stwierdzić, że mimo polepszenia wizerunku Policji, w dalszym ciągu pozostają obszary w jej działalności, które wymagają zmian, a w związku z tym jeszcze większego zaangażowania się we współpracę ze społeczeństwem na rzecz poprawy bezpieczeństwa. Warty podkreślenia jest również fakt, który wskazuje M. Fałdowski, że wymagania stawiane pierwowzorowi obecnego Policjanta, tj. funkcjonariuszowi Policji Państwowej, mimo tak dużego upływu lat w znacznym zakresie pozostają niezmiennione. Wymaganiami tymi w szczególności są:

¹⁴⁷ L. Szreder, *Policja od 1990 roku w służbie obywatela*, G. Jach, M. Laurentowska, G. Gryz (red.), *Historia i rola społeczna formacji policyjnych w jubileuszu 85 - lecia. Materiały z sympozjum naukowego zorganizowanego przez Komendę Główną Policji i Uniwersytet Warszawski – 23 lipca 2004 roku*, Wydawnictwo CSP, Warszawa – Legionowo 2005, s. 151.

¹⁴⁸ I. Klonowska, *Uspołeczniające, profilaktyczne i resocjalizacyjne...*, dz. cyt., s. 65.

- Honor i Ojczyzna – to hasła niezmiennie od lat, które stanowią swoisty kierunek działań dla funkcjonariuszy Policji,
- nieskazitelna przeszłość i właściwa postawa moralna – są cechami niezbędnymi do tego, aby być uznanym za autorytet, jaki niesie ze sobą bycie policjantem,
- policjanta powinna cechować dbałość o dobro państwa i obywateli, wraz z odpowiedzialnością opartą na pełnym zrozumieniu doniosłości służby dla państwa,
- rozkazy wydawane przez przełożonych powinien wykonywać dokładnie, z jednoczesnym dochowaniem tajemnic służbowych,
- policjant zawsze powinien mieć świadomość tego, że jego zachowanie, czy to w służbie, czy też w życiu prywatnym zawsze będzie oceniane i osądzone przez społeczeństwo przez pryzmat wykonywanej służby,
- używanie słów obelżywych i nieprzyzwoitych a także prostactwo w mowie nie przystoją policjantowi i jest ono bezwzględnie zakazane,
- policjant powinien unikać sytuacji, które mogłyby wystawić go na złośliwe uwagi, obmowę lub pośmiewisko publiczne,
- zarówno policjant, jak i jego rodzina powinni w sposób szczególny przestrzegać przepisów prawnych i w zachowaniu swoim unikać sytuacji, które uwłaczałyby powadze funkcjonariusza Policji lub przyniosły mu ujmę¹⁴⁹.

Należy zwrócić również uwagę na to, że współcześnie każde nieprawidłowe zachowanie funkcjonariusza Policji jest dużo bardziej widocznie niż wcześniej. Znaczący wpływ ma na to rozwój cywilizacyjny oraz łatwa dostępność do nowinek technicznych. W codziennie wykonywanej pracy nieświadomi tego funkcjonariusze są nagrywani przez otaczające ich kamery monitoringów i mikrofonów. Każde naganne zachowanie policjanta może

¹⁴⁹ M. Fałdowski, *Etos funkcjonariusza Policji Państwowej*, [w:] *Przegląd Policyjny* 2017, nr 2 (126), s. 105 - 106.

zostać zarejestrowane, a następnie umieszczone w Internecie lub przekazane do sieci, a poprzez to staje się dostępne dla niegraniczonej ilości anonimowych odbiorców. **Niezwykle ważne jest zatem, aby działania policjantów były starannie przemyślane i odpowiedzialne, z jednoczesnym przekonaniem, że służba państwu i obywatelom to nie obowiązek, a wyróżnienie. Policjanci muszą pamiętać, że mogą w sposób bardzo szybki nieodpowiednimi działaniami stracić zaufanie społeczne, ale odbudowanie go zajmuje dużo więcej czasu i zaangażowania.**

II.2. Policja jako instytucja społeczna. Zadania Policji – w służbie człowiekowi. Policja w społeczeństwie obywatelskim. Komunikowanie się policji ze społeczeństwem. Dzielnicy jako kreator dialogu Policji ze społeczeństwem

Policja w swojej działalności wykazuje ustawiczną gotowość do podjęcia działań mających na celu zapewnienie bezpieczeństwa społeczeństwu, ale również wpływa na poprawę działalności całej gospodarki narodowej poprzez zapewnienie bezpieczeństwa podmiotom gospodarczym przed przestępczością¹⁵⁰.

Zarówno zadania spoczywające na instytucji, jaką jest Policja, jak i jej struktura zostały opisane w Ustawie z dnia 6 kwietnia 1990 roku o Policji:

Art.1.1. Tworzy się Policję jako umundurowaną i uzbrojoną formację służącą społeczeństwu przeznaczoną do ochrony bezpieczeństwa ludzi oraz do utrzymywania bezpieczeństwa i porządku publicznego [...]

2. Do podstawowych zadań Policji należą:

- 1) ochrona życia zdrowia ludzi oraz mienia przed bezprawnymi zamachami naruszającymi te dobra;
- 2) ochrona bezpieczeństwa i porządku publicznego, w tym zapewnienie spokoju w miejscach publicznych oraz środkach publicznego transportu

¹⁵⁰ J. Maciejewski, *Grupy dyspozycyjne. Analiza socjologiczna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2014, s. 126 - 127.

i komunikacji publicznej, w ruchu drogowym i na wodach przeznaczonych do powszechnego korzystania;

3) inicjowanie i organizowanie działań mających na celu zapobieganie popełnianiu przestępstw i wykroczeń oraz zjawiskom kryminogennym i współdziałanie w tym zakresie z organami państwowymi, samorządowymi i organizacjami społecznymi; [...]

4) wykrywanie przestępstw i wykroczeń oraz ściganie ich sprawców;

5) nadzór nad specjalistycznymi uzbrojonymi formacjami ochronnymi w zakresie określonym w odrębnych przepisach;

6) kontrola przestrzegania przepisów porządkowych i administracyjnych związanych z działalnością publiczną lub obowiązujących w miejscach publicznych;

7) współdziałanie z policjami innych państw oraz ich organizacjami międzynarodowymi, a także organami instytucji Unii Europejskiej na podstawie umów i porozumień międzynarodowych oraz odrębnych przepisów;

8) gromadzenie, przetwarzanie i przekazywanie informacji kryminalnych;

9) (uchylony);

10) prowadzenie zbiorów danych zawierających informacje gromadzone przez uprawnione organy o odciskach linii papilarnych osób, niezidentyfikowanych śladach linii papilarnych z miejsc przestępstw oraz o wynikach analizy kwasu deoksyrybonukleinowego (DNA);

11) (uchylony)¹⁵¹.

Oprócz obowiązków wynikających z cytowanej powyżej ustawy, poszczególne służby policyjne otrzymują specjalne zadania nakładane przez Komendanta Głównego Policji na podstawie zarządzeń. Zakres, jaki obejmują zarządzenia, to między innymi szczegółowe zadania funkcjonariuszy, formy pełnienia służby, terminy, rodzaj umundurowania i wiele innych. Tak duża ilość zadań i obowiązków, które są nakładane na policjantów, ma spowodować

¹⁵¹ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 roku o Policji, Dz.U. z 1990 roku nr 30, poz. 179 z późn. zm.

większy stopień zaangażowania policjantów w ich realizację oraz zwiększyć poziom zadowolenia policjantów z pełnionej służby.

Akty prawne, regulujące zakres, sposób i rodzaj służby policjantów, mają za zadanie przyczynić się do poprawy wizerunku społecznego Policji. Praca Policji, jak i jej poszczególni funkcjonariusze, nieprzerwalnie są oceniani przez obywateli w związku z faktem ciągłego wywierania wpływu na poziom bezpieczeństwa w codziennym funkcjonowaniu. Przyczyniły się do tego również zapoczątkowane w latach 90 ubiegłego wieku badania opinii publicznej oraz jednoczesny wzrost znaczenia mediów, które wpływały na kształtowanie się opinii publicznej. Po pierwszych badaniach okazało, się że nie były one korzystne dla Policji. Przyczyniło się to do rozpoczęcia tworzenia służb prasowych oraz zaistnienia wystąpień poszczególnych policjantów w mediach – przy okazji tworzenia programów profilaktycznych. Następnie, wraz z rozwojem technologii informatycznych, zaczęto tworzyć strony internetowe jednostek organizacyjnych Policji, co przyczyniło się również do poprawy kontaktu z obywatelem. Czynności te mają nierozzerwalny związek z podstawowym prawem obywatelskim, zapisanym w Konstytucji, tj., że obywatele mają prawo uzyskiwać informacje dotyczące podejmowanych działań przez organy władzy publicznej¹⁵². Komendant Główny Policji, chcąc dotrzeć do jeszcze większej liczby odbiorców, utworzył w swojej strukturze w dniu 30 listopada 2005 r. Biuro Komunikacji Społecznej, które miało za zadanie realizację polityki medialnej Komendanta Głównego Policji. Następnie w 2008 roku, w każdej komendzie wojewódzkiej zostały utworzone wydziały komunikacji, w skład których wchodziły zespoły prasowe zajmujące się komunikacją zewnętrzną oraz komórki zajmujące się komunikacją wewnątrz organizacji. Na kanwie utworzonych zespołów w komendach wojewódzkich, w każdej komendzie miejskiej, powiatowej oraz rejonowej ustanowiono również etatowe stanowiska oficerów prasowych¹⁵³. Poprawa postrzegania Policji przez obywateli oraz wzrost poziomu bezpieczeństwa w znacznym

¹⁵² *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej*, Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483.

¹⁵³ K. Oblińska, *Słów kilka o historii komunikacji w Policji*, [w:] *Policja 997, wydanie specjalne 2015*, nr 2, s. 20 - 21.

stopniu uzależniona jest od podejmowanych działań służących poprawie komunikacji pomiędzy społeczeństwem a instytucją. Obywatele, mając dostęp do różnych kanałów informacyjnych, mogą w swobodny sposób uzyskiwać wiadomości w sprawie działalności Policji, a następnie sami kształtować swoje poglądy o funkcjonowaniu formacji. Ma to duży wpływ na poglądy społeczne z uwagi na to, że jednostka, która nie jest utwierdzona w swoich poglądach, przyjmuje schematy myślenia większości uzyskujące powszechną akceptację. Przykładem tego jest opinia społeczna, która określa swoje poglądy na dane zagadnienie społeczne, jakie towarzyszy określonej społeczności lub wręcz całemu społeczeństwu¹⁵⁴, a oczekiwania te wyraża w postaci badań opinii publicznej, które umożliwiają poznanie potrzeb obywateli oraz optymalizację działań Policji¹⁵⁵.

Na kształtowanie się opinii publicznej, a co za tym idzie i na kształtowanie się zadań, jakie stawiane są przez społeczeństwo Policji, bardzo duży wpływ mają media. Obecnie, dzięki bardzo szybkiemu rozwojowi technologii multimedialnych, to właśnie media znacząco wpływają na funkcjonowanie społeczeństw. Cytując M. Mrozowskiego, warto podkreślić, że *„Związek między rozwojem cywilizacyjnym i przemianami komunikowania masowego wynika nie tylko z technicznych uwarunkowań tego typu komunikowania, ale przede wszystkim z jego ogromnego wpływu na życie społeczne”*¹⁵⁶. Media w ten sposób zmuszane są do podejmowania trudnych zadań, którymi są przekazywanie informacji szerokiej grupie odbiorców, nadawanie poszczególnym informacjom odpowiedniego znaczenia i na koniec kreowanie wartości i wpływanie na nastroje społeczne¹⁵⁷.

Wśród wielu informacji przekazywanych przez media w zakresie działalności Policji występują w dużej mierze informacje negatywne, dotyczące nieprawidłowości w realizacji zadań przez funkcjonariuszy, przekraczania

¹⁵⁴ P. Sztompka, *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2012, s. 360 - 365.

¹⁵⁵ I. Krzyna, T. Cichorz, A. Misiuk, *Komunikacja społeczna w policji*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno 2000, s. 60.

¹⁵⁶ M. Mrozowski, *Media masowe. Władza, rozrywka i biznes*, Oficyna Wydawnicza ASPRA - JR, Warszawa 2001, s. 109.

¹⁵⁷ I. Klonowska, *Uspołeczniające, profilaktyczne i resocjalizacyjne...*, dz. cyt., s. 220 - 221.

uprawnień czy też niedopełniania obowiązków. Postrzegana przez pryzmat niepożądanych zachowań instytucja, jaką jest Policja, cały czas porównywana jest w tym zakresie z działającą w okresie PRL Milicją Obywatelską. W tamtym czasie milicja występowała w świadomości społeczeństwa jako narzędzie w rękach władzy, przeznaczone do zadań represyjnych, której zadaniem było tłumienie niepożądanych przez władze zachowań i zapewnienie odpowiedniego ładu społecznego. Współcześnie jednak, w czasach demokracji, Policja jest elementem wymiaru sprawiedliwości i ma za zadanie zapewniać bezpieczeństwo i porządek publiczny zgodnie z oczekiwaniami społecznymi obywateli. W związku z tym jest zainteresowana, aby przekaz medialny trafiający do społeczeństwa nie był głównie nacechowany niepożądanymi treściami, ale niósł również pozytywny wizerunek działania instytucji. Jest to bardzo ważne, ponieważ formacja ta powinna kojarzyć się z poczuciem bezpieczeństwa i zaufaniem. W tym zakresie w znaczący sposób uwidacznia się rola rzeczników prasowych Policji, którzy zgodnie z powierzoną im misją starają się pokazać policjantów jako osoby niosące pomoc wszystkim potrzebującym. W celu poprawy wizerunku organizacji nagłaśniane są sytuacje, kiedy policjanci w trakcie pełnienia służby pomogą ciężarnej kobiecie w szybkim dojeździe do szpitala czy też odnajdą starszą osobę, która zgubiła się w kompleksie leśnym. Pozytywny wizerunek Policji ma bardzo duży wpływ na stabilną sytuację państwa, dlatego wszelkiego rodzaju nieprawidłowe zachowania funkcjonariuszy nie są ukrywane, a wręcz przeciwnie, piętnowane są wszelkiego rodzaju patologie¹⁵⁸.

Ważne zatem jest, aby przekaz medialny dotyczący Policji był rzetelny. Powinien on wskazywać jednocześnie nieprawidłowości i różne występujące w organizacji patologie, ale powinni być również pokazywani uczciwi policjanci. Sami policjanci, wypowiadając się publicznie, wskazują, jak wielkim ciężarem całej stutysięcznej formacji są funkcjonariusze, którzy postępują

¹⁵⁸ M. Żak, *Medialny obraz świata. Rola mediów w kształtowaniu wizerunku Policji*, [w:] *Media i Społeczeństwo* 2018, nr 8, s. 115 - 125.

w nieodpowiedni sposób, a na barkach tych pozostałych spoczywa ciężar naprawy nadszarpniętego zaufania społecznego i wizerunku.

Policja komunikuje się również ze społeczeństwem w trakcie przeprowadzania interwencji. Cały czas funkcjonuje w społeczeństwie przekonanie, że interwencja nierozzerwalnie wiąże się ze stosowaniem środków przymusu bezpośredniego w stosunku do obywateli, którzy naruszają normy prawa. Zgodnie z definicją „*interwencji*” proponowaną przez L. Dyducha, jest to zespół niezwłocznych czynności, wykonywanych przez policjantów, które są podjęte na podstawie wiarygodnej informacji o bezpośrednim zagrożeniu życia, zdrowia, wolności człowieka, porządku prawnego i innych dóbr ważnych dla społeczeństwa lub obywatela, w celu ustalenia okoliczności zdarzenia, rodzaju i skali zagrożenia, dążenia do eliminacji lub ograniczenia, a także w miarę możliwości do przywrócenia stanu pierwotnego przed wystąpienia zagrożenia¹⁵⁹. Zgodnie z powyższą definicją widać, że **policjanci w trakcie wykonywania swoich czynności służbowych nawiązują kontakt ze społeczeństwem, czyli osobami biorącymi udział w interwencji. Policjant, podejmując czynności służbowe w stosunku do osób biorących udział w zdarzeniu, zobowiązany jest do podjęcia szybkiej decyzji, uznania jednej ze stron konfliktu za jego sprawcę, a drugiej za pokrzywdzonego lub świadka.** W przypadkach zdarzeń mniejszej wagi policjant po bezpośrednim kontakcie ze sprawcą zdarzenia może, zgodnie z art. 41, Ustawy z dnia 20 maja 1970 roku, Kodeks wykroczeń, zastosować jeden ze środków oddziaływania wychowawczego – pouczenie, co wyraża art. 41: W stosunku do sprawcy czynu można poprzestać na zastosowaniu pouczenia, zwróceniu uwagi, ostrzeżeniu lub na zastosowaniu innych środków oddziaływania wychowawczego¹⁶⁰.

Taki sposób zakończenia interwencji jednoznacznie wskazuje, że komunikacja między policjantem podejmującym czynności służbowe a obywatelem przebiegała w sposób prawidłowy i otwarty z obu stron.

¹⁵⁹ L. Dyduch, *Wybrane aspekty taktyki interwencji policyjnych*, Bezpieczeństwo cz.1, Centrum Szkolenia Policji, Legionowo 2018, s. 13.

¹⁶⁰ Ustawa z dnia 20 maja 1971 roku Kodeks wykroczeń (1971), Dz.U. z 1971 roku nr 12, poz. 114.

Obywatel ze swej strony w sposób przejrzysty i nie budzący jakichkolwiek wątpliwości przekazał policjantowi powody swojego czynu. Policjant, przyjmując tłumaczenie obywatela, jednocześnie przekazuje mu informację o zastosowanym wobec niego środku oddziaływania wychowawczego, a zarazem tłumaczy w sposób dla niego zrozumiały, jak powinien w przyszłości zachowywać się. **Taka forma komunikowania się policjantów ze sprawcą zdarzenia wpływa na polepszenie relacji pomiędzy instytucją, jaką jest Policja, a społeczeństwem i przyczynia się do budowania pozytywnego wizerunku instytucji, co w przyszłości może spowodować większą chęć kontaktu społeczeństwa z Policją. Podobnie jest ze wskazanym pokrzywdzonym, któremu w trakcie przeprowadzanej interwencji wyjaśniane są jego prawa i obowiązki. Dodatkowo w trakcie tego specyficznego kontaktu policjanta z obywatelem, jest on informowany, jak w przyszłości unikać sytuacji, w których może stać się „ofiara”¹⁶¹.**

Zauważyć należy, że współczesny policjant dba o to, aby przestrzegany był obowiązujący porządek prawny, lecz zauważyć można, że celem jego działalności zawodowej jest poprawa jakości życia społeczności lokalnej, a pozytywny kontakt z obywatelem w trakcie przeprowadzanych interwencji odgrywa bardzo ważną rolę. Policjant nie tylko jest „stróżem prawa”, ale również, zgodnie z obecnymi oczekiwaniami społecznymi, pełni funkcję psychiatry, doradcy małżeńskiego, pracownika socjalnego, a nawet lekarza czy księdza¹⁶². Dostrzec należy, że policjanci komunikują się z różnymi osobami. Odbiorcami komunikatów przekazywanych przez policjantów są osoby z różnych grup wiekowych, o zróżnicowanym statusie materialnym czy społecznym. Zatem niezmiernie ważne jest, aby w sposób zrozumiały dla swojego rozmówcy przekazywali nierzadko ważne nawet pod względem życiowym informacje. Funkcjonariusz inaczej będzie informował osobę młodą

¹⁶¹ A. Stankiewicz, E. Magda, *Organizacja opieki i pomocy osobom, wobec których podjęto interwencję policyjną*, [w:] *Wychowanie w Rodzinie* 2022, tom XXVII, nr 2, s. 367 - 373.

¹⁶² J. Czapska, J. Wójcikiewicz, *Policja w społeczeństwie obywatelskim*, Wydawnictwo Zakamycze, Kraków 1999, s. 18.

o przebiegu interwencji i związanymi z tym różnymi wątkami, a w odmienny sposób przekazywał będzie te same informacje osobie starszej.

We wnioskach badań przeprowadzonych przez I. Klonowską zwraca uwagę fakt, że obecny system kształcenia podstawowego zawodowego policjantów nie przekazuje im wiedzy z zakresu współdziałania społecznego, nie rozwija umiejętności miękkich czy też nie uwzględnia wiedzy z zakresu pedagogiki i radzenia sobie ze stresem w sytuacjach trudnych. Uczona wskazała również, że obecnie najliczniejszą grupę policjantów tworzą osoby z wykształceniem średnim, które tym samym na żadnym z etapów swojej edukacji przed wstąpieniem do służby w Policji nie nabyły wiedzy ze wspomnianych obszarów¹⁶³.

Niezmiernie ważnym podmiotem, mającym znaczny wpływ na pozytywny wizerunek Policji, jest osoba „dzielnicowego”. Należy on do specyficznej grupy funkcjonariuszy, którzy są w sposób szczególny zaangażowani w zapewnienie bezpieczeństwa społeczności lokalnej. Zgodnie z programem Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji pt. „*Dzielnicowy bliżej nas*”¹⁶⁴, któremu przyświeca idea „*Poznaj swojego Dzielnicowego, a on niech pozna Ciebie*”, ma on za zadanie stać się tzw. policjantem pierwszego kontaktu, który będzie wspierał społeczność lokalną, stanie się jej opiekunem, a zarazem łącznikiem z Policją. Założeniem programu było i nadal jest to, aby Policja była bliżej ludzi. Programy te mają przyczynić się do wspólnego realizowania zadań zmierzających do poprawy bezpieczeństwa. Dodatkowo tak ścisły kontakt winien poprawić wizerunek Policji oraz pozwolić na komunikowanie się Policji ze społeczeństwem w łatwiejszy sposób. Programy te w całości wpisują się w ideę *community policing*, która ukierunkowana jest na zaspokajanie potrzeb bezpieczeństwa. Głównym jej założeniem jest postawa partnerska pomiędzy Policją, a społeczeństwem, przyjmowana w celu zapewnienia bezpieczeństwa. Następnym tej współpracy ma być zmniejszenie poczucia zagrożenia

¹⁶³ I. Klonowska, *Uspołeczniające, profilaktyczne i resocjalizacyjne...*, dz. cyt., s. 233.

¹⁶⁴ *Dzielnicowy bliżej nas – nowy program MSWiA*, <https://dzielnicowy-blizej-nas.policja.pl/dbn/o-programie>, (dostęp w dniu 25 listopada 2022 roku).

przestępczością oraz skuteczna kontrola przestępczości. Proponowane działania prewencyjne powinny prowadzić do poprawy jakości życia i usprawnienia pracy Policji. Dodatkowo mają podnieść autorytet Policji poprzez proaktywne wykorzystanie środków społecznych do zmiany warunków stanowiących podłoże działań przestępczych¹⁶⁵. Dzielnicowy wpisuje się w ramy tego programu jako *community partnership*, czyli policjant współpracujący ze społecznością lokalną, szkołami, kościołami, lokalnymi biznesmenami i innymi podmiotami czy osobami. Tak ścisła współpraca ma za zadanie niesienie pomocy (w razie potrzeby) w rozwiązywaniu problemów mieszkańców i zyskanie w ten sposób zaufania tych grup, a dodatkowo włączenie ich we wspólne działania na rzecz poprawy bezpieczeństwa. Do zadań *community policing* należy również współpraca ze społecznością lokalną przy organizacji działań prewencyjnych, a także ciągłe monitorowanie potrzeb mieszkańców oraz ustalanie oczekiwań w stosunku do Policji¹⁶⁶.

Do podstawowych cech *community policing* należą: konsultacje, adaptacje, mobilizacja i rozwiązywanie problemów¹⁶⁷. Konsultacje mają za zadanie ciągle uzyskiwanie informacji w zakresie ustalania potrzeb mieszkańców w sprawie poprawy bezpieczeństwa i ustalenie oczekiwań w stosunku do Policji. Adaptacja dotyczy działań, jakie stawia sobie Policja, które mogą skutkować przesuwaniem własnych sił i środków w organizacji służby w małych jednostkach Policji tj. Posterunki Policji, w celu zaspokojenia potrzeb społeczności lokalnych. Z kolei mobilizacja dotyczy zwiększonego angażowania w poprawę bezpieczeństwa mieszkańców, ich samych (czyli społeczność lokalną) i instytucji spoza Policji. Rozwiązywanie problemów ma na celu eliminację warunków, które sprzyjają powstawaniu przestępczości i strachu

¹⁶⁵ R.R. Friedmann, *Community policing: Comparative perspectives and prospects*, Harvester Wheatsheaf, New York 1992, za: A. Urban, *Bezpieczeństwo społeczności lokalnych*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2009, s. 123.

¹⁶⁶ I. Klonowska, *Uspołeczniające, profilaktyczne i resocjalizacyjne...*, dz. cyt., s. 55.

¹⁶⁷ J. Czapska, J. Wójcikiewicz, *Policja w społeczeństwie...*, dz. cyt., s. 138 - 139.

oraz eliminowanie ich samych poprzez lokalne programy prewencyjne mające na celu przeciwdziałanie powstawaniu przestępstw¹⁶⁸.

W *community policing* chodzi wykazanie zmiany funkcji Policji z represyjnej na funkcję usługowo-opiekuńczą, która nakazuje Policji i społeczności lokalnej współpracę w zakresie zapobiegania przestępczości. J. Mazur wskazuje, że w ramach tej idei organizuje się konsultacje społeczne w celu ustalenia potrzeb mieszkańców dotyczących poprawy bezpieczeństwa i związanych z tym oczekiwań wobec Policji. Następuje dostosowanie sił i środków do zaspokojenia potrzeb poszczególnych rejonów, mobilizacja społeczności i podmiotów pozapolicyjnych dla zapewnienia bezpieczeństwa, eliminowanie sytuacji przyczyniających się do powstawania przestępczości poprzez profilaktykę i prewencja w różnych obszarach społeczności lokalnych¹⁶⁹.

Policjant-dzielnicowy, w ramach współpracy ze środowiskiem lokalnym, w trakcie spotkań organizuje dyskusje społeczne, które pozwalają mu na określenie potrzeb mieszkańców i na tej podstawie przedstawia propozycje przedsięwzięć zmierzających do wzrostu poczucia bezpieczeństwa mieszkańców. Angażuje w ten sposób obywateli w wypracowanie rozwiązań służących do osiągnięcia wskazanego celu. Działania takie prowadzą do budowania autorytetu Policji i przedstawienia jej jako instytucji przyjaznej społeczeństwu. Prowadzona w ten sposób współpraca dzielnicowego i mieszkańców przyczynia się do skuteczniejszego działania organów ścigania. Dodatkowo bezpośredni kontakt dzielnicowego i obywatela przekłada się na stworzenie przyjaznych relacji Policji ze społeczeństwem i znaczne zwiększenie poczucia bezpieczeństwa. Należy również pamiętać, że Policja współpracuje także z podmiotami

¹⁶⁸ Tamże.

¹⁶⁹ J. Mazur, *Komunikowanie się Policji ze społeczeństwem, organami administracji państwowej i samorządowej. Studium socjologiczne*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków 2012, s. 73.

administracji rządowej, samorządowej i pozarządowej. Współpraca ta ma również za zadanie przy wykorzystaniu potencjału, umiejętności zawodowych i predyspozycji osób tam pracujących do ograniczenia i przeciwdziałania przestępczości, a zarazem zwiększenie poczucia bezpieczeństwa mieszkańców. Podczas spotkań z mieszkańcami dzielnicowy stara się być współkreatorem tej społeczności. Obecne czasy są czasami zmian ustrojowych z narastającym bezrobociem, kultem jednostki kreowanym przez media, ciągłą gonitwą za pieniędzmi, które przeplatają się z modyfikacją obowiązujących wzorców, tradycji i wartości. Wiele rodzin ma kłopoty z zaspokojeniem podstawowych potrzeb życiowych, co doprowadza w wielu przypadkach do kryzysu wychowania. W podobny sposób sytuacja wygląda w szkole, która przestała wypełniać rolę wychowawczą w stosunku do dzieci i młodzieży. *„Nastąpiła atomizacja i wychowanie jednostki, więzi emocjonalne stają się coraz słabsze, relacje międzyludzkie ulegają urzeczowieniu. Z takiego podłoża często <<wyrastają>> dzieci włóczące się po szarych, brudnych ulicach, gromadzące się w ciemnych bramach, na placach, w miejscach, które niejeden z nas omija po zmroku. Dzieci te nierzadko budzą strach, nienawiść, obrzydzenie, a brak świadomości tego zagadnienia sprawia, że większość osób pozostaje wobec niego obojętna”*¹⁷⁰. Mając na względzie uspołeczniająco-profilaktyczną, resocjalizacyjną i wychowawczą rolę dzielnicowego, społeczeństwo oczekuje od niego by był animatorem działań edukacyjno-prewencyjnych¹⁷¹. **Wymaga się również, aby miał szczególne cechy osobowościowe, doświadczenie, wiedzę i łatwość nawiązywania kontaktów z uwagi na ciągłe komunikowanie się ze społecznością lokalną celu ustalenia i realizacji wspólnych działań na rzecz**

¹⁷⁰ A. Simiot, K. Oleś, B. Wypychowska, *Streetworking – szansą dla dzieci ulicy*, [w:] *Naukowe Zeszyty Studenckie* 2010, nr 2, <http://hdl.handle.net/10593/750>, (dostęp 25 listopada 2022 roku).

¹⁷¹ M. Konopczyński, *Misja społeczno-pedagogiczna dzielnicowych w społeczeństwie obywatelskim*, [w:] *Policja 997* 2016, nr 5, wydanie specjalne: *Dielnicowi*, s. 8 - 9, <http://www.gazeta.policja.pl/997/numery-specjalne/specjalne-policja-997/128085.POLICJA-997-nr-5.html>, (dostęp 25 listopada 2022 roku).

zapewnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego¹⁷². W taki sposób pojmowanie roli dzielnicowego pozwala na realizowanie zadań w ramach *streetworkingu*, gdzie dzielnicowemu przypisuje się rolę pedagoga ulicy. Pedagog ulicy wykonuje swoją pracę poza instytucją i współdziała z potrzebującą wsparcia młodzieżą. E. Bielecka charakteryzuje pedagogikę podwórkową „*Jako działanie społeczno-wychowawcze i opiekuńcze związane z miejscem zamieszkania najmłodszych i młodych mieszkańców osiedli. Dominującą cechą pedagogiki podwórkowej była spontaniczność i jej środowiskowy charakter. Koncentrowała się ona na problematyce czasu wolnego dzieci i młodzieży, a efektem wychowawczo zorganizowanego podwórka było poszerzenie oddziaływań domu rodzinnego*”¹⁷³. Można zatem stwierdzić, że jest szczególna forma współdziałania z potrzebującym wsparcia młodym człowiekiem. **Dzielnicowy, będący kreatorem dialogu Policji ze społeczeństwem, a jednocześnie wykonujący zadania pedagoga ulicy najlepiej, zrealizuje stawiane przed nim zadania w większych miastach, gdzie występują dzielnice i osiedla zdegradowane społecznie, w których zamieszkuje większość rodzin z różnego rodzaju problemami, tj.: przemocą domową, alkoholizmem, bezrobociem oraz występują dysfunkcje w wychowaniu dzieci i młodzieży.** Nie można jednak stwierdzić, że dzieci i młodzież tzw. ulicy występują jedynie we wspomnianych powyżej przypadkach, znajdują się tam również dzieci z tzw. dobrych rodzin, które pomimo ustabilizowanej sytuacji finansowej rodziny nierzadko są pozostawione same sobie i w równym stopniu zagrożone dysfunkcją wychowawczą jak pozostałe¹⁷⁴. Przyczyną spędzania czasu przez dzieci z dobrych domów na ulicy jest ucieczka przed dominującą w rodzinie potrzebą osiągnięcia sukcesu w nauce. Tym może skutkować próba realizowania przez rodziców ich planów na życie młodego człowieka przy

¹⁷² J. Stawnicka, *Dialogiczny wymiar bezpieczeństwa. Rzecz o Polskiej Policji*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2013, s. 94.

¹⁷³ E. Bielecka, *Pedagogika podwórkowa, pedagogika ulic, streetworking: analiza porównawcza*, [w:] *Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa* 2014, nr 1, s. 220.

¹⁷⁴ A. Orłowski, T. Szczepański, *Przewodnik po problemach streetworkera – pedagoga ulicy*, Wydawca Ogólnopolska Sieć Organizacji Streetworkerskich - OSOS, Warszawa 2012, s. 29.

jednoczesnym braku wsparcia emocjonalnego dziecka w chwili, kiedy ma problem lub niejednokrotnie niezauważania tych problemów. Młodzież ta, uciekając z domów, unika ciężącej na niej ciągłej presji i próbuje dokonywać własnych wyborów¹⁷⁵.

Dzielnicowy, wykonując zadania pedagoga ulicy, dociera do osób potrzebujących wsparcia bez przymusowego dokonywania zmian w ich dotychczasowym funkcjonowaniu. Ważne jest, aby początkowo być bliżej nich i w pierwszej kolejności zdobyć zaufanie tych osób. W trakcie takich spotkań dzielnicowy umacnia szacunek młodych ludzi do samych siebie, a przez to stara się wpłynąć na ich powrót do życia społecznego. Ma to również wpływ na pomoc młodzieży przy wyjściu z tego środowiska, w którym obecnie się znajduje, a które często jest środowiskiem toksycznym i zamkniętym. Należy również zaznaczyć, że praca ta nie jest jedynie ukierunkowana na osoby, które wyrażają chęć współpracy, ale w dużej mierze nastawiona jest na osoby, które się po taką pomoc nie zgłaszają. Streetworker-dzielnicowy koncentruje się na edukacji nieformalnej, prewencji bezpośredniej przy jednoczesnym ograniczeniu ryzyka pogłębienia się wykluczenia młodego człowieka ze społeczności lokalnej. Najpełniej zadania te są realizowane po przeniknięciu w środowisko młodzieżowe i staniu się jego częścią. Pracując z trudną młodzieżą, należy poświęcić jej dużo czasu, przez to pozna się swoich podopiecznych, służy się im pomocą, co buduje zaufanie i wzajemne relacje. Dzielnicowy staje się inicjatorem i organizatorem czasu wolnego, wskazując jednocześnie, że można znaleźć zajęcie, nie łamiąc przy tym przepisów prawa. Zachowania takie wpływają na zacieśnienie więzi pomiędzy Policją a młodzieżą, przez co w chwili potrzeby z większą swobodą osoba potrzebująca zwróci się o pomoc, radę czy wsparcie¹⁷⁶.

¹⁷⁵ I. Klonowska, *Uspołeczniające, profilaktyczne i resocjalizacyjne...*, dz. cyt., s. 228.

¹⁷⁶ A. Simiot, K. Oleś, B. Wypychowska, *Streetworking – szansą dla...*, dz. cyt.

Zadania, jakie stawiane są przez streetworking przed dzielnicowym, to nie tylko praca z trudną młodzieżą, ale również praca z dorosłymi szukającymi tolerancji, szacunku oraz osobami wykluczonymi. **W pierwszej kolejności policjant bada środowisko, czyli zapoznaje się z terenem, na którym podejmuje pracę. Najważniejszym zadaniem jest poznanie mieszkańców, właścicieli sklepów, pracowników urzędów, którzy są członkami społeczności lokalnej oraz w tym samym czasie poznanie sieci kontaktów społecznych. Kolejnym etapem obecności dzielnicowego w społeczności lokalnej jest realizacja spotkań na tym terenie. Poprzez te działania następuje asymilacja z kulturą danego środowiska. Dzielnicowy buduje w ten sposób swoją pozycję, a zarazem zdobywa zaufanie. Jest to etap, kiedy nie wprowadza żadnych zasad i zmian w funkcjonowaniu społeczności. Sukcesem, a zarazem oczekiwanym rezultatem na tym etapie jest uzyskanie takich zachowań obywateli, w których wykazują oni inicjatywę w kontakcie z policjantem. Kolejnym krokiem przy nawiązywaniu kontaktów i więzi ze społecznością lokalną jest zaprezentowanie swojej osoby i roli, jaką będzie pełnił w danym środowisku. To ostatni z etapów zapoznawczych, po którym następuje etap pracy właściwej, przy równoczesnym uzyskaniu wsparcia indywidualnego, działania grupowego, wspólnotowego¹⁷⁷.**

Policjant realizując zadania głównie z zakresu problematyki prewencji kryminalnej, jak i profilaktyki, ukierunkowany jest na kontakt z obywatelem. Służba dzielnicowych, pomimo faktu, iż mają oni w swoich obowiązkach wiele różnych zadań do zrealizowania, głównie ukierunkowana jest na funkcję prospołeczną, a tym samym realizuje funkcję pedagogiczną. Policja w swoich zadaniach powinna reagować na zmiany zachodzące w otoczeniu. Należy zwrócić uwagę, że współczesne społeczeństwo w porównaniu ze społeczeństwem z przed dwóch czy trzech dekad funkcjonuje w całkowicie inny

¹⁷⁷ K. Białożył, *Streetworking jako metoda działania pracownika socjalnego*, [w:] *Roczniki Teologiczne* 2014, nr 1 (LXI), s. 222 - 223.

sposób. Boryka się z innymi problemami i wyzwaniem. Znaczący wpływ na to ma wielokulturowość, spowodowana przez procesy migracyjne, które są następstwem otwarcia się granic. Taka sytuacja sprzyja zwiększeniu się anonimowości oraz spłyceniem relacji społecznych. Dodatkowym czynnikiem jest otwarty dostęp do informacji poprzez strony internetowe, zwiększenie ryzyka wystąpienia zagrożeń terrorystycznych, a co za tym idzie, pojawianie się nowych rodzajów przestępczości¹⁷⁸.

Pomimo tego, że pierwotnie klasyczna rola pedagoga ulicy dotyczyła kontaktu z dziećmi z rodzin patologicznych, obecnie zainteresowaniem dzielnicowym objęte są również dzieci z tzw. dobrych rodzin, które określa się mianem eurosierot, czyli dzieci pozostawionych samych sobie, pomimo faktu, że pochodzą z rodzin przeciętnych lub z wysokim statusem społecznym. Tworzą one dużą grupę społeczną, do której powinna dotrzeć Policja. Osoby takie borykają się z innymi problemami w porównaniu do rówieśników z rodzin patologicznych, ze względu na fakt posiadania znacznych środków finansowych mających służyć do zaspokojenia swoich zachcianek. Policjant, będący kreatorem kontaktu ze społeczeństwem, tworzy swoistego rodzaju synergiczny układ, gdzie oba te elementy oddziałują na siebie. W ramach owej synergii działania uzupełniają się poprzez kooperację i synchronizację¹⁷⁹. Dzielnicowy, realizując filozofię pedagogiki ulicy, nastawiony jest na długofalową współpracę, a zarazem na długofalowe oddziaływanie na społeczeństwo, któremu zgodnie z powierzonymi zadaniami służy. Sytuacja ta sprzyja trwałemu kształtowaniu się właściwych postaw społecznych.

II.3. Strategie Policji (KGP, KWP) w obszarze społecznym – wybór i analiza. Policja w percepcji społecznej – przegląd badań

Bardzo ważnym determinantem działań Policji jest określenie misji i wizji, przy czym misji przypisuje się czynnik identyfikujący firmę, element *corporate culture*, a zatem umieszczenie misji w obrębie *corporate identity*.

¹⁷⁸ I. Klonowska, *Uspołeczniające, profilaktyczne i resocjalizacyjne...*, dz. cyt., s. 225.

¹⁷⁹ M. Michel, *Streetworking. Aspekty teoretyczne i praktyczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2011, s. 18.

W związku z tym Priorytety Komendanta Głównego Policji są głównymi kierunkami działania i rozwoju Policji, stanowią cele strategiczne tej formacji. Wskazują punkt wyjścia wszystkich działań Policji w okresie trzech lat¹⁸⁰.

Po raz pierwszy w Policji w 2003 roku sporządzony został dokument pod nazwą „*Strategia Policji 2003-2007*”, gdzie zostały określone obszary, w których Policja ma zwiększyć swoją aktywność, a w ten sposób zmniejszyć przestępczość oraz poprawić wizerunek Policji. Następnie w 2004 roku powołane zostało w Komendzie Głównej Policji Biuro Strategii Policji, które przygotowało modyfikację poprzedniej strategii, tj. Strategię Rozwoju Policji na lata 2005-2010. W dokumencie tym określono misję Policji, która aktualna jest do dnia dzisiejszego i brzmi: „*Systematycznie poprawiając skuteczność, służymy społeczeństwu, zapewniając bezpieczeństwo i porządek publiczny, zgodnie z zasadami demokratycznego państwa prawa*”¹⁸¹.

Dodatkowo w tym samym dokumencie została wskazana wizja Komendanta Głównego Policji, na podstawie której zbudowane zostały strategie Komendantów Wojewódzkich Policji. Strategie komendantów wojewódzkich różnią się jednak od siebie z uwagi na indywidualną charakterystykę danego garnizonu. Przedstawiona wizja wskazuje obszary działania i kierunki aktywności, które ma podejmować Policja, tj.: „*W celu zapewnienia wysokiego społecznego poczucia bezpieczeństwa ograniczenia przestępczości i poprawy efektywności podejmowanych działań Policja:*

- *Zapewni rzeczywisty wzrost poziomu bezpieczeństwa i porządku publicznego.*
- *Osiągnie większe możliwości w zakresie lokalizacji potencjalnych zagrożeń terrorystycznych i ograniczenia przestępczości transgranicznej, uczestnicząc w szerokiej współpracy międzynarodowej.*

¹⁸⁰ J. Stawnicka, I. Klonowska, *Krajowa Mapa Zagrożeń Bezpieczeństwa nową formą dialogu polskiej Policji ze społecznością lokalną na rzecz poprawy bezpieczeństwa wewnętrznego – w aspekcie społeczno-pedagogicznym*, Oficyna Wydawnicza Humanitas, Sosnowiec 2018, s. 14.

¹⁸¹ *Strategia rozwoju Policji na lata 2005 - 2010*, Warszawa 2004 [dokument do użytku wewnętrznego], s. 29.

- Wykształci kadry zdolne do umiejętnego i kreatywnego wykorzystywania wszystkich zasobów pozostających w jej dyspozycji.
- Będzie doskonalić system wewnętrznej organizacji, uwzględniając najwyższe standardy w zakresie szeroko rozumianej obsługi obywateli i współpracy z administracją lokalną.
- Osiągnie wyższą skuteczność, wykorzystując najnowsze zdobycze nauki i techniki.
- Będzie spełniać w szerokim stopniu rolę organizacji społecznego zaufania, integrującej społeczność lokalne, w ramach podejmowanych programów prewencyjnych.
- Przystosuje się do wymogów społeczeństwa informatycznego.
- Stanie się organizacją „uczącą się”.

Policja posiadając zdolność transformacyjną stanie się silną instytucją zaufania społecznego, zapewniającą ciągły postęp i adaptację do zmieniającego się otoczenia, zgodnie z potrzebami społecznymi”¹⁸².

Obecnie co trzy lata Komendant Główny Policji określa nowe priorytety. Powstają one w wyniku analizy działania samej instytucji, którą jest Policja, jak i zagrożeń zewnętrznych wpływających na stan bezpieczeństwa wewnętrznego, oceny zawierającej rodzaj oraz ilość występującej przestępczości oraz wskazanie czynników sprzyjających jej powstawaniu. Szczegółowej analizie poddawane są również informacje zdobywane od społeczeństwa w celu poprawy kontaktu z obywatelem i wizerunku Policji. Poniżej zaprezentowane zostaną Priorytety Komendanta Głównego Policji na lata 2016-2018, których okres obowiązywania został przedłużony do końca 2020 roku oraz na lata 2021-2023, które pokazują oczekiwania społeczne wobec Policji poparte analizą wewnętrzną przeprowadzoną w Policji.

„Priorytety Komendanta Głównego Policji na lata 2016-2018:

1. *Zwiększenie efektywności działań na rzecz wzmocnienia współpracy ze społeczeństwem.*

¹⁸² Tamże, s. 29 - 31.

2. *Podniesienie skuteczności działań Policji w identyfikacji i zwalczaniu największych współczesnych zagrożeń, w tym cyberprzestępczości.*
3. *Wzrost skuteczności działań Policji w zwalczaniu przestępczości najbardziej uciążliwej społecznie.*
4. *Działania Policji ukierunkowane na poprawę bezpieczeństwa w ruchu drogowym.*
5. *Optymalizacja działań Policji na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa imprez masowych.*
6. *Podniesienie jakości i efektywności pracy Policji poprzez sukcesywne podwyższanie kompetencji zawodowych funkcjonariuszy i pracowników Policji.*
7. *Doskonalenie jakości zadań realizowanych przez policjantów i pracowników Policji poprzez zapewnienie optymalnych warunków pełnienia służby / pracy”¹⁸³.*

Jak zostało to przedstawione, Komendant Główny Policji, widząc potrzebę pogłębiania wzmocnienia współpracy ze społeczeństwem, umieścił to zadanie jako pierwsze w priorytecie na lata 2016-2018 i dalej do 2020 roku. Tak stawiane zadanie jest zadaniem długofalowym, wymaga bowiem zmiany Policji z restrykcyjnej i kontrolującej na współpracującą ze społeczeństwem, z jednoczesną realizacją zadań edukacyjnych i pedagogicznych.

W obecnie obowiązujących priorytetach Komendanta Głównego Policji w dalszym ciągu wskazana jest potrzeba współpracy ze społeczeństwem, z jednoczesnym wzrostem skuteczności przeciwdziałaniu przestępczości. Policja stara się w jak największym stopniu spełniać funkcję pedagogiczną, której postulaty zostały zawarte w misjach, wizjach i priorytetach Komendanta Głównego Policji. Na tej podstawie w planach działalności komend wojewódzkich Policji w znacznej mierze realizuje się je poprzez zadania mające swoje odzwierciedlenie w statystykach policyjnych.

„Priorytety Komendanta Głównego na lata 2021-2023 są następujące:

¹⁸³ *Priorytety i zadania priorytetowe Komendanta Głównego Policji na lata 2016-2018.*

1. *Optimalizacja działań Policji w zakresie zwalczania kluczowych rodzajów przestępczości w tym cyberprzestępczości.*
2. *Zwiększenie skuteczności Policji poprzez wdrażanie nowoczesnych rozwiązań technologicznych.*
3. *Podniesienie efektywności działań Policji w celu realizacji oczekiwań społecznych.*
4. *Zapewnienie optymalnych warunków pełnienia służby/pracy*¹⁸⁴.

Oprócz priorytetów, które w sposób ogólny wskazują kierunki działań podejmowanych przez Policję, do każdego przypisane są wytyczne uszczegóławiające podejmowane czynności. W zakresie punktu 3 Priorytetów Komendanta Głównego Policji na lata 2021-2023, dotyczącego polepszenia współpracy Policji ze społeczeństwem, znalazły się szczegółowe zadania, tj.:

1. *„Optimalizacja zabezpieczenia prewencyjnego poprzez kierowanie właściwej liczby sił policyjnych do pełnienia służby o charakterze patrolowo-interwencyjnym i obchodowym.*
2. *Optimalne wykorzystanie sił i środków będących w dyspozycji dyżurnego, zapewniających prawidłową obsługę zdarzeń.*
3. *Zapewnienie optymalnej liczby policjantów ruchu drogowego.*
4. *Zacieśnienie współpracy ze społeczeństwem i uspołecznienie działań Policji, w tym organizowanie debat społecznych.*
5. *Zwiększenie nadzoru w zakresie przekraczania prędkości w ruchu drogowym.*
6. *Dostosowanie działań profilaktycznych Policji do zdiagnozowanych zagrożeń społecznych w następujących obszarach: uzależnienia: narkotyki, nowe narkotyki, alkohol, cyberzagrożenia, handel ludźmi, mowa nienawiści, w tym hejt, przestępstwa z nienawiści, bezpieczeństwo seniorów.*
7. *Zapewnienie skutecznego nadzoru na przejściach dla pieszych*¹⁸⁵.

¹⁸⁴ Priorytety i zadania priorytetowe Komendanta Głównego Policji na lata 2021-2023.

¹⁸⁵ Tamże.

Jak wynika z analizy wskazanych powyżej zadań, Komendant Główny Policji poprawę kontaktów Policji ze społeczeństwem opiera na zwiększeniu głównie liczby patroli służb prewencyjnych i ruchu drogowego oraz szybką i sprawną obsługę zdarzeń przez służby dyżurne. Na podstawie priorytetów Komendanta Głównego Policji budowane są priorytety komendantów wojewódzkich. Priorytety te jednak różnią się od siebie z uwagi na specyfikę każdego z garnizonów. Brane są tutaj pod uwagę takie czynniki, jak gęstość zaludnienia danego województwa, urbanizacja terenu, rodzaj turystyki oraz liczba i rodzaj klubów sportowych znajdujących się na terenie działania komendy wojewódzkiej. Duże znaczenie przy tworzeniu strategii komendantów wojewódzkich ma bliskość granic państwowych w związku ze zwiększoną w strefie przygranicznej aktywnością przestępczości transgranicznej.

W zakresie tych właśnie strategii określa się szczegółowe zadania odpowiadające potrzebom i oczekiwaniom społeczeństwa danego województwa. Narzędziem, które jest pomocne przy określaniu strategii, jest analiza rodzaju interwencji podejmowanych przez policjantów, tj. miejsca, gdzie podejmowane są interwencje oraz ich charakteru. Pozwala to na ustalenie miejsc zagrożonych danego rodzaju przestępczością, a co za tym idzie, przekierowaniem w rejony zagrożone większej liczby policjantów. Tak samo dzieje się w zakresie skierowanych do służby policjantów z wydziałów ruchu drogowego. Po analizie miejsc, w których najczęściej dochodzi do zdarzeń drogowych lub gdzie najczęściej popełniane są wykroczenia drogowe, są tam w zwiększonej liczbie patrole ruchu drogowego¹⁸⁶.

Dodatkowo, chcąc sprostać wymaganiom stawianym Policji przez społeczeństwo w zakresie poprawy bezpieczeństwa społecznego i zarazem rozwojowi techniki i komunikacji społecznej, pilotażowo w trzech garnizonach Policji, tj. podlaskim, pomorskim i stołecznym w dniu 13 czerwca 2016 roku została wdrożona Krajowa Mapa Zagrożeń Bezpieczeństwa, a następnie od października 2016 r. jej działalność rozszerzono na teren całego kraju. Aktem

¹⁸⁶ I. Klonowska, J. Stawnicka, *Rola pedagogiczno-wychowawcza Krajowej Mapy Zagrożeń Bezpieczeństwa – nowa forma dialogu społeczności lokalnej z Policją*, [w:] *Resocjalizacja Polska* 2018, nr 16, s. 84 - 86.

prawnym regulującym powstanie Mapy Zagrożeń jest Zarządzenie nr 768 Komendanta Głównego Policji z 14 sierpnia 2007 roku w sprawie form i metod wykonywania przez policjantów pełniących służbę patrolową oraz koordynacji działań o charakterze prewencyjnym¹⁸⁷. Jest to internetowa platforma zawierająca interaktywną mapę całego kraju, która jest dostępna dla większości obywateli i pozwala przekazać informacje o zaobserwowanych przez obywateli nieprawidłowościach występujących w ich lokalnym otoczeniu. Do wdrożenia mapy niezbędne było wcześniejsze przeprowadzenie konsultacji społecznych¹⁸⁸, które pokazały, jakie są oczekiwania społeczne w zakresie poprawy bezpieczeństwa. Krajowa Mapa Zagrożeń Bezpieczeństwa stała się swoistą formą dialogu Policji ze społeczeństwem. W wyniku analizy oczekiwań społecznych w trakcie tworzenia Krajowej Mapy Zagrożeń Bezpieczeństwa, ustalono że zgłoszenie nieprawidłowości będzie odbywało się w sposób anonimowy, co przyczyni się do większej aktywności społeczeństwa w tym zakresie. Zgodnie z Instrukcją obsługi Krajowej Mapy Zagrożeń Bezpieczeństwa, wyszczególnionych zostało w niej 25 kategorii najczęściej występujących zagrożeń dla życia i zdrowia ludzkiego, mienia oraz ładu i porządku publicznego, tj.: akty wandalizmu, bezdomność, dzikie kąpieliska, dzikie wysypiska śmieci, grupowanie się małoletnich zagrożonych demoralizacją, kłusownictwo, miejsca niebezpieczne na terenach wodnych, nielegalna wycinka drzew, nielegalne rajdy samochodowe, nieprawidłowe parkowanie, niestrzeżone przejście przez tory, niestrzeżony przejazd kolejowy, niewłaściwa infrastruktura drogowa, niszczenie zieleni, poruszanie się po terenach leśnych quadami, przekraczanie dozwolonej prędkości, spożywanie alkoholu w miejscach publicznych, utonięcia, używanie środków odurzających, wałęsające się bezpańskie psy, wypalanie traw, zdarzenia drogowe z udziałem leśnych zwierząt, znęcanie się nad zwierzętami, zła organizacja ruchu

¹⁸⁷ Dz.U. KGP nr 15, poz. 119, z późn. zm.

¹⁸⁸ I. Klonowska, J. Stawnicka, *Społeczno-pedagogiczne działania Policji na rzecz bezpieczeństwa wewnętrznego z perspektywy funkcjonowania Krajowej Mapy Zagrożeń Bezpieczeństwa*, [w:] *Resocjalizacja Polska 2019*, s. 109.

i żebractwo¹⁸⁹. Poparcie lokalnych społeczności jest elementem niezbędnym dla skutecznych działań, podejmowanych przez organa ścigania, na co wpływ ma kontakt bezpośredni między obywatelami, a funkcjonariuszami Policji. Pomoc ze strony obywateli i współpraca z Policją jest koniecznością, gdyż ład społeczny jest nie tylko sprawą państwa i administracji państwowej, ale stanowi wspólne dobro wolnego społeczeństwa¹⁹⁰. Krajowa Mapa Zagrożeń Bezpieczeństwa stała się narzędziem aktywizującym społeczeństwo w ramach wspólnego działania z Policją nad poprawą warunków życia społecznego. Ma to swoje potwierdzenie w podsumowaniu dokonany po sześciu latach funkcjonowania Krajowej Mapy Zagrożeń Bezpieczeństwa w dniu 5 października 2022 roku przez Rzecznika Prasowego Komendanta Głównego Policji, insp. Mariusza Ciarękę. Podkreśla on, że w tym czasie około 3 mln ludzi wskazało 2,5 mln zagrożeń, które to z kolei w 51% zostały potwierdzone przez Policję i w tym zakresie zostały podjęte działania ukierunkowane na wyeliminowaniu wskazanych zagrożeń¹⁹¹. Wartość ta wyrażona w liczbach bezwzględnych wskazuje, że potwierdzonych zostało 1.131.554 różnego rodzaju zagrożeń. Należy również zauważyć, że z Krajowej Mapy Zagrożeń Bezpieczeństwa korzystają nie tylko obywatele i Policja, ale również i inne służby czy też instytucje, do których zadań należy dbałość o bezpieczeństwo i porządek publiczny. Służby te i instytucje nie tylko zapoznają się ze wskazywanymi zagrożeniami, ale również w sposób czynny biorą udział w ich weryfikacji i eliminacji. Osoby korzystające z Krajowej Mapy Zagrożeń Bezpieczeństwa nie tylko nanoszą wybrane z katalogu zagrożenia, ale mogą również zapoznać się z danymi statystycznymi potwierdzonymi przez Policję dotyczącymi zagrożeń występujących w obszarze, który je interesuje¹⁹².

Policja, aby wypełnić zadania, a jednocześnie realizować określoną swoją misję, zmuszona zostaje do poznania faktycznych oczekiwań stawianych jej

¹⁸⁹ <https://mapy.geoportal.gov.pl/iMapLite/KMZBPublic.html>, (dostęp 25 listopada 2022 roku).

¹⁹⁰ J. Stawnicka, *Dialogiczny wymiar bezpieczeństwa. Rzecz o polskiej Policji*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2013, s. 29.

¹⁹¹ <https://policja.pl/pol/aktualnosci/223690,6-lat-funkcjonowania-Krajowej-Mapy-Zagrozen-Bezpieczenstwa.html>, (dostęp 25 listopada 2022 roku).

¹⁹² Tamże.

przez społeczeństwo. W związku ze zmieniającą się otaczającą nas rzeczywistością, a jednocześnie zmieniającymi się wyzwaniem, jak i zagrożeniami wewnętrznymi i zewnętrznymi, zmieniają się również oczekiwania względem tej instytucji. Mając na względzie zmiany społeczne, Policja weryfikuje i zmienia metody i formy przy wykonywaniu zadań. Czynnikiem niezbędnym do określenia kondycji instytucji, którą jest Policja, jest ustalenie, w jaki sposób jest ona postrzegana przez społeczeństwo i osoby w niej pracujące. Narzędziem, które przekaże informacje o oczekiwaniach społecznych, a które mają bezpośredni wpływ na określenie kierunków zmian, są badania zewnętrzne i wewnętrzne. Badania te przyczyniają się do tego, iż Policja zgodnie ze swoją misją, jest „organizacją uczącą się”. Z badań zewnętrznych otrzymuje się informacje społeczne w zakresie oczekiwań kierowanych do Policji. Działalność służb policyjnych zostaje poddana ocenie pod kątem dotychczasowego funkcjonowania. Natomiast z badań przeprowadzanych wewnątrz instytucji pozyskuje się od pracowników informacje, w jakim kierunku mają zachodzić przemiany wewnętrzne, aby spowodować poprawę warunków pracy. Zmiany te mają przyczynić się do poprawy wykonywanych zadań i w zwiększyć zadowolenie społeczne¹⁹³.

Policja w pierwszych latach swojej działalności poddała badaniom opinię społeczną o formacji¹⁹⁴. Badania te są przeprowadzane corocznie lub w systemie dwuletnim. Jednakże główne pytania stawiane respondentom, dotyczące Policji, pozostają prawie niezmienione. W związku z zachodzącymi zmianami są dodawane również nowe pytania. Analiza tych badań wskazuje, jakie zmiany zachodziły w samej Policji oraz jak była ona postrzegana przez społeczeństwo na przestrzeni lat i jakie były oczekiwania społeczne stawiane organizacji. Badania wskazują również, jakich zagrożeń obawiało się społeczeństwo i jaka była ocena społeczna Policji w związku z realizacją przez nią zadań. Można również zaobserwować, że Policja z upływem czasu przestaje być postrzegana jedynie jako formacja restrykcyjna i powołana do zwalczania

¹⁹³ I. Klonowska, *Uspołeczniające, profilaktyczne i resocjalizacyjne...*, dz. cyt., s. 100 - 101.

¹⁹⁴ Państwowa jednostka organizacyjna „Polskie Radio i Telewizja”, OBOP, *Badania ofiar przestępstw*, dokument 2/630, marzec 1992.

przestępczości, a w znacznym stopniu zostaje zauważana jej rola profilaktyczna. Poprzez to staje się bliższa i bardziej rozumiana przez społeczeństwo. Takie postrzeganie organizacji pozwala na dalszą budowę dobrych relacji z obywatelami i jednocześnie coraz silniej wywiera wpływ na poprawę bezpieczeństwa. Poprzez te działania następuje zbliżenie się do społeczności lokalnej, co w konsekwencji doprowadzi do tworzenia Policji lokalnej, czyli bliskiej i znanej obywatelowi¹⁹⁵. Z uwagi na wielowątkowość i mnogość materiału badawczego analizie zostały poddane dane dotyczące wybranego zagadnienia i omawianej tematyki.

W pierwszym raporcie sporządzonym przez Ośrodek Badań Opinii Publicznej w 1992 roku na podstawie badań wiktymizacyjnych, tj. badania ofiar przestępstw, na próbie 2000 losowo wybranych osób w wieku powyżej 16 lat, określono, że Polacy najczęściej, bo aż w 20%, byli ofiarami kradzieży własności osobistej. Natomiast w zakresie przestępstw o charakterze agresywnym dominowały pobicia, próby pobicia i groźby przy użyciu przemocy, tj. 8% przestępstw. Miało to szczególne znaczenie przy odpowiedzi na pytanie o zwalczaniu przestępczości przez Policję, gdzie większość osób uważała, że Policja w tym zakresie jest nieskuteczna. Ponadto jedna czwarta badanych powiedziała, że patrol policji widywany jest w rejonie ich domu tylko raz na dobę lub nie ma go wcale. Około połowa respondentów stwierdziła, że nie czuje się w swojej najbliższej okolicy bezpiecznie, a 37% powiedziało, że jest wysoce prawdopodobne, że stanie się ofiarą włamania. Dodatkowo blisko połowa z pytanym stwierdziła, że ma ograniczone zaufanie do Policji, i że nie może liczyć na współobywateli w zakresie zwalczania i przeciwdziałania przestępczości. Badania te w sposób jednoznaczny wskazały, jak mało przychylnie Policji jest społeczeństwo z uwagi na to, że nie odczuwa wsparcia ze strony Policji i innych instytucji w zakresie zapewnienia mu bezpieczeństwa.

¹⁹⁵ Tamże, s. 100 - 101.

Ówczesne badanie, choć miało dotyczyć kompleksowej oceny Policji, skupiło się głównie na jej ocenie wyrażonej poprzez realizację podstawowych zadań¹⁹⁶.

Druga edycja badań odbyła się w 1993 roku i dotyczyła zagadnień prawa i przestępczości wśród poddanej badaniom próbie mieszkańców Polski w wieku powyżej 16 lat. Głównymi obszarami badań były:

- opinie na temat różnych zachowań,
- stosowanie kar i sposoby karania za popełnione czyny,
- opinie w zakresie zniesienia kary śmierci,
- ocena instytucji związanych z przestrzeganiem prawa wraz z opiniami na temat przeprowadzanej lustracji¹⁹⁷.

W zakresie oceny instytucji związanych z przestrzeganiem prawa ocenie poddane zostały: Policja, sądy, prokuratury i więziennictwo. W zakresie działalności Policji pozytywnie na jej temat wypowiedziało się 49% osób, a negatywnie aż 36% badanych. Pytania zadawane podczas badania były ogólne i skupiały się głównie na ocenie instytucji, a nie na poziomie zadowolenia związanego z realizacją zadań czy oczekiwaniami społecznymi. Jednakże należy odebrać to jako pozytywny sygnał pokazujący gotowość instytucji do wprowadzania zmian w zakresie funkcjonowania¹⁹⁸.

Kolejne badania miały miejsce w 1994 roku i wtedy po raz pierwszy zapytano respondentów między innymi o to, czy Policja jest skuteczna w ochronie obywateli przed popełnianiem przestępstw na ich szkodę. Odpowiedzi nie były jednoznaczne, jednakże w sposób jednoznaczny zaakcentowano lęki i obawy społeczeństwa, które niewątpliwie mają wpływ na ocenę Policji jako instytucji. Z dużym niepokojem została przyjęta taka ocena, tj. 88% respondentów stwierdziło, że obecnie popełnianych było więcej przestępstw niż w latach poprzednich, a ponadto tylko co piąty z pytanых uważał, że Policja ustali i wykryje sprawcę przestępstwa. W tym badaniu 45%

¹⁹⁶ Państwowa jednostka organizacyjna „Polskie Radio i Telewizja”, OBOP, *Badania ofiar przestępstw*, dokument 2/630, marzec 1992.

¹⁹⁷ Państwowa jednostka organizacyjna „Polskie Radio i Telewizja”, OBOP, *O zagadnieniach prawa i przestępczości*, sierpień 1993.

¹⁹⁸ Tamże.

pytanych w sposób krytyczny oceniło pracę Policji. Jednakże zauważyć należy, że pomimo tak nieprzychylnych ocen wystawionych Policji przez badanych, jednocześnie stwierdzili oni, że czują się bezpiecznie po zmroku w swojej najbliższej okolicy. Udzielone odpowiedzi wskazują, że osoby uczestniczące w badaniach nie łączyły swojego bezpieczeństwa z działalnością Policji w tym zakresie. Pokazuje to, że Policja nie odgrywała w tamtych czasach znaczącej roli w zapewnianiu bezpieczeństwa społecznego. Po raz pierwszy zostało zadane pytanie dotyczące korupcji wśród wysokich rangą funkcjonariuszy poznańskiej Policji. Wykazane wówczas zostało, że 87% respondentów słyszało o tym zjawisku, 64% podało, że zarzuty stawiane policjantom były prawdziwe, 6% stwierdziło, że nie polega to na prawdzie, a 30% nie miało na ten temat zdania. Obrazuje to negatywny wizerunek funkcjonariuszy Policji w związku z wszechobecnie występującą korupcją¹⁹⁹.

Następna edycja badań nastąpiła w 1995 roku i w dalszym ciągu wykazały one niską ocenę działalności Policji w zakresie zwalczania przestępczości – jedynie co szósty pytany (16%) stwierdził, że Policja jest skuteczna w swoich działaniach. 43% ankietowanych oświadczyło, że Policja wykrywa jedynie połowę wszystkich przestępstw, a 38% badanych stwierdziło, że praca Policji jest nieskuteczna. Badani w dalszym ciągu, aż w 71%, twierdzili, że darzą zaufaniem Policję, jednakże nie wierzą w jej skuteczność w przeciwdziałaniu przestępczości oraz wykrywaniu popełnionych przestępstw²⁰⁰.

Przełomowe okazały się badania przeprowadzone w 1996 roku, kiedy to Policja została oceniona najlepiej. Większość badanych, bo aż 52%, wyraziła swoją pozytywną opinię na temat działalności Policji, a co trzecia, tj. 37%, wydała ocenę negatywną. Grupą, która czuła się najbardziej bezpieczna, tworzyli mieszkańcy wsi – 27%, ludzie młodzi – 22%, mężczyźni – 23% i ludzie starsi – 19%. Wyniki tych badań pokazały, że osoby zamieszkujące w małych społecznościach lokalnych, głównie na wsiach, czują się najbezpieczniej.

¹⁹⁹ OBOP, *Opinie w sprawie korupcji w poznańskiej Policji*, Warszawa, kwiecień 1994.

²⁰⁰ OBOP, *Opinie o pracy Policji, świadku koronnym i zakupie kontrolowanym*, Warszawa, maj 1995.

Wiązało się to z brakiem anonimowości czy też rzadkością spędzania czasu wolnego w godzinach wieczornych poza domem. Dodatkowym czynnikiem mogło być poczucie własnej wartości, występujące wśród mężczyzn, którzy uważali, że sami są w stanie sobie poradzić w razie wystąpienia niebezpieczeństwa. Przeprowadzone badania jednoznacznie wskazują na fakt, że poczucie bezpieczeństwa nie było w sposób bezpośredni powiązane z działalnością i skutecznością Policji. Dodać należy również, że wyniki badań w dużej mierze były powiązane z zachodzącymi zmianami w Kodeksie karnym. Co czwarty z badanych uważał, że nie można w stosunku do recydywisty stosować przedterminowego zwolnienia z zakładu karnego w związku z przekonaniem o skuteczności kary więzienia w stosunku do takich osób. Osoby badane nie odczuwały bezpieczeństwa, jakie miała zapewnić im Policja przy ewentualnym zwolnieniu recydywistów z więzień. Społeczeństwo nie było gotowe na to, aby współistnieć z recydywistami w swoich społecznościach lokalnych²⁰¹.

Następne badania przeprowadzone w 1997 roku wykazały, że ponownie poprawiły się wyniki Policji jako instytucji zaufania publicznego. Zdecydowana większość badanych, 65%, oświadczyła, że ufa Policji jako instytucji, a jedynie 29% wykazało brak zaufania. Osób, które zdecydowanie ufały Policji było 22%, a raczej ufających było 43%. Wynik ten był zdecydowanie lepszy niż wyniki osiągnięte w latach wcześniejszych, do czego mogła przyczynić się większa profesjonalizacja, doświadczenie służby wraz z nowym łaodem społeczno-ekonomicznym młodej demokracji²⁰².

Otrzymano odmienne wyniki z badań przeprowadzonych w 1999 roku, gdzie odnotowano znaczny wzrost osób obawiających się o bezpieczeństwo swojego mienia. Dwie trzecie badanych – 67% – stwierdziło, że boi się włamania do pozostawionego w trakcie wyjazdu mieszkania, a jedynie co czternasta osoba – 7% – deklarowała opuszczenie mieszkania bez jakiegokolwiek lęku. Taki wynik skutkowało stwierdzeniem przez 42%

²⁰¹ *Społeczne poczucie bezpieczeństwa i świadomość zmian w Kodeksie karnym*, Warszawa, luty 1996.

²⁰² OBOP, *Zaufanie społeczne do policji w ostatnich latach*, Warszawa, sierpień 1997.

respondentów, że Policji w większości przypadków nigdy nie uda się zatrzymać sprawców włamań. Podobnie, bo 40% badanych, powiedziało, że tylko połowę sprawców włamań uda zatrzymać się Policji, a jedynie 14% wierzyło w skuteczność Policji przy ustaleniu i zatrzymaniu sprawców kradzieży z włamaniem²⁰³.

Następne badania w 2000 roku pokazały podobne wyniki. W porównaniu z 1999 rokiem 62% osób miało obawy przed kradzieżą z włamaniem, obawiało się tego, że stanie się pokrzywdzonym w wyniku tego przestępstwa. Nieznacznie lepiej dla Policji wyszły wyniki badań dotyczące wykrywalności przestępstw w związku z tym, że co siódmy Polak – 15% badanych – stwierdził, że Policja wykryje sprawców przestępstw. 50% respondentów powiedziało, że nie zaobserwowali, aby w ostatnim roku praca Policji pogorszyła się czy też polepszyła. Jedynie 28% osób badanych zauważyło poprawę w działalności Policji, a 14% stwierdziło, że praca Policji nad poprawą bezpieczeństwa pogorszyła się. Analizując powyższe wyniki, można stwierdzić, że postrzeganie Policji jako instytucji dbającej o bezpieczeństwo i ład społeczny poprawiło się. Dla porównania można pokazać, że w tym samym badaniu w pytaniu dotyczącym działalności sądów nad poprawą bezpieczeństwa, 60% badanych wydało negatywną opinię na temat funkcjonowania tej instytucji²⁰⁴.

Interesujące wyniki możemy zaobserwować w badaniach przeprowadzonych w 2001 roku, które pokazały, że 64% osób poddanych badaniu obawiało się o to, że jak wyjadą z domu na kilka dni, to ktoś włamie się do niego. Jedynie jedna trzecia badanych – 34% – stwierdziła, że nie obawia się o swoje mienie. Zaobserwować również można, że osobami, które najbardziej bały się włamań, byli prywatni przedsiębiorcy i było ich aż 88%, drugą co do wielkości grupę ze swoimi obawami stanowili kierowcy i specjaliści – 74%. W zakresie wykrycia i zatrzymania sprawców przestępstw w tym roku

²⁰³ Omnibus, *Czy czujemy się bezpiecznie?*, Warszawa, listopad 1999.

²⁰⁴ Omnibus, *Czy czujemy się bezpiecznie?*, Warszawa, maj 2000.

32% respondentów było zdania, że Policja zakończy swoje czynności wynikiem pozytywnym²⁰⁵.

Przełomowy w swoich wynikach okazał się rok 2002, w którym postrzeganie Policji jako instytucji, która obdarzona jest społecznym zaufaniem było najlepsze od siedmiu lat (z wynikiem 72%). Grupami społecznymi, które najbardziej ufały Policji, byli emeryci – 80%, na drugim miejscu rolnicy – 79%, dalej ludzie starsi w wieku 60 lat i więcej – 81%, następnie młodszy w wieku od 30 roku życia do 59 roku życia – 70/73% i w grupie poniżej 30 roku życia 65% osób badanych. Osoby te w trakcie badań stwierdziły, że zdecydowanie darzą zaufaniem Policję (15%) i raczej darzą zaufaniem (57%). W pytaniu o poczucie bezpieczeństwa w swojej najbliższej okolicy po zmroku 56% respondentów oświadczyło, że czuje się bezpiecznie, 42% powiedziało, że czują się zagrożeni, jedynie 2% osób nie miało na ten temat zdania. Nowym pytaniem, jakie pojawiło się w tym roku, było pytanie dotyczące pracy dzielnicowych. Próbowano podkreślić szczególne znaczenie tych policjantów w życiu codziennym lokalnej społeczności. Wyniki badań w tym zakresie były zatrważające z uwagi na to, że 66% badanych stwierdziło, że nie zna swojego dzielnicowego i nie wie, jak on się nazywa. Dodatkowo niepokojące było stwierdzenie, że obywatele nie posiadali wiedzy, gdzie mogą znaleźć swojego dzielnicowego²⁰⁶.

Kolejne badania zostały przeprowadzone w 2003 roku i skupiły się głównie na stworzeniu rankingu instytucji krajowych, jak i zagranicznych, gwarantujących poczucie bezpieczeństwa. W wyniku tych badań Policja znalazła się na drugim miejscu instytucji, która gwarantowała poczucie społecznego bezpieczeństwa (z wynikiem 68%). Na pierwszym miejscu znalazło się wojsko (80%), za Policją z kolei znalazły się Europejski Trybunał Sprawiedliwości (65%), NATO (62%), Straż Graniczna (61%) i Trybunał Konstytucyjny (53%). Najmniejszym z kolei zaufaniem obdarzone zostały sądy powszechne (53%), prokuratury (50%) i, co ciekawe, sądy lustracyjne (49%).

²⁰⁵ Omnibus, *Czy Polacy czują się bezpiecznie?*, Warszawa, maj 2001.

²⁰⁶ *Opinia publiczna na temat działalności Policji i poczucia bezpieczeństwa. Raport zbiorczy z badań, TNS OBOP dla Komendy Głównej Policji*, Warszawa, październik 2002.

Kolejne nowe pytanie, które znalazło się w badaniach z 2003 roku, dotyczyło oceny pracy policjantów, którzy pełnili służbę w rejonie miejsca zamieszkania respondenta. W odpowiedzi na częstość widzenia patroli czy to pieszych, czy zmotoryzowanych 23,9% badanych oświadczyło, że widuje patrol kilka razy w tygodniu, 23,2% – widywało patrol co najmniej raz w tygodniu. Natomiast 15,8% badanych stwierdziło, że patrol widzą co najmniej raz w miesiącu, a codziennie patrol Policji widywany jest przez 15,3% Polaków. Rzadziej niż raz w miesiącu patrol był widziany przez 11,6% respondentów, a 8,1% badanych osób stwierdziła, że w ogóle nie widuje patroli policyjnych w pobliżu swoich domów. Odpowiedzi na te pytanie w sposób jednoznaczny pokazały kierownictwu Policji faktyczny wizerunek policjanta w oczach społeczeństwa²⁰⁷.

Następne badania zostały przeprowadzone w 2005 roku. Były to bardzo ważne badania (z punktu widzenia Policji) z uwagi na to, że odzwierciedlały, jak jest postrzegana przez społeczeństwo organizacja oraz w jaki sposób jest oceniana. Po analizie wypowiedzi respondentów okazało się, że 68% osób badanych obdarzyło Policję zaufaniem, 27% osób było zdania przeciwnego, a 5% nie miało zdania na ten temat. Ogólnie za swoją pracę Policja została oceniona pozytywnie przez 62% Polaków, zaś negatywnie przez 30%, a nie miało zdania na ten temat 8% badanych. Kolejne z pytań dotyczyło poczucia bezpieczeństwa w swoim najbliższym sąsiedztwie podczas wieczornego spaceru i tutaj 63% dorosłych Polaków stwierdziło, że czuje się bezpiecznie, 35% powiedziało, że nie czuje się bezpiecznie, a jedynie 2% nie miało w tym zakresie zdania. Następne pytanie oceniało policjantów pracujących w pobliżu miejsca zamieszkania respondentów. 52% mieszkańców oceniło ich pracę jako dobrą, natomiast 33% oceniło ich pracę w sposób negatywny. Odpowiedzi na te pytania były ważne z punktu widzenia Policji, ponieważ dotyczyły bezpośrednio

²⁰⁷ Omnimas, TNS OBOP, *Zaufanie do instytucji 4. Instytucje związane z bezpieczeństwem i wymiarem sprawiedliwości*, Warszawa, listopad 2003.

społeczeństwa i wskazywały, w jakim kierunku powinny nastąpić zmiany w celu poprawy wizerunku Policji²⁰⁸.

Kolejne badania zostały przeprowadzone w 2007 roku na próbie 17000 osób powyżej 15 roku życia. Była to największa próba badawcza w porównaniu z latami ubiegłymi, gdzie badanych było około 2000-3000 respondentów. Na pytanie dotyczące obecności policjantów patrolowych w pobliżu miejsca zamieszkania respondentów 16,6% badanych odpowiedziało, że widziało taki patrol codziennie, kilka razy w tygodniu widywało 24,7% ankietowanych, wcale nie widziało patroli 7,5%, a nie miało zdania na ten temat 2,6% respondentów. W tym miejscu należy zwrócić uwagę na pytanie dotyczące poczucia bezpieczeństwa obywateli i lęku przed przestępczością. W odpowiedzi na to pytanie 70% respondentów stwierdziło, że czuje się bezpiecznie, a 61% zadeklarowało, że spacerując po zmroku w najbliższym otoczeniu swojego miejsca zamieszkania, nie unika żadnych z miejsc lub ludzi. Zadawane pytania wprost do respondenta dają lepsze wyniki aniżeli te ogólne zadawane przez Policję na początku przeprowadzanych badań. Po tej edycji badań pytania zadawane społeczeństwu były coraz bardziej doprecyzowywane, a zarazem rozbudowywane i, co najważniejsze, były bardziej wiarygodne, ponieważ przeprowadzane na próbie 17000 osób²⁰⁹.

Kolejna edycja badań odbyła się w 2008 roku, gdzie praca Policji została oceniona w odrębnym obszarze. Nowe pytanie, jakie się w tym badaniu pojawiło, brzmiało: „Czy Policja w walce z przestępczością w Pana(i) okolicy jest skuteczna?”. Większość badanych, bo 57%, potwierdziła skuteczność Policji, natomiast 25% oświadczyła, że jest przeciwnie. Podczas badań padło ponownie również pytanie o ocenę pracy policjantów pełniących służbę patrolową w najbliższej okolicy badanych. Stwierdzili oni w przeważającej większości (63,3%), że Policja dobrze pracuje, jedynie 17,3% respondentów wystawiło negatywną ocenę pracy Policji. Zauważyć należy również, że aż

²⁰⁸ OBOP, *Zaufanie do policji, ocena pracy i poczucie bezpieczeństwa*, Warszawa, listopad 2005.

²⁰⁹ *Polskie Badanie Przestępczości. Profil obszarów działania komend wojewódzkich i Komendy Stołecznej Policji*, zrealizowane w styczniu 2007 roku na zlecenie KGP przez konsorcjum trzech ośrodków badawczych (CBOS, PBS oraz TNS OBOP – lidera projektu), KGP, Warszawa 2007.

19,4% osób badanych nie miało w tym zakresie nic do powiedzenia. Zadane zostało również pytanie o poczucie bezpieczeństwa podczas wieczornego spaceru w okolicy swojego miejsca zamieszkania i w tym zakresie aż 75,5% respondentów potwierdziło, że czuje się bezpiecznie, a jedynie 21,5% badanych oświadczyło, że ma obawy przed takim spacerem. Sformułowano również kolejne nowe pytanie, które dotyczyło obawy przed staniem się ofiarą przestępstwa: czy pytany unika określonych miejsc i osób w obawie o swoje bezpieczeństwo. 64% respondentów stwierdziło, że nie obawia się o siebie i nie unika żadnych miejsc czy osób. Natomiast 27% Polaków powiedziało, że unika pewnych miejsc, ulic czy ludzi. W trakcie badania 38,5% respondentów wskazała, że największym zagrożeniem dla społeczeństwa są brawurowo jeżdżący kierowcy. W dalszej kolejności znalazło się niszczenie mienia przez wandalów (21,8%), zaczepianie przez agresywną młodzież (21%) oraz włamania do samochodów, domów i piwnic (20,7%). Znacznie mniej osób obawiało się, że stanie się ofiarą napadu czy rozboju bo jedynie 19,6% oraz 19,3% pytanym obawiało się zaczepek ze strony osób nietrzeźwych czy pod wpływem narkotyków. Odpowiedzi te były bardzo ważne w określeniu dalszego kierunku działań Policji nad poprawą bezpieczeństwa społeczności lokalnych²¹⁰.

Kolejne badania, przeprowadzone w 2009 roku, dały bardzo podobny wynik do badania z roku poprzedniego. Jedyną znaczącą zmianą dotyczyła wzrostu o 9 punktów procentowych zadowolenia wśród badanych ze skuteczności działania policjantów przy wykrywaniu i ujawnianiu sprawców przestępstw. W pozostałych obszarach badań wartości pozostały na takim samym poziomie²¹¹.

Następne bardzo istotne z punktu widzenia Policji były badania przeprowadzone w 2012 roku, w których w porównaniu z poprzednimi edycjami pojawiły się nowe pytania. Do pytań dotyczących poczucia bezpieczeństwa obywateli czy częstości wykonywanych patroli przez

²¹⁰ *Polskie Badania Przestępczości. Profil działania komend wojewódzkich i Komendy Stołecznej Policji, zrealizowane na zlecenie KGP, KGP, Warszawa 2008.*

²¹¹ *Polskie Badania Przestępczości, zrealizowane w styczniu 2009 roku na zlecenie KGP, KGP, Warszawa 2009.*

policjantów dodano pytania z zakresu oczekiwań stawianych Policji. Badanie to służyło jeszcze większemu zbliżeniu się Policji do społeczeństwa. Jedno z pytań dotyczyło kwestii związanych z pracą Policji. Warte zwrócenia uwagi okazały się wyniki analizy odpowiedzi na to pytanie, ponieważ jako najistotniejszy dla 47% respondentów okazał się brak możliwości dodzwonienia się na numer alarmowy, a dla 45,2% badanych podjęcie szybkiej interwencji przez policjantów po wezwaniu ich na miejsce zdarzenia. 32,5% badanych powiedziało, że istotnym wyrazem skuteczności Policji jest zatrzymanie sprawcy przestępstwa, dla 32,5% Polaków ważne było odzyskanie ich utraconego mienia przez policjantów, a dla 22,9% osób ważna była uczciwość i brak korupcji wśród policjantów. Kolejnym nowym pytaniem, jakie pojawiło się w tym badaniu, było pytanie dotyczące oceny osobistych kontaktów obywatela z Policją. Po analizie odpowiedzi okazało się, że aż 70,9% Polaków nie miało bezpośredniego kontaktu z Policją, 28,6% miało taki kontakt, a 0,5% stwierdziło, że nie przypomina sobie takiej sytuacji. Jednocześnie respondenci stwierdzili, że ich kontakty z Policją najczęściej zachodzą w trakcie kontroli drogowej. Odpowiedź na to pytanie jednoznacznie pokazała Policji, że społeczeństwo niezmiennie utożsamia swój kontakt z Policją przez pryzmat kontroli drogowej. W dalszym ciągu odbiera Policję jako organizację działającą w systemie restrykcji. Kolejne nowe pytanie, które zostało zadane respondentom, dotyczyło oceny interwencji w związku ze zgłoszoną w ciągu ostatniego roku potrzebą interwencji. Okazało się, że 88,8% badanych odpowiedziało, że w ciągu ostatniego roku nie zgłaszało interwencji poprzez telefon na numer alarmowy 997 lub 112. 8,3% respondentów tylko raz dzwoniło z prośbą o interwencję, 2,4% osób dzwoniło więcej niż jeden raz, a 0,5% badanych nie pamięta, czy dzwoniło z prośbą o podjęcie interwencji. Zwiększenie liczby pytań i ich dodatkowe uszczegółowienie wskazuje, że faktycznie Policji zależy na uzyskiwaniu nowych informacji, które przyczyniają się do budowania jakościowych relacji ze społeczeństwem oraz uzyskiwaniu informacji na temat skuteczności podejmowanych działań²¹².

²¹² *Polskie Badanie Przestępczości. Profil obszarów działania komend wojewódzkich i Komendy*

Analizując kolejne badania, które przeprowadzone zostały w 2013 roku, można zauważyć, że poziom bezpieczeństwa i zadowolenia społeczeństwa z działalności Policji jest na bardzo zbliżonym poziomie w stosunku do roku wcześniejszego. Dostrzec można natomiast nowy obszar, który został poddany badaniom, a mianowicie zaangażowanie Policji w pracę na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa. Badani odpowiadali na pytania dotyczące różnych instytucji, które w swoich zadaniach mają wpisane działania na rzecz poprawy bezpieczeństwa społecznego, np. podczas imprez masowych, w ruchu drogowym czy też w najbliższym otoczeniu miejsca zamieszkania. Z badań wynika, że obywatele byli zainteresowani aby usprawnić działania Policji w zakresie poprawy ich bezpieczeństwa. 75,2% Polaków dobrze oceniło pracę Policji w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa obywatelowi w najbliższym rejonie jego miejsca zamieszkania. Podobny odsetek osób, bo 75,7% badanych, zauważył znaczne zaangażowanie Policji w zakresie poprawy bezpieczeństwa ruchu drogowego. Spośród wszystkich instytucji działających w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa podczas imprez masowych najwyżej oceniona przez obywateli została Policja, która otrzymała 77% głosów pozytywnych. W tych samych badaniach po raz pierwszy zostały zadane pytania o debaty społeczne czy też spotkania organizowane przez Policję w zakresie dotyczącym bezpieczeństwa. Ponad połowa badanych, tj. 51,5%, odpowiedziała, że popiera organizację spotkań z mieszkańcami regionów, w trakcie których odbywają się rozmowy dotyczące bezpieczeństwa. Przeciwno takim spotkaniom opowiedziało się 38,5% badanych, a 10% nie odpowiedziało na to pytanie.

Wśród tematów, które miały być poruszane w trakcie debat, zdecydowana większość, bo aż 89,2% respondentów, wskazała na problem związany z zagrożeniami dla młodzieży, tj. uzależnieniami młodzieży głównie od narkotyków, przynależność do sekt i przemoc na terenie placówek oświatowych. Na drugim miejscu jako największy problem społeczny została wskazana przez 88,1% respondentów przemoc w rodzinie, kolejnym problemem zauważonym przez 88,1% ankietowanych było bezpieczeństwo

osób starszych, na czwartym miejscu 86,4% respondentów wskazało wandalizm jako ważny do przedyskutowania problem. W badaniu tym również większość Polaków (69,9%) potwierdziła chęć czynnego udziału w debatach organizowanych przez Policję. Wyniki tych badań wskazują, że pomimo iż większość społeczeństwa popiera organizowanie debat i wyraża chęć udziału w nich, Policja nie może ograniczyć się jedynie do takiego rodzaju kontaktu ze społecznościami lokalnymi z uwagi na to, że duża część społeczeństwa, blisko 40%, wypowiedziała się negatywnie o organizacji takich spotkań. Należało zatem znaleźć inną płaszczyznę dotarcia do tych osób²¹³.

Kolejne badania odbyły się w 2014 roku, w porównaniu z badaniami z roku poprzedniego wypadły podobnie. Należy jednak zwrócić uwagę na to, że społeczeństwo lepiej niż rok wcześniej oceniło Policję pod względem zwalczania przestępczości, ponieważ 69,6% badanych wyraziło pozytywną ocenę. Na uwagę zasługuje również spadek liczby osób, które negatywnie postrzegały działania Policji w tym wymiarze (jedynie 19,5% badanych).

W większości badani oznajmili, że czuli się bezpiecznie w miejscu swojego zamieszkania, ale nie było to powiązane z liczbą zaobserwowanych w najbliższym otoczeniu patroli policyjnych. Wskazali również, że w razie potrzeby liczą na szybkie przybycie wezwanych policjantów oraz na ich otwartość, uczciwość i gotowość do niesienia pomocy. Ten właśnie obszar był niezmiernie ważny pod kątem ustalania dalszych działań Policji w zakresie poprawy bezpieczeństwa społecznego²¹⁴.

Następna edycja badań odbyła się w 2015 roku. Ponownie poza stałym zestawem pytań pojawiających się co roku, a który dał wynik zbliżony do lat poprzednich, zostały zadane pytania dotyczące nowych zakresów tematycznych. Jeśli chodzi o zakres pytań społecznych, jako nowe pojawiło się pytanie dotyczące tego, czy Policja powinna podejmować działania edukacyjne

²¹³ *Polskie Badania Przestępczości. Profil obszarów działania komend wojewódzkich i Komendy Stołecznej Policji*, zrealizowane w dniach 15 stycznia – 17 lutego 2013 roku na zlecenie KGP, KGP, Warszawa 2013.

²¹⁴ *Polskie Badania Przestępczości. Profil obszarów działania komend wojewódzkich i Komendy Stołecznej Policji*, zrealizowane na zlecenie KGP na przełomie stycznia i lutego 2014 roku, KGP, Warszawa 2014.

dotyczące poprawy bezpieczeństwa. 72,1% respondentów opowiedziało na nie twierdząco. Następnie w pytaniu dotyczącym konkretnych form kontaktów Policji ze społeczeństwem, 57,7% badanych wskazało spotkania i pogadanki na terenie dzielnicy czy gminy jako formę kontaktu. 27% Polaków zauważyło, że Policja powinna edukować społeczeństwo poprzez artykuły zamieszczane w prasie i programy radiowe, jednocześnie wyrażone zostało poparcie dla kolportażu ulotek zawierających informacje o grożących niebezpieczeństwach. Ciekawostką w odpowiedziach na pytania społeczne było wskazanie przez 14% respondentów chęci utworzenia przy współpracy społeczności lokalnej, mieszkańców i instytucji tzw. patroli sąsiedzkich, które miałyby za zadanie przeciwdziałanie przestępczości pospolitej, tj. kradzieżom, kradzieżom z włamaniem i rozbojom, itp. Odpowiedzi na te pytania pokazały Policji, jak potrzebne jest aktywizowanie w ramach prac nad poprawą bezpieczeństwa społeczności lokalnych, które nie tylko stają się organem doradczym, lecz również widzą potrzebę czynnego uczestnictwa w działaniach zmierzających do poprawy bezpieczeństwa. W ten sposób wskazana forma edukacyjna Policji wpisuje się w funkcję pedagogiczną, która oparta jest na wychowaniu i kształtowaniu prawidłowych postaw społecznych w kwestiach dotyczących poprawy bezpieczeństwa²¹⁵.

W następnej edycji badań, przeprowadzonych w 2016 roku, w dalszym ciągu skupiono się w znacznej mierze na pytaniach dotyczących współpracy Policji ze społeczeństwem w zakresie poprawy bezpieczeństwa. Nowe były pytania dotyczące aplikacji mobilnych, np.: „Krajowa Mapa Zagrożeń Bezpieczeństwa” czy „Moja Komenda”. Po analizie zebranego materiału badawczego okazało się, że 84,4% społeczeństwa zna wskazane aplikacje i korzystało z nich, 13,4% zna te aplikacje, jednakże nigdy ich nie używało, a jedynie 2,2% badanych stwierdziło, że nie słyszało o takich aplikacjach. W odpowiedzi na kolejne z pytań dotyczących wskazanych aplikacji, 71,8% respondentów stwierdziło, że pozytywnie wpłyną one na poczucie ich

²¹⁵ *Polskie Badania Przestępczości 2015 rok*, zrealizowane na zlecenie KGP na przełomie stycznia i lutego 2015 roku.

bezpieczeństwa, 75,6% wskazało, że ułatwią one dotarcie do najbliższej jednostki Policji, a z kolei 70,9% badanych uznało, że w znacznym stopniu przyczyni się to do poprawy kontaktu z dzielnicowym. Przeniesienie przez Policję działań do świata wirtualnego realnie poprawiło wizerunek organizacji, a także w sposób wymierny wpłynęło na poczucie bezpieczeństwa społecznego. Badani odczuli, że wpływają na działania Policji poprzez zgłaszanie występujących zagrożeń w ich najbliższym otoczeniu.

Następna grupa pytań zadanych respondentom podczas badań w 2016 roku dotyczyła spotkania z dzielnicowym jako policjantem pierwszego kontaktu. Na pytanie czy badani znają swojego dzielnicowego znaczna większość bo aż 61,5% oświadczyła, że go nie zna, 18,4% oświadczyło, że znają dzielnicowego, ale tylko z widzenia. W podobny sposób respondenci odpowiedzieli na pytanie dotyczące kontaktu z dzielnicowym w ciągu ostatnich 3 lat – gdzie blisko 77% odpowiedziało, że nie mieli z nim żadnego kontaktu. Jednak, co ciekawe, 42,4% badanych osób stwierdziło, iż pomimo, że nie zna swojego dzielnicowego, to ocenia jego pracę jako dobrze wykonaną, a blisko 50% nie potrafiło jej ocenić. Pokazuje to w sposób oczywisty, że opinia na temat pracy dzielnicowego nie wynika z jego znajomości i kontaktu ze społecznością lokalną, a z przekonań o jego dobrze wykonanej pracy. Osoby badane również wyraziły chęć i gotowość do zwiększenia swoich kontaktów z dzielnicowymi. Dodatkowo badani wskazali w swoich odpowiedziach, jakie mają oczekiwania w zakresie współpracy z dzielnicowym: 32,9% osób powiedziało, że liczą na pomoc dzielnicowego w zakresie ogólnego rozwiązywania lokalnych problemów, 31% liczy na pomoc osobom dotkniętym przemocą domową, 23% potrzebowałoby pomocy dzielnicowego przy rozwiązywaniu konfliktów sąsiedzkich, 15,9% wiąże osobę dzielnicowego jako aktywizatora społeczności lokalnej w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa, a 15,6% chciałoby, aby w większym stopniu angażował się w pracę z dziećmi i młodzieżą. Badanie to wykazało jak ważna dla społeczności lokalnej jest osoba dzielnicowego, który ma być koordynatorem działań na rzecz poprawy bezpieczeństwa. Fakt ten potwierdziło blisko 81% respondentów. W przejrzysty

sposób badania te ukierunkowały dalsze działania Policji na rzecz pogłębienia współpracy dzielnicowych ze społecznościami lokalnymi oraz ukazały, jak ważną misję mają do spełnienia dzielnicowi w swojej codziennej służbie²¹⁶.

Następnymi badaniami były te przeprowadzone w 2017 roku, w trakcie których 72% respondentów oceniło pracę Policji jako dobrze wykonywaną, 17% powiedziało, że Policja źle wykonuje swoje zadania, a aż 11% nie miało na ten temat zdania. Kolejne z pytań dotyczyło oceny działalności Policji w porównaniu z innymi instytucjami na przełomie lat 2013-2017. Wyniki w tym zakresie okazały się dla Policji bardzo dobre, ponieważ 72% osób oceniło działalność Policji jako dobrą, a wyżej zostały ocenione jedynie władze miejskie i gminne. Zauważyć w tym miejscu również należy, że Policja wśród instytucji wymiaru sprawiedliwości wypadła najlepiej w porównaniu z sądami powszechnymi, których praca została oceniona jako dobra przez 32% respondentów, a prokuratury przez 26% badanych²¹⁷.

Badania te wykazują, w jaki sposób zastosowane w Policji zmiany wpływają na postrzeganie organizacji przez ogół społeczeństwa. Wzrost zaufania do Policji i docenienie jej wysiłków przez Polaków wiąże się z jeszcze bardziej efektywną pracą nad dalszym rozwojem i budowaniem zaufania społecznego.

Ostatnie z badań przeprowadzone zostały w 2020 roku i wykazały wzrost poczucia bezpieczeństwa. Odpowiadając na pytanie, czy czują się bezpiecznie w swojej najbliższej okolicy spacerując po zmroku, 75,4% respondentów odpowiedziało, że czuje się bardzo / raczej bezpiecznie, 24,6% czuło się raczej / bardzo niebezpiecznie, a 7,1% nie miało na ten temat zdania. Poczucie bezpieczeństwa społeczeństwa odzwierciedla także kolejne pytanie, które miało wskazać, czy osoba badana obawia się tego, że ciągu najbliższych 12 miesięcy może stać się ofiarą przestępstwa. W odpowiedzi na powyższe pytanie 19% Polaków stwierdziło, że może stać się ofiarą przestępstwa, 48% respondentów odpowiedziało, że nie obawia się tego, a 33% stwierdziło, że trudno im

²¹⁶ *Polskie Badania Przystępności 2016 rok*, zrealizowane na zlecenie KGP.

²¹⁷ *Polskie Badania Przystępności*, zrealizowane na zlecenie KGP w lutym 2017 roku, KGP, Warszawa 2017.

odpowiedzieć na to pytanie. Głównymi zagrożeniami, których obawiają się Polacy niezmiennie od lat, są brawurowo jeżdżący kierowcy (45% respondentów), na drugim miejscu badani obawiają się włamań, np. do mieszkań, piwnic i samochodów (29%). W dalszej kolejności obawy społeczne kształtowały się na poziomie 23-24% i dotyczyły agresji ze strony osób pijanych lub narkomanów, zaczepiania przez grupy agresywnie zachowującej się młodzieży i niszczenia mienia przez wandalów. Co ciekawe, najmniej polskie społeczeństwo obawiało się ataku terrorystycznego, bo zaledwie 4%. Na pytania dotyczące oceny pracy Policji 55% badanych odpowiedziało, że uważa, że w walce z przestępczością jest ona bardzo / raczej skuteczna. 26% osób nie wierzyło w skuteczność Policji, a 19% nie miało na ten temat wyrobionego poglądu. Kolejne z pytań dotyczyło wskazania przez respondentów najskuteczniejszego sposobu ograniczenia przestępczości. Badani określili zwiększenie skuteczności pracy organów ścigania (Policji, prokuratury, straży miejskich itp.) jako najważniejszy element wpływający na poprawę bezpieczeństwa. Warty zwrócenia uwagi jest drugi z czynników mający wymierny wpływ na ograniczenie przestępczości, jest nim potrzeba zwiększenia reakcji samego społeczeństwa na niepokojące zachowania innych osób w ich najbliższym otoczeniu, co wskazało 44% respondentów. W końcu 42% badanych opowiedziało się za częstszym stosowaniem kar wolnościowych, np. prac na rzecz społeczności lokalnej stosowanych, wobec sprawców przestępstw²¹⁸.

Omówione powyżej wyniki badań przedstawiają, jaką drogę przebyła Policja od instytucji restrykcyjnej do prospołecznej. Badania opinii publicznej początkowo były bardzo ogólne, tak samo, jak zadawane w nich pytania. Jednakże z biegiem lat Policja zarówno uczyła się, w jaki sposób formułować pytania, aby na ich podstawie prawidłowo wyciągać wnioski i być bardziej skuteczną. Dowodzi to faktu, że Policja jest organizacją uczącą się, a zarazem spełnia funkcję pedagogiczną. Przeprowadzane obecnie badania

²¹⁸ *Ogólnopolskie Badania Wiktyimizacyjne 2020*, Warszawa 2020.

pozwalają na lepsze i dokładniejsze diagnozowanie oczekiwań społecznych. W dalszym ciągu zauważalne są obszary, w których Policja musi poprawić swoje działania, aby sprostać oczekiwaniom obywateli. Wypracowane zaufanie społeczne, jakim jest obdarzona na przestrzeni lat, pozwala z optymistycznym nastawieniem patrzeć w przyszłość. Model współdziałania Policji i społeczeństwa powinien opierać się na wysokiej jakości dialogu i współpracy, zmierzających do osiągnięcia nadrzędnego celu, którym jest bezpieczeństwo obywateli.

ROZDZIAŁ III. Policjant jako współkreator społeczności lokalnej (perspektywa społeczno-edukacyjna)

Urzędy policyjne mają swoje początki już w starożytności. Były powoływane do życia przez władców, aby zapewniały porządek i utrzymanie bezpieczeństwa wewnątrz kraju. Jednakże nadrzędną ich rolą było wymuszenie posłuszeństwa obywateli względem suwerena. Wraz ze zmianami zachodzącymi w ustrojach politycznych zachodzą również zmiany w organizacji, którą jest Policja. Niezmienna od wieków pozostaje natomiast główna idea przyświecająca działalności Policji, tj. idea służby społeczeństwu i prawu. Społeczeństwo oczekuje, aby osoby, które wpływają w sposób bezpośredni na ich życie i bezpieczeństwo, nie tylko przestrzegały prawa, ale i wykazywały wzorowe postawy moralne, zarówno w trakcie pełnienia służby, jak i w życiu codziennym. Zobowiązuje to władze państwa do promowania zachowań, które w sposób profesjonalny przyczyniają się efektywniejszego zaangażowania organów do pracy nad prawidłowym funkcjonowaniem kraju. Zatem w tym przypadku etyka zajmować się będzie nie tym, co jest, lecz tym, co powinno być. Profesjonalny policjant w sytuacjach trudnych nie może mieć wątpliwości, w jaki sposób powinien się zachować. Zobowiązany jest wiedzieć, jakie jest zachowanie zgodne z prawem, a jakie niezgodne. Ponadto profesjonalizm poszerzony o etykę to nie tylko poprawa jakości pracy, ale i dbałość o poprawność w stosunkach międzyludzkich, m.in. poprzez skuteczną ochronę przed niepożądanymi napięciami wewnątrz organizacji. Otwartość Policji na społeczeństwo, a poprzez to budowanie zaufania społecznego, musi być oparte na poszanowaniu drugiego człowieka i przestrzeganiu jego praw, co wpisuje się w kanon podstawowych zasad etycznych²¹⁹.

III.1. Etyka funkcjonariusza Policji. Policjant jako osoba publiczna

Zawód policjanta jest zawodem tzw. wyższego zaufania publicznego. W związku tym wymagania dotyczące norm moralnych i etycznych stawianych

²¹⁹ M. Fałdowski, *Etyka zawodowa policjanta we współczesnej kulturze służby państwa demokratycznego*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno 2019, s. 92 - 122.

jego przedstawicielom są niezbędnym warunkiem do wykonywania tego zawodu.

E. Wiszowaty określa etykę jako filozoficzną i normatywną naukę o moralności, która wskazuje i objaśnia, co to jest dobro i powinność moralna, sumienie, odpowiedzialność oraz co jest sensem i celem egzystencji człowieka i jaki wpływ na jego naturę ma zarówno działanie dobre, jak i złe moralnie²²⁰. Większość osób wygłasza opinie na temat ludzi, zdarzeń i czynów. Mówiąc o nieetycznym zachowaniu, wielokrotnie używa się zamiennika tego słowa, używając słowa „niemoralny”²²¹. Ma to swoje odzwierciedlenie w etymologii słowa „etyka”, które pochodzi od greckiego słowa *ethos*, znaczącego tyle, co „*obyczaj*”, „*zwyczaj*”, z kolei wyraz „*moralność*” pochodzi od łacińskiego słowa *mos, mores*, a te również po przetłumaczeniu znaczą „*obyczaj*”, „*obyczaje*” lub „*zwyczaj*”²²².

Pojęcie zawodu godnego zaufania jest pojęciem specyficznym, występującym jedynie w polskim prawodawstwie²²³; zostało opisane w art. 17, ust 1, Konstytucji z dnia 2 kwietnia 1997 roku: „*W drodze ustawy można tworzyć samorządy zawodowe, reprezentujące osoby wykonujące zawody zaufania publicznego i sprawujące pieczę nad należytym wykonywaniem tych zawodów w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony*”²²⁴.

Do zawodów godnych zaufania zaliczamy profesje, które wiążą się z wykonywaniem zadań o szczególnym charakterze oraz dotyczą dbałości o interes publiczny. Zaufania publicznego wymaga przyjmowanie informacji dotyczących życia osobistego obywateli, które zostaną wykorzystane we właściwy sposób przez instytucje świadczące usługi dla społeczeństwa. Ponadto

²²⁰ E. Wiszowaty, *Etyka Policji. Między prawem, moralnością i skutecznością*, Oficyna Wydawnicza ŁÓŚGRAF – Wiesław Łoś, Warszawa 2011, s. 22.

²²¹ E. Bielecka, *Etyka zawodowa policjanta – wybrane zagadnienia*, [w:] *Security, Economy & Law* 2019, nr 3 (XXIV), s. 7.

²²² Z. Sareło, *Moralność i etyka w ponowoczesności*, Wydawnictwa Akademii i Teologii Katolickiej, Warszawa 1996, s. 76.

²²³ P. Antkowiak, *Polskie i europejskie standardy wykonywania wolnych zawodów*, [w:] *Przegląd Polityczny* 2013, nr 1, s. 135.

²²⁴ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku Dz.U. z 1997 roku, nr 78, poz. 483.

wykonywanie zawodu godnego zaufania społecznego wiąże się z określeniem zasad etyki zawodowej dla danego zawodu. Od osób, które wykonują takie zawody wymaga się aby posiadały odpowiednie wykształcenie i kwalifikacje zawodowe oraz wykonywały swoje obowiązki służbowe zgodnie z etyką zawodową²²⁵. Uporządkowane w ten sposób normy nazywane są kodeksem deontologicznym. Takiego rodzaju kodeksy tworzone są w celu usystematyzowania i uszczegółowienia ogólnych norm funkcjonujących w danym społeczeństwie. Dostosowywane są one do danego zawodu, porządkują hierarchię poszczególnych norm oraz formułują nowe, których nie ma w normach ogólnych, a które z punktu widzenia zawodu są dla niego istotne. Dodatkowo normy te wskazują uprawnienia i obowiązki dotyczące przedstawicieli danego zawodu²²⁶.

Zdaniem H. Januszka i J. Sikory „*na etykę zawodową składają się właściwa dla danego zawodu koncentracja ogólnie uznanych w społeczeństwie wymogów moralnych; swoista w każdym systemie moralności zawodowej hierarchia wartości oraz swoisty preferowany przez grupę zawodową sposób rozwiązywania konfliktów wartości moralnych*”²²⁷. W ten sposób rozumiana etyka zawodowa nie utożsamia przekonań danej grupy zawodowej z jej zasadami moralnymi.

Osoba ubiegająca się o przyjęcie do Policji oprócz stawianych jej wymogów w zakresie sprawności fizycznej, stanu zdrowia czy też niekaralności zgodnie z art. 25 ust 1 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, powinna być osobą o „*[...]nieposzlakowanej opinii,[...]*”²²⁸. Wymóg ten wymusza na kandydacie, aby w życiu codziennym, przed wstąpieniem w szeregi policjantów był osobą o wysokiej etyce i moralności. Zapis ten ma za zadanie eliminować osoby, które pomimo spełnienia warunków formalnych do przyjęcia do służby w Policji mogą stanowić zagrożenie dla prawidłowego funkcjonowania

²²⁵ E. Bielecka, *Etyka zawodowa policjanta...*, dz. cyt., s. 14.

²²⁶ M. Fałdowski, *Etyka zawodowa policjanta...*, dz. cyt., s. 122.

²²⁷ H. Januszek, J. Sikora, *Socjologia pracy*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Poznań 2000, s. 183.

²²⁸ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 roku o Policji..., dz. cyt.

formacji. Jest on swego rodzaju ochroną przed zatrudnieniem w Policji osób, które nie powinny się w niej znaleźć²²⁹.

W trakcie służby przy podejmowanych czynnościach przez funkcjonariuszy Policji etyka zawodowa powinna odgrywać bardzo ważną rolę. W chwilach zwątpienia i zastanawiania się nad sposobem wykonania stawianych policjantowi zadań zasady te wskazują, jak należy postąpić. Od początku wstąpienia w szeregi Policji nowo przyjętemu funkcjonariuszowi pokazuje się, jak istotne są zasady etyki w tym specyficznym zawodzie. Kandydat przed przyjęciem w szeregi Policji wypowiada słowa roty ślubowania, które zapisane są w art. 27 ust.1 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 roku o Policji, a brzmią one:

„Ja, obywatel Rzeczypospolitej Polskiej, świadom podejmowanych obowiązków policjanta, ślubuję: służyć wiernie Narodowi, chronić ustanowiony Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej porządek prawny, strzec bezpieczeństwa Państwa i jego obywateli, nawet z narażeniem życia. Wykonując powierzone mi zadania, ślubuję pilnie przestrzegać prawa, dochować wierności konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej, przestrzegać dyscypliny służbowej oraz wykonywać rozkazy i polecenia przełożonych. Ślubuję strzec tajemnic związanych ze służbą, honoru, godności i dobrego imienia służby oraz przestrzegać zasad etyki zawodowej”²³⁰.

Na zwrócenie uwagi zasługuje fakt, że w ostatnich słowach roty nowo przyjęty funkcjonariusz ślubuje przestrzegać zasad etyki zawodowej, co ukazuje, jak ważna jest to kwestia dla organizacji, konieczna do jej prawidłowego funkcjonowania.

Będąc już pełnoprawnym funkcjonariuszem Policji, osoba taka zobligowana jest do przestrzegania zasad etyki zawodowej policjanta. Zasady te zostały ujęte w Zarządzeniu nr 805 Komendanta Głównego Policji z dnia 31 grudnia 2003 roku w sprawie „Zasad etyki zawodowej policjanta”:

²²⁹ I. Klonowska, *Uspołeczniające, profilaktyczne i resocjalizacyjne...*, dz. cyt., s. 90.

²³⁰ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 roku o Policji..., dz. cyt.

§ 1

1. Zasady etyki zawodowej policjanta wynikają z ogólnych wartości i norm moralnych uwzględniających specyfikę zawodu policjanta.
2. Obowiązkiem policjanta jest przestrzeganie zasad etyki zawodowej.

§ 2

W sytuacjach nieuregulowanych przepisami prawa lub nieujętych w niniejszych zasadach etyki zawodowej policjant powinien kierować się zasadami współżycia społecznego i postępować tak, aby jego działania mogły być przykładem praworządności i prowadziły do pogłębienia społecznego zaufania do Policji.

§ 3

Policjant powinien wykonywać czynności służbowe według najlepszej woli i wiedzy, z należytą uczciwością, rzetelnością, wykazując się odpowiedzialnością, odwagą i ofiarnością.

§ 4

Policjant we wszystkich swoich działaniach ma obowiązek poszanowania godności ludzkiej oraz przestrzegania i ochrony praw człowieka, w szczególności wyrażający się:

- 1) respektowaniu prawa każdego człowieka do życia;
- 2) zakazie inicjowania, stosowania i tolerowania tortur bądź niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania.

§ 5

Policjant, podejmując decyzję o użyciu broni palnej lub zastosowaniu środków przymusu bezpośredniego, powinien zachować szczególną rozwagę i stale mieć na uwadze charakter tych środków.

§ 6

Postępowanie policjanta w kontaktach z ludźmi powinna cechować życzliwość oraz bezstronność wykluczająca uprzedzenia rasowe, narodowościowe, wyznaniowe, polityczne, światopoglądowe lub wynikające z innych przyczyn.

§ 7

Policjant powinien przestrzegać zasad poprawnego zachowania, kultury osobistej i dbać o schludny wygląd.

§ 8

Wykonując zadania służbowe, policjant powinien dostosowywać swoje zachowanie do sytuacji i cech osób uczestniczących w zdarzeniu, w szczególności wieku, płci, narodowości i wyznania, a także uwzględniając uzasadnione potrzeby tych osób.

§ 9

W trakcie wykonywania czynności służbowych policjant powinien zachować szczególną wrażliwość i takt w stosunku do ofiar przestępstwa lub innego zdarzenia, udzielić im możliwie wszechstronnej pomocy, a także dbać o zachowanie dyskrecji.

§ 10

Zawiadamiając osobę o zamachu na jej dobra lub przekazując najbliższej rodzinie wiadomość dotyczącą osoby bliskiej, która stała się ofiarą przestępstwa lub innego zdarzenia, policjant powinien zachować takt.

§ 11

Policjant jako funkcjonariusz publiczny powinien wystrzegać się korupcji w każdej postaci oraz zwalczać wszelkie jej przejawy.

§ 12

Policjant nie może wykorzystywać swojego zawodu do celów prywatnych, a w szczególności nie może wykorzystywać informacji uzyskanych w związku z wykonywaniem obowiązków służbowych ani uzyskiwać informacji do tych celów przy użyciu służbowych metod.

§ 13

Policjant powinien zachować dyskrecję w odniesieniu do informacji mogących zaszkodzić społecznie pojętemu dobru służby lub dobremu imieniu osób uczestniczących w czynnościach podejmowanych przez policjanta.

§ 14

Stosunek policjanta do innych policjantów powinien być oparty na przestrzeganiu zasad poprawnego zachowania, poszanowania godności, a także tolerancji w zakresie nienaruszającym porządku prawnego.

§ 15

Policjant powinien w miarę możliwości udzielać pomocy innym policjantom w realizacji zadań służbowych oraz wspierać w rozwiązywaniu ich problemów osobistych.

§ 16

Przełożony powinien dawać podwładnym przykład nienaganego zachowania w szczególności nie powinien nadużywać stanowiska, funkcji, stopnia policyjnego w celu poniżenia podległego policjanta.

§ 17

Przełożony powinien zapewnić podległym policjantom właściwe warunki wykonywania zadań i rozwoju zawodowego oraz dbać o atmosferę pracy i dobre stosunki międzyludzkie.

§ 18

Kierując działaniami podległych policjantów, przełożony powinien wydawać jasne i zrozumiałe polecenia oraz inspirować i motywować ich do działania.

§ 19

Przełożony, oceniając podległych policjantów, jest zobowiązany kierować się jasno określonymi i znanymi im kryteriami oraz sprawiedliwością i obiektywizmem.

§ 20

Przełożony powinien wysłuchać podwładnego w sprawach zawodowych i osobistych oraz udzielić mu wsparcia bądź pomocy, z zachowaniem dyskrecji.

§ 21

Policjant powinien rzetelnie wykonywać polecenia przełożonego oraz odnosić się do niego z szacunkiem.

§ 22

Policjant powinien stale doskonalić i uzupełniać swoją wiedzę i umiejętności zawodowe, a także dbać o sprawność fizyczną.

§ 23

Policjant powinien dbać o społeczny wizerunek Policji jako formacji, w której służy i podejmować działania służące budowaniu zaufania do niej.

§ 24

Policjant nie powinien akceptować, tolerować ani lekceważyć zachowań policjantów naruszających prawo lub zasady etyki zawodowej²³¹.

Wskazane wytyczne odnoszą się nie tylko do czasu, kiedy policjant pełni służbę, lecz również wskazują, jak powinien zachowywać się w życiu prywatnym. Zobowiązany jest do reagowania na wszelkiego rodzaju nieprawidłowości nie tylko w służbie, ale również poza nią. Wykonywanie obowiązków służbowych nazywane jest „służbą”, która nacechowana jest przyjęciem określonej postawy wyróżniającej się ofiarnością, dyspozycyjnością i gotowością do poświęceń²³².

Nieodłącznym elementem pracy policjanta jest jego identyfikacja z zawodem. Wyraża się ona przez dyspozycyjność oraz umiejętność podporządkowywania się wydawanym przez przełożonych poleceniom i rozkazom. Od policjantów oczekuje się bardzo często podejmowania czynności służbowych, w chwilach kiedy jest to konieczne, nawet w czasie wolnym od pracy. Obywatel, mając policjanta w bliskim sąsiedztwie, przychodzi do niego z problemem i oczekuje porady lub rozwiązania trudnej dla niego sytuacji, z którą przyszło mu się uporać. Ponadto wymagane jest, aby funkcjonariusz Policji był moralnym przykładem dla innych. E. Wiszowaty podaje, że policjant nie tylko musi posiadać fachową wiedzę i sprawnie działać w trakcie wykonywania obowiązków służbowych, ale niezbędne jest również jego swoiste zaangażowanie, które określa jako „*uduchowienie o charakterze humanitarnym*”²³³. Poziom moralny oraz kultura osobista są najbardziej

²³¹ Załącznik do Zarządzenia nr 805 Komendanta Głównego Policji z dnia 31 grudnia 2003 roku, w sprawie „Zasad etyki zawodowej policjanta”, Dz. Urz. KGP z 2003 roku, nr 1, poz. 3.

²³² *Słownik języka polskiego*, M. Szymczak (red.), t. 3, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1981, s. 261.

²³³ E. Wiszowaty, *Duszpasterstwo Policji. Studium pastoralno-socjologiczne*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno 2002, s. 14.

zauważalne przez społeczeństwo w trakcie kontaktu z policjantami. Konieczność kształtowania na wysokim poziomie autorytetu służby wymaga od funkcjonariuszy działania nacechowanego wysokim poziomem moralnym²³⁴.

Niezmiernie istotną składową etyki zawodowej są predyspozycje osobowe policjanta w postaci między innymi: uczciwości, odwagi, lojalności, opanowania, odpowiedzialności, asertywności zawodowej i obiektywizmu²³⁵.

Odwaga jest to świadoma postawa wobec niebezpieczeństwa, która dodatkowo pozwala w sposób kontrolowany panować nad strachem²³⁶. Policjant, będąc odważnym, w swych działaniach nie zapomina o przewidywaniu tego, co może się wydarzyć, aby podejmowane czynności nie zagrażały jego życiu i zdrowiu, a także życiu i zdrowiu osób biorących zarówno czynny, jak i bierny udział w czynnościach służbowych.

Kolejnymi przymiotami osobowościowymi funkcjonariuszy Policji są lojalność i uczciwość. Cechy te wpisują się w ramy moralnego i prawnego zachowania się²³⁷. Stanowią podstawę kontaktów międzyludzkich w myśl zasad etyki zawodowej policjanta, odnoszą się także do kontaktów i relacji między współpracownikami.

Poza wymienionymi powyżej cechami ważnym atrybutem policjanta jest opanowanie. Jest to umiejętność zachowania spokoju w każdej sytuacji²³⁸. Wykonując zadania, policjant nie może okazywać wzburzenia czy innych emocji, ma być opanowany. Dodatkowo powinien, podejmując czynności służbowe, wykonywać je zgodnie z procedurami, niechaotycznie oraz zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa. Ponadto ma być dla wszystkich ludzi pomocą i ostoją w sytuacjach, kiedy zachodzi taka konieczność. Obywatele, widząc umiejętności i profesjonalizm policjantów, mogliby powierzać im swoje sprawy i troski z nadzieją, że problemy zostaną rozwiązane w pozytywny

²³⁴ M. Suchojad, A. Biernat-Guzdkiewicz, *Trening etyczny Polskiej Policji*, [w:] *Bezpieczeństwo. Teoria i praktyka* 2010, nr 3 - 4, s. 111.

²³⁵ I. Krzyna, T. Cichosz, A. Misiuk, *Komunikacja społeczna w Policji*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno 2003, s. 15.

²³⁶ L. Drabik, A. Kubiak-Sokół, E. Sobol, L. Wiśniakowska, [hasło:] *Odwaga*, [w:] *Słownik języka polskiego PWN*, Warszawa 2008, s. 568.

²³⁷ Tamże, [hasło:] *Lojalność, uczciwość*, s. 406, s. 1076.

²³⁸ Tamże, [hasło:] *Opanowanie*, s. 583.

sposób. Wynikiem takich zachowań policjantów wobec obywateli staje się kształtowanie postaw zaufania oraz odpowiedzialności. Zaufanie jest również wyrazem przekonania, iż policjanci, będąc partnerami w służbie, powinni darzyć się wzajemnym zaufaniem oraz dbać o swoje życie i zdrowie²³⁹. W przypadku wzajemnego zaufania policjantów z jednego patrolu nie można mówić o służeniu sobie nawzajem z uwagi na to, że na pierwsze miejsce wysuwa się dbałość o bezpieczeństwo własne.

Niezmiernie ważną cechą policjanta jest asertywność zawodowa. Jest to umiejętność otwartego i jednoznacznego wyrażania swoich opinii, potrzeb i uczuć²⁴⁰. Wiąże się ona z egzekwowaniem praw, z jednoczesnym poszanowaniem godności osób, w stosunku do których wykonywane są czynności służbowe. Biorąc pod uwagę różnorodność sytuacji, z jakimi mają do czynienia funkcjonariusze Policji, wielość zachowań i charakterów ludzkich, przede wszystkim zobligowani są oni do ochrony interesu państwa, obywateli i osób przebywających na terenie kraju. Jednocześnie mają dbać o interesy formacji, której są przedstawicielami.

Ostatnią z wymienionych wyżej, bardzo ważną cechą jest obiektywizm. Ta cecha polega na rozstrzygnięciu niezależnie od własnych opinii, uczuć i interesów, w sposób zgodny ze stanem faktycznym, zdarzeń, z którymi spotykają się policjanci w codziennej służbie²⁴¹. **Wielokrotnie mają oni do czynienia z sytuacjami, które mogą być sprzeczne z ich światopoglądem. Jednakże, biorąc pod uwagę zastany stan faktyczny oraz stan prawny, wielokrotnie zmuszeni są do podejmowania decyzji, które kłócą się z ich poglądami. Zachowanie takie jest niezmiernie ważne z punktu widzenia społeczeństwa, ponieważ wiąże się z bezstronnym podejściem do wyzwań, jakie napotykają policjanci. Rzutuje to również na to, w jaki sposób**

²³⁹ Tamże, [hasło:] *Zaufanie*, s. 1289.

²⁴⁰ Tamże, [hasło:] *Asertywność*, s. 26.

²⁴¹ Tamże, [hasło:] *Obiektywizm*, s. 534.

obywatele wypowiadają się o policjancie wykonującym swoje czynności, ale również o całej instytucji jaką jest Policja.

Wskazane powyżej cechy dotyczą czynności wykonywanych przez policjantów na wszystkich szczeblach i każdego pionu. Zauważyć można, że w zasadach etyki zawodowej policjanta, został również zawarty katalog etyczno-moralnych kompetencji policjantów zajmujących stanowiska kierownicze. W dokumencie tym zostało wskazane, że przełożony powinien starać się szanować każdego ze swoich podwładnych jako człowieka i w odpowiedni sposób go traktować. **Ponadto jest zobowiązany do dołożenia starań, aby wśród podwładnych w trakcie służby i poza nią utrzymywać poczucie zaufania, otwartości i ufności. Dodatkowo powinien zachowywać się w taki sposób, aby policjanci traktowali go jako wzór do naśladowania. Będąc przełożonym, policjant nie może obarczać podwładnych podejmowaniem trudnych decyzji, które leżą w jego gestii. W przypadkach wymagających wsparcia w sytuacjach prywatnych i zawodowych ma być dla osób podległych oparciem i służyć dobrą radą²⁴². Zachowujący się w taki sposób kierownicy jednostek organizacyjnych policji przyczyniają się do tworzenia właściwych postaw moralnych oraz budowania prawidłowej atmosfery moralnej wśród podwładnych.**

Szczególną uwagę należy również zwrócić na odpowiedzialność policjanta za popełnione czyny, która w odróżnieniu od pracowników innych instytucji jest odpowiedzialnością szczególną. Odmienność jej, zgodnie z art. 132 ustawy o Policji, polega na tym, że policjant po ujawnieniu popełnienia przez niego czynu zabronionego ponosi zarówno odpowiedzialność karną, jak i dyscyplinarną²⁴³. Dodatkowo jeżeli zarzucany funkcjonariuszowi czyn ma związek ze służbą, to objęty jest on przepisami dotyczącymi funkcjonariuszy publicznych. Na podstawie obowiązujących, wewnętrznych przepisów każdy policjant ma obowiązek poinformowania swojego przełożonego nie tylko

²⁴² M. Suchojad, A. Biernat-Guzdkiewicz, *Trening etyczny Polskiej...*, dz. cyt., s. 112.

²⁴³ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 roku o Policji..., dz. cyt.

o popełnieniu przestępstwa, ale i o popełnieniu wykroczenia. W przypadku ukarania funkcjonariusza mandatem za popełnione wykroczenie nawet niemające związku ze służbą, np. za wykroczenie w ruchu drogowym, sytuacja ta daje podstawę do wyciągnięcia wobec policjanta konsekwencji dyscyplinarnych. Nie ma w tym przypadku znaczenia fakt, że został już prędzej ukarany za popełnione wykroczenie. Podstawą w takim przypadku do ukarania policjanta w postępowaniu dyscyplinarnym jest nieprzestrzeganie przez niego zasad etyki zawodowej policjanta. **Jest to ściśle związane z punktem stanowiącym o kształtowaniu wizerunku funkcjonariusza i całej organizacji oraz działania na rzecz społeczeństwa. W taki sam sposób traktowane jest nieodpowiednie zachowanie policjanta po służbie. Uznanie przez przełożonego niestosownego zachowania funkcjonariusza w życiu prywatnym, skutkuje wyciągnięciem wobec takiej osoby konsekwencji dyscyplinarnych, również w związku z nieprzestrzeganiami opisanych powyżej zasad etyki zawodowej. W taki sposób zasady etyki zawodowej wpływają zarówno na życie prywatne, jak i czynności służbowe policjanta.** Odmienna sytuacja ma miejsce w innych instytucjach publicznych, gdzie pracodawca i społeczeństwo poddają ocenie wykonywane czynności zawodowe, nie biorąc pod uwagę życia prywatnego pracownika, jak się to odbywa w przypadku zawodu policjanta²⁴⁴.

Funkcjonariusz Policji ze względu na charakter wykonywanej pracy gwarantuje swoim działaniem społeczeństwu praworządność postępowania i nieskazitelność postaw. Powiązane jest to także z podjęciem przez policjanta dodatkowej pracy zarobkowej, na którą musi uzyskać zgodę przełożonego. Dodatkowo wykonywana praca nie może negatywnie wpływać na dobre imię służby i przynosić ujmy mundurowi. Nie ma na to wpływu fakt, że praca ta wykonywana jest w czasie wolnym, a więc poza służbą. Wiąże się natomiast z tym, że policjantem jest się przez całą dobę, nawet w czasie wolnym od

²⁴⁴ I. Klonowska, *Uspołeczniające, profilaktyczne i resocjalizacyjne...*, dz. cyt., s. 94.

służby. Każde działanie jest postrzegane i podlega ocenie społecznej jako działanie funkcjonariusza Policji²⁴⁵.

Ocenie społecznej oprócz osoby policjanta podlegają również jego najbliżsi członkowie rodziny. Wymagane jest od nich przykładowe dobre zachowanie, właściwe postawy moralne i obyczajowe. Zachowanie tajemnicy informacji niejawnych ma również znaczący wpływ na życie policjanta i jego rodziny. W przypadku kiedy osoby najbliższe dla funkcjonariusza postępują w sposób niezgodny z prawem i są sprawcami przestępstw, może on być uznany za osobę, która nie daje rękojmi zachowania tajemnicy. Następstwem tego może być brak możliwości awansu zawodowego i wykonywania szczególnych zadań, z którymi wiąże się pozyskiwanie informacji niejawnych²⁴⁶.

Istotę poprawnego funkcjonowania organizacji – Policji – stanowi właściwy dobór kadr. Ważne jest, aby na etapie wstępnym przyjęcia funkcjonariusza na służbę uzyskać informacje o jego predyspozycjach, które przyczynią się do właściwego wykonywania stawianych przed nim zadań. Jedynie sprawnie funkcjonujący policjanci mogą w prawidłowy sposób realizować misję, do której zostali powołani. Idealny obraz funkcjonowania Policji w oparciu o zasady etyki zawodowej ukazuje P. Majer, który stwierdza, że: *„Miałem sen, piękny sen. O policji, w której przełożeni czerpią autorytet z siły argumentów, brzydząc się argumentami siły. A podwładni odwzajemniają się lojalnością i pracowitością; w której interesy publiczny i służby czynią marginalnymi poczynania kierowane prywatą; w której o ocenie policjanta i jego ścieżce awansu decydują pracowitość, umiejętności i rezultaty osiągnięte w pracy, a nie protekcja [...], w której podwładni mogą czerpać wzorce z przełożonych zawsze taktownych, opanowanych,*

²⁴⁵ M. Rudnicka, *Ogólna charakterystyka Policji jako formacji uzbrojonej i umundurowanej oraz jej wielowymiarowość*, [w:] *De Securitate et Defensione. O Bezpieczeństwie i Obronności*, M. Kaszuba (red.), Wydawca Instytut Nauk Społecznych i Bezpieczeństwa, Wydział Humanistyczny, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Siedlce 2016, s. 172 - 173.

²⁴⁶ I. Klonowska, *Uspołeczniające, profilaktyczne i resocjalizacyjne...*, dz. cyt., s. 94.

wystrzegających się wulgarności w słowie i zachowaniu, potwierdzających całą swoją postawą, że pojęcie etosu służby i honoru policjanta [...] jest ich podstawowym przymiotem”²⁴⁷.

W demokratycznym społeczeństwie stawiane są przed Policją między innymi wymagania natury moralnej. Ma to swoje historyczne uzasadnienie, ponieważ państwo oparte na demokratycznych zasadach zobowiązuje się do tego, że będzie dysponowało nie tylko funkcjonariuszami, którzy będą znakomicie wyszkoleni. Mają oni także realizować zadania wynikające z misji Policji tj. służby społeczeństwu²⁴⁸. Poziom moralny oraz kultura osobista funkcjonariuszy są bardziej zauważalne. Natomiast nieprawidłowe zachowania bywają coraz częściej dokumentowane i upubliczniane. Ma to wymierny wpływ na postrzeganie przez społeczeństwo Policji jako formacji odpowiedzialnej za zapewnienie obywatelowi bezpieczeństwa. Ciągłe podnoszenie poziomu moralnego policjantów stanowi ważny element kształtowania autorytetu policji²⁴⁹. Zachowania takie wpływają na wizerunek organizacji. Widoczne także zaangażowanie członków środowiska zawodowego w realizację stawianych jej przez społeczeństwo celów i oczekiwań, które wpływają na tworzenie pozytywnego wizerunku. W uniwersalnym słowniku języka polskiego pojęcia „wizerunek” ma dwa zupełnie różne znaczenia. W pierwszym przypadku oznacza podobiznę osoby np. na rysunku lub obrazie. Natomiast w drugim przypadku jest sposobem, jak dana osoba jest widziana lub przedstawiana²⁵⁰.

Wizerunek instytucji ma różne wymiary. Na wartość instytucji, którą jest Policja, znaczący wpływ ma zarówno kontekst etyczny, jak i moralny policjanta. Każdy z funkcjonariuszy Policji, niezależnie od tego, czym zajmuje się w strukturze organizacji, musi być świadomy tego, że bierze udział

²⁴⁷ P. Majer, *Etyka zawodowa policjanta – uwagi o teorii i praktyce (1)*. Sen o Policji..., [w:] *Gazeta policyjna* 2003, nr 38, s. 1.

²⁴⁸ G. Awskiwickiewicz, *Etos zawodowy policjanta*, [w:] *Policja. Kwartalnik Kadry Kierowniczej Policji* 2005, nr 1, s. 104.

²⁴⁹ M. Fałdowski, *Etyka zawodowa policjanta...*, dz. cyt., s. 143.

²⁵⁰ S. Dubisz, *Uniwersalny słownik języka polskiego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, t. 4, Warszawa 2008, s. 457.

w kształtowaniu wizerunku Policji, zarówno pozytywnego, jak i negatywnego. Dokonywane przez niego podczas wykonywania czynności służbowych i poza nimi wybory moralne wskazują na zasymilowanie wiadomości o moralności i etyce. W tym przypadku na budowanie pozytywnego, a zarazem etycznego wizerunku Policji i policjantów, wpływają rzeczywiste wybory etyczne funkcjonariuszy. To one w sposób bezpośredni odbijają się na rozwoju organizacji, wpływają na ochronę jej tożsamości i utrzymanie optymalnej sprawności²⁵¹.

III.2. Uspołeczniająca, profilaktyczna i resocjalizacyjna rola współczesnego policjanta

Oddziaływania społeczno-wychowawcze i profilaktyczno-resocjalizacyjne Policji są bardzo ważne, ponieważ przyczyniają się do budowy wzajemnych skierowanych na społeczeństwo działań ukierunkowanych na bezpieczeństwo z jednoczesnym pełnieniem funkcji pedagogicznej. W ramach takich działań organizacja, którą jest Policja, ma możliwość zbliżenia się do społeczeństwa. Dzieje się tak poprzez proponowanie rozwiązań, które służą działaniom prospołecznym. Dzięki takim inicjatywom wypracowywana jest uspołeczniająca, profilaktyczna i resocjalizacyjna funkcja Policji w społeczeństwie. Inicjatywy te wskazują obszary, na jakich powinni skupiać się policjanci w swojej działalności pedagogicznej. O skuteczności takich działań decyduje ich systemowy, ciągły charakter, który przyczynia się w dłuższej perspektywie czasu do realizacji zamierzonych celów²⁵².

Wszelkie działania podejmowane przez Policję mogą nosić różne nazwy, tj. prewencja, prewencja kryminalna, profilaktyka, profilaktyka prospołeczna, polityka kryminalna. Mają one jednakże jeden wspólny cel, którym jest

²⁵¹ M. Faldowski, *Etyka zawodowa policjanta...*, dz. cyt., s. 154.

²⁵² I. Klonowska, *Uspołeczniające, profilaktyczne i resocjalizacyjne...*, dz. cyt., s. 165 - 166.

stworzenie takich możliwości i warunków, aby obywatel mógł się czuć bezpiecznie²⁵³.

Bezpieczeństwo to w ujęciu szerokim ochrona życia, mienia i zdrowia, natomiast w ujęciu węższym odnosi się do bezpieczeństwa powszechnego, publicznego i ustrojowego. Najbardziej ogólną w tym zakresie definicję bezpieczeństwa podaje M. Lisiecki, który stwierdza, że jest „*to stan równowagi osiągnięty w odniesieniu do zagrożeń wewnątrz układu*”²⁵⁴. Bezpieczeństwo publiczne jest, zgodnie z definicją W. Kitlera, „*ochroną porządku prawnego w państwie przed działaniami zabronionymi, a także takimi, które godzą w życie i zdrowie ludzkie oraz porządek publiczny, obyczaje i normy społeczne, jak również instytucje (w tym całą infrastrukturę społeczną) i urządzenia publiczne (m.in. drogi, szlaki kolejowe, sieci energetyczne, urządzenia przemysłowe, wody, gazu)*”²⁵⁵. Bezpieczeństwo powszechne natomiast, inaczej nazywane również obywatelskim, A. Misiuk określa jako „*stan zapewniający ochronę życia i zdrowia obywateli oraz majątku narodowego przed skutkami klęsk żywiołowych i katastrof technicznych*”²⁵⁶.

Do podstawowych ustawowych zadań realizowanych przez Policję należą inicjowanie i organizacja działań, które mają zapobiegać popełnianiu przestępstw i wykroczeń oraz przeciwdziałać zjawiskom kryminogennym. W realizacji tych zadań funkcjonariusze Policji mają współdziałać z organami państwa, samorządami i organizacjami społecznymi²⁵⁷. B. Hołyst rozumie zapobieganie przestępczości jako działanie różnorodnych środków, mogące wpływać – choćby tylko ubocznie i pośrednio – na usuwanie przyczyn i warunków popełniania przestępstw, przy jednoczesnym ujawnianiu

²⁵³ R. Kochańczyk, *Bliżej ludzi. Posterunek Policji – mała komórka, duże możliwości*, [w:] *Bliżej ludzi. Społeczno-edukacyjne działania Policji na rzecz bezpieczeństwa*, J. Stawnicka, I. Klonowska, R. Kochańczyk (red.), Oficyna Wydawnicza „Humanitas”, Sosnowiec 2019, s. 55.

²⁵⁴ M. Lisiecki, *Zarządzanie bezpieczeństwem publicznym*, Wydawnictwo ŁÓŚGRAF, Warszawa 2011, s. 28.

²⁵⁵ W. Kitler, *Bezpieczeństwo narodowe RP. Podstawowe kategorie, uwarunkowania, system*, Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej, Warszawa 2011, s. 56.

²⁵⁶ A. Misiuk, *Administracja bezpieczeństwa i porządku publicznego: zagadnienia prawnoustrojowe*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, s. 18.

²⁵⁷ Art. 1 ust. 2 pkt 3 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 roku o Policji..., dz. cyt.

symptomów innych patologii społecznych. Do tych środków zaliczane są np.: przedsięwzięcia ekonomiczne, rozwój oświaty, instytucji lub osób prywatnych. Działania te ukierunkowane są na uniemożliwienie popełniania przestępstwa pierwszego, następnego i łamania prawa. Wskazane działania mają również za zadanie zmniejszać skutki popełnionych czynów przestępczych. Realizowane w ten sposób zapobieganie przestępczości ma uniemożliwić lub zmniejszyć wiktyimizację, wiktyimizację wtórną i powtarzalną, jak również ograniczyć lęk społeczeństwa przed przestępczością²⁵⁸. Definicje te w sposób jednoznaczny pokazują, jak ważna jest rola prewencji, i to w szerokim znaczeniu, ponieważ zapewnienie bezpieczeństwa obywatelom jest jedną z podstawowych potrzeb człowieka. Zaspokajanie poczucia bezpieczeństwa obejmuje wiele obszarów, do których zalicza się:

- egzystencjalno-socjalny, w tym właściwe warunki materialne, praca i pieniądze;
- psychiczno-duchowy, odpowiedni dla potrzeb perspektywy rozwoju;
- edukacyjno-kulturowy, a w nim mieszczą się stosowne warunki edukacyjne, dobre wykształcenie, dostęp do obiektów kultury i sportu;
- społeczny, na który wpływa akceptacja społeczna oraz funkcjonowanie w społeczeństwie wolnym od przemocy i naruszenia prawa oraz porządku publicznego;
- przyrodniczy, rozumiany jako bezpieczeństwo ekologiczne, ochrona środowiska²⁵⁹.

Policjanci nie tylko w Polsce, ale i na świecie oprócz wykonywania podstawowych czynności służbowych polegających na egzekwowaniu prawa, ściganiu sprawców przestępstw i wykroczeń, realizują zadania wymagające kooperacji pomiędzy Policją a społecznościami lokalnymi. Przekłada się to na zdobycie większego zaufania obywateli do Policji oraz zacieśnienie więzi. Układ ten należy analizować w trzech perspektyw:

²⁵⁸ B. Hołyst, *Kryminologia*, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2009, s. 1160.

²⁵⁹ M. Stefański, *Uspołecznienie Policji jako proces kształtowania poczucia bezpieczeństwa w środowisku lokalnym. Kierunki rozwoju służb prewencyjnych Policji w Polsce*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno 2007, s. 60 - 63.

1. Perspektywa Policji, która nawiązuje więzi ze społeczeństwem w celu:
 - wykorzystania środków społecznych w celu pomocy Policji w ograniczeniu przestępczości i poziomu strachu;
 - uzyskiwania coraz lepszych wyników rozpoznawczych po informacjach uzyskanych od społeczeństwa;
 - poprawy wizerunku Policji w społeczeństwie.
2. Perspektywa obywateli, którzy są przekonani o konieczności:
 - poprawy pracy Policji;
 - zwiększenia odpowiedzialności i rzetelności w pracy Policji;
 - zwiększenia własnego udziału w podejmowaniu decyzji wykonawczych dotyczących Policji.
3. Perspektywy obywateli, jak i samej Policji w zakresie zwiększenia kontroli nad przestępczością przy założeniu, że:
 - przestępczość jest rezultatem oddziaływania czynników społecznych, na które Policja ma niewielki wpływ;
 - można ograniczyć przestępczość, zwiększając kontrolę nad czynnikami społecznymi przyczyniającymi się do powstawania zachowań niezgodnych z prawem;
 - zachodzi sytuacja zastępowania polityki proaktywnej polityką reaktywną;
 - następuje decentralizacja władzy, która jest warunkiem polityki skierowanej na społeczeństwo;
 - rozszerza się zakres działań zapobiegających przestępczości o diagnozę i próbę rozwiązania problemów wynikających z jakości życia i poczucia zagrożenia;
 - główna rola prowadzenia demokratycznej polityki społecznej, a w tym także polityki kryminalnej opiera się na prawach i swobodach obywatelskich²⁶⁰.

Obecnie w pedagogice resocjalizacyjnej wyróżniane są dwa sposoby działania wychowawczego, do których należą:

²⁶⁰ B. Hołyst, *Kryminologia*, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2000, s. 1123.

- postępowanie resocjalizacyjne,
- kreowanie resocjalizacyjne.

Pierwsze wskazuje działania ukierunkowane na przystosowanie i adaptację, drugie z kolei oznacza podejmowanie działań wychowawczych. Kreowane w ten sposób wymiary pedagogiki resocjalizacyjnej otwierają przestrzeń do pracy nie tylko z osobami pojedynczymi, ale i całymi grupami²⁶¹. Pokazuje się ogromny potencjał pracy z osobami niedostosowanymi społecznie lub wykluczonymi, ale również z osobami, które funkcjonują w sposób prawidłowy w społeczeństwie. Zadania te powinny być realizowane w obszarach profilaktycznych, uspołeczniających i resocjalizacyjnych.

M. Konopczyński uwydatnia ważny kontekst społeczny, przez który dokonuje się oddziaływanie edukacyjno-wychowawcze. Wskazuje on na konieczność zmian interakcji społecznych i niektórych tożsamości osobowych, co od pewnego czasu nazywane jest mianem: „twórczej resocjalizacji”²⁶². Prezentowany kierunek oddziaływania i kształtowania jednostki koncentruje się na budowaniu na jej potencjałach i kreowanie jej rozwoju. Ów rozwój jest osadzony w kontekście społecznym, gdzie przecinają się procesy makro i mikrospołeczne.

Duże znaczenie w procesie readaptacji i reintegracji, resocjalizacji osób dysfunkcyjnych, wychowania i rozwoju jednostki ma środowisko, w którym przebywa. Według W. Ambrozika „[...] koniecznym warunkiem realizacji uspołecznienia systemu resocjalizacji jest jego aktywny udział w procesach przemian istniejącego, acz niewydolnego systemu”²⁶³.

Dla takich działań ważne jest środowisko lokalne, gdzie zachodzą procesy społeczne, a jednostka czuje się bezpiecznie i swobodnie. Społeczność lokalna, w której dochodzi do procesów naprawczych, resocjalizacyjnych

²⁶¹ M. Michel, *Gry uliczne w wykluczenie społeczne w przestrzeni miejskiej. Perspektywa resocjalizacyjna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2016, s. 425.

²⁶² M. Konopczyński, *Metody twórczej resocjalizacji. Teoria i praktyka wychowawcza*, Wydawnictwo Naukowe PWN – Pedagogium, Warszawa 2009, s. 13.

²⁶³ W. Ambrozik, *Pedagogika resocjalizacyjna. W stronę uspołecznienia systemu oddziaływań*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2016, s. 37 - 43.

i reintegracyjnych, jest najlepszym do tego typu działań środowiskiem. Przez tę społeczność rozwijają się i adaptują pozostałe jednostki. Ważnym elementem tych działań jest dawanie szansy współdziałania i współlistnienia wszystkich uczestników, gdzie każda z jednostek wzajemnie na siebie oddziałują. W takim systemie niezwykle istotne są również instytucje pomocowe, wychowawcze i kontrolne. Nie ma możliwości zbudowania poprawnie działającego systemu bez zaangażowania i aktywnego działania wszystkich jego elementów²⁶⁴.

Niewątpliwie instytucją współtworzącą obowiązujący porządek prawny, jak również stojącą na straży porządku i bezpieczeństwa, jest Policja. Jej rola w obecnej sytuacji może być rozszerzona o nowe zadania, obejmujące swym zakresem działania uspołeczniające i profilaktyczne, a niekiedy w przypadkach tego wymagających – resocjalizacyjne. Policja powinna realizować specjalistyczne, pedagogiczne funkcje w środowisku, podejmując działania uspołeczniające, profilaktyczne i resocjalizacyjne²⁶⁵.

Głównym obszarem pracy służb prewencyjnych Policji jest środowisko lokalne. W tym środowisku policjanci głównie realizują zadania związane z kontrolą i rozpoznaniem osobowym. Zarówno specyfika, jak i zakres wykonywanych czynności policjantów z wydziałów prewencji powinny ulec zmianie w związku z ewoluującym społeczeństwem, zmieniającymi się potrzebami społecznymi oraz procesami zachodzącymi w otaczającej nas rzeczywistości, w celu zapewnienia skuteczności podejmowanych działań. Podstawy pedagogiki resocjalizacyjnej ukazują konieczność wprowadzenia zmian w obecnej roli i funkcji makrosystemu, w skład, którego wchodzi wszystkie instytucje mające w zakresie swych działań udzielanie pomocy i kontrolę. Policja, będąc również instytucją udzielającą pomocy, jak i kontrolującą społeczeństwo, zobowiązana jest do zwiększenia aktywności w działaniach na rzecz wspomnianych społeczności lokalnych. Odstąpienie od

²⁶⁴ I. Klonowska, *Uspołeczniające, profilaktyczne i resocjalizacyjne...*, dz. cyt., s. 236.

²⁶⁵ Tamże, s. 236 - 237.

zmian w działaniach podejmowanych przez policjantów, z jednoczesnym pozostawieniem organizacji z zadaniami dotyczącymi w głównej mierze działalności restrykcyjnej i kontrolnej, doprowadzi do nieskuteczności działań podejmowanych przez policjantów i zepchnie te działania na margines całego systemu oddziaływań. Obserwacja wskazuje sposób funkcjonowania i specyfiki społeczeństwa obywatelskiego, z uwzględnieniem zachodzących w nim zmian, wskazuje, jakie są oczekiwania społeczne wobec Policji oraz jak ważną rolę ma ona do odegrania²⁶⁶.

Policja, chcąc poznać oczekiwania społeczne w zakresie wskazania kierunków zmian, które mają nastąpić w organizacji, od kilkunastu lat poddaje się badaniom społecznym. Badania te pokazują, jak ważna jest praca prewencyjna, prowadzona w trzech płaszczyznach, tj. uspołeczniającej, profilaktycznej, resocjalizacyjnej, w ramach współpracy ze społecznościami lokalnymi. Potwierdzają one również atrakcyjność inicjatyw zarówno tych o zasięgu lokalnym, jak i krajowym, podejmowanych na rzecz społeczności lokalnych. Działania te w zauważalny sposób nie tylko uspołecniają i resocjalizują obywateli poprzez kontrolę, nadzór i organizowane w szkołach pogadanki, ale również sprawdzają się w formach edukacyjnych poprzez zachęcanie do różnego rodzaju aktywności, realizacji wspólnych zadań i bycie twórczym na różnych polach²⁶⁷.

Biorąc pod uwagę pozytywny przekaz aktywności Policji, należy zauważyć, że brak jest systemowych i naukowych podstaw, które pozwoliłyby zobaczyć i wskazać właściwe paradygmaty. Pozwoli to na odpowiednie ukierunkowanie ujawnionego potencjału, tkwiącego w organizacji, powiązanego z realizacją nowej funkcji pedagogicznej Policji. Działania takie wychodzą naprzeciw przekształcaniu obecnie funkcjonującego intuicyjnie i jednostkowo systemu, na usystematyzowany model działań stworzony do prawidłowej realizacji funkcji pedagogicznej Policji. Niezbędne do utworzenia takiego modelu działania są podstawy teoretyczne i naukowe refleksje

²⁶⁶ Tamże.

²⁶⁷ Tamże, s. 237.

pedagogiczne. Teorie pedagogiczne pozwalają osadzić działania policjantów pionów prewencji na podstawach pedagogicznych, zanurzonych w kontekście społecznym, który bazuje na nurtach pedagogiki resocjalizacyjnej zawartej w konkretnych paradygmatach²⁶⁸.

Paradygmatem jest wskazany sposób widzenia rzeczywistości w danej dziedzinie²⁶⁹. Encyklopedia pedagogiczna definiuje paradygmat jako „wzorcową teorię [...] o zasadniczym znaczeniu dla danej nauki, która umożliwia badaczom określonej dziedziny przyjęcie założeń uznawanych za pewne i skupienie się na rozwiązywaniu bardziej konkretnych problemów; jest to więc całość założeń oraz kryteriów interpretacyjnych, które umożliwiają analizę i ocenę wyników badań naukowych”²⁷⁰. A. Krause określił wizję paradygmatu, niezbędną do zrozumienia treści i zagadnień wchodzących w zakres pedagogiki specjalnej, w skład której wchodzi subdyscyplina – pedagogika resocjalizacyjna²⁷¹. Autor dodatkowo wskazał na niezwykle ważny, z punktu widzenia działań ukierunkowanych na społeczeństwo, aspekt uspołeczniania paradygmatów. Rozumie przez to zaakceptowanie paradygmatu przez całą zbiorowość, w której jest tworzony, a której prawidłowości i znaczenia interpretuje. To niezbędny element, ponieważ bez akceptacji jego znaczenia skuteczność paradygmatu może być wątpliwa. Jego prawdziwość umacniana jest przez społeczną weryfikację²⁷². Rozpowszechnione w ten sposób przekonanie o skutecznym rozwiązywaniu problemów, które określa ta idea, pozwala na przekształcenie jej w akceptowaną wiedzę paradygmatyczną. Wskazuje to więc, że wiedza ta nie odkrywa nowych treści, ale uzyskuje społeczną zgodę na aktualizację znaczeń

²⁶⁸ Tamże.

²⁶⁹ M. Michel, *Zmiana myślenia o procesie resocjalizacji i osobach niedostosowanych społecznie w świetle zmian paradygmatów w polskiej myśli resocjalizacyjnej. Nurt „nowej resocjalizacji”*, [w:] *Polska Myśl Pedagogiczna* 2017, nr 3, s. 95.

²⁷⁰ A. Sięgień, [hasło:] *Paradygmat*, [w:] *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, T. Pilch (red.), t. 4, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2005, s. 36.

²⁷¹ A. Krause, *Współczesne paradygmaty pedagogiki specjalnej*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2010, s. 33.

²⁷² M. Michel, *Zmiana myślenia o procesie...*, dz. cyt., s. 95 - 110.

i interpretacji²⁷³. Współczesny nurt nieklasycznej pedagogiki resocjalizacyjnej, zwany nurtem „nowej resocjalizacji”, a której przedstawicielem jest M. Konopczyński, przywołuje cztery paradygmaty, które mają największy wpływ na teoretyczne podstawy pedagogiki resocjalizacyjnej, a co za tym idzie, na praktykę wychowawczą²⁷⁴. Ten zakres wiedzy powinien być wykorzystywany przez policjantów w trakcie wykonywania działań uspołeczniających, profilaktycznych i resocjalizacyjnych. Należą do nich paradygmaty: strukturalistyczny, funkcjonalistyczny, humanistyczny i interpretatywny. Stanowią one podstawę do budowy dwóch nowych teorii pedagogicznych.

Paradygmat strukturalistyczny ma swoje początki w realizmie i determinizmie, a więc w obiektywizmie naukowym. W swych założeniach ma istnienie obiektywnych struktur, w których przebiega życie. *„Każda jednostka przyporządkowana jest określonej strukturze i poddana jest oddziaływaniu obiektywnych sił determinujących jej los. Bada zakładane konflikty społeczne z punktu widzenia organizacji (struktur) społecznych. Podobnie wywodzący się z realizmu i determinizmu (obiektywizm naukowy) paradygmat funkcjonalistyczny ujmuje świat społeczny jako obiektywny byt z gotowymi strukturami regulującymi życie jednostki. Formą opisu świata jest system kulturowy podporządkowujący sobie osobowości jednostek. Jest w pewnym sensie paradygmatem homeostazy społecznej, uznającym nierówności społeczne jako cenę równowagi społecznej”*²⁷⁵.

Kolejnym paradygmatem jest paradygmat humanistyczny, który swoje początki swoje bierze w nominalizmie i woluntaryzmie czyli w subiektywizmie naukowym. Zgodnie z tym paradygmatem uzasadnione jest indywidualne oraz subiektywne znaczenie życia społecznego. Prezentuje w ten sposób opozycję do rozumienia kultury jako całego zbioru faktów, które są narzucane człowiekowi. Zatem zgodnie z myślą tego nurtu, każdy obywatel może ustalać swoje zasady

²⁷³ A. Krause, *Współczesne paradygmaty pedagogiki...*, dz. cyt., s. 33.

²⁷⁴ M. Michel, *Zmiana myślenia o procesie...*, dz. cyt., s. 95 - 110.

²⁷⁵ M. Konopczyński, *Quo vadis resocjalizacja?*, [w:] *Resocjalizacja Polska* 2015, nr 9, s. 9 - 12.

i realnie wpływać na kulturę oraz swobodnie interpretować konflikty społeczne, przyjmując za główny cel ochronę interesu jednostki²⁷⁶.

Następny z paradygmatów to paradygmat interpretatywny, który w swych założeniach podobny jest do poprzedniego. Opiera się na subiektywizmie naukowym, odrzuca uregulowania deterministyczne i koncentruje uwagę na rozwoju świadomości jednostek, które funkcjonują w ramach określonych struktur społecznych. Zatem głównym celem paradygmatu interpretatywnego jest subiektywne zrozumienie doświadczeń społecznych poprzez zdobywanie wiedzy na podstawie testowania konkretnych zbiorowości ludzkich²⁷⁷.

Opisane powyżej paradygmaty stanowiły fundamenty w budowaniu teorii pedagogicznych pajdocentryzmu i diadoskalicentryzmu. Założeniem pajdocentryzmu jest nieograniczanie rozwoju dziecka, uwzględniające świadome i celowe usuwanie społecznych blokad, aby zapewnić ów rozwój. Działania takie mają za zadanie regulować i wzmacniać u dziecka rejestry subiektywnych znaczeń, które nadawane są otaczającej rzeczywistości. Przeciwnieństwem tak sformułowanego paradygmatu jest paradygmat diadoskaliocentryczny, który początki swoje bierze z paradygmatu strukturalistycznego i funkcjonalistycznego. Polega on na świadomym i radykalnym działaniu, które wpływa na kształtowanie się osobowości dziecka, które dzięki temu zdolne jest do wykonywania zadań w warunkach strukturalnych konfliktów. Dodatkowo dziecko takie w sposób świadomy ma mieć kształtowaną osobowość zgodnie ze standardami psychologiczno-społecznymi obowiązującymi w określonej kulturze²⁷⁸.

Współczesna pedagogika resocjalizacyjna utożsamia się z paradygmatem pajdocentrycznym, który stanowi podstawy funkcji profilaktycznych, uspołeczniających i resocjalizacyjnych Policji.

W przeszłości uważano, że proces resocjalizacji polega głównie na korygowaniu zaburzonych struktur i funkcji poszczególnych niedostosowanych

²⁷⁶ Tamże.

²⁷⁷ Tamże.

²⁷⁸ M. Michel, *Zmiana myślenia o procesie...*, dz. cyt., s. 95 - 110.

społecznie jednostek. Brane przy tym pod uwagę były głównie parametry behawioralne i osobowe danego człowieka, których celem była skuteczna readaptacja zaburzonych jednostek w środowisku²⁷⁹. Obecnie pedagogika resocjalizacyjna staje się w większym stopniu nauką interdyscyplinarną, a co za tym idzie, przywołuje w swoich założeniach nowe nurty teoretyczne i metodyczne. Dodatkowo nakreśla nową wizję procesu resocjalizacyjnego, która nazywana jest wizją ukierunkowaną na działalność wychowawczą. Nurt ten określa człowieka jako jednostkę twórczą, kreatywną w swych działaniach oraz mającą potencjał do zmian²⁸⁰. W tym nim właśnie można umiejscowić działalność policjantów, realizujących zadania prospołeczne.

Ważne zatem jest, aby Policja podejmowała próby zmiany pełnionej przez siebie funkcji, by w przyszłości sprostać zmianom i oczekiwaniom społecznym otaczającej nas rzeczywistości. *„Okazało się, że koncentracja na deficytach, defektach, brakach i osobniczych odchyleniach od normy ogranicza perspektywę rozumienia tego, czym w istocie jest niedostosowanie społeczne i jakie problemy mają ludzie nimi obarczeni. Podejście to oczywiście miało wiele zalet, lecz w praktyce sprowadzało się do posługiwania się systemem dyscyplinarno-izolacyjnym, stosowania kar w dosyć tradycyjnym pojęciu oraz do reakcji społeczeństwa stanowiących odwet i zemstę”²⁸¹.*

W czasach podważania podstaw kulturowych, znacznej emigracji ludności, umniejszenia się roli tradycji, ograniczenia bezpośrednich kontaktów społecznych zauważyć można, że człowiek nie jest ukierunkowany jedynie na potrzebę karania. Zauważa również potrzebę udzielania takiej osobie pomocy, wsparcia oraz ukierunkowywania i inicjowania działań autonaprawczych, w celu poprawy własnego funkcjonowania w społeczeństwie. Ważne jest to, że działania te nie dotyczą tylko osób dysfunkcyjnych, lecz ogółu społeczeństwa. *„Więź międzyludzka bowiem jest najpotężniejszym czynnikiem chroniącym przed zachowaniem ryzykownym. To czynnik leczący zarówno na poziomie*

²⁷⁹ I. Klonowska, *Uspołeczniające, profilaktyczne i resocjalizacyjne...*, dz. cyt., s. 240.

²⁸⁰ M. Michel, *Zmiana myślenia o procesie...*, dz. cyt., s. 95 - 110.

²⁸¹ Tamże, s. 108.

rodzinnym, jak i lokalnym. Sukcesem tutaj staje się budowanie systemu wsparcia dla osób powracających z izolacji do swoich wspólnot rodzinnych i lokalnych. Rodzi się też zobowiązanie społeczeństwa wobec niedostosowanych społecznie”²⁸².

Zauważyć można zatem, iż niezmiernie ważnym czynnikiem, który w sposób realny wpływa na wychowanie, umacnianie pozytywnych zachowań oraz kształtowanie nowych wzorców resocjalizacyjnych czy readaptacyjnych, są relacje interpersonalne. Właśnie one powstają zarówno w trakcie „[...] procesu adaptacji wychowanka, jak i działań o charakterze terapeutycznym czy rozwojowym. Ich inspiratorami i realizatorami są wychowawcy (pedagodzy). To właśnie w trakcie tych relacji następuje transmisja wielorakich, sprzężonych informacji, które mają wpływ na osobowość wychowanka. Przestrzeń kontaktów ucznia i nauczyciela jest płaszczyzną, w której odciskają się ślady zmian parametrów tożsamościowych obu stron interakcji”²⁸³.

Pedagogika resocjalizacyjna, stanowiąca podwaliny pracy policjantów zgodnie z nową funkcją pedagogiczną Policji w działaniach o charakterze motywującym, przesuwa akcenty z oddziaływań o charakterze korekcyjnym na oddziaływania o charakterze rozwojowo-kreującym²⁸⁴. Taka interpretacja procesu resocjalizacji i oddziaływań wychowawczych rozszerza ich funkcję metodyczną, co bezpośrednio wpływa na zaproponowane metody i techniki pracy policjantów. Działania te mają na celu związanie się jednostki ze społecznością lokalną oraz pozyskanie nowych, własnych narzędzi, będących efektem jej rozwoju. W ten sposób, mając bezpośredni kontakt z współuczestniczącym w interakcji, który ją wspiera, wywiera wpływ na osoby uczestniczące z nią w tworzeniu więzi międzyludzkich, w tworzeniu małych ojczyzn. W czasie realizacji takich działań dokonują się w osobach, które w tych przedsięwzięciach uczestniczą, procesy uspołeczniania, readaptacji,

²⁸² Tamże.

²⁸³ M. Konopczyński, *Pedagogika resocjalizacyjna. W stronę działań kreujących*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2014, s. 149.

²⁸⁴ M. Michel, *Gry uliczne w...*, dz. cyt., s. 437.

resocjalizacji, reintegracji oraz wychowania. Bardzo duże znaczenie ma w tym przypadku rola pedagoga ulicy, która realizowana jest przez policjanta stającego się organizatorem zadań podejmowanych przez społeczność lokalną. Stawiane przed nim zadania polegają na kreowaniu procesu wychowawczego na styku z animacjami społeczno-kulturowymi i społeczno-wychowawczymi, pedagogiki społecznej i resocjalizacyjnej. Głównym celem tych działań stanowi integracja społeczności lokalnej, umacnianie więzi społecznych²⁸⁵. Niezmiernie ważnym czynnikiem, który w sposób bezpośredni wpływa na podejmowane działania uspołeczniające, profilaktyczne oraz resocjalizacyjne, realizowane w ramach nowo tworzącej się funkcji Policji, jest partnerstwo, stanowiące podstawę do realizowania zaproponowanych przez policjantów projektów. Zmiana z funkcji kontrolnej na wspierająco-pedagogiczną przyczyni się do skuteczniejszego realizowania zadań Policji oraz wpłynie na poprawę stosunków pomiędzy Policją i policjantem a społecznością lokalną. T. Kotarbiński wskazuje na potrzebę współpracy, która jest efektem wypracowanego partnerstwa i pojawia się wtedy, gdy *„cel jest wspólny, a to jest wtedy, kiedy po to, by to było celem dla jednego, musi być celem drugiego”*²⁸⁶.

Policja w trakcie realizacji nowej, nastawionej na uspołecznienie, profilaktykę i resocjalizację, funkcji musi stać się partnerem i wywiązując się z ustawowego obowiązku zapewnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego, utworzy nowe wspólne ze społeczeństwem wartości i poczucie współodpowiedzialności. Rozumiane w tym zakresie przez obywatela bezpieczeństwo to codzienne współżycie i przyjazne relacje z sąsiadami, a także działania podejmowane na rzecz zapobiegania przestępczości. W szerokim natomiast znaczeniu, bezpieczeństwo w rozumieniu Policji to brak jakichkolwiek zagrożeń z jednoczesnym poczuciem dobrostanu społecznego. W taki sposób rozumiane bezpieczeństwo ma uzasadnienie w nowej pedagogicznej funkcji Policji. Zadowolenie człowieka ze współdziałania

²⁸⁵ Tamże.

²⁸⁶ T. Kotarbiński, *Traktat o dobrej robocie*, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Wrocław – Warszawa – Kraków 1965, s. 105.

z ogółem społeczeństwa oraz pozytywnych relacji z otaczającą rzeczywistością stanowi fundament budowania środowiska lokalnego i sprawnego systemu bezpieczeństwa. Proces ten zachodzi we współdziałaniu ze społecznością i instytucją, którą jest Policja. Ważne jest efektywne współdziałanie i podejmowanie przez nią działań, wyrażające się w aktywności pedagogicznej, wychowawczej i kształtującej świadomość²⁸⁷.

Wskazane zadania stawiane Policji mogą okazać się niewystarczające. W takiej sytuacji oprócz ścisłej współpracy ze społecznością lokalną, działania Policji skupiają się wokół programów prewencyjnych, egzekwowania prawa oraz zwiększenia znaczenia funkcji pedagogicznej. Do głównych zadań, oprócz edukowania, należy towarzyszenie, dawanie przykładu i inspirowanie obywateli. Długotrwała i systemowa współpraca policjantów ze społecznościami lokalnymi powinna opierać się na pedagogice bezpieczeństwa. Pedagogika ma wpływać na kształtujące się morale, wypracowywanie troski o bezpieczeństwo i wytwarzanie systemu kontroli społecznej i współpracy. Ten system przyczynia się do ograniczenia anonimowości i zobojętnienia społecznego, pozwala kształtować i wzmacniać więzi społeczne, stanowiące podstawę prospołecznych działań Policji²⁸⁸.

III.3. Kampanie i projekty realizowane w ramach działań prospołecznych policjantów. Publikacje Policji jako płaszczyzna edukowania społeczeństwa

Od chwili przekształcenia Milicji Obywatelskiej w Policję, ta ostatnia nieprzerwalnie buduje misję swojej organizacji poprzez tworzenie kolejnych nowych płaszczyzn współdziałania i współpracy ze społeczeństwem, na którego rzecz wykonuje swoje działania. Każdego roku aktywność Policji w zakresie działań propagujących zachowania zgodne z prawem jest coraz większa. Policja jako formacja świadoma jest, jak ważne są działania profilaktyczne i akcje informacyjne. Jest tak wiele tego rodzaju aktywności, że nie sposób ich

²⁸⁷ I. Klonowska, *Uspołeczniające, profilaktyczne i resocjalizacyjne...*, dz. cyt., s. 243.

²⁸⁸ Tamże, s. 243 - 244.

wszystkich opisać. Na przykład w celu zwiększenia skuteczności swoich działań policjanci podejmują współpracę z różnymi podmiotami, począwszy od telewizji publicznej i niepublicznej poprzez radio do współpracy ze znanymi artystami. Nadrzędnym celem tych działań jest dotarcie do jak najszerszej grupy społeczeństwa. Policjanci dążą do tego, aby tzw. „moda na bezpieczeństwo” wyrażana była poprzez przekazanie ludziom wiedzy o zagrożeniach, możliwych sposobach radzenia sobie z nimi oraz wskazanie, jak ważną rolę ludzie odgrywają w niwelowaniu zagrożeń i przeciwdziałaniu im²⁸⁹.

Działania Policji w zakresie problematyki profilaktyczno-prewencyjnej są trudne do określenia. *„Czy [...] działania wtórne po zaistnieniu przestępstwa [...] nie są działalnością zapobiegawczą? Są przecież swojego rodzaju przestroga dla przyszłych, potencjalnych przestępców, pokazując skuteczność działania Policji. Tak więc skoro przestroga, są elementem działań zapobiegawczych”*²⁹⁰. Nie ma zatem wątpliwości, że zarówno działania profilaktyczne, jak i prewencyjne wpływają na kształtowanie się polityki bezpieczeństwa jako główne działania prewencji kryminalnej. Wielokrotnie zamienne używanie terminów profilaktyka i prewencja świadczy o pokrywaniu się tych pojęć. Jak podaje J. Stawnicka, jako „profilaktykę” możemy rozumieć zapobieganie powstaniu czynu zabronionego, a jeżeli mamy na myśli ograniczenie zaistniałego już zagrożenia, mówimy w tym przypadku o „prewencji”²⁹¹.

Policjanci, opracowując program profilaktyczno-prewencyjny, powinni pamiętać, że jego budowa jest ściśle określona i powinna obejmować:

- część teoretyczną – w której opisane są m.in. główne założenia programu, jego podstawy prawne, określone są cele szczegółowe i cel

²⁸⁹ Tamże, s. 185.

²⁹⁰ W. Ołdyński, *Prewencja kryminalna w Polsce. Niepotrzebne działanie czy bezwzględna potrzeba*, [w:] *Kwartalnik policyjny* 2015, nr 1, s. 121.

²⁹¹ J. Stawnicka, *Dialogiczny wymiar bezpieczeństwa. Rzecz o działaniach profilaktycznych Policji*, [w:] *Prewencja Policji. Perspektywy i wyzwania*, Wydawnictwo Centrum Szkolenia Policji, Legionowo 2015, s. 52.

główny programu, wyniki monitoringu i diagnozy zachowań problemowych;

- część zadaniową – która poświęcona jest konkretnie opisanym sposobom realizacji programu przy uwzględnieniu różnorodnych strategii profilaktyki: informacyjnej, edukacyjnej, alternatywnej i interwencyjnej oraz możliwości korzystania z istniejących już krajowych i lokalnych programów profilaktycznych;

- część ewaluacyjną – w której wyodrębnione są obszary poddawane ewaluacji, wybiera się metody przeprowadzenia ewaluacji, jednocześnie określając formy zaprezentowania danych ewaluacyjnych dla całej badanej społeczności²⁹².

Po spełnieniu powyższych założeń i mając już przygotowany program profilaktyczno-prewencyjny, policjanci, chcąc, aby dotarł on do jak największej części społeczeństwa, upubliczniają go w kampanii społecznej. Podstawowymi zadaniami takiej kampanii jest zmiana zastanej rzeczywistości społecznej poprzez wyjaśnianie niektórych zjawisk. Dzięki temu następuje poszerzenie wiedzy na ich temat, uwrażliwienie na określone kwestie, wpływ na zmianę zachowań oraz wywieranie większego zaangażowania we wskazane obszary społeczne. Głównym celem kampanii społecznej jest wymuszenie zmiany postaw ludzi wobec istotnego problemu społecznego. Należy zatem wskazać kryteria, którym powinna odpowiadać dobrze skonstruowana kampania społeczna:

- zakres wpływu – kampania społeczna ma za zadanie wywarcie dużego wpływu na jej odbiorcy, poruszyć jego emocje i sięgnąć do problemów każdego człowieka;

- złożoność postawy – kampania społeczna ma za zadanie skłonienie do zmiany postaw, sposobu myślenia i postępowania;

- poziom zmiany postawy – w tym przypadku celem kampanii jest zmiana postawy na przeciwną lub wymuszenie zmiany zachowania oraz jeszcze mocniejsze wpłynięcie na utrwalenie postawy;

²⁹² Tamże.

- charakter przekazu – ma wywołać lęk i działać na zasadzie szoku; najczęstszymi tematami poruszonymi w kampaniach społecznych są kwestie trudne i wywołujące na ogół niechęć społeczną. Dzieje się tak ponieważ dotyczą one problemów, o których społeczeństwo chciałoby zapomnieć, a co za tym idzie, wywołują negatywne odczucia. Pokazywany w kampaniach społecznych świat nie jest idealny, kolorowy i piękny, a częściej przedstawiany w barwach czarno-białych, smutny, nacechowany ludzkim cierpieniem;
- rodzaje korzyści – kampania społeczna rzadko przynosi korzyści od razu, najczęściej na efekty jej działania należy czekać nawet kilka lat. Zmiany nawyków i postaw osób zapoznających się z treściami kampanii wymagają czasu. Jeżeli dojdzie do zmiany nawyków, to nie jest od razu widoczna poprawa zjawiska w skali ogólnej²⁹³.

Prezentowane przykłady kampanii, akcji i projektów są niewielką częścią wszystkich przedsięwzięć realizowanych przez Policję na terenie kraju. Pierwszą kampanią, która zostanie omówiona, jest jedna z największych przeprowadzanych obecnie kampanii społecznych w Polsce. Jest to kampania zatytułowana „Kręci mnie bezpieczeństwo”²⁹⁴, która prowadzona jest pod patronatem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji. W jej realizację zaangażowane zostały podległe ministerstwu służby mundurowe tj. Policja, Straż Graniczna i Straż Pożarna. Zgodnie z tytułem kampanii głównym jej celem jest bezpieczeństwo. Kampania skierowana została do wszystkich grup odbiorców, a w zakresie realizowanych kampanii przez Policję do konkretnych zidentyfikowanych grup, zarówno pod względem wieku (seniorów, dzieci, uczniów), miejsca zamieszkania (miast, małych miast, wsi) czy zainteresowanych grup odbiorców (rowerzystów, biegaczy).

Ideą tej kampanii jest podjęcie działań reklamujących bezpieczne zachowania. W tym celu wykorzystywane są nowe pomysły, które łączone są

²⁹³ E. Tokarczyk, *Kampanie społeczne w systemie działań na rzecz bezpieczeństwa ruchu drogowego*, [w:] *Autobusy: technika, eksploatacja, systemy transportowe* 2013, nr 3, s. 514.

²⁹⁴ *Kręci mnie bezpieczeństwo*, https://www.policja.pl/pol/aktualnosci/142091,Ruszyla_-_kampania_-_MSWiA_-_Kreci_-_mnie_-_bezpieczenstwo.html (dostęp w dniu 15 lutego 2023 roku).

z wykorzystaniem już wcześniej realizowanych działań przez odpowiednie służby w społecznościach lokalnych. Realizowane w tym zakresie działania ogólnokrajowe wpływają na wzmocnienie ich rangi. Rozpoznawalność tych działań zwiększa szanse na lepszy przekaz do wszystkich grup odbiorców.

Policjanci w ramach kampanii informacyjnych najczęściej organizują spotkania z młodzieżą, w trakcie których przypominają o podstawowych zasadach bezpieczeństwa w każdej możliwej do wystąpienia sytuacji. Głównie omawiane są zasady dotyczące bezpiecznej jazdy rowerem, odpowiedniego zachowania nad wodą, prawidłowego zachowania się na drogach uczestnika ruchu drogowego oraz prawidłowego sposobu udzielania pierwszej pomocy. Podejmowane inicjatywy w ramach kampanii *„Kręci mnie bezpieczeństwo”* składają się z wielu różnych odsłon, dostosowywanych do oczekiwań społecznych. Wśród elementów tej kampanii wyróżnia się np.: *„Kręci mnie bezpieczeństwo ... nad wodą”*, *„Kręci mnie bezpieczeństwo ... na stokach”*, *„Kręci mnie bezpieczeństwo ... na rowerze”*, oraz *„Kręci mnie bezpieczeństwo ... przez cały rok szkolny”*. Prezentowane odsłony kampanii wskazują na rodzaje zagrożeń, z jakimi mogą spotkać się osoby we wskazanym miejscu i czasie. Działania podejmowane w tym zakresie wspólnie z innymi służbami, np. Policji i Straży Pożarnej, mogą mieć większą skuteczność. W momencie kiedy policjanci będą mówić o bezpiecznym zachowaniu nad wodą, strażacy mogą w tym samym czasie informować o sposobach ewakuacji lub w jaki sposób podejmować działania ratownicze. Policjanci, przekazując informacje, zwracają uwagę na możliwe zagrożenia w środowisku lokalnym, w tym związane z obecnością osób obcych, oraz na prawidłowe sposoby informowania służb ratunkowych. Straż Pożarna w tym samym czasie może omawiać schematy prawidłowego zachowania się w trakcie pożaru, emisji czadu czy ognia²⁹⁵.

W celu przekazania informacji o kampanii Policja we współdziałaniu ze MSWiA wydała materiały edukacyjne na temat bezpieczeństwa. Stanowią one uzupełnienie zagadnień, poruszanych przez Policję w trakcie trwania kampanii.

²⁹⁵ Tamże.

Dotyczą one ruchu drogowego, Internetu, pierwszej pomocy przedmedycznej, pożarów, itp. W trakcie jednej z kampanii, dotyczącej zagrożeń w środowisku szkolnym, został opracowany kalendarz, w którym zaznaczono dni i święta, które mogą być wykorzystane do przeprowadzenia spotkania i rozmów na temat bezpieczeństwa²⁹⁶.

W ramach całej kampanii we wszystkich jej odsłonach poświęconych konkretnym zagadnieniom Policja przeprowadziła kilka tysięcy spotkań na terenie całego kraju. Odbywały się one na plażach, w salach szkolnych, w trakcie odwiedzin w przedszkolach, na piknikach i w czasie innych przedsięwzięć. Nieprzerwanie od kwietnia 2017 roku, czyli ogłoszenia kampanii „*Kręci mnie bezpieczeństwo*”, prowadzone są scentralizowane akcje na szczeblu powiatu, mają one taką samą nazwę i rozpoczynają się w jednym czasie. W działania te zaangażowani zostali również dzielnicowi, którzy dzięki temu poznają społeczność lokalną, a zarazem zbliżają się do niej. Kampania ta stanowi szereg przedsięwzięć promujących głównie wśród młodych ludzi modę na bezpieczeństwo. Organizatorom bardzo zależy na tym, aby przekonać młodzież, że bezpieczeństwo jest wspólnym dobrem wszystkich osób. Nauka udzielania pierwszej pomocy jednoznacznie kształtuje poczucie odpowiedzialności za drugiego człowieka i świadomość, że można drugiej osobie uratować życie. Dzięki temu młode osoby odczuwają rzeczywisty wpływ na budowanie poczucia bezpieczeństwa i faktyczne w nim uczestnictwo. Kampania ta ma zachęcać do zdobywania wiedzy i działań prospołecznych²⁹⁷.

Drugą kampanią społeczno-edukacyjną, która zostanie omówiona, jest kampania pt.: „*Dzielnicowy bliżej nas*”. Stanowi ona najlepszy przykład działań profilaktycznych Policji, ukierunkowanych na prospołeczną współpracę z ludźmi. Kampanie profilaktyczne mają za zadanie informowanie społeczności o wystąpieniu możliwych zagrożeń czy też o okolicznościach świadczących o możliwości wystąpienia takiego zagrożenia. Dodatkowo prezentują, w jaki sposób przeciwdziałać zagrożeniom oraz wskazują instytucje i miejsca, które

²⁹⁶ Tamże.

²⁹⁷ I. Klonowska, *Uspołeczniające, profilaktyczne i resocjalizacyjne...*, dz. cyt., s. 185 - 187.

służą pomocą. Zadaniem kampanii profilaktycznych jest również promocja prawidłowych zachowań i postaw prospołecznych, z jednoczesnym uwidocznieniem postaw negatywnych²⁹⁸.

Kampania prospołeczna pt.: „*Dzielnicowy bliżej nas*” jest kampanią ogólnopolską, która została ogłoszona 20 czerwca 2016 roku przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji²⁹⁹. Głównym jej celem jest spowodowanie wzrostu świadomości obywateli oraz praca nad poprawą wizerunku Policji, która przedstawiana jest jako instytucja pomocowa i prospołeczna. Kampania ta przybliży również społeczeństwo do instytucji Policji oraz podkreśla współodpowiedzialność społeczną w zakresie bezpieczeństwa. W celu zwiększenia dostępu kampanii do obywateli, oprócz nagłośnienia jej w mediach krajowych i lokalnych oraz podczas spotkań z mieszkańcami, informacje o jej założeniach zostały odczytane w liście namiestnika Prymasa Polski podczas mszy odprawianych w kościołach katolickich. Dodatkowo rozwieszano ulotki informujące o kampanii w szkołach, urzędach oraz pozostawiano je w skrzynkach na listy mieszkańców, gdzie osobą do kontaktu wskazany był właściwy dzielnicowy. W trakcie trwania kampanii zaprezentowana została nowa koncepcja pracy dzielnicowego, która miała doprowadzić do większego zaangażowania go w sprawy społeczności lokalnej. Były to:

- zmiana organizacji służby dzielnicowego,
- zmiana w sporządzanej dokumentacji i jej obieg,
- lepsze wyposażenie sprzętowe oraz w zaplecze informatyczne,
- dobór na stanowiska dzielnicowych odpowiednich osób oraz specyficzny dla tej grupy policjantów model motywacji, który miał przyczynić się do dalszego pełnienia służby na stanowisku dzielnicowego,
- zwiększenie szkoleń i doskonałeń zawodowych³⁰⁰.

²⁹⁸ Dzielnicowy bliżej nas, [https://policja.pl/pol/aktualnosci/138010,Program - Dzielnicowy - bliżej - nas - przyblizamy - do - ludzi - polska - policje.html](https://policja.pl/pol/aktualnosci/138010,Program-Dzielnicowy-blizej-nas-przyblizamy-do-ludzi-polska-policje.html) (dostęp w dniu 20 lutego 2023 roku).

²⁹⁹ Tamże.

³⁰⁰ Tamże.

Dodatkowo została opracowana aplikacja mobilna do zainstalowania na telefonie pt.: „*Moja Komenda*”³⁰¹, dzięki której użytkownik telefonu może uzyskać dane swojego dzielnicowego oraz ustalić, w jaki sposób może się z nim skontaktować.

Do dnia dzisiejszego na stronach internetowych wszystkich jednostek Policji w kraju reklamowana jest akcja pt.: „*Dzielnicowy bliżej nas*” oraz aplikacja mobilna pn.: „*Moja Komenda*”. Warte zauważania jest również to, że jest to jedna, a nie jedyna akcja, która ma spowodować jeszcze większą współpracę Policji ze społeczeństwem w celu poprawy bezpieczeństwa. To właśnie dzięki takiego rodzaju inicjatywom Policja staje się instytucją bliższą społeczeństwu³⁰².

Niezmiernie ważne z punktu widzenia organizacji, którą jest Policja, zostało uruchomienie projektów pn.: „*Klasy policyjne*”. Kształcenie młodego człowieka jest jednym z kluczowych zadań, które spoczywa na społeczeństwie. Policja, będąc instytucją powołaną do bycia stróżem ładu i porządku publicznego oraz bezpieczeństwa obywateli, podejmuje się współrealizacji zadań, których efektem ma być prospołeczne funkcjonowanie młodzieży. Realizując działania z zakresu profilaktyki i resocjalizacji podejmuje się uczestniczenia w budowaniu tzw. klas mundurowych o profilu policyjnym. Jest to kolejny obszar mający za zadanie przybliżyć Policję do społeczeństwa, m.in. poprzez uwrażliwianie na potrzeby drugiego człowieka oraz naukę współodpowiedzialności za tworzenie bezpieczeństwa lokalnego. Od początku tworzenia klas o profilu policyjnym zakładano, że nie da się uczyć o Policji bez Policji³⁰³.

Służba na rzecz społeczeństwa wymaga od osób będących w służbie lub przygotowujących się do służby poczucia misji do spełnienia oraz gotowości do wspierania innych. Takie właśnie jest przesłanie „*pracy*” w Policji. Niezmiernie

³⁰¹ *Moja Komenda*, <https://policja.pl/pol/kgp/biuro - prewencji/moja - komenda/33012.Aplikacja - mobilna - quotMoja - Komendaquot.html> (dostęp w dniu 20 lutego 2023 roku).

³⁰² I. Klonowska, *Uspołeczniające, profilaktyczne i resocjalizacyjne...*, dz. cyt., s. 187 - 192.

³⁰³ *Klasy policyjne*, <https://zsp5 - zamosc.edupage.org/a/klasa - policyjna - 3>, (dostęp w dniu 20 lutego 2023 roku).

ważny jest dobór właściwych osób, planujących wstąpić w jej szeregi. Szczególnym zainteresowaniem policjantów cieszą się osoby uczęszczające do klas o profilach związanych z Policją. Korzystne zatem jest inwestowanie w osobę, która może w przyszłości wstąpić w szeregi policjantów, będąc już częściowo wyedukowana w zakresie służby. Jednakże zauważyć należy, że w przypadku młodzieży, która po ukończeniu takiej klasy nie będzie wiązała swojej przyszłości z mundurem, przedstawione jej w trakcie nauki wartości oraz świadomość różnego rodzaju zagrożeń oraz sposobów radzenia sobie w sytuacjach zagrożenia w przyszłości zaowocuje zrozumieniem działań prospołecznych. W pierwszych latach działalności klas o profilach policyjnych zajęcia obejmowały jedynie kilka wyznaczonych, dodatkowych godzin, które znajdowały się w dyspozycji dyrektorów. Pomimo zarysowanych w taki sposób pierwszych kierunków organizacji klas, zaobserwować można było panujące rozbieżności w przekazywanych treściach. Dopiero po dziesięciu latach od rozpoczęcia funkcjonowania pierwszych klas o profilach policyjnych, tj. w 2002 roku, został w tym zakresie zaktualizowany akt prawny. Obecnie funkcjonowanie klas policyjnych uregulowane jest w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 4 kwietnia 2019 roku w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych³⁰⁴, które nakazuje ujęcie w planie nauczania zajęć, w czasie których realizuje się potrzeby i zainteresowania uczniów.

Aby zapewnić jak najlepsze wartości merytoryczne omawianych podczas lekcji zagadnień, dyrektorzy nawiązywali współpracę z jednostkami Policji, których to funkcjonariusze wsparli kadre nauczycielską. Działania te były nieskoordynowane i każda ze szkół posiadała własny pomysł na zakres tematyczny treści przekazywanych uczniom. Zauważono ten problem, dlatego w 2013 roku w Centrum Szkolenia Policji odbyło się spotkanie wojewódzkich

³⁰⁴ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 4 kwietnia 2019 roku w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych, Dz.U. z 2019 roku, poz. 639.

koordynatorów, mające na celu wypracowanie strategii działania klas policyjnych³⁰⁵.

W wyniku przeprowadzonych spotkań zostały opracowane: program nauczania w klasach o profilu policyjnym, podręcznik dla uczniów, zasady przygotowania kadry dydaktycznej oraz system wyłaniania nauczycieli – funkcjonariuszy Policji będących w służbie lub też na emeryturze oraz rodzaju i zakresu szkoleń, w jakich mieliby uczestniczyć nauczyciele. Program nauczania w zakresie działalności prospołecznej Policji został przygotowany przez Gabinet Komendanta Głównego Policji oraz przedstawicieli Komendy Wojewódzkiej Policji w Poznaniu i Szkoły Policji w Katowicach. W programie wyznaczono cztery główne obszary tematyczne, które składały się z konkretnych zagadnień:

1. *Wiedza o Policji* – w skład której wchodziły treści dotyczące historii Policji, musztry policyjnej, Policji jako służby i zagadnień prawnych;
2. *Służba społeczeństwu* – to dział, w którym omawiane są zagadnienia profilaktyki społecznej oraz aktywizacji prospołecznej;
3. *Wychowanie fizyczne* – ćwiczenia ogólnorozwojowe i taktyki i techniki interwencji;
4. *Kwalifikacje do służby w Policji* – przygotowanie w treści niezbędne do służby w policji³⁰⁶.

Zajęcia ukierunkowane są w taki sposób, aby młodego człowieka uwrażliwiać na wspólne dobro oraz na działania prospołeczne. Mają one za zadanie nauczyć słuchaczy empatii, pomocy, opieki oraz służby społeczeństwu. Dodatkowo pokazują, w jaki sposób prawidłowo organizować kampanie informacyjne, propagujące prawidłowe zachowania. Skłaniają do budowania poczucia odpowiedzialności za wspólne dobro społeczne. Wszelkie podejmowane w szkołach działania ukierunkowane są na naukę norm społecznych, samopoznanie się słuchaczy wraz z rozwojem swoich własnych

³⁰⁵ K. Oblińska, *Wyzwania dla klas policyjnych w procesie edukacji społecznej oraz kształtowania kultury organizacyjnej Policji. Materiały pokonferencyjne*, Z. Bartosik (red.), Komenda Główna Policji, Warszawa 2016, s. 48.

³⁰⁶ Tamże, s. 63.

kompetencji i zdolności, z jednoczesnym kształtowaniem postawy gotowości do większego zaangażowania się w życie społeczne. Strategia szkoły i klas o profilu policyjnym ma wpłynąć na wyrobienie w młodym człowieku poczucia sprawstwa nie tylko ukierunkowanego na swoje życie, ale także na działania wobec innych osób³⁰⁷.

Ciekawym i zarazem zasługującym na omówienie sposobem na budowanie wspólnoty prospołecznej są inicjatywy teatralne. Zapoczątkowana w 2017 roku w Biurze Komunikacji Społecznej Komendy Głównej Policji inicjatywa nosząca nazwę *Amatorska Scena Policyjna „Na Posterunku”* miała na celu poprzez twórcze oddziaływanie na społeczeństwo kształtować zachowania prospołeczne. Teatr jest formą kontaktu ze społecznością, którego istotnym zadaniem jest zakorzenienie się w kulturze i historii lokalnego środowiska społecznego. Nadrzędnym jego zadaniem jest wzmocnienie wizerunku Policji poprzez ideę wspólnotowości, której narzędziem jest działalność teatru w celu zmobilizowania i zjednoczenia ludzi zarówno w aktywności zawodowej jak i społecznej. Realizowana w taki sposób integracja Policji i społeczeństwa opiera się na wzajemnym zaufaniu i solidaryzmie społecznym³⁰⁸.

Scenariusze do przedstawień są odpowiedzią na potrzeby, wartości i fakty znane społeczności lokalnej. Prezentowane przedstawienia nie mają charakteru moralizatorskiego, dydaktycznego lub profilaktycznego, jednakże służą do pogłębienia refleksji oglądającego na obecną rzeczywistość społeczną, co z kolei stanowi formę oddziaływań wychowawczo-społecznych. Spektakle realizowane są przy współpracy profesjonalnego reżysera i aktora, którzy służą swoją wiedzą społeczności policyjnej. Przedsięwzięcia *Amatorskiej Sceny Policyjnej „Na Posterunku”*, kształtują pozytywny wizerunek Policji w społecznościach lokalnych. Dodatkowo stanowią cenne źródło wiedzy o instytucji, którą jest Policja oraz ściśle wpisują się w formy umacniania

³⁰⁷ I. Klonowska, *Uspołeczniające, profilaktyczne i resocjalizacyjne...*, dz. cyt., s. 195 - 200.

³⁰⁸ A. Krawczyńska, *Integracja przez sztukę*, [w:] *Gazeta Policyjna* 2019, nr 171, <https://gazeta.policja.pl/997/archiwum - 1/2019/numer - 171 - czerwiec - 2019/175140.Integracja - przez - sztuke.html> (dostęp w dniu 22 lutego 2023 roku).

bezpieczeństwa swojej misji społeczno-obywatelskiej. Aktorami w tym teatrze są policjanci i pracownicy cywilni Policji wraz ze swoimi rodzinami, a także sympatycy i osoby przyjaźnie nastawione do Policji, między innymi uczniowie klas mundurowych o profilach policyjnych. Prezentowane spektakle skierowane są do szerokiego grona odbiorców, tj. uczniów szkół podstawowych i średnich, studentów, przedstawicieli instytucji współpracujących z Policją i innych³⁰⁹.

Aktywność kulturalna Policji w ramach współpracy ze społecznościami lokalnymi nie opiera się jedynie na tworzeniu sztuki teatralnej, ale ma szersze spektrum działania. Przykładem tego jest zorganizowany w 2017 roku ogólnopolski konkurs pt.: „*Filmowy przeWODNIK*”, który zorganizowany był w ramach prowadzonej latem akcji pn.: „*Kręci mnie bezpieczeństwo ... nad wodą*”. Został on objęty honorowym patronatem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji. Jego organizatorami byli Komenda Główna Policji wraz z Wodnym Ochotniczym Pogotowiem Ratunkowym. Konkurs był skierowany do osób, które nie ukończyły 18 lat, a tematem było pokazanie bezpiecznych zasad przebywania nad wodą oraz promocja zdrowego i aktywnego trybu życia. Zadaniem konkursu było aktywizowanie młodych ludzi i edukacja nie tylko osób tworzących prezentowany film, ale i ich rówieśników, którym filmy te były prezentowane³¹⁰.

Innym przykładem działalności kulturalnej Policji w zakresie działań prospołecznych jest organizowanie przy współpracy z młodzieżą danej społeczności lokalnej przedsięwzięć w przestrzeni literackiej. Organizacja tego typu działań pozwala uczestnikom na zaprezentowanie się szerszemu gremium współobywateli oraz wyrażenie swoich odczuć i spostrzeżeń w obszarach istotnych ze społecznego punktu widzenia. Corocznie na terenie Polski odbywają się tego typu wydarzenia, którego przykładem jest zorganizowany przez Wydział Prewencji Komendy Wojewódzkiej w Opolu, Finał XI Edycji Konkursu Literackiego. Zorganizowany był on we współpracy z Urzędem

³⁰⁹ Tamże, s. 205 - 206.

³¹⁰ *Filmowy przeWODNIK*, <https://www.policja.pl/pol/aktualnosci/175276.Zapraszamy-do-udzialu-w-konkursie-pn-Filmowy-przeWODNIK.html>, (dostęp w dniu 22 lutego 2023 roku).

Marszałkowskim i Kuratorium Oświaty w Opolu. Odbywał się w ramach programu prewencyjnego pt.: „*Narkotyki – terażniejszość bez przyszłości*”. Adresatem konkursu byli uczniowie szkół ponadgimnazjalnych z województwa opolskiego i obejmował on trzy bloki tematyczne:

1. „*Przyjaźń we współczesnym świecie*”,
2. „*Blaski i cienie Internetu w moim życiu*”,
3. „*Dlaczego dopalacz*”³¹¹.

Celem takiego rodzaju aktywności Policji jest upowszechnienie i popularyzowanie roli Policji wśród społeczeństwa, ze szczególnym zwróceniem uwagi na kształtowanie w młodym człowieku prawidłowych postaw społecznych, a także podnoszenie jego świadomości zarówno w zakresie rozwoju kulturalnego, jak i zdrowotnego. Przykłady te wskazują instytucji Policji kierunek, w jakim powinna podążać w celu lepszego dotarcia do społeczności lokalnych i nawiązywania z nimi współpracy, poprzez realizowanie w tych przypadkach głównie funkcji edukacyjnej³¹².

Kolejnym przykładem działalności prospołecznej z udziałem Policji jest organizacja i współorganizacja przedsięwzięć sportowych. To bardzo ważny obszar działalności Policji, który aktywizuje zarówno środowisko wewnętrzne Policji, jak i wymusza na społeczeństwie aktywny udział we wspólnym uprawianiu sportu. Na terenie kraju, na różnych szczeblach od powiatowego do szczebla centralnego, odbywają się różnego rodzaju zawody sportowe. Pozwala to na wspólne budowanie relacji między obywatelem a Policją oraz tworzy przez to swoistą wspólnotę. Przedsięwzięcia sportowe najczęściej poświęcone są jakiemuś wydarzeniu, osobie lub instytucji potrzebującej pomocy. Przykładem na taką inicjatywę jest np. organizacja biegu na rzecz dzieci chorych na nowotwory, który odbył się w 2017 roku w Zalesiu koło Barczewa. Organizatorem tego wydarzenia była Komenda Wojewódzka Policji w Olsztynie wspólnie z Komendą Miejską Policji w Olsztynie oraz barczewskim Stowarzyszeniem Biegowym „*Barczewo biega*”. Głównym celem tego

³¹¹ *Narkotyki – terażniejszość bez przyszłości*, <https://opolska.policja.gov.pl/op/aktualnosci/4891.XI-edycja-konkursu-literackiego-zakonczona.html>, (dostęp w dniu 22 lutego 2023 roku).

³¹² I. Klonowska, *Uspołeczniające, profilaktyczne i resocjalizacyjne...*, dz. cyt., s. 209 - 211.

przedsięwzięcia było zwrócenie uwagi na dzieci chorujące na nowotwory. Idea biegu polegała na wzięciu w nim udziału, a poprzez to niesieniu pomocy potrzebującym. Nie było istotne to, kto jakie zajmie miejsce, lecz fakt samego w nim uczestnictwa. Wpłaty uczestników biegu zostały przekazane na leczenie chorych dzieci. W biegu udział wzięły nie tylko osoby dorosłe, ale także 80 dzieci, które uczestniczyły w specjalnie dla nich wyznaczonym biegu³¹³. Stwierdzić zatem należy, że przedsięwzięcia sportowe mają za zadanie nie tylko jednoczyć środowisko wewnątrz organizacji, ale również i aktywizować społeczność do wspólnego czynienia dobra.

Równie ciekawym przykładem była akcja zorganizowana przez policjantów z Zawiercia wspólnie z Państwową Strażą Pożarną w Zawierciu, Szpitalem Powiatowym w Zawierciu i Jurajską Grupą Górskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego. Akcja ta została nazwana: „*Poratuj misiem*” i miała za zadanie zebranie maskotek dla najmłodszych dzieci, które doświadczyły traumatycznych sytuacji. Zabawki miały być przekazywane dzieciom, uczestniczącym w zdarzeniach drogowych i interwencjach związanych z przemocą domową. Działania takie miały odwrócić uwagę najmłodszych od negatywnych odczuć i emocji poprzez ofiarowanie im pluszowego przyjaciela. Społeczne zainteresowanie tą akcją przeszło najśmielsze oczekiwania organizatorów akcji i pokazało, jak uwrażliwione jest nasze społeczeństwo na potrzeby najmłodszych³¹⁴.

Innym z przykładów na współpracę Policji ze społecznościami lokalnymi są akcje ukierunkowane na niesienie pomocy osobom potrzebującym, poszkodowanym w wyniku zdarzeń losowych, takich jak kataklizmy, przewlekłe choroby lub wymagających leczenia poza granicami kraju. Podejmowane działania są wynikiem empatii policjantów i dają wyraz przekonaniu o współodpowiedzialności za społeczność lokalną. Przedsięwzięcia

³¹³ *IV Bieg Charytatywny na Rzecz Dzieci Chorych na Nowotwory*, <https://isp.policja.pl/isp/aktualnosci/11807,Liczyl-sie-szczytny-cel-W-Zalesiu-odbyl-sie-IV-Bieg-Charytatywny-na-Rzecz-Dzieci.html> (dostęp w dniu 22 lutego 2023 roku).

³¹⁴ *Poratuj misiem*, <https://slaska.policja.gov.pl/kat/informacje/wiadomosci/216570,Zawiercianska-akcja-quotPoratuj-misiemquot.html>, (dostęp w dniu 22 lutego 2023 roku).

tego typu zakorzeniają policjantów w systemach oddziaływań pomocowych, resocjalizacyjnych i profilaktycznych. Przykładem na takiego rodzaju przedsięwzięcie jest udział policjantów w akcjach zbierania najcenniejszego daru, którym jest krew. Akcje tego typu na stałe wpisane są w działania Policji skierowane do społeczeństwa. Wiele razy funkcjonariusze Policji wraz z przedstawicielami innych służb mundurowych organizowali lub włączali się w akcje oddawania krwi. Są to działania zarówno o zasięgu lokalnym, jak i akcje ogólnopolskie. Widząc tak duże zainteresowanie policjantów akcjami promującymi oddawanie krwi, zorganizowano ogólnopolską kampanię, skierowaną do wszystkich służb mundurowych w ramach Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, której hasło brzmi: „*SpoKREWnieni służbą*”³¹⁵. Tylko w trakcie pierwszej edycji tej akcji w marcu 2017 roku funkcjonariusze oddali 3022 litry krwi³¹⁶.

Niezmiernie ważnym elementem wpływającym na edukację społeczeństwa i kształtowanie właściwego wizerunku Policji jest promocja działań prospołecznych na łamach czasopism i w publikacjach naukowych. Promowanie przez Policję właściwych wartości i zachowań dotyczy nie tylko społeczeństwa, ale i również pracowników i funkcjonariuszy Policji.

Wydawnictwa policyjne obecnie wydają kilkanaście czasopism o zasięgu wojewódzkim oraz jedno pt.: „*Gazeta Policyjna*” o zasięgu krajowym. Dodatkowym kanałem komunikacji Policji z obywatelami są strony internetowe. Obecnie Komenda Główna Policji wraz z Komendami Wojewódzkimi i Szkołami Policji oraz Wyższą Szkołą Policji w Szczytnie nadzoruje około 25 stron internetowych. Na szczeblu miejskim i powiatowym prowadzonych jest około 340 stron internetowych. Na stronach tych zamieszczane są posty o charakterze informacyjnym, profilaktycznym i instruktażowym³¹⁷.

³¹⁵ *SpoKREWnieni służbą*, https://archiwum.mswia.gov.pl/pl/tagi/2027,SpoKREWnieni_Sluzba.html, (dostęp w dniu 22 lutego 2023 roku).

³¹⁶ I. Klonowska, *Uspołeczniające, profilaktyczne i resocjalizacyjne...*, dz. cyt., s. 215 - 218.

³¹⁷ *Gazeta Policyjna*, <https://gazeta.policja.pl/>, (dostęp w dniu 23 lutego 2023 roku).

Na poziomie Komendy Głównej Policji działają i nadzorowane są trzy strony internetowe:

- policja.pl – to ogólnopolski portal internetowy z odnośnikami do stron prowadzonych przez komendy wojewódzkie, miejskie i powiatowe, szkoły Policji oraz Wyższą Szkołę Policji w Szczytnie;
- IFP – Internetowe Forum Policyjne – to portal o charakterze informacyjnym;
- Gazeta Policyjna – to portal miesięcznika Komendanta Głównego Policji, który wydawany jest w wersji papierowej w nakładzie około 20 tys. egzemplarzy³¹⁸.

Istotne z punktu widzenia Policji są również publikacje informacyjne skierowane do różnych odbiorców, np. dzieci czy seniorów. Taki sposób edukacji społecznej wywiera wpływ na świadomość obywatela w zakresie jego praw i obowiązków, zagrożeń oraz sposobu postępowania w różnych sytuacjach. Jako przykład takiego rodzaju działań edukacyjnych Policji można wskazać przekazywanie informacji poprzez kolportaż ulotek „*Nie daj się oszukać <<na wnuczka>> lub <<policjanta>>*”, „*Stop przemocy wobec seniorów*”. Innym przykładem działań edukacyjnych skierowanych do najmłodszych są ulotki informujące o poprawnym zachowaniu na drodze „*Bądź widoczny na drodze*” lub o ogólnych zasadach bezpieczeństwa w trakcie zimy „*Bezpieczne ferie*”. Przykładem na przybliżenie Policji najmłodszym jest również wydanie przez Biuro Komunikacji Społecznej Komendanta Głównego Policji, komiksów poświęconych historii miast, w których znajdują się komendy wojewódzkie Policji. W komiksach przedstawione są zagadki kryminalne powiązane z lokalną historią, wraz z którymi przekazywane są informacje profilaktyczne.

W ten sposób realizowane przedsięwzięcia przybliżają Policję społeczeństwu i kierowane są do wybranych grup społecznych. Zróżnicowanie

³¹⁸ I. Klonowska, *Uspołeczniające, profilaktyczne i resocjalizacyjne...*, dz. cyt., s. 220 - 221.

tego typu działań podejmowanych w skali całego kraju ma niewątpliwie aspekt zarówno wychowawczy, edukacyjny, jak i społeczny³¹⁹.

Bardzo ważną rolę w działaniach prospołecznych realizowanych przez Policję na potrzeby obywateli odgrywają media. Przejawia się to obecnie poprzez emisję programów o charakterze informacyjnym oraz filmów powstających w porozumieniu z Policją. Obrazy te pokazują pracę w organizacji, przez co przybliżają ją społeczeństwu i edukują je. Stacje telewizyjne mają w swym programie obrazy dotyczące tematyki policyjnej. Pierwszym przykładem są programy transmitowane przez TVN Turbo, np.: „Drogówka”, w czasie których telewizja towarzyszy patrolowi ruchu drogowego w jego codziennej służbie, rejestrując sytuacje, z którymi policjanci spotykają się na co dzień. Kolejnym przykładem jest program „Złodzieje”, gdzie były funkcjonariusz i zresocjalizowany przestępca poprzez wyreżyserowane popełnianie przestępstw edukują, w jaki sposób nie stać się pokrzywdzonym oraz prezentują mechanizm działania przestępców. Do emitowanych przez telewizję publiczną programów należy także serial pt.: „Ojciec Mateusz” czy „Komisarz Alex”, w których pokazywane są różnego rodzaju popełnione przestępstwa oraz sposoby, w jakie policjanci dokonują ustalenia ich sprawców, a następnie zatrzymania przestępców. Kolejną grupą programów są programy interwencyjne, w trakcie których autor programu przedstawia autentycznych bohaterów zdarzeń wraz z krótkim nakreśleniem ich historii. W ten sposób stara się zaprezentować problem, a nawet wymóc na różnych instytucjach podjęcie stosownych działań zmierzających do zapewnieniem pomocy bohaterom reportażu³²⁰.

Dzięki formie przekazu telewizyjnego następuje samoedukacja społeczeństwa w zakresie prawa. Ważne jest również to, że obywatele poznają instytucje i ludzi, którzy dbają o bezpieczeństwo społeczne. Nadrzędnym celem tego typu programów jest budowanie większego zaufania do policjantów, przedstawienie charakteru ich pracy oraz opiekuńczej funkcji Policji.

³¹⁹ Tamże.

³²⁰ Ł. Świerczewski, Ł. Kacprowicz, *Programy prewencyjne realizowane przez Policję w obszarze bezpieczeństwa publicznego*, [w:] *Przegląd Policyjny* 2021, nr 142 (2), s. 191 - 192.

Dodatkowym zadaniem jest również propagowanie współdziałania i współpracy obywateli z Policją na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa społecznego. Nie można również pominąć programów publicystycznych, do których zaprasza się policjantów jako ekspertów. W takich przypadkach najczęściej występują rzecznicy prasowi, którzy starają się wytłumaczyć, w jaki sposób Policja działa, jakie w konkretnej sprawie podjęte były działania w celu przeciwdziałania popełnieniu przestępstwa lub w celu ujęcia jego sprawcy i wyjaśnienia meritum sprawy. Przykładami takiego rodzaju programów publicystycznych są: „*Sprawa dla reportera*” emitowana w telewizji publicznej lub „*Państwo w Państwie*” nadawane przez telewizję komercyjną³²¹.

Innym przykładem, w którym Policja promuje swoje działania prospołeczne, są gazety lokalne kolportowane zarówno jedynie w powiatach czy miastach, jak i obejmujące swoim zasięgiem cały kraj. Najczęściej redaktorzy gazet lokalnych pozostają w stałym kontakcie z rzecznikami prasowymi komend, uzyskują od nich aktualne informacje dotyczące zdarzeń, do których doszło na terenie działania jednostki. Po otrzymaniu opisu zdarzenia umieszczają je w specjalnej rubryce o ścisłej tematyce policyjnej. Dodatkowo atutem istnienia takiego rodzaju rubryki jest możliwość umieszczania w niej przez Policję, za pośrednictwem gazety komunikatów o zagrożeniach, akcjach poszukiwawczych czy osobach poszukiwanych listami gończymi. Należy również zwrócić uwagę na fakt, że oprócz mediów lokalnych czy ogólnopolskich policjanci – rzecznicy prasowi, przekazują informacje za pośrednictwem internetowych stron swoich komend. Liczba tych mediów od kilku lat utrzymuje się na zbliżonym poziomie. Opublikowane zestawienie za 2014 roku podaje, że w skali kraju Policja wytworzyła 12 tysięcy tytułów elektronicznych, 6 tytułów papierowych i 16 tytułów dostępnych w Internecie³²². Wśród wskazanych publikacji znalazły się tytuły informacyjne,

³²¹ A. Ogonowska, *Edukacja telewizyjna jako forma edukacji kulturowej (ujęcie psychokulturowe)*, [w:] *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia de Cultura* 2014, tom 6, s. 68 - 79.

³²² K. Oblińska, *Rola informacji w zarządzaniu komunikacją*, [w:] *Komunikacja wewnętrzna w służbach mundurowych*, M. Hermanowski, K. Oblińska (red.), Wydawnictwo Wyższa Szkoła Umiejętności Społecznych, Komenda Główna Policji, Poznań – Warszawa 2014, s. 55.

publicystyczne, ale nie zabrakło również tytułów naukowych. Adresowane były do każdego typu odbiorcy, począwszy od dzieci i młodzieży do seniorów oraz obejmowały całe spektrum tematyki. Obecnie Policja jest wydawcą kilku tytułów gazet publikowanych w formie tradycyjnej, tj. papierowej. Wśród nich należy zwrócić szczególną uwagę na tytuły wydawane przez Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, którymi są: *Policja. Kwartalnik Kadry Kierowniczej Policji, Przegląd Policyjny, Internal Security*³²³.

Są to istotne z punktu widzenia Policji tytuły ze względu na ich opiniotwórczy w środowisku naukowym charakter, służący budowaniu modelu społeczniającej, profilaktycznej i resocjalizacyjnej funkcji Policji³²⁴.

W zakresie tworzenia pozytywnego wizerunku Policji występują również bardzo ważne tytuły gazet branżowych. Na ich łamach omawiane są procedury, podstawy prawne podejmowanych czynności przez policjantów oraz pokazywana jest specyfika służby poprzez prezentację sylwetek policjantów. W ten sposób prezentowani są między innymi policjanci bezgranicznie oddani służbie, którzy wypełnili słowa roty ślubowania do końca, oddając swoje życie w służbie lub ratując życie innym osobom. Gazety branżowe tworzą swoisty zbiór praktycznych porad i wzorców pomocnych dla obywateli. Dzięki lekturze tych publikacji osoby niebędące w strukturach Policji oraz niezwiązane ze służbami mundurowymi uzyskują możliwość poznania Policji jako formacji. W grupie czasopism można wymienić:

- *Kwartalnik Policyjny*³²⁵,
- *Przegląd Prewencyjny* (dostępny jedynie w formie elektronicznej)³²⁶,
- *Policyjne Forum Szkoleniowe*³²⁷,
- *Kwartalnik Prawno-Kryminalistyczny*³²⁸.

³²³ *Policja. Kwartalnik Kadry Kierowniczej Policji, Przegląd Policyjny, Internal Security*, <https://wydawnictwa.wspol.edu.pl/>, (dostęp w dniu 23 lutego 2023 roku).

³²⁴ I. Klonowska, *Uspoleczniające, profilaktyczne i resocjalizacyjne...*, dz. cyt., s. 222.

³²⁵ *Kwartalnik Policyjny*, <https://kwartalnik.csp.edu.pl/>, (dostęp w dniu 23 lutego 2023 roku).

³²⁶ *Przegląd prewencyjny*, [http://slupsk.szkolapolicji.gov.pl/sps/o - szkole/biblioteka - oraz - wydawni/70950.Przeglad - prewnecyjny.html](http://slupsk.szkolapolicji.gov.pl/sps/o-szkole/biblioteka-oraz-wydawni/70950.Przeglad-prewnecyjny.html), (dostęp w dniu 23 lutego 2023 roku).

³²⁷ *Policyjne Forum Szkoleniowe*, <http://katowice.szkolapolicji.gov.pl/spk/publikacje/77245.Wydawnictwa.html>, (dostęp w dniu 23 lutego 2023 roku).

Dodatkowo Komendy Wojewódzkie Policji i Komenda Stołeczna Policji wydają swoje gazety, które dystrybuują w zależności od wielkości nakładu, głównie wśród pracowników, a nierzadko poza organizacją. Biorąc pod uwagę fakt, iż jest to nowy obszar działalności Policji w zakresie budowania relacji prospołecznych z obywatelami, gazety te w większej mierze wydawane są poprzez media elektroniczne. W takich przypadkach korzystają z nich głównie przedstawiciele mediów.

Pomimo tego inicjatywy te cieszą się coraz większą popularnością. Poprzez to przyczyniają się do ściślejszych działań, podejmowanych przez Policję w porozumieniu ze społeczeństwem. Należy zauważyć również, że w wirtualnym świecie otaczającej nas cyfryzacji Policja, chcąc przebywać w stałym kontakcie z obywatelem, uczestniczy i organizuje swoje działania również w mediach społecznościowych. Dzięki takim działaniom w szybki sposób komunikuje się, przekazując ważne informacje. Dotyczy to głównie młodego pokolenia, dla którego mało istotne są tradycyjne formy przekazywania informacji, takie jak np. ulotki informacyjne. Portalami społecznościowymi leżącymi w centrum zainteresowania Policji są: Facebook³²⁹, Twitter³³⁰, YouTube³³¹.

Forma komunikowania się w taki sposób ze społeczeństwem przynosi wymierne efekty w budowaniu wzajemnych relacji pomiędzy Policją a społeczeństwem. Jako przykład można wskazać organizowanie zbiórek krwi przy jednostkach Policji, w których biorą nie tylko udział policjanci, ale również młodzi ludzie, którzy o tego rodzaju akcjach dowiadują się z mediów społecznościowych. W ten sposób aktywizowane środowisko, z udziałem młodych ludzi, stanowi przykład dla innych osób. Wyłania się tutaj obraz

³²⁸ Kwartalnik Prawno – Kryminalistyczny, <http://katowice.szkołapolicji.gov.pl/spk/publikacje/77245.Wydawnictwa.html>, (dostęp w dniu 23 lutego 2023 roku).

³²⁹ Facebook, https://www.facebook.com/PolicjaPL/?locale=pl_PL, (dostęp w dniu 24 lutego 2023 roku).

³³⁰ Twitter, https://twitter.com/PolskaPolicja?ref_src=twsrc%5Egoogle%7Ctwcamp%5Eserp%7Ctwgr%5Eauth_or, (dostęp w dniu 24 lutego 2023 roku).

³³¹ YouTube, <https://www.youtube.com/user/policjapl>, (dostęp w dniu 24 lutego 2023 roku).

społecznej empatii, na której bardzo zależy Policji. Zauważalne jest duże zainteresowanie taką formą kontaktu, a interakcje z użytkownikami stanowią dla Policji niezmiernie istotne źródło informacji zarówno w zakresie określenia potrzeb społecznych jak i pozyskiwania informacji, potrzebnych Policji³³².

Policja, realizując swoje zadania, podejmuje szereg różnego rodzaju aktywności w ramach prowadzonych kampanii czy akcji, mając na uwadze współpracę ze społecznościami lokalnymi. Nie ma możliwości, aby wymienić wszystkie tego rodzaju działania. Jednakże z pewnością za pomocą aplikacji w telefonach komórkowych oraz poprzez serwisy internetowe możliwe jest nawiązanie szybkiego i bezpośredniego kontaktu z policjantem-dzielnicowym czy też zgłoszenie przestępstwa lub wykroczenia. Dodatkowo pozwala to na uzyskanie informacji o aktualnie prowadzonych przez Policję kampaniach informacyjnych, naukowych, badawczych lub też profilaktyczno-resocjalizacyjnych. Poprzez podejmowane działania policjanci starają się zacieśniać współpracę ze społeczeństwem. Zachęcają obywateli do wspólnej pracy, służącej poprawie bezpieczeństwa, co stanowi jedno ze statutowych zadań realizowanych przez Policję. Tego rodzaju formy kontaktu są istotne w zaproponowanym modelu, który umożliwia realizację uspołeczniającej, profilaktycznej, resocjalizacyjnej funkcji Policji w społeczeństwie obywatelskim w myśl współczesnej pedagogiki resocjalizacyjnej³³³.

³³² I. Klonowska, *Uzupełniająca, profilaktyczna i resocjalizacyjna...*, dz. cyt., s. 222 - 224.

³³³ Tamże.

ROZDZIAŁ IV. Metodologia badań własnych

W poniższym rozdziale zostały omówione założenia teoretyczno-metodologiczne, które wpłynęły na dobór, sposób i rodzaj przeprowadzenia badawczej części pracy. Opisane zostały również cele i problemy badawcze. Ponadto omówiono przyjęte w przeprowadzonych badaniach metody, techniki i narzędzia badawcze oraz dokonano opisu i uzasadnienia doboru próby badawczej.

IV.1. Uzasadnienie wyboru paradygmatu badawczego, orientacji metodologicznej i metod badawczych

Głównym etapem prowadzonych badań naukowych jest określenie paradygmatu, w ramach którego będą realizowane. Paradygmatem jest zatem zbiór podstawowych założeń ontologicznych i epistemologicznych, które stanowią podstawę badań naukowych. Paradygmat jest swoistego rodzaju fundamentem do prowadzenia badań i budowania teorii³³⁴. T. Kuhn podaje, że jest to „*powszechnie uznawane osiągnięcie naukowe, które w pewnym czasie dostarczają społeczności uczonych modelowych problemów i rozwiązań*”³³⁵.

W naukach społecznych wymieniane są głównie cztery paradygmaty tj. interpretatywny, humanistyczny, strukturalistyczny i funkcjonalistyczny³³⁶. Rozważania w niniejszej dysertacji skupiają się na paradygmacie interpretatywnym. **Założono w nim, że obiektywnie świat społeczny nie istnieje, a jedynie jest tworzony przez osoby w nim żyjące.** Osoby znajdujące się w tym świecie postrzegają go jako oczywisty, jednak badacz widzi go całkiem inaczej, przez co zobowiązany jest do tego, aby pokazać, w jaki sposób naprawdę został on stworzony. **Badania prowadzone w ten sposób powodują odrzucenie porządku deterministycznego, w myśl którego człowiek jest zależny od bytów, które wpływają na jego**

³³⁴ J. Dobrołowicz, *Paradygmat interpretatywny w jakościowych badaniach społecznych*, [w:] *Studia Pedagogiczne. Problemy społeczne, edukacyjne i artystyczne* 2015, Tom 26, s. 99 - 100.

³³⁵ T. Kuhn, *Struktura rewolucji naukowych*, przeł. H. Ostromecka, J. Nowotniak, Wydawnictwo Aletheia, Warszawa 2001, s. 10.

³³⁶ E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003, s. 57.

rozwój, jednocześnie określając granice i możliwości jego aktywności. Można zatem stwierdzić, że zmiany zachodzące w człowieku powodowane są przez niego samego, a dokładniej przez jego wolę³³⁷.

Większość badaczy sytuuje w ramach paradygmatu interpretatywnego przekonania dotyczące świata społecznego podzielone na:

- **rzeczywistość społeczna jest tworem intersubiektywnym, nieustannie tworzoną w codziennych relacjach społecznych,**
- **ludzkie doświadczenie jest kreowane przez świat, w którym żyjemy,**
- **badacz zobowiązany jest do prawidłowego interpretowania zjawisk społecznych w celu uzyskania informacji, w jaki sposób kształtowany jest świat, pomimo tego, że ludzie traktują otaczającą ich rzeczywistość społeczną jako oczywistą,**
- **badania przeprowadzane w ramach paradygmatu interpretatywnego mają na celu zrozumienie i opisanie zaistniałych zjawisk społecznych w celu znalezienia rozwiązań problemów i kwestii społecznych, a nie dokonywanie weryfikacji i sprawdzenia istniejących teorii i sformułowanych hipotez,**
- **wiedza jest konstruowana, a nie dawana i służy do interpretacji i tworzenia znaczeń, nie służy natomiast do przewidywania i kontrolowania tworzonych praw³³⁸.**

Dążąc do określenia orientacji metodologicznej i metod badawczych, należy opisać rozumienie badań jakościowych. Są to, jak mówi S. Pałka, badania naturalne, terenowe, etnograficzne, uczestniczące, fenomenologiczne, hermeneutyczne, interpretacyjne, badania „miękkie”, „giętkie”, „wartościujące” czy też badania „relatywistyczne”³³⁹. Jednakże, są one badaniami o charakterystyce nie ilościowej, niestandardyzowanymi,

³³⁷ J. Dobrołowicz, *Paradygmat interpretatywny w jakościowych...*, dz. cyt., s. 100.

³³⁸ Tamże.

³³⁹ S. Pałka, *Metodologia. Badania. Praktyka pedagogiczna*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2006, s. 55.

używającymi w swoim opisie tekstu i wywodzącymi się z wielu dyscyplin naukowych, takich jak socjologia, psychologia, nauki o zdrowiu i inne. **W swoich założeniach ujmują problemy badawcze w szerokim kontekście, określając przy tym swoje cele jako zrozumienie danego zjawiska bez poddawania go działaniom statystycznym**³⁴⁰.

Nie można podać jednej uniwersalnej definicji badań jakościowych, jednakże N. Denzin i Y. Lincoln proponują wstępną, ogólną definicję: „*badanie jakościowe jest usytuowaną aktywnością, która umieszcza obserwatora w świecie. Składa się z zespołów interpretatywnych, materialnych praktyk, które czynią świat widzialnym*”³⁴¹. W myśl wskazanej definicji zauważyć można, że badacze jakościowi wykonują badania rzeczy w ich środowisku, jednocześnie starając się dokonać ich interpretacji, używając do tego sformułowań, którymi posługiwały się badane osoby³⁴².

Wybierając do przeprowadzenia badania jakościową metodę badań, należy skupić się na historii życia osoby badanej. Jest to związane z faktem poddawania analizie wypowiedzi, czego skutkiem jest zapoznanie się z całą gamą interesujących badacza zjawisk, czyli tego, co robią ludzie w życiu codziennym³⁴³. Pozwala to na lepsze poznanie i zrozumienie przedmiotu badań. Ważnym z tego punktu widzenia są główne pytania badań jakościowych, czyli „co”, „gdzie”, „dlaczego”, „jak”, oraz „w jaki sposób”. Te pytania pozwalają na ujęcie problemu w szerszym kontekście niż konkretne pytania. Odpowiadając na tak postawione pytania, badacz poznaje w sposób bezpośredni przyczyny zachowań, co pozwala na ich zrozumienie i interpretację. W następstwie tego możliwe staje się poprzez taki rodzaj badania zrozumienie danego zjawiska, a nie dokonanie pomiaru jego skali. **Dodatkowym atutem tego rodzaju badań jest**

³⁴⁰ J. Bendkowski, *Badania jakościowe – wybrane problemy, odniesienia do logistyki stosowanej*, [w:] *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie / Politechnika Śląska* 2016, z. 89, s. 27-30.

³⁴¹ N. Denzin, Y. Lincoln, *Metody badań jakościowych*, t. 1, Wydawnictwo PWN, Warszawa 2009, s. 23.

³⁴² Tamże.

³⁴³ S. Juszczyk, *Badania jakościowe w naukach społecznych. Szkice metodologiczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2013, s. 57.

możliwość skupienia się na jakości samego badania, do czego przyczynia się niewielka ilość respondentów. Należy również zwrócić uwagę na to, że w badaniach jakościowych badacz jest najważniejszy, ponieważ to od niego zależy powodzenie danego badania³⁴⁴.

Jako cel badań jakościowych można określić kompleksowe i skrupulatne opisy, z jednoczesną analizą przyczyn, przebiegu, uwarunkowań oraz rezultatów lub funkcjonowania określonego obiektu czy zjawiska w oznaczonych warunkach i kontekście. Koncentrują się zatem na doświadczeniach społecznych, mają charakter wyjaśniający, a nie rozstrzygający³⁴⁵.

IV.2. Przedmiot i cele badań

Badania naukowe są złożonym procesem, który finalnie ma doprowadzić do zdefiniowania ostatecznych wyników. Określane są przez W. Zaczyńskiego jako *„wieloetapowy proces zróżnicowanych wewnętrznie działań mających zapewnić nam obiektywne, dokładne i wyczerpujące poznanie wybranego wycinka rzeczywistości przyrodniczej, technicznej, społecznej lub kulturowej. Jest więc postępowaniem regulowanym normami typu prakseologicznego”*³⁴⁶.

Jednak zanim rozpoczniemy przeprowadzać badania, należy określić przedmiot badań naukowych, którym są wszystkie obiekty, rzeczy i zjawiska razem z procesami, którym podlegają oraz względem których formułowane są pytania badawcze³⁴⁷. W podobny sposób wypowiada się L. Sołoma, która stwierdza, że przedmiotem badań są zjawiska, obiekty oraz rzeczy, w stosunku

³⁴⁴ J. Bendkowski, *Badania jakościowe – wybrane...*, dz. cyt., s. 27 - 31.

³⁴⁵ Ł. Sułkowski, R. Lenart-Gansiniec, *Epistemologia, metodologia i metody badań w naukach o zarządzaniu i jakości*, Wydawnictwo Społecznej Akademii Nauk, Łódź 2021, s. 347.

³⁴⁶ W. Zaczyński, *Praca badawcza nauczyciela*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1995, s. 9.

³⁴⁷ A.W. Maszke, *Metodologiczne podstawy badań pedagogicznych*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2004, s. 44.

do których mamy zamiar prowadzić badania lub takie, co do których sformułowane są stwierdzenia na podstawie zadanych pytań badawczych³⁴⁸.

Zasadne jest zatem stwierdzenie po analizie wskazanych definicji, iż przedmiotem badań są wszystkie elementy będące składową rzeczywistości społecznej. Dotyczy to zarówno sfery materialnej i ideowej, a w szczególności treści oraz tematu procesu badawczego³⁴⁹. **Przedmiotem podjętych badań naukowych niniejszej pracy jest dążenie do poznania, w jakich realiach występuje i jest realizowana edukacyjna funkcja Policji. Podjęto również próbę ustalenia, w jaki sposób zarówno byli, jak i obecni funkcjonariusze Policji wypełniali i wypełniają zdefiniowane cele określone w edukacyjnej funkcji instytucji względem społeczeństwa oraz jakie to ma znaczenie dla funkcjonowania Policji aktualnie i w przyszłości.**

Jakiegokolwiek prowadzone badania naukowe nieposiadające określonych celów, którym ma służyć, należy uznać za bezpodstawne. Jednym z głównych problemów pojawiających się w pracy uczonego jest właściwe oraz prawidłowe sformułowanie celu lub celów przygotowanych badań³⁵⁰. Cele badań wskazują na przyszłe efekty, wpływają motywująco na badaczy, przez co organizują oni posiadane zasoby, by zostały wykorzystane osiągnięcia zamierzonych efektów. Nie można jednoznacznie określić celu badania, ponieważ pełni on wiele ról i pomaga w uzyskaniu odpowiedzi na określone pytania. **W fazie koncepcyjnej badania, cel jest pomocny we wskazaniu kierunku, w jakim zmierzać będzie badanie, jakiego rodzaju czynności będą do wykonania, jakie metody i zasoby powinny zostać dobrane, aby było ono w sposób prawidłowy zrealizowane.** W fazie realizacji badania sformułowane cele pozwalają sprawować kontrolę nad prawidłowym przebiegiem badań oraz wpływają na regulacje, które należy zastosować

³⁴⁸ L. Sołoma, *Metody i techniki badań socjologicznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2002, s. 38.

³⁴⁹ J. Sztumski, *Wstęp do metod i technik badań socjologicznych*, Śląskie Wydawnictwo Naukowe, Katowice 2005, s. 18.

³⁵⁰ B. Klepacki, *Wybrane zagadnienia związane z metodologią badań naukowych*, [w:] *Roczniki Nauk Rolniczych* 2009, Tom 96, zeszyt 2, s. 41.

w przypadku wystąpienia nieprawidłowości. Po zakończeniu badania refleksja nad celami badawczymi jest niezbędna do określenia stopnia zrealizowania założeń w przeprowadzonych badaniach naukowych³⁵¹.

Określenie dokładnego celu badania wymaga wskazania treści celu, czyli tego, do czego zmierza prowadzone badanie. Należy wskazać również sposób pomiaru oraz czas realizacji badania, czyli czas jego zakończenia. Nie można pominąć wyznaczenia osoby wykonującej przedmiotowe badanie oraz wzajemnych powiązań, czyli sposobu uporządkowania pojedynczych celów w jedną wiązkę celów. Jednocześnie należy pamiętać, że cel badania nie może stanowić jedynie rozwiązania problemu, a ważne jest uzyskanie zakładanych rezultatów przeprowadzonych badań³⁵².

Głównymi typami celów badań naukowych są przede wszystkim cele poznawcze, teoretyczne i praktyczne. Celami poznawczymi są podstawowe składniki metodologii badań, jedynie po ich osiągnięciu możliwe staje się zrealizowanie pozostałych dwóch celów. Badania naukowe powinny służyć uzyskaniu nowych informacji teoretycznych, przyczyniających się do poszerzenia obecnie posiadanego stanu wiedzy lub weryfikacji jej dotychczasowego stanu. Następnie badania naukowe powinny służyć uzyskiwaniu nowych danych, które swoimi treściami wzbogacą wiedzę praktyczną i metodyczną. **Badacz osobiście podejmuje decyzje, czy rozpoczyna działania zmierzające do pogłębienia posiadanej wiedzy teoretycznej, czy też skłaniać się będzie do uzyskania użytecznej wiedzy do rozszerzenia jej zakresu praktycznego.** Aby zdobyć wiedzę praktyczną, należy wspierać się posiadaną wiedzą teoretyczną. Praktyczne efekty badań naukowych nie tylko służą metodyce, ale również przyczyniają się do sprawdzenia wiedzy teoretycznej. Dodatkowym atutem badań praktycznych jest odkrywanie nowych zjawisk i procesów, które powodują tworzenie nowych badań teoretycznych. W taki sposób realizowanie badań naukowych może

³⁵¹ S. Nowosielski, *Cele w badaniach naukowych z zakresu zarządzania. Aspekty metodologiczne*, [w:] *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu* 2016, nr 421, s. 470.

³⁵² Tamże.

wzbudzać w badaczu chęć pozyskiwania danych zarówno dla teorii nauki, jak i jej praktyki³⁵³.

Celami pracy są:

- cel poznawczy – **wydobycie głębi kontekstów biograficznych badanych, mających wpływ na istotę i znaczenie społeczno-edukacyjnej funkcji Policji;**
- cel praktyczny – **zaproponowanie rekomendacji dla polityków, liderów lokalnych społeczności, dotyczących uwzględnienia znaczenia, istoty edukacyjnej funkcji Policji jako organizacji prospołecznej** (w aspekcie procesu społecznego), działającej dla m.in. społeczności lokalnych (z jednej strony mogą one stać się szansą nowatorskiego podejścia w zakresie np. komunikatywności policji, a z drugiej potwierdzić lub zweryfikować dotychczasowy stan wiedzy o rolach/funkcjach policjantek/policjantów i Policji).

IV.3. Problemy badawcze

Dokonując wyboru tematu niniejszej dysertacji, kierowano się potrzebą uzyskania odpowiedzi na pytanie: Czy policjanci zauważają istnienie edukacyjnej funkcji polskiej Policji? W celu uzyskania pełnego obrazu problemu badawczego dokonano analizy wypowiedzi reprezentantów trzech pokoleń policjantów. Przy określaniu pokolenia policjantów zastosowano przedział czasu trwania służby, tj. do lat 10 służby, od 10 lat do 20 lat służby i powyżej 20 lat służby. Dobór zróżnicowanej grupy badawczej pozwolił na zobrazowanie przekształceń funkcji edukacyjnej Policji wraz ze zmianami zachodzącymi na przestrzeni lat w polityce państwa. Dzięki takiemu doborowi grupy badawczej możliwe było uzyskanie informacji na temat zmieniającej się rzeczywistości, w której realizowana była i jest edukacyjna funkcja Policji. Dodatkową wartość poznawczą przyniosło ustalenie na podstawie wypowiedzi

³⁵³ S. Palka, *Metodologiczne problemy badań edukacyjnych*, [w:] *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas. Pedagogika* 2016, Tom 13, s. 30 - 31.

respondentów, jak policjanci określają swoją rolę jako osób edukujących społeczeństwo.

Przeprowadzone badania pozwoliły na wskazanie kierunków rozwoju edukacyjnej funkcji Policji. Wyniki badań mogą np. wpływać na odpowiedni dobór osób, które mają w przyszłości stać się edukatorami społeczności lokalnych oraz mogą inspirować do stworzenia modelu specjalistycznych szkoleń z zakresu komunikacji społecznej, skierowanych do wybranych grup funkcjonariuszy.

Problemy badawcze:

I. Jak funkcjonariuszki i funkcjonariusze policji rozumieją³⁵⁴ istotę i znaczenie społeczno – edukacyjnej funkcji Policji?

I.1. Jak przebiegała socjalizacja / edukacja (w tym poza i nieformalna), koegzystencja społeczna oraz funkcjonowanie policjantek i policjantów w rodzinie pochodzenia i instytucjach edukacyjnych?

I.2. Jak policjantki i policjanci postrzegają funkcjonowanie Policji (perspektywa Policji jako instytucji z przypisanymi jej funkcjami w obliczu stałości i zmienności polityki państwa)?

I.3. Jak policjantki i policjanci opisują swoje relacje z innymi funkcjonariuszkami i funkcjonariuszami policji, społecznością lokalną, przedstawicielami instytucji samorządowych, rządowych i oświatowych?

I.4. Z jakimi formami aktywności – strategii działania (w ramach społeczno – edukacyjnej funkcji Policji) - na rzecz społeczności lokalnej, identyfikują się policjantki i policjanci³⁵⁵?

³⁵⁴ W tym kontekście T. Bauman dopowiada, że „*czym innym jest rozumieć świat, a czym innym rozumieć, jak widzą go inni*”. Umiejętność empatycznego odzwierciedlenia sensu pierwotnego przekazu podmiotu badanego stanowi zatem wyjątkowo pożądaną umiejętność w badaniach jakościowych. Zob.: T. Pilch, T. Bauman, *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2001, s. 273.

³⁵⁵ To policjantki i policjanci tworząc różne formy aktywności, w których istotne miejsce zajmują nie tylko formalno-prawne wskaźniki, ale przede wszystkim wartości i normy społeczne. To funkcjonariuszki i funkcjonariusze policji podkreślają społecznie wartościowe wizje, które muszą być zbudowane na normach przynoszących wymierne korzyści społeczne. Należy podkreślić działania policji w tworzeniu przestrzeni, gdzie edukacja / wychowanie / profilaktyka itd. nie są li tylko działalnością indywidualną, ale również przedsięwzięciem zbiorowym.

I.5. Jak policjantki i policjanci opisują własne aktywności w aspekcie zasad moralnych, hierarchii wartości oraz obowiązków / zobowiązań / powinności wynikających z pełnionej roli w środowisku lokalnym?

I.6. Jak policjantki i policjanci opisują cel i sens oraz znaczenie własnej aktywności społeczno – zawodowych, oczekiwania wobec własnej przeszłości/przyszłości społeczno – zawodowej?

W tradycyjnym badaniu naukowym, które wzorowane jest na badaniach w naukach fizycznych, tworzy się hipotezę, a w kolejnym kroku przeprowadza się testy. Realizowane w ten sposób badania wykorzystywane są w naukach społecznych przy zastosowaniu modeli ilościowych, jednak nie sprawdzają się one w modelach jakościowych. W tym przypadku określenie hipotezy w procesie badawczym uznawane jest jako błąd. Za zaletę badań jakościowych można uznać ich poznawczy charakter tj. poznawanie prawdy o osobach w sposób znacznie szczegółowy w odróżnieniu od pierwotnego wyobrażenia badacza, a także to w jaki sposób badacz zorientowany jest na zrozumienie przez badanych świata, a nie poprzez stawienie abstrakcyjnych kategorii pojęciowych. Ważnym zatem elementem w badaniach jakościowych jest stworzenie ciekawych pytań badawczych, ale nie hipotez³⁵⁶. Badania jakościowe nie pozwalają na tworzenie uogólnień oraz nie prowadzą w kierunku weryfikacji hipotez. Jednakże badania te pozwalają na dotarcie do kontekstu badanego problemu, przez co umożliwiają jego dogłębne poznanie i prawidłową interpretację. Za charakterystyczne cechy badań jakościowych można uznać **„skoncentrowanie na kompleksowych właściwościach pól społecznych, dokonywanie opisów, rekonstrukcji i uogólnień bez uprzedzeń, bezpośredni kontakt z polem społecznym oraz generowanie abstrakcji wynikających z praktyki i ciągle odnoszenie się do tej praktyki”**³⁵⁷.

³⁵⁶ D. Jemielniak, *Badania jakościowe. Podejścia i teorie. Tom 1*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012, s. 10.

³⁵⁷ U. Tabor, *Biograficzne uwarunkowania rozwoju nauczyciela. Analiza jakościowa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2008, s. 52.

IV.4. Metody, techniki i narzędzia badań własnych

Do prawidłowego rozwiązania sformułowanych problemów badawczych przyczynia się właściwy dobór lub samodzielne sformułowanie możliwie trafnych i wiarygodnych sposobów badań. Nazywane są one metodami lub technikami badań. **Można zatem stwierdzić, że metody i techniki badań są sposobami postępowania naukowego, które doprowadzić ma do znalezienia rozwiązania sformułowanego wcześniej problemu.** Metody badawcze opisywane są jako ogólne zalecenia na rozwiązanie intrygujących badacza problemów. W ogólnie przyjętym rozumieniu są gatunkową nazwą wskazanych sposobów postępowania badawczego³⁵⁸. Zatem każda z metod badawczych najczęściej stanowi „zasadę, wedle której dokonywany jest w nauce wybór odpowiednich technik tj. kryterium oceny alternatywnych sposobów działania”³⁵⁹. W ten sposób postrzegane metody objawiają się jako zespół ogólnych wytycznych, dotyczących określonych czynności i środków niezbędnych w rozwiązaniu ustalonego problemu badawczego³⁶⁰.

Podejmując próbę uporządkowania większości obecnie stosowanych metod badawczych, które są wymienione w literaturze przedmiotu, należy wskazać na:

- metodę obserwacji,
- metodę szacowania,
- metodę eksperymentu pedagogicznego,
- metodę osiągnięć szkolnych,
- metodę socjometryczną,
- analizę dokumentów,
- metodę sondażu,
- metodę dialogową,

³⁵⁸ M. Łobocki, *Metody i techniki badań pedagogicznych*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2000, s. 27.

³⁵⁹ R.L. Ackoff, *Decyzje optymalne w badaniach stosowanych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1969, s. 20.

³⁶⁰ S. Kamiński, *Pojęcie nauki i klasyfikacja nauk*. Wydanie 3 poprawione i uzupełnione, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 1981, s. 184.

– metodę biograficzną.

Zaprezentowany podział nie obejmuje wszystkich obecnie znanych i stosowanych metod badawczych. Niemniej przedstawia głównie stosowane obecnie metody³⁶¹. **W niniejszej pracy uwaga skupia się na metodzie biograficznej**, zdefiniowanej przez D. Sipińską, jako „*analiza wszelkiego typu biografii zastanych i wywołanych – czyli sprawozdań przedstawiających jednostkowe interpretacje własnych doświadczeń indywidualnych oraz społecznych, np. listów, pamiętników, wywiadów narracyjnych, autobiografii, opowiadań o życiu*”³⁶². Z kolei M. Łobocki opisuje metodę biograficzną jako „*polegającą na opisie i analizie przebiegu życia ludzkiego, rozpatrywanego w kontekście określonego wycinka rzeczywistości społecznej*”³⁶³.

Stosując w badaniach metodę biograficzną, należy przyjąć założenie, iż poddawane badaniom zachowania ludzi należy analizować i rozumieć z perspektywy osoby badanej. **Badania tego rodzaju wykorzystują dobrowolne, otwarte, często spontaniczne wypowiedzi ustne lub pisemne osób badanych, które opisują własne życie osobiste, swoje doświadczenia życiowe i przedstawiają opinie dotyczące spraw interesujących z punktu widzenia prowadzonego badania**³⁶⁴. „*Biografia może być analizowana w dwóch uzupełniających się aspektach: obiektywnym i subiektywnym. Jest to opis ciągu zdarzeń złożonych na życie jednostki, które można stwierdzić obiektywnie na podstawie innych faktów, ale także ich subiektywna interpretacja, dokonana przez autora/bohatera biografii*”³⁶⁵.

Decyzja o przyjęciu metody wywiadu biograficznego stanowiła konsekwencję określonego przedmiotu badań, który przedstawia biograficzny

³⁶¹ M. Łobocki, *Metody i techniki badań pedagogicznych*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2000, s. 29-30.

³⁶² D. Sipińska, *Metoda biograficzna*, [w:] *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, T. Pilch (red.), Tom 3, Warszawa 2004, s. 156.

³⁶³ M. Łobocki, *Metody i techniki badań...*, dz. cyt., s. 294.

³⁶⁴ Tamże, s. 295.

³⁶⁵ *Metoda biograficzna*, <http://www.mojasociologia.pl/metoda.biograficzna/> (dostęp w dniu 19 września 2023 roku).

rozwój osobisty i zawodowy badanych. Wybór wskazanej metody pozwala na odtworzenie tego w jaki sposób przebiegał proces rozwoju osobistego i zawodowego respondentów. Pytania były skierowane do wszystkich osób biorących udział w badaniu, a dodatkowe pytania ukierunkowujące, wykorzystane zostały w momencie, kiedy badany w swojej wypowiedzi zaczynał odbiegać od głównego tematu, a także kiedy miał trudności w przedstawieniu swojego rozwoju zawodowego i osobistego.

Techniki badawcze są skonkretyzowanymi sposobami postępowania badawczego i odnoszą się do bardziej szczegółowego postępowania podczas badania przypisanego danej nauce³⁶⁶. Jak podaje W.W. Skarbek, technika badawcza to „**skonkretyzowany na gruncie danej metody lub jej wariantu sposób gromadzenia danych empirycznych(jak również teoretycznych)**”³⁶⁷.

W powyższej pracy zbieranie materiału badawczego zostało wykonane za pomocą techniki badań określonej jako „*wywiad narracyjny*”. Technika ta jest opowiadaniem przez badanego swojej biografii. **Przedmiot wywiadu narracyjnego stanowi uzyskanie opowieści życia narratora. Nie jest to jednak zbiór odpowiedzi na zadawane pytania, a spontaniczna wypowiedź, która nie jest zakłócana przez badacza. Zatem, celem wywiadu narracyjnego jest uzyskanie w jego trakcie od osoby badanej opowieści o jego życiu lub wybranych jego elementach.** Otrzymuje się w ten sposób zwarty materiał badawczy, zapisany na nośniku pamięci. Samo badanie nierzadko może trwać nawet kilka godzin³⁶⁸. Dodatkowo wywiad narracyjny jest rodzajem techniki badań nazywanym „*bezpośrednim*”. Spowodowane jest to tym, że badacz lub osoba przez niego upoważniona przekazuje prośby i odbiera informacje bezpośrednio od badanego. Technika ta wymusza na badaczu przestrzeganie zasad poprawnego

³⁶⁶ M. Łobocki, *Metody i techniki badań...*, dz. cyt., s. 27.

³⁶⁷ W.W. Skarbek, *Wybrane zagadnienia metodologii nauk społecznych*, Naukowe Wydawnictwo Piotrkowskie, Piotrków Trybunalski 2013, s. 63.

³⁶⁸ K. Kaźmierska, *Wywiad narracyjny jako jedna z metod w badaniach biograficznych*, [w:] *Przegląd Socjologiczny*, Łódź 2004, Tom 53, nr 1, s. 74.

formułowania pytań i ich objaśnień w celu uzyskania prawdziwych i szczerych wypowiedzi³⁶⁹.

IV.5. Organizacja badań i charakterystyka terenu badań. Charakterystyka grupy badawczej i kryterium doboru badań

Wydaje się, że na skutek pozostawienia narratorowi tzw. „wolnej ręki” w zakresie udzielanej wypowiedzi, badacz zwolniony zostaje z ciężących na nim obowiązków, które towarzyszą prowadzonemu wywiadowi w formie tradycyjnej. Faktycznie jednak, aby przeprowadzony wywiad był jakościowo odpowiedni, wymagane jest, aby badacz posiadał określone umiejętności. Opis ten został przedstawiony w poniższych fazach:

A. Faza rozpoczęcia wywiadu.

To pierwsza część kontaktu badacza z narratorem, która przeważnie nie zostaje udokumentowana, jednak jest bardzo ważna, ponieważ to w tej fazie tworzy się atmosfera sprzyjająca otwarciu się badanego. W tym czasie nawiązuje się więź porozumienia między stronami wywiadu oraz badacz zdobywa zaufanie narratora. **Pamiętać należy również o tym, iż decyzja narratora o opowiedzeniu swoich przeżyć związana jest często z intelektualnym i emocjonalnym wysiłkiem. W tej fazie należy również wywiadu „oswoić” narratora z myślą, że jego wypowiedzi zostaną zarejestrowane na nośniku pamięci.**

B. Faza stymulacji do opowiadania.

W tej fazie badacz nakreśla narratorowi problematykę, w obrębie której będzie się wypowiadał. Jest to moment zaznaczenia przez badacza zainteresowania życiem narratora i jego doświadczeniami życiowymi. **Osobie biorącej udział w badaniu należy wyjaśnić, że to właśnie jego losy leżą w zainteresowaniu badacza, aby nie zrodziła się u narratora myśl,**

³⁶⁹ L. Sołoma, *Metody i techniki badań socjologicznych. Wybrane zagadnienia*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej Olsztyn, Olsztyn 1999, s. 46.

że jest on przedstawicielem jakiejś grupy, której przedstawia opinię. Nieporozumienie takie może doprowadzić do tego, że nie zostaną spełnione wymogi narracji przeżyć biograficznych, a badanie może przekształcić się w wywiad etnograficzny, w którym opisane zostaną światy społeczne, lub też wywiad ekspercki. Należy także unikać sytuacji wystąpienia niewłaściwej stymulacji narratora, czyli zadawania pytań o motywy i argumentacje, ponieważ argumentacja może stać się podstawową formą opowieści. Faza ta obejmuje również zapewnienie narratora o pełnej anonimowości jego wypowiedzi. Podstawową zasadą tej fazy jest utajnienie tożsamości badanego, np. poprzez nadanie pseudonimów, zmianę nazwy miejscowości, przypisanie badanemu numeru, itp.

C. Faza narracji.

Stanowi ona zasadniczą część wywiadu, **składającą się ze spontanicznej, nieprzerywanej przez badacza opowieści o życiu. Istotne jest to, aby wypowiedź nie była uprzednio przygotowana. Głównym zadaniem prowadzącego badanie jest wysłuchanie wypowiedzi narratora, nawet jeśli trwa ona kilka godzin, co się zdarza i nie jest łatwą czynnością.** W trakcie prowadzenia badania mogą wystąpić różnego rodzaju trudności. Pierwszą trudnością jest oczekiwanie przez badanego na zadawanie pytań przez badacza. Drugą trudność stanowi potrzeba milczenia prowadzącego badanie, zwłaszcza w przypadku poszukiwania przez badanego nowego wątku wypowiedzi. To szczególnie trudne w chwili, kiedy w grę zaczynają wchodzić emocje zarówno badacza, jak i narratora. Kolejną trudność stanowi powstrzymanie się przed chęcią zadania pytania uściślającego wypowiedź narratora. Na koniec - najważniejszą rzeczą w trakcie prowadzenia wywiadu narracyjnego jest umiejętność słuchania narratora oraz prawidłowa analiza wypowiedzi.

D. Faza pytań.

Rozpoczyna się w chwili, kiedy narrator zakończy definitywnie swoją narrację. **To czas dla badacza, aby zadawał pytania wyjaśniające oraz prostujące wątpliwości, które związane są z przedstawioną opowieścią. Zadawanie pytań ma na celu wyjaśnienie powstałych nieścisłości, dokończenia rozpoczętych, a nie skończonych wątków wypowiedzi lub też niezrozumiałych przez badacza treści.** Dodatkowym celem fazy pytań jest uszczegółowienie wypowiedzi oraz możliwość wplecenia w to nowych wątków wzbogacających otrzymany materiał badawczy. Faza ta jest ważna i jednocześnie trudna, ponieważ istotne jest to, aby badacz wychwycił w niej wszystkie zagadnienia, które powinny stanowić podstawę do zadawanych pytań.

E. Faza zakończenia wywiadu.

Polega na zakończeniu prowadzonego wywiadu poprzez wyłączenie nośnika pamięci rejestrującego wypowiedź. W tym momencie jednakże nie kończy się ona definitywnie, ponieważ kontynuowana jest w formie swobodnej rozmowy. Faza ta jest niezmiernie ważna z punktu widzenia badanego, ponieważ należy wyrazić swój szacunek badanemu poprzez poświęcenie mu czasu tak samo, jak on poświęcił swój czas badaczowi. Nie należy narratora traktować jedynie jak „maszynki do opowiadania”. **W fazie tej możliwe jest również zaplanowanie czasu na przedyskutowanie kwestii spornych oraz różnic w poglądach, które mogły zaistnieć pomiędzy badaczem a narratorem w trakcie wywiadu**³⁷⁰.

Otrzymany w powyższy sposób materiał badawczy, należy spisać z urządzenia rejestrującego, sporządzając transkrypcję, a następnie poddać go analizie³⁷¹.

³⁷⁰ K. Kaźmierska, *Wywiad narracyjny – technika i pojęcia analityczne*, [w:] *Biografia i wojna. Metoda biograficzna w badaniu procesów społecznych. Wybór tekstów*, R. Dopierała, K. Waniek (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2016, s. 61 - 65.

³⁷¹ K. Kaźmierska, *Wywiad narracyjny jako jedna z metod w badaniach biograficznych*, [w:] *Przegląd Socjologiczny* 2004, Tom 53, nr 1, s. 78.

Badania jakościowe oparte zostały na wywiadach narracyjnych przeprowadzonych zarówno z czynnymi, jak i emerytowanymi funkcjonariuszami Policji. Badani zajmują lub zajmowali stanowiska od tzw. „roboczych” do stanowisk kierowniczych w jednostkach organizacyjnych Policji. Dobór osób do przeprowadzonych badań był doborem celowym. Miał on za zadanie uzyskanie historii życia 12 funkcjonariuszy Policji w trzech przedziałach przyjętych ze względu na długość służby. Poszukiwani byli respondenci posiadający zróżnicowane doświadczenia. Zastosowana w taki sposób na ustalonej grupie osób metoda badawcza, określana jest jako biografia tematyczna, która ma za zadanie „zebranie historii życiowych zgrupowanych wokół wspólnych tematów”³⁷². Zakres badania obejmował nie tylko problematykę obecnie zajmowanego stanowiska służbowego i teraźniejszego doświadczenia życiowego, jak również odnosił się do wcześniejszych doświadczeń zawodowych i życiowych. W tematykę badania wpisane zostały również informacje z zakresu przedsięwziętych przez respondentów planów na przyszłość. Badani zostali podzieleni na trzy grupy, w każdej z nich znajdowało się czterech badanych. Decyzja o zastosowaniu takiego rodzaju podziału miała na celu utworzenie grup pokoleniowych w zależności od długości czasu służby w policji. Nie kierowano się przy tym zajmowanym stanowiskiem, wiekiem czy też płcią narratorów. Poniżej zaprezentowano sylwetki biograficzno-zawodowe narratorów, w których zastosowano skrócony opis ich dorobku zawodowego i życia prywatnego.

Pierwszą grupę stanowią czynni zawodowo funkcjonariusze Policji, których staż służby nie przekracza 10 lat:

- badany oznaczony numerem 1 (N. 1) – to policjantka/kobieta w wieku 37 lat, wykształcenie wyższe, staż służby 9 lat, obecnie zajmowane stanowisko służbowe – detektyw Wydziału Dochodzeniowo-Śledczego;

³⁷² N.K. Denzin, *Reinterpretacja metody biograficznej w socjologii: znaczenie a metoda w analizie biograficznej*, [w:] *Metoda biograficzna w socjologii*, J. Włodarek, M. Ziółkowska (red.), Wydawnictwo PWN, Warszawa 1990, s. 67.

- badany oznaczony numerem 2 (N. 2) – to policjantka/kobieta w wieku 31 lat, wykształcenie wyższe, staż służby 9 lat, obecnie zajmowane stanowisko służbowe – detektyw Wydziału Dochodzeniowo-Śledczego;
- badany oznaczony numerem 3 (N. 3) – to policjant/mężczyzna w wieku 44 lat, wykształcenie wyższe, staż służby 8 lat, obecnie zajmowane stanowisko służbowe – asystent Zespołu Wywiadowczego Wydziału Sztabu Policji;
- badany oznaczony numerem 4 (N. 4) – to policjant/mężczyzna w wieku 38 lat, wykształcenie wyższe, staż służby 8 lat, obecnie zajmowane stanowisko – specjalista Wydziału Sztabu Policji.

Drugą grupę stanowili zarówno czynni funkcjonariusze Policji jak i emerytowani. Przedział ich stażu służby to od 10 do 20 lat.

Pierwszy z tej grupy to:

- badany oznaczony numerem 5 (N. 5) – to policjant/mężczyzna w wieku 38 lat, wykształcenie średnie, staż służby 18 lat, obecnie zajmowane stanowisko – specjalista Wydziału Przestępczości Gospodarczej;
- badany oznaczony numerem 6 (N. 6) – to policjantka/kobieta w wieku 40 lat, wykształcenie wyższe, staż służby 14 lat, obecnie zajmowane stanowisko – detektyw Wydziału Dochodzeniowo-Śledczego;
- badany oznaczony numerem 7 (N. 7) – to policjant/mężczyzna w wieku lat 44 lat, wykształcenie wyższe, staż służby 17 lat, obecnie zajmowane stanowisko – zastępca Naczelnika Wydziału Dochodzeniowo-Śledczego;
- badany oznaczony numerem 8 (N. 8) – to policjant/mężczyzna w wieku 48 lat, wykształcenie wyższe, staż służby 18 lat, ostatnio zajmowane stanowisko – Komendant Powiatowy Policji.

Trzecią grupę stanowią również byli i czynni zawodowo funkcjonariusze Policji ze stażem służby powyżej 20 lat:

- badany oznaczony numerem 9 (N. 9) – to policjant/mężczyzna w wieku 53 lat, wykształcenie wyższe, staż służby 29 lat, ostatnio zajmowane stanowisko – detektyw Wydziału Dochodzeniowo-Śledczego;
- badany oznaczony numerem 10 (N. 10) – to policjant/mężczyzna w wieku 48 lat, wykształcenie średnie, staż służby 28 lat, ostatnio zajmowane stanowisko – Naczelnik Wydziału Kryminalnego Komisarjatu Policji;
- badany oznaczony numerem 11 (N. 11) – to policjant/mężczyzna w wieku 55, wykształcenie wyższe, staż służby 21 lat, ostatnio zajmowane stanowisko – Naczelnik Wydziału Dochodzeniowo-Śledczego Komendy Powiatowej Policji;
- badany oznaczony numerem 12 (N. 12) – to policjant/mężczyzna w wieku 61, wykształcenie średnie, staż służby 40 lat, zajmowane stanowisko – Oficer dyżurny Komendy Miejskiej Policji.

Pobranie materiału badawczego trwało od czerwca 2022 roku do czerwca 2023 roku. **Długość każdego z wywiadów wahała się w przedziale czasowym pomiędzy, od około 90 minut (1,5 godziny) do około 220 minut (prawie 4 godziny).** Wszyscy narratorzy przed rozpoczęciem badań zostali w sposób ogólny poinformowani o charakterze badań. Pomimo tego badani w fazie narracji znaczną część swojej wypowiedzi poświęcali treściom pobocznym, niezwiązanym z tematem badań, który w sposób bezpośredni wpływał na długość wywiadu, a nie na jego jakość merytoryczną. Następstwem tego była rezygnacja z analizy tej części wypowiedzi poprzez uznanie jej za wypowiedź nie na temat. Każdy wywiad narracyjny został utrwalony przy pomocy dyktafonu, na co badani wyrazili zgodę.

W ostatnim rozdziale pracy dokonane zostały opis oraz analiza dwunastu wywiadów narracyjnych. Wywiady przeprowadzone były zarówno z emerytowanymi, jak i czynnymi zawodowo funkcjonariuszami Policji. Wszyscy narratorzy pełnili służbę w czasie, kiedy u władzy były przynajmniej dwie różne rządzące koalicje, złożone z kilku partii politycznych. W celu

otrzymania jak najbardziej wiarygodnych i jednocześnie wartościowych wypowiedzi, badani na wstępie byli informowani, iż ich wypowiedzi będą anonimizowane w myśl ustawy o ochronie danych osobowych³⁷³ oraz chronione przed nieuprawnionym do nich dostępem. Dodatkowo przed rozpoczęciem wywiadów respondenci zostali powiadomieni, jaki jest zakres przedmiotowego badania oraz w jaki sposób zostanie ono przeprowadzone, tj. będzie ono rejestrowane. Jednocześnie **wyjaśniono, czym jest i na czym polega wywiad narracyjny. Wszyscy respondenci, nie mając żadnych przeciwwskazań, wyrazili dobrowolną wolę udziału w badaniu oraz na rejestrowanie ich wypowiedzi. Dodatkowo świadomi byli tego, że w każdym momencie mogą przerwać wywiad i zrezygnować z udziału w nim lub odmówić odpowiedzi na poszczególne pytania.**

Podczas wywiadu właściwego funkcjonariusze byli poproszeni o odtworzenie etapów swojej ścieżki edukacyjnej oraz decyzji życiowych, które wpłynęły na dokonany przez nich wybór zawodu policjanta. Każdy z badanych, w zależności od tego, na jakim stanowisku był lub obecnie się znajduje, miał różną długość wypowiedzi. Badani mieli swobodę wypowiedzi, jednakże byli poproszeni o przedstawienie szczegółowych danych biograficznych, które wpłynęły w bezpośredni sposób na ich wybór służby w Policji.

Poruszana w trakcie przebiegu wywiadu tematyka pozwoliła na m.in. odtworzenie przez respondentów autobiograficznego obrazu, który w sposób refleksyjny wymusił wskazanie przebiegu edukacji i sytuacji mających wpływ na podejmowane przez nich decyzje zawodowe. Reminiscencja zdarzeń z przeszłości pozwoliła na wskazanie sensu przypadkowych nierzadko wyborów, które w konsekwencji doprowadziły do tego, że narratorzy podjęli decyzję o wstąpieniu do Policji.

Przeprowadzona analiza porównawcza opowiedzianych historii uwidoczniła, bez względu na to, z jakich środowisk wywodzą się badani, jakie

³⁷³ Ustawa o ochronie danych osobowych z dnia 10 maja 2018, Dz. U. z 2019 roku poz. 1781.

były ich kierunki i zakresy edukacji - mechanizmy podejmowanych przez narratorów decyzji. Ukazane zostały ich podłoża kulturowe i wychowawcze, a także, w jaki sposób wpływały one na podejmowane decyzje o wstąpieniu w szeregi policjantów i podejmowanie określonych działań.

Z tego względu za ważne należy uznać pytanie: Czym jest funkcja społeczno-edukacyjna Policji? Jest to podstawowe pytanie, wskazujące kierunki analizy wywiadów narracyjnych nie tylko w celu określenia misji, jaką ma do spełnienia policjant, ale także do określenia znaczenia jego służby na rzecz społeczności lokalnych. Wielopłaszczyznowy rozwój każdej osoby nie ma możliwości bytu bez wsparcia środowiska, w którym się ona wychowuje i dorasta. Nie jest kompletny bez przestrzegania wspólnych norm, akceptacji inności, kreatywności w myśleniu przy rozwiązywaniu pojawiających się problemów oraz zmagani towarzyszących podejmowanym zadaniom w dążeniu do osiągnięcia wspólnego dobra.

Funkcja społeczno – edukacyjna policji powinna zachęcać do przemyśleń nad całością kierunków działań podejmowanych przez Policję. Działania oparte na analizie własnych motywacji, powodują powstanie wysokiego poziomu wspólnego funkcjonowania i współpracy pomiędzy społecznością lokalną, a Policją. Takiego rodzaju działania wymagają zapewnienia przez organizację osób posiadających odpowiednio wysokie kompetencje w przedmiotowym zakresie oraz zasobów, które są niezbędne do realizacji wskazanych celów. Dodatkowo działania społeczno-edukacyjne wymagają powstania dialogu pomiędzy obiema stronami, tj. społeczeństwem, a Policją (podmiotem/jednostką a policjantką/policjantem). Wszystkie przedsięwzięcia, bez względu na miejsce ich podejmowania, posiadają swój periodyczny charakter w zakresie planowania celów do osiągnięcia, organizowania i kierowania ich realizacją. Wymagają określenia kanałów komunikowania się w trakcie ich realizacji, a także wskazania zakresu kontroli i oceny końcowej. Tak uniwersalnie realizowane przedsięwzięcia społeczno-edukacyjne wymagają od osób je inicjujących interdyscyplinarnej wiedzy, zdefiniowania wartości,

konsekwencji w dążeniu do realizacji wskazanego celu oraz wielopłaszczyznowych umiejętności interpersonalnych.

ROZDZIAŁ V. Analiza zebranego materiału empirycznego – narracje policjantek i policjantów

V.1. Przebieg socjalizacji / edukacji (w tym poza i nieformalnej), koegzystencja społeczna oraz funkcjonowanie narratorów w rodzinie pochodzenia i instytucjach edukacyjnych

Każda z osób biorąca udział w badaniu wskazała na różnorodne obrazy swoich środowisk, w których się wychowywała, zarówno rodzinnych, jak i rówieśniczych. Wskazywały one również na odmienne drogi edukacyjne, socjalizacyjne, a co się z tym wiąże, różnokierunkowe decyzje życiowe, których następstwem było wstąpienie do Policji i służba w niej.

W odniesieniu do miejsca pochodzenia respondentów, a zatem i możliwości obserwowania działań podejmowanych przez policjantów, większość badanych poza jedną osobą pochodzi z miast lub miasteczek. Narrator N. 5 podaje:

„Pochodzę z małej wioski i o pracę było ciężko. Chciałem się przenieść do dużego miasta...

Z dwojga tych służb wybrałem policję i tak pracuję po dzień dzisiejszy”.

Ta wypowiedź pokazuje determinację policjanta w dążeniu do opuszczenia miejsca zamieszkania, co umożliwiłoby mu dalszy rozwój, postrzegany jako możliwy dzięki podjęciu pracy w służbach mundurowych.

W wypowiedziach narratorzy N. 7., N. 10., N. 11. wskazują na pochodzenie z rodzin z tradycjami mundurowymi. Najbliżsi członkowie ich rodzin: ojcowie, matki lub też dziadkowie, związani byli w swojej przeszłości z różnego rodzaju służbami. Jedni pracowali w Milicji Obywatelskiej, inni służyli jeszcze przed II Wojną Światową w Wojsku Polskim, a jeszcze inni związani byli z Kolejami Państwowymi, które również są zaliczane do swoistego rodzaju służb mundurowych. W wypowiedziach policjantów można zauważyć,

że ich rodziny pielęgnowały tradycję i szacunek do munduru. Swoją sytuację opisuje narrator N. 7:

*„Po tym już wiedziałem że będę pracował w mundurze. Papiery złożyłem również do pracy w Areszcie Śledczym i tam też się dostałem **jednak wybrałem pracę w Policji...***

*W rodzinie miałem też mundurowych, niekoniecznie w Policji czy wojsku, ale mój dziadek pracował w Służbie Ochrony Kolei, **a ja się ukierunkowałem na Policję...***

*Rodzice też pracowali, można powiedzieć, w mundurze, bo pracowali w Kolejach Państwowych, ale pośrednio mieli do czynienia z mundurem. Ja stwierdziłem, że **dla mnie dobra jednak będzie Policja**”.*

Następnie swoje pierwsze kontakty z mundurem opisuje kolejny narrator N. 12:

*„**Mundur u mnie to był już od dzieciństwa**, jeździłem do dziadka i jego mundur wisiał w szafie **i zawsze mnie to interesowało**. Te medale przypięte, no i historia. Drugi dziadek tak samo walczył w wojnie polsko-rosyjskiej w 1920 roku. **Później tato pracował w Milicji, później w Policji**. Także **mundur był od dzieciństwa w obecnym moim życiu od małego** i tak naturalna kolej rzeczy sprawiła, że **i zainteresowanie mundurem u mnie było**”.*

Obie te wypowiedzi wskazują na zafascynowanie mundurem od najmłodszych lat. Jedni podchodzili do tego jako do normy zwyczajowej, w związku ze służbą rodziców w służbach mundurowych. Kolejni narratorzy swoje zainteresowanie mundurem czerpali z zafascynowania historią.

Narratorzy N. 2, N. 4, N. 5, N. 6, N. 7, N. 8, N. 9, N. 10, N. 11 decyzję o wstąpieniu do służby w Policji podjęli na etapie szkoły podstawowej, szkoły średniej lub po ukończeniu studiów wyższych. Narrator N. 10 opisuje:

*„Jako dziecko milicjanta, a później policjanta to mundur u nas w domu cały czas był. Przychodzili koledzy i sąsiedzi, a był to blok policyjny (red. – milicyjny). Były dzieci policjantów i cały czas gdzieś tam razem się trzymaliśmy. **W latach 80-tych dzieciaki na klatce na dworze wszyscy cały czas razem latali. Można powiedzieć, że od najmłodszych lat żeśmy w większości wiedzieli, że chcemy kontynuować to, co nasi rodzice. Nie wiedzieliśmy co z czym się będzie dalej wiązało, ale mogę wspominać to jak najlepiej**”.*

Natomiast narrator N. 8 wskazuje:

*„W moim przypadku w rodzinie tej najbliższej nie było osób związanych z resortem spraw wewnętrznych więc więzy rodzinne nie miały żadnego wpływu na to, że wstąpiłem do Policji. To była moja indywidualna **decyzja, którą podjąłem w szkole średniej mniej więcej w wieku 18 lat, że z całą pewnością rozpocznę swoją drogę zawodową i zapewne skończę bo taki był zamysł w tamtym czasie. Wiedziałem, że po ukończeniu szkoły średniej pójdę do Policji, nie byłem zainteresowany innymi służbami mundurowymi**”.*

Kolejny narrator N. 7 podkreśla:

*„Po tym poszedłem jeszcze do **Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa, gdzie zrobiłem jeszcze zarządzanie bezpieczeństwem narodowym państwa. Po tym już***

wiedziałem, że będę pracował w mundurze. Papiery złożyłem również do pracy w Areszcie Śledczym i tam też się dostałem, jednak wybrałem pracę w Policji. Bardziej czułem się odpowiedzialny za to, co dzieje się na mieście”.

Natomiast w przypadku kolejnych narracji N. 1, N. 3, N. 12 o ich służbie w Policji zdecydował przypadek losowy. Policjantka N. 1 wskazuje:

*„Do Policji przyszłam przez przypadek po skończeniu studiów o kierunku fizjoterapii i pedagogice. **Koleżanka z jednego z kierunków chciała przyjść do Policji i złożyła dokumenty o przyjęcie za mnie. Ja pracowałam jako fizjoterapeuta w Niemczech....***

*Na koniec zadzwoniła do mnie Pani z kadr i powiedziała, żebym przyjechała podpisać dokumenty, bo dostałam się do Policji. Ja jej odpowiedziałam, że ja nigdzie nie jadę bo ja byłam tylko **do towarzystwa koleżanki....***

*... **mnie przekonała żebym poszła do Policji”.***

Opisując swoją sytuację funkcjonariusz N. 11 podaje, że:

*„**To był przypadek i pragmatyka. Skończyłem technikum leśne, poszedłem do pracy w Lasach Państwowych, wróciłem z wojska i wróciłem z powrotem do lasu. Jak dostałem pierwszą wypłatę, która była mniej więcej taka sama jak zasiłek dla bezrobotnych, to mi szczęka opadła. W międzyczasie pojawił się, jak byłem w wojsku – kadrowiec z Policji bo była wtedy wymiana z Milicji na Policję. Oni potrzebowali strasznie ludzi bo czyścili z SB-eków no i była taka możliwość. Pierwsza wypłata była 3 razy większa jak w Lasach Państwowych....***

Po prostu sprzedałem się”.

Poddając analizie wypowiedzi badanych w zakresie edukacji formalnej zarówno przed, jak i po wstąpieniu w szeregi Policji, można zauważyć, że policjanci w przeważającej większości z wyjątkiem trzech narratorów N. 5, N. 10 i N. 11 oświadczyli, że posiadają wykształcenie wyższe. Nie zawsze było to wykształcenie powiązane z kierunkiem dotyczącym bezpieczeństwa państwa. Część z nich uzyskała wykształcenie wyższe przed wstąpieniem do służby, jak podaje narrator N. 6:

*„Pomysł na służbę w Policji wziął się stąd, że **jako studentka resocjalizacji miałam praktyki na Komisariacie Policji i bardzo spodobała mi się praca w zakresie kryminalistyki i pomyślałam, że to będzie dobre dla mnie miejsce.** Chociaż na początku chciałam pracować w służbach penitencjarnych ale zdecydowałam, że **będzie to jednak Policja**”.*

W kolejnej wypowiedzi N. 7:

*„Po szkole podstawowej poszedłem do technikum. Po tym poszedłem na studia, które ukończyłem na Wydziale Humanistycznym z tytułem magistra. **Poszedłem na studia pod kątem mundurowym, bo zawsze marzyłem o pracy w mundurze....***

Moje środowisko rówieśnicze wywodzi się z harcerskich kręgów. Ode mnie z drużyny większość chłopaków poszła w mundur do Policji do wojska i do innych służb i miało to bardzo duży wpływ”.

W przypadku np. narratorów N. 2, N. 8 chęć podniesienia kwalifikacji zawodowych pojawiła się w trakcie pełnienia służby i podyktowana była chęcią

dalszego rozwoju oraz możliwym do osiągnięcia w przyszłości awansem zawodowym. Policjant N. 2 wskazuje:

*„Ja dostałam się przed studiami. **Zawsze moim zainteresowaniem były gdzieś gałęzie prawa.** Początkowo nie czułam się gotowa na studia prawnicze, a później i tak na nie poszłam. **Najpierw studiowałam resocjalizację, a później prawo i w międzyczasie bezpieczeństwo wewnętrzne....** Nie chciałam nigdy jako prawnik mając wykształcenie prawnicze bronić przestępców tylko ich raczej karać i dążyć do zbierania dowodów przeciwko nim....
Moja edukacja na studiach ukierunkowana była na pracę w Policji”.*

W wypowiedzi funkcjonariusza N. 8 zauważyć można podkreślenie świadomego wyboru:

*„**Zamierzałem być policjantem, to była moja świadoma decyzja i tak to postrzegałem...** Z chwilą, jak wstępowałem, to **chciałem się jak najwięcej nauczyć zawodu,** a później zbierać doświadczenia i pobierać kolejną edukację, by po prostu być dobrym w tym, co robię. **Zawsze uważałem, że edukacja stoi na każdym ze stanowisk służbowych”.***

Z wypowiedzi udzielonych w powyższym zakresie wyłania się obraz policjanta jako osoby wyedukowanej lub dążącej do osiągnięcia odpowiedniego wykształcenia. W przyszłości umożliwić ma to osiągnięcie dobrych wyników w pracy oraz uzyskanie statusu specjalisty w zakresie wykonywanych zadań służbowych.

Bardzo ważnym elementem decydującym o wyborze służby w Policji przez policjantów była możliwość wcześniejszego przejścia na emeryturę. Wszystkie osoby badane zatrudnione zostały na przepisach pozwalających na skorzystanie z prawa do wcześniejszego świadczenia emerytalnego po 15 latach służby. Jednakże troje narratorów N. 1, N. 4, N. 6 pracując, brało pod rozwagę odejście ze służby po nabyciu uprawnień emerytalnych. Funkcjonariusz N. 4 stwierdził:

*„Jednak ponownie **podjąłem decyzję, żeby wstąpić do Policji i załapać się na czas, że można po 15 latach pójść na emeryturę. Głównym aspektem była wcześniejsza emerytura. Nie była to podpowiedź kolegów rodziny tylko to**”.*

W podobnym tonie wyraził się funkcjonariusz N. 1:

*„Wtedy ona powiedziała, że jest **to ostatni nabór na 15 lat i tylko tym mnie przekonała, żebym poszła do Policji, bo zawsze po 15 latach mogę to zostawić i przejść na emeryturę**”.*

Pozostałe osoby w swoich wypowiedziach pominęły to uprawnienie jako czynnik decydujący o wstąpieniu do Policji. Nie można zatem stwierdzić czy możliwość przejścia na wcześniejszą emeryturę wpłynęła na ich decyzję o podjęciu służby w Policji.

Odmienna sytuacja przedstawia się w przypadku narratora N. 8, który stwierdził:

*„**O jakichkolwiek profitach wynikających z tego dowiedziałem się po kilku latach i zacząłem się tym interesować**”.*

Z wypowiedzi narratora wynika, że w momencie wstępowania do Policji nie były ważne dla niego uprawnienia dla funkcjonariuszy, między innymi możliwość wcześniejszego skorzystania z praw emerytalnych. Jednakże z upływem lat służby zaczął się tym zagadnieniem interesować i jak podał na wstępie swojej wypowiedzi, ze służby odszedł po 18 latach pracy.

W badanym materiale uwidacznia się znaczenie akceptacji przez osoby najbliższe narratorom decyzji ich wstąpienia w szeregi policjantów. Dla respondentów bardzo ważne okazało się, aby decyzja została zaakceptowana przez rodzinę. Służba w Policji niejednokrotnie postrzegana jest w sposób negatywny. W sytuacji, gdy młoda osoba stara się o przyjęcie do służby i dowiaduje się, że rodzina nie akceptuje jej wyboru zawodu, może zrezygnować ze służby w Policji. W przypadku policjantów większość z nich mogła liczyć na wsparcie rodziny i osób najbliższych, którzy popierali decyzję wstąpienia do Policji. Co więcej, jeden z narratorów spełnił młodzińcze marzenie ojca. Policjantka N. 6 podaje:

*„Jestem z rodziny, gdzie nie było nigdy tradycji mundurowych, ale za to **mój ojciec od zawsze mówił, że chciał być policjantem.** Jednak ustrój i wychowanie nigdy mu na to nie pozwoliły, ale **niejako ja miałam takie poczucie, że będzie to spełniona ambicja mojego taty.** No i tak to się zaczęło”.*

Jednakże w dwóch przypadkach funkcjonariusze N. 1, N. 11 wskazali na całkowity brak akceptacji ich decyzji ze strony osób najbliższych, a głównie ze strony ojców. Ilustrują to słowa narratora N. 1:

*„**Moja rodzina bardzo źle to odebrała. Tata powiedział, że do Policji biorą każdego z chodnika i był na mnie zły.** Przez dwa miesiące się nie odzywał.... **Tata był wściekły, że po co ja studiowałam i że wszystko to do niczego”.***

W przypadku innego narratora, N. 11, zaobserwować można podobną sytuację, którą opisuje następująco:

*„Żona do mojej decyzji podeszła neutralnie. **Ojciec bardzo negatywnie, ale to nawet z taką niechęcią skrajną. Stary górnik, który strajkował i mówił, że będziesz zomowcem i tak dalej, ty taki siaki i owaki prawie... Ze strony ojca bardzo negatywnie...**”*

W pierwszym przypadku czas był sprzymierzeńcem, ponieważ z jego upływem zmieniał się stosunek rodzica do decyzji policjanta-narratora, a dodatkowo ojciec przyznał się do błędu, popierając decyzję badanego:

*„Dopiero gdzieś **po 3 latach przyznał mi rację, że może i dobrze, że dziewczyna i trafiła do Policji, że on mnie tam widzi, i że się odnajduję w tym**”.*

Inaczej było w drugim przypadku, kiedy rodzic-ojciec nie zmienił swojego zdania, jednak część rodziny przeszła nad tym tematem do porządku dziennego:

*„**Natomiast w rodzinie nie odczułem wielkiej różnicy. ...**, a pozostali bardziej neutralnie albo pozytywnie, albo się dobrze kamuflowali”.*

Obydwa przytoczone przypadki wskazują na to, iż pomimo braku akceptacji ze strony najbliższych narratorzy podjęli decyzję o wstąpieniu do służby w Policji. Funkcjonariusze czuli wewnętrzne powołanie do tego zawodu, a poprzez tego rodzaju pracę pragnęli nieść pomoc innym. Pokazuje to zatem, że pomimo młodego wieku osób, które wstępowały i wstępują w szeregi

policjantów, stanowią oni grupę osób, które w sposób samodzielny podejmują tak ważne decyzje życiowe, nie zawsze uwzględniając opinie rodziny. Należy zatem zastanowić się nad aspektem samooceny osoby, której przekazywane są negatywne komunikaty ze strony bliskich. Z pewnością warto zauważyć, że pozostawiają one swój ślad w świadomości młodej osoby. W przypadku osób zdeterminowanych i ukierunkowanych na wybrany przez siebie cel, którym jest wstąpienie do Policji, nic nie jest w stanie odwieść ich od osiągnięcia wyznaczonego celu. Tak, jak w przypadku funkcjonariusza N. 1., późniejsze przyznanie racji dziecku przez rodzica, że decyzja, którą podjęło, była właściwa, budująco wpływa na jego samoocenę oraz dokonany wybór ścieżki zawodowej. Staje się bodźcem do dalszego rozwoju i określania coraz to nowych celów życiowych i zawodowych.

Występują bardzo zbliżone opinie wydawane przez znajomych i grono rówieśnicze respondentów w związku z przekazaną im informacją o wstąpieniu do służby w Policji. Zauważalne jest, iż opinie te nie wpływają w znaczący sposób na podejmowane decyzje. W przeważającej mierze decyzja o wstąpieniu badanych do służby w Policji była akceptowana przez grono ich znajomych. Sytuacja, o której mowa, dotyczyła respondentów N. 2, N. 4, N. 5, N. 7, N. 9, N. 11), którzy bezpośrednio wypowiedzieli się w następujący sposób. Osoba N. 2:

*„Moi znajomi byli zdziwieni, jak poszłam do Policji, jednak, są to inteligentne osoby, np. lekarze **i nikt mnie nie potępia za to, że poszłam do Policji**”.*

W podobnym tonie swoją wypowiedź zaprezentował policjant N. 7:

*„Jeżeli cofnąć się **jeszcze będąc małym dążyłem do munduru** bo działałem w organizacji harcerskiej ZHR i przez to harcerstwo mnie do tego munduru ciągnęło....*

Zresztą mój drużynowy, z którym później pracowałem, obecnie jest już emerytem też miał wpływ na to, że wybrałem Policję”.

Odmienna sytuacja występowała w przypadku tylko jednego narratora N. 8, którego koledzy negatywnie wypowiedzieli się na temat jego decyzji o wyborze zawodu. Pomimo tego, iż część z grona jego znajomych miała podobne plany na przyszłość, nie zdecydowali się oni na zasilenie szeregów policjantów. Policjant N. 8 opisuje to w następujący sposób:

„Na tamtym etapie oczywiście była grupa rówieśników, którzy myśleli podobnie, jak ja i mieli podobne plany. Jednak znakomita większość kolegów z osiedla i szkoły raczej wykazywała dezaprobatę do mojej decyzji. Twierdzili, że iść w kierunku „pały” to wstyd, że nie będą się do mnie przyznawać na ulicy, że mnie znają. Większość była takich opinii”.

Dodatkowo po przeanalizowaniu wypowiedzi narratora N. 8, dostrzec można jego dojrzałość życiową, która przyczyniła się do podjęcia decyzji o rozpoczęciu pracy w Policji. To osoba o silnym charakterze, dążąca do określonego celu i realizująca go w sposób przemyślany. Takie spostrzeżenie wynika z jego wypowiedzi, kiedy podaje prawdopodobne przyczyny tych negatywnych opinii:

„Wynika to prawdopodobnie, tak sobie to po latach wydedukowałem, że wynika to raczej z niedojrzałości na tamtym etapie. Kiedy ja myślałem już o poważnych decyzjach, oni wszyscy chcieli być dyrektorami i prezesami, i w zasadzie interesowało ich tylko, żeby Mercedes stał przed firmą”.

Na podstawie przytoczonych przykładów stwierdzić należy, że dla młodych osób ważna jest i brana pod uwagę opinia środowiska rówieśniczego, dotycząca dokonywanych wyborów ścieżki zawodowej. Jednakże opinie te nie wpływają w znacznym stopniu na podejmowane decyzje. Natomiast narrator N. 1 zauważa, że samo wstąpienie do służb mundurowych wiąże się ze zmianami w dotychczasowym życiu. Podyktowane jest to specyfiką pełnionej służby oraz godzinami pracy, w których ona się odbywa. Nierzadko występują sytuacje, kiedy swój czas poświęca się pracy, a kontakty i więzi towarzyskie schodzą na dalszy plan, o czym mówi funkcjonariuszka N. 1:

*„Moi znajomi nie krytykowali tego tylko, że na początku trafiłam do ruchu drogowego i praca tam jest na wszystkie możliwe zmiany. **W weekendy pracuje się, więc nie ma czasu na kontakty ze znajomymi, a znajomi pracują w tygodniu, a na weekendy mają wolne** i w związku z tym dużo znajomości mi pouciekało”.*

Należy w tym miejscu podnieść kwestię determinacji, jaką w swoich wyborach wykazali narratorzy. Każdy z nich kierował się innymi wartościami i celami, które stanowiły motywację do wstąpienia do służby w Policji. Wszyscy policjanci zwracają uwagę na rangę i powagę wykonywanych przez siebie zadań służbowych. Mają oni również chwile zwątpienia, lepsze i gorsze dni w pracy, jednakże wiara w to, że są potrzebni społeczeństwu, motywuje ich do dalszej pracy. Każdy bez wyjątku w sposób bezpośredni lub pośredni opisuje, że podjęcie służby w Policji jest ważne ze względu na pomoc niesioną drugiemu człowiekowi. Osoby te w codziennej pracy, oprócz dążenia do stawiania się lepszymi funkcjonariuszami, stawiają również na własny rozwój. Przesłanki te pozwalają na kreowanie nowej, coraz lepszej rzeczywistości, wpływającej na poprawę życia społeczeństwa lokalnego.

V.2. Postrzeganie funkcjonowania Policji (perspektywa Policji jako instytucji z przypisanymi jej funkcjami społeczno-edukacyjnymi w obliczu stałości i zmienności polityki państwa)

Większość policjantów biorących udział w wywiadach pełniło służbę w Policji w okresie, kiedy u władzy w Polsce były co najmniej dwie różne partie rządzące. Respondenci poproszeni zostali o wypowiedzenie się na temat ich odczuć związanych ze stałością zadań społeczno-edukacyjnych, jakie stawiane są Policji na przestrzeni lat. Część z respondentów opisuje Policję jako instytucję, która postrzegana jest przez społeczeństwo jako formacja represyjna, a nie edukacyjna. Zauważa to narrator N. 8:

*„To trudny temat, ponieważ zazwyczaj **Policja wiąże się dla większości społeczeństwa z wizją aparatu ucisku i represji**”.*

Podobny do powyższego pogląd przedstawia narrator N. 4, który stwierdza:

*„**Policja jest służbą represyjną i nigdy nie będzie lubiana przez społeczeństwo.***

*...**Policja stoi zawsze na straży prawa i stara się te obowiązki wykonywać. Zawsze ci przeciwni będą negatywnie nastawieni, a ci, którym się pomaga, będą wspierać te działania**”.*

Zauważyć należy, że w Polsce Policja postrzegana jest przez społeczeństwo w porównaniu do swojej poprzedniczki, Milicji Obywatelskiej. Odnosząc się do historii, wypada stwierdzić, że Milicja wykorzystywana była przez Polską Zjednoczoną Partię Robotniczą jako aparat represji skierowanej przeciwko obywatelom, a w mniejszym stopniu jako instytucja edukacyjna. Dodatkowym aspektem wpływającym na wypaczony obraz polskiej Policji jest fakt, że zwykły obywatel najczęściej ma do czynienia z policjantem w chwili

popęlnienia wykroczenia. W większości przypadków osoba ta nie zastanawia się nad tym, że popełniła przewinienie, tylko zauważa efekt końcowy w formie otrzymanego mandatu karnego. Trafnie akcentuje to w swojej wypowiedzi narrator N. 8:

*„Bo wystarczy, że ktokolwiek **dostanie mandat karny**, to w ten sposób **czuje się represjonowany**. Mało jest osób, które podchodzą uczciwie wobec samego siebie, że popełniłem wykroczenie i z tego tytułu uzyskałem mandat. **Raczej wynika to z takiego złego nastawienia i represyjności**”.*

W podobnym tonie wypowiada się policjant N. 7, który odnosi się w do wskazanego zagadnienia nie przez pryzmat karania obywateli mandatami, a zwraca uwagę na inne formy zapewnienia ładu i porządku publicznego tj.:

*„Wiadomo, że **społeczeństwo może różnie Policję odbierać z uwagi na przykład jakieś zabezpieczenia wydarzeń politycznych, czy są jakieś protesty**, czy społeczeństwo organizuje się w jakieś demonstracje i może to być różnie odbierane. Na tym aspekcie **jako instytucji potrzebnej społeczeństwu i która ma chronić społeczeństwo, moim zdaniem, Policja spełnia swoje zadania i realizuje je w pełni**. Niekoniecznie społeczeństwo to rozumie ponieważ nie wiedzą jak to się wszystko od środka odbywa i myślą, że jak jest jakaś manifestacja polityczna to policjanci działają na zlecenie jakiejś tam frakcji politycznej”.*

Przykład ten stanowi formę odniesienia się do ostatnich kilku lat działalności Policji, gdzie w znacznej mierze jest ona opisywana jako narzędzie w rękach władzy i wykorzystywana przez nią, niestety nie do swoich ustawowych zadań. Taki sposób narracji nie dotyczy jedynie społeczeństwa,

którego część w taki sposób postrzega Policję, sami funkcjonariusze wypowiadają się w podobnym tonie. W swojej wypowiedzi narrator N. 3 twierdzi:

*„Wydaje mi się, że teraz Policja ma mniejszy zakres zadań edukacyjnych, ponieważ **siły i środki kierowane są nie w tę stronę, co powinny, jeśli gdzieś zabieramy policjantów, to gdzieś jest ich za mało**”.*

Pomimo takiego obecnie rysującego się w głowach policjantów obrazu formacji zauważyć należy, że w minionych latach funkcjonariusze opisywali Policję jako instrumenty w rękach ówczesnie panującej partii. Policjant N. 11 podkreśla:

*„Generalnie niestety **postrzegam Policję jako instytucję wadliwie funkcjonującą**, dlatego że ona **skoncentrowana jest tylko i wyłącznie na statystyce**. Za moich czasów tak było i tego nikt mi już nie zmieni, była **niestety w dużej mierze podporządkowana polityce**. **Myślę, że tak dalej jest**”.*

W tym miejscu należy dostrzec fakt, że zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa, mam tu na myśli ustawę o Policji, jest to formacja, która nie jest podporządkowana żadnej władzy. Ustawa określa służebność Policji wobec obywatela, ze wskazanymi zadaniami, mającymi na celu zapewnienie bezpieczeństwa, ładu i porządku publicznego. Jedynym z funkcjonariuszy, który opisał ten fakt, był narrator N. 7, który powiedział:

*„Ja zawsze starałem się tak, jak **mnie uczono na szkole Policji, że Policja jest apolityczna i tak powinno to zostać...**”*

*Uważam, że my **dopiero do tego dochodzimy**, że aspekt służby Policji ma mieć **wymiar społeczny, a nie polityczny**. Widać, że szeregowi funkcjonariusze **realizują swoje zadania bez względu czy są z tej strony partii czy innej bez względu na poglądy polityczne**”.*

W ten sposób Policję i jej funkcję edukacyjną opisują badani funkcjonariusze z grupy drugiej i trzeciej, którzy mają dłuższy okres służby. Pierwsza grupa badanych, czyli osób będących w służbie do lat 10, ma do porównania okresy dwóch partii rządzących, tj. Platformy Obywatelskiej oraz Prawa i Sprawiedliwości. Udzielane odpowiedzi odnoszą się do ostatniego dziesięciolecia. Funkcjonariusze opisują Policję jako instytucję represyjną, która swoją funkcję edukacyjną prowadziła poprzez wystawianie mandatów karnych. W taki sposób opisuje to narrator N. 1:

*„Jak ja się przyjmowałam do Policji, wtedy rządziło chyba PO i SLD, z tego, co pamiętam, **wtedy społeczeństwo było przez Policję edukowane mandatami czyli w sposób represyjny**. Nawet po każdej służbie musiałam rozliczać. **Trzeba było dać minimum 5 mandatów i bez tego mi nie wracaj do komendy, a jak nie, to karne służby piesze**. Więc represja, represja, represja. Chociaż nikt nie mówił wtedy czy mam wypisać, 20 zł czy 500 zł, na tyle ile pozwalał mi taryfikator, ale **miał być, sztuka mandat**”.*

Obecnie, jak zauważa również ten sam narrator, podejście do obywatela zmieniło się na bardziej liberalne. Nie zauważa się, aby były naciski ze strony przełożonych na karanie społeczeństwa. Obecnie akcentuje się funkcję edukacyjną Policji w trakcie podejmowanych czynności służbowych:

„Oficjalnie **większy nacisk jest na edukacyjną funkcję Policji, a nie represyjną...**

Natomiast teraz, jak jest PIS, jak rozmawiam z pracownikami, którzy są w ruchu drogowym, bo ja już później opuściłam, to oni nie, **nie mają nacisku żeby jakieś mandaty, u nich wystarczą, że są pouczenia, rozmowa ze społeczeństwem, że Pan zrobił źle, bo tak i tak...**

Oficjalnie **większy nacisk jest na edukacyjną funkcję Policji, a nie represyjną**”.

Funkcjonariuszka zauważa dalej, że sytuacja ta może być również podyktowana tym, iż przepisy prawa w zakresie nakładanych kar w formie mandatów karnych zostały bardziej zaostrzone. W związku z istniejącą sytuacją geopolityczną i po okresie pandemii COVID-19 społeczeństwo polskie znacznie zubożało. Nie można zatem jednoznacznie stwierdzić czy wpływ na zmniejszoną liczbę wykroczeń mają zastosowane działania prewencyjne, w które wpisana jest działalność edukacyjna Policji, czy też wynika to z zaostrzenia przepisów prawa. Można zilustrować, cytując dalej policjantkę N. 1:

„**Mandaty teraz są dużo wyższe i ludzie bardziej to odczuwają, sami mówią, że noga z gazu, że są wyższe mandaty i to bardziej wpływa na nich**”.

Jako osobę-policjanta, który w swoje zadania wpisana ma funkcję edukacyjną społeczeństwa, respondenci w większości wskazują „dzielnicowego”. Funkcjonariusz ten jest opisywany jako wcześniej milicjant, a obecnie policjant pierwszego kontaktu. Do jego podstawowych zadań należy kontakt ze społeczeństwem i instytucjami znajdującymi się na przydzielonym mu terenie służbowym. Narrator N. 12 zauważa:

„Dzielnicowi to pierwsze osoby, które mają kontakt z obywatelami, do którego też obywatel się zwraca, jako dzielnicowy, za czasów Milicji ten kontakt z obywatelem większy był. Dzielnicowy, że tak powiem, miał czas porozmawiać sobie z obywatelem. Obywatel też chętniej mi się wydaje, dążył do kontaktu z dzielnicowym niż teraz”.

W czasach współczesnych dzielnicowy nie ma możliwości poświęcenia tak dużej ilości czasu obywatelowi i jego problemom. Sytuacja ta związana jest nie tylko ze zwiększoną ilością obowiązków, jakie ma on do wykonania, ale również z ciągle zmniejszającą się liczbą policjantów. We wcześniejszym fragmencie pracy, podając za I. Klonowską, zauważa się, że osoby trafiające na stanowisko dzielnicowego są najczęściej osobami przypadkowymi, nieposiadającymi odpowiedniego w tym kierunku wykształcenia pedagogicznego. Sytuacja ta wpływa w znaczący sposób na jakość wykonywanych zadań przez tę grupę funkcjonariuszy. Zbliżone spostrzeżenia ma również funkcjonariusz N. 12, który podaje:

„Natomiast jeżeli chodzi o takie oddziaływanie typowo edukacyjno-wychowawcze, które miałyby wpływ na kształtowanie postaw, to w zasadzie było to tak, cedowane na dzielnicowych, ale jako coś, co jest przy okazji ich pracy”.

Słusznie zauważają policjanci N. 8, N. 12, że od roku 1998, głównym zadaniem stawianym policjantom były działania dążące zmiany postrzegania formacji z represyjnej na prospołeczną. Policjant po zmianie z milicjanta, który nastawiony był jedynie na represję, miał stać się osobą pomocną obywatelowi w każdym względzie. Służebna funkcja Policji względem obywateli była traktowana priorytetowo i wszelkie podejmowane działania miały zbliżyć Policję do społeczeństwa. Narrator N. 8 podaje:

*„Bardzo mało mówi się, a bardziej niewiele mówi się o tym, że **główną rolą Policji oprócz dbania o bezpieczeństwo to jest działalność edukacyjna. Tak naprawdę od momentu kiedy powstała Policja, po raz drugi zresztą, niczym innym miała się zajmować oprócz zmiany wizerunku tej formacji** z przysłowiowego milicjanta ganiającego z białą pałką i bijącego ludzi na takiego angielskiego boba, do którego obywatel może w każdej chwili podejść i zapytać o cokolwiek. **On mu wtedy pomoże, a więc mieć do niego zaufanie jako do przedstawiciela tej instytucji**”.*

W podobnym tonie wypowiada się również policjant N. 12:

*„Dopiero gdzieś tak chyba koło roku 2000. Pojawiły się te nowe trendy holenderskie, pojawiały się trendy amerykańskie, zero tolerancji. **Połączone z różnymi koncepcjami prewencji kryminalnej, Community Policing czyli Policja uspołeczniona** i tak dalej. Czyli po 2000 roku coś drgnęło w tej materii, ale nie było to traktowane priorytetowo. **Zresztą niewypałem też okazała się Policja Lokalna, która trwała tylko 5 lat. Miał to być policjant pierwszego kontaktu, który miał być takim „bobem” angielskim, chodzić z pałką, a okazało się, że nie. Gaz do dechy i żadnej edukacji**”.*

Część pytanych osób uważa, że podejmuje się zbyt mało działań w kierunku poprawy wizerunku Policji w społeczeństwie. Nie chodzi tu o współdziałanie z lokalną społecznością lub młodzieżą, bo ta jest zauważalna i cały czas była i jest realizowana. Obecnie zauważa się głównie trend pracy edukacyjnej z dziećmi i młodzieżą. Policjant N. 8 podaje:

„Również forma edukacyjna to wszelkiego rodzaju spotkania z młodzieżą. Bo tak naprawdę od najmłodszych lat pokazywać wizerunek Policji i dbać o nastawienie pozytywne młodzieży do munduru”.

Podobne przykłady podaje również narrator N. 12:

„Zadania edukacyjne Milicji i Policji myślę, że są podobne. Teraz jest dosyć dużo spotkań z młodzieżą w szkołach w ramach pogadanki, wtedy też tak było, wtedy i teraz jest ten cel realizowany”.

Warto zauważyć, że żaden z funkcjonariuszy nie utożsamiał formy edukacyjnej Policji z edukacją dorosłych. To zdecydowanie pole do działania dla polskiej Policji, które wymaga znacznie większego zaangażowania i wzmoczonych działań w tym zakresie. Obecnie w strukturach Policji znajdują się wyspecjalizowane komórki prewencji kryminalnej, są one jednak w fazie, rozwoju, co nie sprzyja poszerzeniu ich działalności. Mówi o tym w swojej wypowiedzi narrator N. 8:

„Więc działalność edukacyjna jest ogromna, choć na pewno jest zaniedbywana. Tylko w niewielkim zakresie jest realizowana poprzez wyspecjalizowane w tym zakresie wydziały”.

W tym miejscu należy przytoczyć wypowiedź narratora N. 11, który w sposób wymowny opisuje, jak w latach minionych wyglądała prewencja kryminalna i z jakimi borykała się problemami. Nie było w owym czasie odpowiedzialnych za te zadania komórek w Policji i zarówno funkcja informacyjna, jak i edukacyjna realizowane były przez przypadkowe osoby, co

wielokrotnie prowadziło do powstawania nieprawdziwych informacji. W konsekwencji negatywnie wpływało to na postrzeganie Policji:

*„Natomiast funkcja wychowawcza czy opiekuńczo-wychowawcza i społeczno-edukacyjna, ona bardzo długo kulą. Przez wiele lat **nie było rzeczników prasowych komendantów**. W momencie, kiedy, jak ja pamiętam, jak było jakieś zdarzenie poważne, **przyjeżdżał dziennikarz, no to prowadzący sprawę albo Pan panie naczelniku wypowie się na ten temat**. To robiło się dużo różnych błędów. Natomiast jeżeli chodzi o takie **oddziaływanie typowo edukacyjno – wychowawcze**, które miało by wpływ na kształtowanie postaw, to w zasadzie było to tak **cedowane na dzielnicowych** ale jako coś co jest przy okazji ich pracy”.*

Taki stan rzeczy dotyczy obecnie małych jednostek policji, które w swojej strukturze nie posiadają etatów oficerów prasowych, dzięki którym byłaby realizowana funkcja informacyjna i jednocześnie funkcja edukacyjna. Połączenie w mniejszych jednostkach tych dwóch funkcji, moim zdaniem, przyniosłoby dobre efekty, ponieważ osoba odpowiedzialna za kontakt z mediami może w tym samym czasie wykorzystywać zaistniałe zdarzenie, jako przykład do negocjowania nieprawidłowych zachowań społecznych, a wyróżniać te prawidłowe.

Bardzo ważnym czynnikiem wpływającym na to, w jaki sposób realizuje się edukacyjna funkcja Policji, jest świadomość policjantów, to, jak oni odbierają tę funkcję. Oprócz przytoczonych powyżej przykładów, w których pokazane zostały różne sposoby postrzegania funkcji edukacyjnej przez funkcjonariuszy, należy omówić jeszcze jeden aspekt, może nawet najważniejszy. Mam tu na myśli to, czy policjanci mają świadomość, że ich służba nie polega jedynie na tzw. „łapaniu złodziei”, ale przede wszystkim stanowi formę edukacji społeczeństwa. Nie chodzi tutaj o realizację swoich

zadań i stosowanie w tym zakresie środków oddziaływania wychowawczego, np. w stosunku do sprawców wykroczeń, ale zależy mi na zaprezentowaniu całokształtu służby. Wszelkiego rodzaju czynności podejmowane przez policjantów, czy to w związku z popełnionymi wykroczeniami, czy też w stosunku do sprawców przestępstw, stanowią o edukacyjnej funkcji Policji. Wszystkie działania zarówno z pokrzywdzonymi, jak i osobami, które zwracają się o pomoc do instytucji Policji w trudnych momentach swojego życia, stanowią o tym, że policjanci w kontaktach z obywatelami nawet nieświadomie realizują tego rodzaju funkcję. Ważne zatem jest, aby byli tego świadomi. Narrator N. 8 jako jedyny z badanych zauważył ten problem:

*„...w niewielkim zakresie jest realizowana poprzez wyspecjalizowane w tym zakresie wydziały. **Natomiast mam wrażenie, że większość policjantów nie za bardzo kojarzy służbę z działalnością edukacyjną**”.*

Uważam, że w tym zakresie Policja jako instytucja ma jeszcze wiele do zrobienia. Oprócz edukowania społeczeństwa organizacja ta powinna skupić się również na edukacji wewnętrznej. W przyszłości przyczyni się to do poprawy pracy policjantów i lepszej realizacji edukacji społecznej. Należy również zwrócić uwagę na odpowiedni dobór kadr, zarówno dokonujących tego rodzaju szkoleń, jak i odpowiedni dobór osób na ważnych stanowiskach w Policji, gdzie funkcjonariusze mają bezpośredni i największy kontakt ze społecznościami lokalnymi. To właśnie te osoby wpływają na to, w jaki sposób społeczeństwo postrzega Policję i ocenia pracę organizacji poprzez możliwość kontaktu np. z dzielnicowym. Dodatkowo należy dokonać zmian w zakresie samodoskonalenia się organizacji, mentalności funkcjonariuszy, uwidaczniając im elementy ich codziennej służby, które stanowią podstawy formy edukacyjnej Policji. Istotnym elementem jest to, aby każdy policjant poczuwał się do obowiązku dbania o pozytywny wizerunek formacji, stosując odpowiedni

rodzaj edukacji społecznej w zależności od zajmowanego stanowiska służbowego.

V.3. Relacje z innymi policjantami, społecznością lokalną, przedstawicielami instytucji samorządowych, rządowych i oświatowych

Wszyscy uczestnicy wywiadów opisują swoje relacje z innymi policjantami jako bardzo dobre lub dobre. Relacje te są bardzo istotne ze względu na specyfikę wykonywanego zawodu, gdzie ważna jest możliwość wzajemnej współpracy i zaufania. Odnosi się to zarówno do współpracowników zajmujących podobne stanowiska służbowe, jak i do przełożonych. Funkcjonariuszka N. 2 podaje:

*„**Moje relacje z innymi policjantami oceniam na poziomie bardzo dobrym, z przełożonymi tak samo. W poprzednich moich jednostkach te relacje również były bardzo dobre, nie czuję żadnego nacisku z ich strony, ale wiem, że mają oni nacisk z góry**”.*

Policjantka N. 6 odnosi się do tego problemu w taki sam sposób, ale uszczegóławia swoją wypowiedź, usprawiedliwiając zachowania przełożonych:

*„**Od początku służby miałam szczęście do wspaniałych kolegów i koleżanek. Nie miałam większych konfliktów, zawsze tam praca, współpraca z kolegami na równorzędnych stanowiskach zawsze mi się układała. Moi naczelnicy nie zawsze byli przychylni moim pomysłom gdzieś, ale tłumaczyłabym te relacje, które były nie zawsze takie, jak powinny, tym, że oni też byli pod czyjąś władzą i musieli wykonywać jakieś rozkazy, przez to nie dało się z nimi często porozmawiać**”.*

Zauważamy, że relacje panujące między policjantami pracującymi na równorzędnych stanowiskach są bardzo dobre. Wynika to z faktu, że osoby te wzajemnie sobie pomagają w sprawach zawodowych, a co ważniejsze, muszą darzyć się wzajemnym zaufaniem w codziennie podejmowanych interwencjach, podczas których narażane jest ich życie i zdrowie. Policjanci stanowią specyficzną grupę społeczną, która nie dopuszcza do siebie osób z „zewnątrz”, tj. spoza służby. Nawiązywane w ten sposób kontakty w znacznej mierze ograniczają się do osób związanych bezpośrednio i pośrednio z Policją. Respondenci zauważają, że oprócz relacji ze współpracownikami najczęściej nawiązuje się kontakty z osobami związanymi z wykonywanym zawodem tj. np. z prokuratorami. W ten sposób w większości przypadków wypowiadają się respondenci z dłuższym stażem pracy w Policji oraz pełniący służbę w pionach kryminalnych, gdzie na porządku dziennym kontaktują się z prokuratorami zarówno podczas wykonywania czynności służbowych, jak i w rozmowach prywatnych. Natomiast funkcjonariusze pracujący w pionach służb prewencyjnych swoje kontakty zawodowe ograniczają w większości do współpracowników, przez co nie nawiązują kontaktów towarzyskich z osobami powiązanymi z zawodem policjanta. Zauważalny jest trend szczególnie wśród policjantów z krótszym stażem w służbie, że nie dążą oni do nawiązywania kontaktów towarzyskich z kolegami z pracy lub w znacznym stopniu je ograniczają. Wskazuje na to narrator N. 5:

„W połowie lat 90-tych te relacje były bardziej żyte, bardziej koleżeńskie. Przede wszystkim z kolegami z pracy mieliśmy dużo imprez integracyjnych, były wspólne wyjazdy. Te relacje były na stopie koleżeńskej, teraz wszystko się zmienia. Nowi policjanci nie są tak żyli, każdy woli sam dla siebie”.

Takiego typu zachowań nie można określić jako niepoprawnych, jednakże świadczą one o zmieniających się trendach społecznych, które

prowadzą do większej otwartości Policji na drugiego człowieka. Policjanci w życiu prywatnym zaczynają kontaktować się z osobami spoza kręgu osób związanych ze służbami mundurowymi, co moim zdaniem wpływa na poprawę wizerunku Policji.

Funkcjonariusze zajmujący tzw. stanowiska robocze w strukturach organizacji, podczas wykonywania codziennych obowiązków najczęściej kontaktują się z osobami ze społeczności lokalnych oraz przedstawicielami różnych instytucji samorządowych i oświatowych. Swoje relacje z obywatelem policjanci opisują jako poprawne. Jakość tych kontaktów zależy głównie od zadania, jakie dany funkcjonariusz ma do wykonania. Policjant N. 4 mówi, że:

*„Ze **społecznością lokalną mam najczęściej do czynienia przy zabezpieczeniu zgromadzeń** i tu zależy od strony, która jest zainteresowana, to taka jest ocena, albo jesteśmy biali albo czarni, zależy, kto ocenia. Część społeczeństwa odbiera Policję jako instytucję edukacyjną”.*

Odmienna sytuacja ma miejsce w przypadku osób, służących w pionach kryminalnych, gdzie kontakt z obywatelem odbywa się w chwili przesłuchiwania na okoliczność wystąpienia jakiegoś zdarzenia. Mam tu na myśli przesłuchania w charakterze świadka lub pokrzywdzonego albo przesłuchania osób podejrzanych. Ta ostatnia grupa nie będzie wypowiadała się w sposób pozytywny o policjantach, z którymi miała kontakt i nie będzie dążyła do nawiązania jakichkolwiek kontaktów, wręcz będzie ich unikała. Zupełnie inna sytuacja występuje w przypadku, kiedy obywatel zwraca się do Policji o pomoc lub poradę. W takim przypadku kontakt ten wygląda zupełnie inaczej. Opisuje to narrator N. 6:

*„Jeśli chodzi o kontakty i **odbiór nas przez społeczeństwo, to mogę odnieść się do obywateli, z którymi miałam kontakt przy przyjmowaniu zawiadomień**”*

o popełnionym przestępstwie. Też mam bardzo dobre doświadczenia i takie poczucie, że jak się dobrze porozmawia z obywatelem, jak się do niego odpowiednio podejrze, czysto po ludzku, i da się mu wygadać, to mam takie poczucie, że jesteśmy potrzebni i szanowani. Uważam, że to się nie zmieniło”.

Kontakty społeczne nawiązywane w taki sposób skutkują podniesieniem poczucia wartości samych policjantów oraz obywatela, z którym mają kontakt. Prowadzi to do poprawy wzajemnych stosunków nie tylko w chwilach zaistniałych problemów, lecz często przekłada się to w późniejszym czasie na poprawne współdziałanie w życiu prywatnym.

Jeśli chodzi o kontakty wymienionych funkcjonariuszy z przedstawicielami instytucji samorządowych i oświatowych, jak podają funkcjonariusze, pozostają one na bardzo wysokim poziomie. Współpraca tych instytucji z Policją układa się bardzo dobrze i prowadzi do osiągnięcia korzyści dla obu stron. Mówi o tym w swojej wypowiedzi policjantka N. 1:

*„Z instytucjami, np.: **MOPS-em**, nigdy nie było żadnego problemu. **Oni tam są chętni do współpracy z nami.** Tak samo jest ze szkołami średnimi i podstawowymi, jak mam problem z ustaleniem nieletniego i uderzę do szkoły, do Pani dyrektor, chętnie mi pomoże i ustali, kto to jest, jednak w zamian chce telefon kontaktowy, żeby w razie problemu móc mieć kontakt bezpośredni z kimś, kto jej pomoże. ...*

Szkoły dążą do nawiązywania kontaktów z Policją”.

W takim samym tonie swoją wypowiedź prezentuje funkcjonariuszka N. 6, jednakże ogranicza się do opisu współpracy z przedstawicielami szkół:

*„Był taki okres, gdzie pracowałam w Wydziale do Walki z Przemocnością Nieletnich i **do zadań naszych należało żeby mieć dobry kontakt ze szkołami, z dyrektorami szkół, bo wchodziły w grę jakieś pogadanki na temat odpowiedzialności karnej.** Więc zawsze **byliśmy bardzo dobrze odbierani przez instytucje oświatowe i do tej pory tak jest**, że szkoły nas potrzebują. Uważam, że forma edukacyjna Policji w tym zakresie była spełniona i teraz też tak jest i niejako szkoły **naprawdę nas potrzebują** i bardzo dyrektorzy są za tą współpracą i jesteśmy przez nich bardzo dobrze postrzegani”.*

Powyższe przykłady świadczą o tym, że zarówno instytucje samorządowe, jak i oświatowe dążą do nawiązywania kontaktów z Policją. Współpraca pomiędzy tymi instytucjami sprzyja osiągnięciu wzajemnych korzyści. Policjanci uzyskują potrzebne im w pracy informacje oraz ustalenia, natomiast w przypadku instytucji oświatowych w przyszłości mogą one liczyć na pomoc i wsparcie w rozwiązywaniu problemów i realizacji przedsięwzięć prewencyjnych na terenie swojej placówki. W taki sposób przy okazji nawiązywania relacji społecznych spełniana jest również edukacyjna funkcja Policji.

Osoby zajmujące w Policji stanowiska na szczeblach kadry kierowniczej mają już ograniczony kontakt ze społecznością lokalną, jednakże z racji powierzonych im obowiązków służbowych zwiększają się ich kontakty z przedstawicielami instytucji samorządowych i rządowych.

O tego rodzaju kontaktach respondenci wypowiadają się również w sposób pozytywny. Wskazują na otwartość władz samorządowych, m.in. przy organizacji różnych przedsięwzięć edukacyjnych czy też profilaktycznych. Najczęściej opisywaną formą pomocy jest przekazanie środków finansowych przez samorządy, niezbędnych do zorganizowania takiego rodzaju przedsięwzięcia. Widać to w wypowiedzi policjanta N. 8:

*„Jeśli chodzi o przedstawicieli instytucji samorządowych, ta współpraca w zakresie edukacji czy profilaktyki jest na dobrym poziomie, to znaczy nie ma żadnego problemu, aby kierownik jednostki wraz ze starostą, burmistrzem z prezydentem, **by namówić te osoby do jakiejś kampanii związanej z bezpieczeństwem i związanej z edukacją.** Natomiast mam wrażenie że jest to temat akcyjny, a nie powszechny”.*

W ten sam sposób współpracę pomiędzy samorządem, a Policją postrzega narrator N. 10, który opisuje ją w następujący sposób:

*„Tak samo **jeśli chodzi o polityków w strukturach lokalnych,** kiedy chodzi o dofinansowanie Policji, kiedy chodzi o to, żeby ktoś dał jakieś słodycze na festyn Policji. Jedziesz do jednej drugiej, trzeciej firmy i te gadzety zawsze się znajdują, **ale to tylko dlatego, że masz dobre kontakty...** Jednak uważam, że jeśli jesteś dla kogoś ok to, to odplaca”.*

Obaj narratorzy, opisując takiego rodzaju współpracę i wskazując jej zalety, jednocześnie zauważają wiążące się z tym wady. Stwierdzają, że współpraca w tym zakresie jest jedynie okazjonalna, a powinna być stała. Ma to służyć ogółowi społeczeństwa lokalnego, a nie poprawie interesów polityków na szczeblu lokalnym. Policjanci zwracają uwagę również na aspekt moralny takiego rodzaju działań, ponieważ zwykle osobami po stronie Policji są funkcjonariusze z unormowaną pozycją zawodową. W większości są to oficerowie Policji i stwierdzają, że takiego rodzaju działania, tj. ubieganie się o przekazanie środków finansowych, nie przystoi im oraz instytucji, którą reprezentują. Należy zatem zauważyć, że organizacja, którą jest Policja, powinna posiadać na tyle rozbudowany budżet, aby nie było potrzeby

wykorzystywania kontaktów z instytucjami samorządowymi do proszenia o dofinansowanie działań Policji. Trafnie przedstawia to narrator N. 10:

*„Może to jest troszeczkę słabe, że **policjant jeździ i się prosi, ale to tak wygląda**”.*

Takiego rodzaju kontakty niosą ze sobą również innego rodzaju zagrożenia. Może się to wiązać z sytuacją, w której nie powinno się mówić publicznie. Zdarzają się przypadki, że osoby, które swoimi działaniami oraz finansami wspierają funkcjonowanie, Policji mają poczucie, że instytucja ta jest ich dłużnikiem. Patologiczne wręcz, a jednak zdarzające się jest zachowanie, kiedy urzędnik wspomagający Policję w chwili zaistnienia zdarzenia z jego udziałem, zarówno jako sprawcy wykroczenia, jak i sprawcy przestępstwa, stara się wywrzeć wpływ na czynności funkcjonariuszy Policji, powołując się na znajomości z ich przełożonymi. Zauważa to narrator N. 8:

*„Bo oczywiście **samorządowcy bardzo chętnie wspierają i dokonują takich zakupów**, ale wiąże się to później z bardzo niekomfortowymi sytuacjami, kiedy którykolwiek samorządowiec popełni jakieś wykroczenie, a o przestępstwie już nawet nie mówię. **Nikt tego może wprost nie mówi, ale oczekiwania są takie, by tutaj te swoje reguły prawne i moralne nagiął po to, by w jakiś sposób pomóc**”.*

Można zatem przypuszczać, że takiego rodzaju sytuacje nie należą do rzadkości. Najczęściej występują w jednostkach znajdujących się w mniejszych miejscowościach. W takich społecznościach urzędnicy samorządowi i policjanci znają się prywatnie, a zdarzają się sytuacje, że występują między nimi powiązania rodzinne, co rodzi dylematy funkcjonariusza w trakcie przeprowadzania interwencji. Podnoszone w takiego rodzaju przypadkach argumenty, że „*Ja na was płacę*” nie są odosobnionymi. Kierownicy jednostek

Policji w zaistniałych sytuacjach nie mogą modyfikować reguł prawnych dla zatarcia danego zdarzenia, ponieważ są odpowiedzialni za prawidłowe i zgodne z prawem wypełnianie swoich obowiązków. Dodatkowo w przypadku wywierania tego rodzaju nacisków na podwładnych narażeni są na utratę autorytetu zarówno w środowisku zawodowym, jak i w społeczności lokalnej.

Nie można pominąć kontaktów policjantów ze specyficzną lokalną grupą społeczną, którą są sąsiedzi. Osoby zamieszkujące w najbliższym sąsiedztwie są świadome tego, kto mieszka obok nich. W takich przypadkach obraz Policji kreowany jest poprzez obserwacje sąsiedzkie, tj. zachowywanie się policjantów w życiu codziennym. Osoby z bliskiego sąsiedztwa wielokrotnie korzystają z porady lub pomocy od sąsiada-policjanta. Zachowania te podyktowane są faktem, że sąsiad-policjant poprzez wykonywanie swojego zawodu staje się osobą godną zaufania i posiadającą większy autorytet społeczny. Słusznie zauważa to funkcjonariusz N. 12:

„Mam do tej pory, że wcześniej nie nosiłem munduru, ale moi sąsiedzi wiedzieli, że jestem milicjantem, a teraz policjantem...”

Poza służbą ta funkcja edukacyjna cały czas występuje. Mówi się, że policjant czy milicjant wtedy jest zawsze na służbie. Do tej pory faktycznie, ja nie spodziewałem się tego, że faktycznie jest, że **przychodzą czy spotykam się z ludźmi i problemy jakież tam przedstawiają**. Wiedząc, że **jestem policjantem, to łatwiej im ze mną o ten kontakt, jak jest jakaś potrzeba**”.

Tego typu relacja społeczna i pomoc wpływają na pozytywne postrzeganie całej organizacji, którą jest Policja. Osoby uzyskujące pomoc bądź poradę od sąsiada-policjanta będą wypowiadały się w sposób pozytywny na temat całej Policji. Tego rodzaju kontakty pokazują, jak ważną rolę w społeczeństwie pełni Policja oraz w jaki sposób można wpłynąć na zwiększenie zaufania do Policji, a tym samym poprawić jej wizerunek. Zaciera

to również dotychczasowe postrzeganie przez społeczeństwo Policji jako instytucji, która w swoich zadaniach ma jedynie ściganie i wykrywanie sprawców czynów karalnych, a zaczyna uwydatniać jej działanie edukacyjne.

V.4. Model społeczno-edukacyjnej funkcji Policji i strategii działania

Zakres tego pytania dotyczył ustalenia wśród respondentów, w jaki sposób postrzegają oni swoje działania w aspekcie realizacji społeczno-edukacyjnych funkcji Policji. Każdy z badanych w inny sposób opisuje własne spostrzeżenia na temat realizacji tych działań. Osoby badane w swoich wypowiedziach skupiły się na funkcji edukacyjnej społeczeństwa, rozłączając w ten sposób ogólne społeczno-edukacyjne funkcje Policji. Policjantka oznaczona jako N. 1. swoją wypowiedź odnosi do funkcji edukacyjnej Policji, skierowanej nie do ogółu społeczeństwa, a do najbliższej mu społeczności lokalnej:

*„Będąc policjantem **pracującym na drodze, była to praca głównie nastawiona na to, żeby karać społeczeństwo, ujawniać wykroczenia i przestępstwa. Mielśmy stałe punkty, np. przy przejściach żeby stać, żeby ludzie nas widzieli**”.*

Opisywana przez nią funkcja edukacyjna społeczeństwa ograniczała się jedynie do ujawniania sprawców przestępstw i wykroczeń oraz nakładania na nich kar. Tego rodzaju sposób edukacji społecznej w znacznym stopniu opisywany jest głównie przez funkcjonariuszy służb patrolowych. Nie widzą oni w podejmowanych działaniach innego sposobu wywierania wpływu na społeczeństwo jak poprzez nakładanie na nich kar porządkowych w postaci mandatów karnych. W podobny sposób wypowiada się również druga funkcjonariuszka N. 2:

*„W czasach, **kiedy pracowałam w patrolu**, były to stosowane pouczenia w stosunku do obywateli, kary w formie mandatów za popełnione wykroczenia. Uważam, że **mandat jest karą edukacyjną**. Przeprowadzałam również rozmowy edukacyjne, pouczające. Na każdym kroku można było spotkać młodzież w parkach i takie rozmowy oczywiście były prowadzone”.*

Funkcjonariuszka pojmuje formę edukacyjną nie tylko jako nakładanie mandatów karnych, rozszerza swoje działania o dialog edukacyjny. Choć, jak widzimy, wyartykułowane jest wprost, że mandat jest swoistego rodzaju karą edukacyjną. Poddając analizie powyższą wypowiedź, należy również zwrócić uwagę na inne proponowane formy edukacji społecznej. W wypowiedzi funkcjonariuszki grupa społeczna adolescentów wskazywana jest jako grupa, do której kierowane są formy edukacji w postaci rozmów i pouczeń. Nieobecna w tej wypowiedzi jest edukacja osób dorosłych.

Edukacja osób dorosłych została zauważona i cytowana powyżej przez respondentów w sytuacji, kiedy stają się oni pokrzywdzonymi w wyniku przestępstwa. Osoby te przychodzą do jednostki Policji w celu złożenia stosownego zawiadomienia. Tak utożsamiana edukacja sprowadzana jest głównie do podejmowania działań prewencyjnych skierowanych w większości przypadków do dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym. Zauważamy to na podstawie wypowiedzi policjantki N. 2:

*„Aktualnie gdy mam dyżur, **przychodzą petenci** nie zawsze złożyć zawiadomienie, a **jesteśmy takimi darmowymi radcami prawnymi**. Kierujemy tymi osobami, co w danej sytuacji można zrobić”.*

Sytuacja złożenia zawiadomienia nie jest jedyną, w której następuje edukacja społeczna. Dzieje się tak również, gdy obywatel przychodzi po poradę, jak ma postąpić w trudnej dla niego sytuacji. Sytuacje tego rodzaju stwarzają

możliwości zbliżenia się społeczeństwa i Policji. Osoby proszące o pomoc, nawet w błahych problemach, dzięki okazaniu zainteresowania i udzieleniu pomocy wyrobią sobie dobre zdanie o Policji i być może wypowiedzą się o niej pozytywnie.

Inną niezmiernie ważną formą edukacji Policji jest edukacja wewnętrzna, realizowana w ramach doskonalenia zawodowego policjantów. Ten rodzaj działalności, pomimo że skierowany jest jedynie do policjantów i osób zatrudnionych w Policji, w sposób pośredni wpływa na edukację społeczną. W wypowiedzi jednego z respondentów, N. 4, czytamy:

*„Ja **bardziej jestem od szkolenia policjantów, którzy pracują ze mną w zespole z zagadnień, którymi się zajmuję i za, które odpowiadam**”.*

System edukacji wewnętrznej policjantów poza tym, że wpływa na rozwój własny policjanta, umożliwia im również poszerzenie wiedzy specjalistycznej. Powoduje także to, że społeczności lokalne, mając kontakt z kompetentnym policjantem, przejmują od niego pewne wzorce zachowań. Przeciwdziała sytuacjom, w którym obywatel chcący otrzymać pomoc lub poradę od Policji, uzyskuje informacje niepełne lub nieprawidłowe. Tego rodzaju błędy wyływałyby negatywnie na postrzeganie całej Policji. Utracone zaufanie obywatela do Policji jest niezmiernie trudno odbudować, dlatego dla Policji istotna jest jej edukacja wewnętrzna. Zwraca na to uwagę w swojej wypowiedzi narrator N. 8:

*„Z chwilą, **jak wstępowałem, to chciałem się jak najwięcej nauczyć zawodu, a później zbierać doświadczenia i pobierać kolejną edukację, by po prostu być dobrym w tym, co robię. Zawsze uważałem, że edukacja stoi na każdym ze stanowisk służbowych**”.*

Możemy zauważyć, że funkcjonariusz podkreśla nieustanną potrzebę samorozwoju i poszerzania posiadanej wiedzy, bez względu na to, jakie stanowisko służbowe obejmuje policjant. Stanowi to podstawę do kompetentnego wykonywania powierzonych zadań służbowych, czego następstwem jest wywieranie pozytywnego wpływu na świadomość społeczeństwa.

W zbliżonym zakresie do funkcji edukacyjnej Policji analizie została poddana funkcja pomocowa. Edukacja i pomoc są bardzo do siebie zbliżone. Wcześniej zaprezentowane przez funkcjonariusz przykłady przedstawiają funkcję edukacyjną Policji, opartą głównie na udzielaniu informacji. W podobny sposób można interpretować funkcję pomocową w Policji, która polega na udzieleniu pomocy w formie przekazania stosownych informacji. Jednakże pomoc jest pojęciem szerszym, zawierającym w sobie więcej elementów. Mówiąc o pomocy, większość osób w pierwszej kolejności utożsamia tę funkcję z działaniami służb ratunkowych, np. Straży Pożarnej lub Pogotowia Ratunkowego, na co zwraca uwagę w swoim wywiadzie narrator N. 10:

*„... taki przykład, że jak jest wypadek drogowy i **przyjeżdża pogotowie, jest dobrze postrzegane, bo ratuje życie. Jest straż dobrze postrzegana jako służba, bo pomagają wyciągnąć pokrzywdzonego, a policjant przyjedzie i będzie ten negatywny, bo on ukarze tego, który zawinił i niestety nasza formacja zawsze będzie miała troszeczkę pod górkę**”.*

Pomoc może być postrzegana jako udzielenie pierwszej pomocy przedmedycznej osobie pokrzywdzonej w wyniku zdarzenia komunikacyjnego lub innego zdarzenia, w trakcie którego odniosła obrażenia ciała. Działania pomocowe w przypadku Policji to nie tylko przedstawione powyżej przykłady, ale również czynności służące przeciwdziałaniu popełnianiu przestępstw.

Wszelkie działania podejmowane przez prewencję kryminalną, oprócz funkcji informacyjnej i edukacyjnej, wpisują się również w funkcję pomocową. Informowanie o tym, w jaki sposób należy zachować się w sytuacji zagrożenia, stanowi formę pomocy. Ważnym zadaniem Policji jest również zatrzymywanie sprawców przestępstw i wykroczeń, co również jest formą pomocy osobie pokrzywdzonej. Dzięki takiemu rodzajowi działań pokrzywdzony ma możliwość odzyskania utraconych przedmiotów w wyniku zaistnienia czynu zabronionego. O tego rodzaju pomocy w swoim wywiadzie mówi policjant N. 3:

*„Tutaj jest odpowiedź, **dlatego przyszedłem do Policji. Dlatego, że prowadzę taką swoją wewnętrzną, nie wiem, jak to nazwać, walkę na przykład ze złodziejstwem. Podchodzę do tego idealistycznie, jak widzę, to reaguję. Staram się pomóc**”.*

Przedstawiona wypowiedź odzwierciedla to, w jaki sposób policjanci pojmują tak ważną kwestię, którą jest niesienie pomocy społecznościom lokalnym. Przesłupstwo kradzieży to często występujący czyn, uciążliwy dla społeczeństwa. Dotyczy on zawsze osoby i utraty mienia, co przekłada się na poniesienie strat majątkowych. Dodatkowo jest obciążeniem psychologicznym, a także zaburza poczucie bezpieczeństwa obywateli. Jako przykład można przytoczyć przestępstwo kradzieży mieszkaniowej. Mieszkanie, które jest naszym azylem, budzi poczucie bezpieczeństwa. Uczucie to zostaje przez sprawcę kradzieży zniszczone, a poczucie zagrożenia, towarzyszące ofierze, pozostaje z nią na długi okres czasu. Osoby dotknięte tego rodzaju zdarzeniem podświadomie nigdy nie będą czuły się bezpiecznie we własnym domu lub mieszkaniu. Będzie to bezpośrednio wpływało na jakość ich życia oraz poczucie bezpieczeństwa.

Kolejnym przykładem wskazującym na współpracę Policji ze społeczeństwem lokalnym jest współdziałanie z instytucjami, które w swoich statutowych zadaniach mają zawarte różnego rodzaju przedsięwzięcia

edukacyjne. Wcześniej omawiana funkcja edukacyjna łączy się z funkcją pomocową. Opisuje to w swojej wypowiedzi narrator N. 7:

*„W lokalnym zakresie na poziomie współpracy z innymi instytucjami **widzę swoją współpracę np. z uczelniami, szkołami.** Identyfikuję się z tym, bo mam już trochę doświadczenia na zasadzie doświadczeń zawodowych i **chcę przekazywać tę wiedzę dalej, żeby miało to wpływ na lokalne bezpieczeństwo**”.*

Sposób, w jaki opisuje funkcję pomocową Policji w powyższej wypowiedzi policjant N. 7, uwidacznia, iż pomoc to również współpraca z instytucjami edukacyjnymi. Na każdym etapie życia człowieka poprzez edukację udzielana jest mu pomoc. Przekazywanie i dzielenie się swoją wiedzą z innymi ma na celu ochronę tych osób, aby w przyszłości nie stały się ofiarami przestępstw i wykroczeń. Działania podejmowane przez policjantów w ramach funkcji edukacyjnych pozwalają obywatelom zdobyć wiedzę z zakresu udzielania pomocy osobom w potrzebie. Wiedza przekazywana w placówkach oświatowych czy też na uczelniach wyższych umożliwia wywieranie wpływu na poprawę bezpieczeństwa lokalnego. Najlepszym przykładem podejmowanych tego rodzaju działań są zajęcia z zakresu udzielania pierwszej pomocy osobom poszkodowanym w wyniku zdarzeń komunikacyjnych. Innym przykładem funkcji pomocowej może być kampania informacyjna skierowana do osób starszych. Wyedukowana część seniorów ma możliwość przekazania swojej wiedzy innym, starszym osobom, udzielając sobie pomocy tak, by nie stać się ofiarą przestępstwa.

V.5. Własne aktywności – w aspekcie zasad moralnych, hierarchii wartości oraz obowiązków/zobowiązań/powinności, wynikających z pełnionej roli w środowisku lokalnym

Autorzy wywiadów narracyjnych poruszają tego rodzaju problem, który jest trudny dla nich samych. W pierwszej kolejności wskazują na to, że każdy, kto chcąc pełnić rolę osoby wymagającej przestrzegania przez innych nie tylko prawa, ale i zasad moralnych, w pierwszej kolejności powinien skoncentrować się na własnym postępowaniu. Hierarchii wartości, zasad moralnych oraz innych powinności człowiek uczy się już od najmłodszych lat, między innymi poprzez obserwację osób najbliższych. Jeżeli rodzice adolescentów i ich postępowanie w życiu codziennym nie będą dla nich przykładem do naśladowania, to w życiu dorosłym będą mieli zachwiane poczucie wartości. Kolejną grupą osób, które wpływają na młodego człowieka i jego ukształtowanie, stanowią nauczyciele. To oni wpajają prawidłowe wzorce zachowań i sposoby radzenia sobie w życiu. Pomocne w tej materii są również organizacje pozarządowe, które poprzez określenie własnych zasad i norm moralnych edukują przynależące do organizacji osoby. Instytucjami, które pozytywnie wpływają na prawidłowy rozwój młodego człowieka są np. Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej lub Związek Harcerstwa Polskiego. Nie można jednak pominąć innych organizacji, chociażby sportowych, które uczą obowiązkowości, systematyczności, posłuszeństwa i współdziałania w grupie rówieśniczej, przy jednoczesnym współzawodnictwie. Czynniki te pomagają młodemu człowiekowi kształtować własny charakter w oparciu o prawidłowe wzorce. Opisuje to narrator N. 7:

*„Na to pytanie mogę odpowiedzieć w ten sposób, że **pewne wartości wynosi się z domu**, czyli pierwszą taką komórką przekazującą człowiekowi są rodzice, **później społeczność lokalna, czyli szkoły i instytucje, w których się pracuje**. Czynności zawodowe jakie wykonuję na co dzień i z zasadami jakie mam moralne, ta hierarchia wartości, staram się to realizować w codziennej służbie. Może naiwnie to zabrzmie ale ja **naprawdę tak myślę** ja staram się **być takim naprawdę**”*

prawym takim dążyć do tego aby być takim jakim zakładałem być wstępując do służby”.

Narrator wskazuje na jeszcze jeden element kształtujący każdego człowieka, a mianowicie instytucję, w której się pracuje. Ma to ogromne znaczenie w przypadku funkcjonariuszy Policji. Od osoby wstępującej do Policji oczekuje się, aby stanowiła wzór do naśladowania. Kandydat na policjanta nie może być osobą karaną i powinien posiadać nieposzlakowaną opinię w środowisku lokalnym. Każdy zawód posiada swój własny zbiór zasad postępowania, tzw. zasady etyki zawodowej. Chociaż nie zawsze zasady te są uregulowane poprzez spisanie ich w zamknięty katalog, jednak osoby pracujące w danym zawodzie zobligowane są do ich przestrzegania.

W przypadku policjantów przestrzeganie zasad moralnych i hierarchii wartości ma szczególnie duże znaczenie, ponieważ niektóre czynności wykonywane przez funkcjonariuszy wiążą się z ingerencją w życie prywatne obywateli. Mówi o tym w swojej wypowiedzi policjant N. 11:

*„Na pewno ta **rola była wymagająca**, była ważna, była też obciążająca psychicznie, **moralnie i etycznie**, bo jednak mówiąc kolokwialnie, **grzebanie w ludzkich brudach**, a jednak Policja to robi, **nie należy do spraw czystych etycznie, moralnie i nie każdego może to satysfakcjonować**. ”.*

Przykład ten wskazuje na odczucia, jakie towarzyszą policjantowi podejmującemu interwencję. W przypadku młodych policjantów jest to szczególnie trudne z uwagi na to, że niejednokrotnie podejmują oni czynności służbowe wobec osób, które są w wieku ich rodziców i dziadków. Takiego rodzaju interwencje są niezwykle wymagające. Muszą oni przemóc wewnętrzny opór i wymóc na osobach starszych prawidłowe zachowanie. W takich sytuacjach należy kierować się wpojonymi już w dzieciństwie,

a doprecyzowanymi w życiu dorosłym zasadami moralnymi. Dalej tak opisuje swoje odczucie narrator N. 11:

*„Z drugiej strony miałem świadomość, że **ta praca jest ważna, potrzebna, mimo ostracyzmu społecznego**”.*

Świadomość powagi i potrzeby przeprowadzenia czynności służbowych stawiana jest na pierwszym miejscu pomimo tego, że można zostać wykluczonym lub źle postrzeganym, w szczególności w małych społecznościach lokalnych.

Należy zwrócić uwagę również na fakt, że osoba będąca funkcjonariuszem Policji, podejmując czynności służbowe w stosunku do obywatela, stawiana jest przez obowiązujące przepisy w pozycji uprzywilejowanej. Wiąże się to z posiadanymi uprawnieniami, które pozwalają na wydawanie wiążących poleceń osobie, z którą ma się bezpośredni kontakt. W takich przypadkach, jak wskazuje narrator N. 8 należy w sposób szczególny zwrócić na to uwagę:

*„To zawsze jest trudny temat bo w momencie, kiedy **ktokolwiek dostaje jakiegokolwiek uprawnienia, musi bardzo mocno się trzymać w ryzach moralnych**, ponieważ to zawsze jest odrobinę więcej niż ma społeczeństwo”.*

Dodatkowym aspektem wpływającym na potrzebę kierowania się określonymi zasadami moralnymi i etycznymi jest fakt, że funkcjonariusze mogą mieć do czynienia z różnymi sytuacjami zawodowymi. W przypadkach, kiedy nie będą wiedzieli, jak się zachować zgodnie z przepisami lub taka sytuacja nie będzie prawnie uregulowana, to w pierwszej kolejności należy uwzględniać własne wartości i zasady moralne.

Narrator N. 8, który w trakcie służby pełnił funkcję przełożonym policjantów, zwraca uwagę na potrzebę nauki funkcjonariuszy poprzez udział

różnego rodzaju szkoleniach, podczas których omawiane są zagadnienia dotyczące hierarchii wartości i postępowania zgodnie z zasadami moralnymi i etycznymi. Mówi to następującymi słowami:

*„Potrzeba funkcjonariuszom tłumaczyć, że będą na różne pokusy narażeni, również o charakterze moralnym, to znaczy, to nie muszą być korzyści majątkowe. Prozaiczny przykład, **przed chwilą karałem kierowcę za to, że jeździ bez pasów**, po czym wychodząc z pracy, wsiałam do samochodu, **ja, Pan władza, kładę czapkę obok i jadę również bez pasów, zadowolony z życia i rozmawiam jeszcze z rodziną przez telefon. Słabo to wygląda wtedy, ponieważ przed chwilą obywatela za to karałem i edukowałem**”.*

Właśnie tego typu zachowania, które, są tak błahe i prozaiczne, świadczą o profesjonalizmie podejmowanych działań i przestrzeganiu zasad moralnych.

Tego typu sytuacje wpływają nie tylko na postrzeganie indywidualne policjanta, ale rzutują na wizerunek Policji. W swoim wywiadzie narrator N. 10 wskazuje:

*„... w Policji trafiają się takie barany, za których musimy się my tłumaczyć bo zrobi jakiś idiota jakąś głupią rzecz, bo go poniesie, albo się głupio wypowie i potem **postrzegane jest w społeczeństwie nie, że on imiennie ten i ten**. Tylko powie, że o Policja. Czyli, powiedzmy sobie, **dziesięciu policjantów będzie solidnie pracowało na ten pozytywny wizerunek Policji, a jeden coś tam odpali i potem jesteśmy postrzegani jako formacja negatywnie**. Potem Policja zrobiła to, Policja zrobiła tamto, nikt nie powie, ten jeden tak się głupio zachował, tylko powie **ze szkodą dla całej Policji**”.*

Każdy z policjantów powinien mieć na uwadze to, że podejmując pracę w Policji, staje się osobą publiczną i jest rozpoznawalny przez pryzmat wykonywanego zawodu. Nie ma w tym przypadku znaczenia, czy jest w trakcie wykonywania obowiązków służbowych, czy jest poza służbą. Społeczeństwo będzie go obserwowało i oceniało jako policjanta, a nie zwykłego obywatela.

To, jakimi zasadami moralnymi i hierarchiami wartości kierują się respondenci w trakcie wykonywania swoich obowiązków służbowych, wynika z faktu, jakimi wartościami kierują się w życiu codziennym. Bycie tak zwanym „*porządnym obywatelem*” nie odnosi się w ich przypadku jedynie do frazesów i przestrzegania określonych zasad, lecz stanowi codzienność, w której zachowuje się wszelkie właściwe normy. Policjanci starają się, bo nie zawsze jest to możliwe do wykonania, dawać dobry przykład innym ludziom. Sami dokonują wartościowania w sytuacji, kiedy należy reagować na zauważone nieprawidłowości. Wiele jest takich zdarzeń upublicznianych w mediach, gdzie opisywane są przypadki zatrzymywania osób poszukiwanych przez wymiar sprawiedliwości, przez policjantów po służbie. Podobnego rodzaju przykłady przytaczają badani, wskazując na własne w tym zakresie aktywności. Przedstawić można zatem wypowiedź policjanta N. 3:

*„Tam, **gdzie czuję, że mogę komuś pomóc**, w sensie doradzić, czy coś takiego, **to doradzam**. W przypadku, **jak będę widział, że ktoś pije piwo na ławce w parku, to nie zareaguję, ale jak będzie pił piwo i rozbijał te butelki, to wtedy zareaguję**. Nie ma tu znaczenia, że jestem policjantem, prawdopodobnie też bym zareagował”.*

Opisany przykład obrazuje hipotetyczną sytuację, jednak już sama chęć udzielenia pomocy i reagowania przez tego respondenta wskazuje na jego zaangażowanie w to, co robi i pokazuje, jakim jest człowiekiem.

W inny sposób tego rodzaju aktywności zawodowe przedstawia z kolei narrator N. 12. Opisuje on swoje przykłady i odczucia związane z reakcją

własną i społeczeństwa na stwierdzone nieprawidłowości w zachowaniu się w życiu codziennym:

„Staram się przestrzegać zasad, ale nie zawsze to wychodzi. Proste przykłady przejście przez jezdnię, staram się przechodzić w miejscu dozwolonym. Z rodziną idę, spieszę się gdzieś, chcę przejść w miejscu niedozwolonym, ale stopuję „nie, nie przechodź tak”, nie dawaj złego przykładu. Jest to we mnie taki własny wewnętrzny hamulec”.

Opisany przykład ukazuje osobę o ugruntowanych zasadach moralnych i wartościach, którymi powinna kierować się w życiu prywatnym i zawodowym. Respondent przedstawia własne reakcje na chęć złamania tychże zasad. Dalej ten sam badany opisuje również swoją aktywność, ale podejmowaną już w stosunku do stwierdzenia nieprawidłowego zachowania przez inną osobę:

„Zauważam też to, co inni ludzie nie powinni robić. Jak łamią przepisy, gdzieś się to światelko u mnie zapala, chęć zareagowania. Przykład tutaj taki: jechałem tutaj Aleją Zjednoczenia, kobieta jadąc samochodem na drugim pasie rozmawiała przez telefon. Akurat miałem pod ręką blachę policyjną leżącą na siedzeniu. Kobieta obraca się w moją stronę wyciągnąłem blachę, pomachałem palcem. Reakcja była natychmiastowa, odłożyła telefon i odjechała w prawo tak, jakby się bała, że będę chciał ją ukarać czy coś takiego”.

Zaprezentowany rodzaj takiego zachowania wskazuje, że choćby nieświadomie narratorzy, którzy są lub byli policjantami, edukują społeczności lokalne, mając na względzie ich bezpieczeństwo. Reagowanie po stwierdzeniu nieprawidłowości staje się w przypadku policjanta czymś naturalnym. Nie

przechodzi on obojętnie obok osoby, której dzieje się krzywda i podejmuje interwencję, widząc nieprawidłowe zachowania. Poprzez tego rodzaju aktywności realizowane są słowa roty ślubowania policjanta, wypowiedziane z chwilą wstępowania w szeregi funkcjonariuszy.

Istotnym elementem w pracy policjantów jest ich ustawiczny rozwój i chęć ciągłego doskonalenia się. Samokształcenie policjantów wpływa na to, jakie w przyszłości będą mogli przekazać wartości nie tylko swoim podwładnym czy współpracownikom, ale również i osobom, z którymi będą mieli kontakt zawodowy. Potrzeba nauki jest w tym wymiarze bardzo ważna, ponieważ jej brak wstrzymuje rozwój własny. Służba w Policji daje możliwości rozwoju osobom, które są tym zainteresowane. Szkoły Policji, dostosowują przekazywane słuchaczom treści do obowiązujących przepisów prawa. Ten rodzaj nauki w sposób bezpośredni wpływa na poprawę jakości kontaktu ze społecznością lokalną. Nikt bowiem nie będzie mógł zarzucić policjantowi braku kompetencji, co z kolei przełoży się na to, jak Policja jako instytucja oceniana jest przez społeczeństwo. Zauważa to w swoim wywiadzie narrator N. 8, który podaje:

*„Ja **szeroko się edukowałem** głównie resortowo poprzez rozmaite szkolenia związane z pracą aktualnie wykonywaną, jak i pośrednie, **czyli nie mające wpływu bezpośrednio na wykonywaną pracę, ale dające szersze pole widzenia edukacyjne. Na uczelniach resortowych, ale również na uczelniach cywilnych. Od wejścia do służby i dążenia do ukończenia studiów wyższych, bez względu na to, jaki kończy się kierunek, dające szersze pole widzenia**”.*

Narrator w swojej wypowiedzi potwierdza, że najważniejsza w samorealizacji i rozwoju własnym jest chęć edukowania się. W tak dużej grupie społecznej, jaką stanowią policjanci, nie można oczekiwać, aby wszystkie osoby w ten sam sposób podchodziły do powierzonych im

obowiązków. Część osób będzie narzekała na brak możliwości rozwoju, ale sama również nie będzie dążyła do tego, aby kształcić się i rozwijać. Narrator stwierdza, że każdego rodzaju rozwój własny sprzyja temu, aby mieć szersze perspektywy i w lepszy sposób przyczyniać się do poprawy życia społeczności lokalnej. Stawać się lepszym edukatorem w sytuacjach, kiedy zachodzi taka potrzeba.

Większość narratorów w trakcie wywiadów wskazuje na kierowanie się własnymi zasadami moralnymi. Pomimo tego, że znane są im zasady etyki zawodowej policjanta, na pierwszym miejscu stawiane są zasady, które przekazywano im jeszcze w dzieciństwie przez rodziców i osoby bliskie. Wskazują oni na ważną część edukacji społecznej, jaką jest w pierwszej kolejności wymaganie od siebie prawidłowych zachowań, a dopiero później wymaganie ich od obywateli czy podwładnych. Opisuje to w swojej wypowiedzi narrator N. 4:

*„Problemem Policji są ci, którzy nie przestrzegają zasad, a później wymagają od innych. Ja **stawiam na to, że najpierw wymagam od siebie, a dopiero od innych.** Wydaje mi się, że wymagam więcej od siebie niż od innych. **Każdy kieruje się swoimi wartościami. Ja staram się robić tak, żeby mi nikt nic nie zarzucił, że od kogoś czegoś wymagam, a sam tego nie robię,** czy to w kwestii umundurowania, czy wypełniania swoich obowiązków”.*

Wypowiedź ta w sposób przejrzysty pokazuje, w jaki sposób należy postępować. Jest to wyidealizowany obraz policjanta, który ma świadomość, że nie wszyscy kierują się takimi samymi priorytetami i w taki sam sposób dążą do realizacji powierzonych im obowiązków. Bardzo dobry przykład stanowi wypowiedź policjantki N. 6, która opisuje własne doświadczenie i reakcje na nie. Początkowo starała wykonać zleczone czynności zgodnie z przyjętym

algorytmem postępowania, jednak przeważały empatia i własne zasady moralne:

*„**Nigdy nic wbrew sobie nie robiłam.** Były czasem naciski, żeby w inny sposób się zachować, ale zawsze to robiłam, że pokiwałam głową, że dobrze, a jak zostawałam sam na sam to **robiłam wedle siebie.** To też nie tak, że nie wykonałam jakiegoś polecenia tylko nie w taki sposób co ode mnie wymagano. **Zależało mi żeby być w porządku względem siebie i tej osoby.** Raz miałam taki moment, że użyłam nie takiego tonu, jaki powinnam w stosunku do pana, który przyszedł zgłosić pobicie. To było ciężkie pobicie, to był bezdomny, to była chyba nawet kradzież rozbójnicza. Pan miał mi powiedzieć, bo tak było w protokole, w jakim to było miejscu, a nie mógł tego zrobić, miał mi podać ulicę, a tego nie potrafił zrobić, ponieważ był oszołomiony. Ja musiałam wypełnić protokół, w którym była ulica, miejsce zdarzenia, bo wiedziałam, że jak oddam protokół bez miejsca zdarzenia, to cofnie mi to dyżurny. Mówię wtedy do Pana po raz kolejny: proszę podać, a on mi mówi, że nie wie bo nie jest stąd, więc gdzieś tam na niego nakrzyczałam. Po tym poczułam się z tym szalenie nie w porządku. Pomyślałam: siedzi przede mną gośćciu, który jest pokrzywdzonym z rozkwaszonym nosem, oszołomiony, że nie mam prawa na niego krzyczeć, w imię czego, bo protokół wymaga, **więc tego Pana bardzo przeprosiłam. Wtedy niezgodnie ze sobą ze swoim „ja” zachowałam się**”.*

Wypowiedź ta ujawnia, z jakimi moralnymi dylematami borykają się policjanci pełniący tę wymagającą służbę. Muszą oni pamiętać, że po przeciwnej stronie biurka zawsze siedzi człowiek ze swoimi problemami, bólami, frustracjami i wieloma innymi odczuciami. Jednak to, jaki zawód

wybrali, zobowiązuje ich do szczególnego poszanowania godności ludzkiej, bez względu na to, z jaką osobą mają do czynienia, czy będzie to osoba znana i szanowana, czy też osoba bezdomna. To taka sama tragedia ludzka, budząca takie same odczucia. Puentę może tu stanowić wypowiedź funkcjonariusza N. 7, która przedstawia przykład poczucia dobrze wykonywanych zadań służbowych w kontaktach zarówno ze współpracownikami, jak i społecznością lokalną:

*„Do obowiązków podchodzę i walczę do samego końca żeby wszystkie **obowiązki wykonać tak jak należy i tak jak najlepiej potrafię. Zasady moralne i wartości zawsze będą się w tym przeplatać. Najważniejsze jest to, że czuję, że się w tym spełniam i, że jak rano wstaję, to mogę spojrzeć w lustro, że myślę, że te zasady dobrze wypełniam**”.*

V.6. Cel i sens oraz znaczenie aktywności społeczno-zawodowych. Oczekiwania wobec własnej przeszłości/przyszłości społeczno-zawodowej

Narratorzy biorący udział w badaniach w swoich wypowiedziach odnoszą się do własnego rozwoju w trakcie pełnienia służby. Każdy w sposób indywidualny podchodzi do tego zagadnienia i dla każdego oznacza on coś innego. Chcąc określić cel, sens i znaczenie aktywności społeczno-zawodowej, należy zaobserwować swoje zachowania i dokonać ich prawidłowej analizy. Zrozumienie samego siebie i znalezienie w sobie odpowiedzi na stawione pytania jest podstawowym warunkiem do samorozwoju. Wszyscy respondenci dążą do tego, aby stawać się lepszymi ludźmi, a także, co się z tym wiąże, lepszymi policjantami. Rozwój osobisty powiązany jest z samokształceniem, pozwala realizować stawiane sobie cele oraz umożliwia osiągnięcie rozwoju zawodowego.

Poszerzenie wiedzy zawodowej prowadzi do tego, że policjanci stają się bardziej wydajni w wykonywaniu swoich obowiązków. Bardzo duży wpływ ma

na to rozwój osobisty, nie tylko w zakresie realizacji swoich pragnień, ale i również poprzez realizację pragnień i oczekiwań innych osób. Mogą to być oczekiwania osób najbliższych, które pomocne są w spełnieniu pokładanych w nich nadziejach, a z drugiej strony realizacja planów przełożonych, związanych ze swoją osobą. Stwierdzić zatem należy, że rozwój zawodowy respondentów jest nieodłączną częścią ich rozwoju osobistego. Wpływ na to, jakimi są lub byli policjantami, miało w pierwszej kolejności środowisko, w jakim się wychowali i wzorce, które zostały im przekazane oraz to, w jaki sposób przebiega ich dorosłe życie.

Głównym wyzwaniem współczesnej Policji jest wzmożony proces edukacji społeczności lokalnych poprzez realizację samoedukacji. Wykonanie tego rodzaju zadań pozwoli na zbliżenie się społeczeństwa do Policji, wspólne poznawanie siebie i swoich potrzeb. Globalizacja otaczającego nas świata sprawia, że pozyskiwanie wiedzy nie jest już przywilejem, a staje się koniecznością, mającą na celu sprawne działanie jednostki w zmieniającej się rzeczywistości.

Wszyscy narratorzy rozpoczynający służbę w Policji mieli sprecyzowane swoje cele do osiągnięcia. Część z nich, jak policjanci N. 1., N. 11., od samego początku zamierzali odejść ze służby po osiągnięciu wieku emerytalnego i w tej kwestii kierowały nimi jedynie względy ekonomiczne. Policjantka N. 1 podaje:

*„Przychodząc do Policji myślałam, że **odszuję te 15 lat i pójdę na emeryturę**, i zajmę się czymś, co mnie interesuje i w czym będę się realizowała”.*

Wraz z pełnieniem służby i upływem czasu, a także po poznaniu specyfiki służby jej priorytety uległy modyfikacji i obecnie respondent stwierdza, że:

*„Jednak na tę chwilę **będę tu pracowała do wysłużenia pełniej emerytury**, chyba, że po drodze trafię na jakiegoś*

niefajnego przełożonego, bo tacy się zdarzali. Póki co jest ok, robię to, co mi się podoba”.

Funkcjonariusz N. 11, swoją wypowiedź przedstawia w następujący sposób:

*„Szczerze mówiąc była to **u mnie motywacja finansowa**. Bo były wtedy jeszcze szanse na mieszkania, iluzoryczne, ale były. Tak, jak mówię **pragmatyka finansowo-materialna**”.*

Przypadek tego narratora ukazuje, że cele obrane na początku kariery policyjnej były niezmiennie i realizowane do końca służby. Wiązały się z możliwością skorzystania z wcześniejszej emerytury w tym resorcie. W dalszej części wypowiedzi, narrator stwierdza:

*„... zakładałem, jak w miarę szybko **osiągnę wiek emerytalny to po prostu z tego skorzystam i tak też zrobiłem**, więc nie byłem policjantem marzeń, który się zakochał w swojej pracy. Po prostu pragmatyka, nic więcej”.*

Obie wypowiedzi obrazują zarówno zmienność, jak i stałość w założonych sobie przez narratorów celach zawodowych.

Policjanci N. 3, N. 4, N. 5, N. 6 w sposób bezpośredni oznajmili, że poprzez wstąpienie do Policji pragnęli zapewnienia społeczności lokalnej bezpieczeństwa na najwyższym poziomie. Część z nich realizuje te cele poprzez podejmowane codzienne interwencje. Mówi to narrator N. 3:

*„Jaki mam cel – **chciałbym pracować na ulicy. Ja od biurka uciekłem po prawie 10 latach. Teraz się spełniam**, to co robię, mnie spełnia. Kiedy jadę na interwencję, sam szukam przestępców, narkomanów”.*

Inni, jak policjantka N. 6, nie posiadali określonych celów i planu, w jaki sposób je realizować. Były to jedynie zarysowane ogólne kierunki działań, bez podania, jak w powyższym przypadku, konkretnych czynności lub też pionów w strukturach organizacyjnych Policji, gdzie narrator mógłby pracować:

*„Idąc do Policji, **miałam jak najbardziej poczucie sensu tej służby. Chciałam pomagać ludziom, miałam poczucie, że jestem wykształcona w tym kierunku. Myślałam, że będę zmieniać ludzi, będę dbała o ich bezpieczeństwo, że będę stróżem prawa. Z taki przeświadczeniem szłam do służby**”.*

Policjantka N. 2, która rozpoczynając służbę w Policji, miała już określony cel swoich działań zawodowych. Wcześniej wyjaśniła w pytaniu numer 1, że edukacja podjęta w czasie służby ukierunkowana była na zdobycie niezbędnej wiedzy, która w przyszłości przyczyni się do jej awansu zawodowego. Odpowiadając na pytanie w tym obszarze badawczym, stwierdziła następująco:

*„Prędzej pracując na komisariacie zbierałam materiał dowodowy do spraw, które zaczęły wydawać mi się drobnostkami i wtedy **przeniosłam się do Wydziału Dochodzeniowo-Śledczego, żeby zająć się poważniejszymi przestępstwami**”.*

Sposób dążenia do realizacji celu tego respondenta pokazuje rozwagę i determinację w jego działaniach. Dalej o pracy nad swoją przyszłością mówi tak:

*„Może kiedyś wejdą w grę **zorganizowane grupy przestępcze**”.*

Wypowiedź ta obrazuje chęć dalszego rozwoju, pragnienie poznania nowych obszarów w służbie. Choć, jak wskazuje funkcjonariusz N. 4, w trakcie służby mogą wydarzyć się różne sytuacje pomimo zaplanowania swoich celów. Bywają takiego rodzaju sytuacje, na które respondenci nie mają wpływu, a zdarza się tak, że:

*„... to tak, że nie zawsze jest to, co potrafisz, tylko **kwestia bycia w odpowiednim czasie, w odpowiednim miejscu**”.*

W takim sam sposób udziela odpowiedzi narrator N. 10, który na swojej drodze kariery zawodowej zauważa również łut szczęścia, opisując to następująco:

*„Pamiętam jak dziś starszy syn który ma teraz 23 lata wtedy miał 3 czy 4 lata, wieczorem ze mną do komisariatu pojechał to na dywanie mi zasnął, a ja kończyłem sprawę żeby po wigilii można było chwalić się, że zakończyło się jakieś postępowanie. **Gdzieś ta praca poskutkowała, pozytywny zbieg okoliczności, wykorzystanie szansy, udało się awansować do dochodzeniówki. Potem nikt nie chciał zostać zastępcą naczelnika. Wykorzystałem to, miałem ponad 20 lat służby, a finalnie dostałem propozycję zostać naczelnikiem Wydziału Kryminalnego w Sulechowie, za co jestem wdzięczny no, bo taka szansa w moim przypadku był to strzał naprawdę duży**”.*

Powyższa sytuacja ukazuje, że czasem potrzeba odrobiny szczęścia i sprzyjających okoliczności, które sprawią, że kariera zawodowa nabierze rozpędu i zostaną nakreślone nowe cele lub zmodyfikowane te wcześniejsze.

Specyficznym przykładem respondenta, realizującego swoje cele po wstąpieniu do służby w Policji, jest narrator N. 9. To osoba empatyczna, zawsze

chętna do udzielania pomocy innym. Jednakże nie skupiał się on na niesieniu pomocy obywatelom, a działania swoje ukierunkował na pomoc policjantom. Znalazł on miejsce, które pozwoliło mu realizować działania o charakterze edukacyjnym i pomocowym. Opisuje swoją osobę w następujący sposób:

*„Ja natomiast jestem specyficznym policjantem z uwagi na to, że **będąc empatycznym człowiekiem i mając gdzieś wewnątrz zakodowaną pomoc ludziom**, ja się stałem taką instytucją w instytucji. Zapisalem się do związków zawodowych, a związki zawodowe mają za zadanie pomagać policjantom będącym w służbie. Ja, **będąc zwykłym policjantem, pomagałem innym policjantom na różnych płaszczyznach, kiedy mieli problemy z przełożonymi, bo i takie sprawy bywały. Każdego policjanta obowiązuje droga służbowa w załatwieniu jakiejś sprawy**. Natomiast jak ktoś ma rzutkiego związkowca, to może to pominąć, bo to ten związkowiec będzie w imieniu policjanta kontaktował się z przełożonym, starając się rozwiązać ten problem”.*

Zaprezentowane tutaj różne przykłady wypowiedzi, zawierające określenie własnych aktywności zawodowych, pokazują, że osoby wstępujące w szeregi policjantów są nastawione pozytywnie do drugiego człowieka, ich priorytetem jest dobro i bezpieczeństwo obywateli. Nawet osoby, które na początku swojej służby podchodziły do niej w sposób pragmatyczny, stawiając sobie za cel osiągnięcie satysfakcji finansowej i zawodowej, z biegiem czasu zmodyfikowały swoje podejście, skupiając się nie tylko na realizacji własnych potrzeb, ale i na potrzebach drugiego człowieka.

Analizując wypowiedzi policjantów, można stwierdzić, że dążą do samorealizacji poprzez niesienie pomocy drugiemu człowiekowi. Nawet jeśli robią to w sposób nie całkiem świadomy, działania, które podejmują, skutkują udzieleniem pomocy lub edukacją. Działania te nie muszą być ukierunkowane

jedynie na społeczności lokalne, ale jak zauważamy również na samych policjantów, którzy w chwili wystąpienia w ich życiu wydarzenia losowego, mogą nie być w stanie poradzić sobie z problemem.

Na pytanie dotyczące planów na przyszłość inaczej odpowiadały osoby czynne zawodowo od tych, które zakończyły pracę zawodową w Policji i skorzystały z prawa do przejścia na emeryturę. Respondentami czynnymi zawodowo są narratorzy N. 1., N. 2., N. 3., N. 4., N. 5., N. 6., N. 7., N. 11. Ich wypowiedzi na temat własnej przyszłości społeczno-zawodowej są zróżnicowane. Policjantki N. 1. i N. 2. skupiają się nie na rozwoju własnym, a na zwiększeniu liczby osób wstępujących do służby oraz na podwyższeniu poziomu wymagań wobec osób nowo wstępujących. W wypowiedzi narrator N. 1. podaje:

*„Fajnie by było, **jeżeli by tu u nas było więcej pracowników, którzy mogli by pomóc większej ilości osób. Bo część osób przychodzi coś zgłosić i jak zobaczy kolejkę to rezygnuje i odchodzi, bo nie ma czasu czekać. Chodzi mi o usprawnienie służby**”.*

Z kolei narratorka N. 2 zauważa problem obniżenia poziomu, który reprezentują kandydaci przyjmowani do Policji. Takie niepokojące zjawisko wiąże się ze zwiększającymi się brakami kadrowymi:

*„Co bym chciała zmienić, to, to, **żeby pracować z policjantami, którzy reprezentują godny poziom. Żeby nie wszyscy byli przyjmowani do Policji**”.*

Poprawa jakości pracy w przyszłości, w świetle refleksji wymienionych wyżej respondentów, wiąże się z polepszeniem warunków pracy policjantów, odciążeniem ich, zmniejszeniem ilości obowiązków przez rozłożenie pracy na większą liczbę osób. W swojej wypowiedzi policjantka N. 2. zwraca również

uwagę na poziom wykształcenia i zaangażowania w wypełnianie obowiązków służbowych. Przedstawiony powyżej kierunek rozwoju zawodowego i instytucjonalnego Policji w sposób bezpośredni wpłynie na poprawę jakości kontaktów społeczności lokalnych z policjantami. Zwiększenie liczby policjantów i poprawa ich wykształcenia, ukierunkowanego na realizację funkcji edukacyjnych, a także zapewnienie im udziału w szkoleniach specjalistycznych spowoduje sprawniejsze działanie Policji, a w konsekwencji doprowadzi do nawiązania lepszej współpracy z obywatelami.

Dwie osoby spośród policjantów czynnych zawodowo w swoich wypowiedziach nie wskazały, jakie mają plany i oczekiwania wobec siebie. Stwierdziły one, że to, co już zostało przez nie osiągnięte, było ich celem do zrealizowania w Policji. Sytuacja ta jest dla nich zadowalająca i nie posiadają planów na przyszłość oraz nie biorą pod uwagę dalszego własnego rozwoju i awansu zawodowego. W wypowiedzi funkcjonariusza N. 4. czytamy:

*„Zaczynając pracę w Policji, **miałem swój cel i było nim zostanie oficerem Policji. To udało mi się zrealizować, a co przyniesie przyszłość, to nie wiem. Czuję się jako osoba spełniona mimo młodego wieku. Mam wrażenie, że swój cel osiągnąłem...***

Dużo ludzi nie ma specjalistycznej wiedzy i robią coś przez ten brak i lepiej jest komuś pomóc niż go ukarać”.

Wypowiedź narratora N. 7. jest bardzo zbliżona do zacytowanej powyżej wypowiedzi:

*„Myślę, że niektórzy czują się rozczarowani po jakimś czasie bo służba nie jest łatwa, jest ciężka. Ja się **czuję spełniony w tej służbie**, robię to, co do mnie należy, jestem bardzo zadowolony, że **robię to, do czego zostałem powołany**. Zarówno społecznie i zawodowo, czyli to, co zakładałem, wstępując do*

Policji. Myślę, że to realizuję w pełni. Czasami jest ciężko, nie zawsze jest to usłane różami, ale zawsze staram się dążyć do tego, by być spełnionym zawodowo i realizować się w pomocy ludziom i społeczeństwu. Ja czuję, że pomagam tym ludziom i spełniam się w tym”.

Obraz tych dwóch wypowiedzi wskazuje na zrealizowanie zamierzonych celów i osiągnięcie stabilnej pozycji w instytucji. Narrator oznaczony jako N. 7. skupia się w swojej wypowiedzi na poczuciu spełnienia w pracy zawodowej. Nie wynika ono jednakże z osiągnięcia awansu zawodowego, lecz powstało dzięki udzielaniu pomocy drugiemu człowiekowi. Wartości, którymi kierował się wstępując do Policji, przełożyły się na kształt jego dalszej kariery: przez cały czas służby koncentrował się na pomocy drugiej osobie. Pomocy udzielał nie tylko do obywatelom, którzy przychodzili ze swoimi problemami do jednostki Policji, ale również współpracownikom i podwładnym. Na jego wsparcie mogli liczyć także policjanci – przy rozwiązywaniu problemów natury zawodowej i w sprawach prywatnych.

Kolejne przykłady rozwoju własnych aktywności zawodowych, ukierunkowanych na udzielanie pomocy innym osobom zawarte są w wypowiedziach narratorów N. 5. i N. 12. Opisują oni swoją przyszłość w Policji poprzez pryzmat pomocy drugiemu człowiekowi i jego edukowania. Nie skupiają się na własnej osobie, lecz na całej instytucji, jaką jest Policja. Zastanawiają się nad tym, co należy poprawić w swojej pracy, aby w przyszłości osiągnąć jeszcze lepsze efekty współpracy ze społecznościami lokalnymi. W wypowiedzi narratora N. 5 zauważamy:

*„Chciałbym aby Policja była bardziej apolityczna żeby rządzący nie mieli wpływu na czynności, a przełożeni nie byli poddani ich poleceniom i rozkazom. Żeby ta pomoc była większa i bardziej prewencyjna dla ludzi. Żeby ludzie bardziej się czuli bezpiecznie i odczuwali to, że **Policja jest nie***

po to, żeby karać, a bardziej żeby pomagać i działać prewencyjnie w stosunku do różnych zdarzeń losowych”.

W przypadku narratora N. 12 jego osobisty rozwój schodzi na drugi plan, ponieważ jest to osoba z ponad czterdziestoletnim stażem służby w Policji. Zauważa on natomiast potrzebę edukowania obywateli:

*„**Rolą** zarówno milicjanta, jak i **policjanta jest edukowanie**, jak powinno wyglądać nie życie całe, ale pewne sytuacje, na przykład, jak w sytuacjach konfliktowych powinni się zachować. **Cały czas jest taką rolą policjanta żeby uczyć”.***

Obaj narratorzy wskazują na zarówno służebną, jak i edukacyjną funkcję Policji. Działania te oparte są na nauczaniu społeczeństwa zarówno poprzez kontakt pośredni (np. kolportaż ulotek informacyjnych lub przez ogólnodostępne aplikacje w mediach społecznościowych) czy też bezpośredni (np. w trakcie organizowanych spotkań i festynów). Taki rodzaj działalności prewencyjnej Policji, zdaniem badanych respondentów, powinien być bardziej rozwinięty.

W przypadku policjanta N. 3. uzyskujemy zawężoną odpowiedź na ten problem badawczy, przyszłość postrzega on jako własny rozwój zawodowy i edukację współpracowników i podwładnych:

*„**Teraz jestem kierownikiem zespołu wywiadowczego**, a potem może kierownikiem ogniwa patrolowo-interwencyjnego. Tak żeby mieć cały czas styczność z ulicą i móc swoje zasady przekazywać młodszym policjantom. **Zależy mi również na edukacji młodszych kolegów.** Teraz mam dwóch młodych policjantów, jak na razie uczę ich i jestem z tego zadowolony”.*

Narrator posiada już ugruntowaną wizję swojej kariery zawodowej. Stwierdza, że swoją służbę utożsamia z pracą na ulicy. Podaje, iż zostało mu już powierzone pierwsze stanowisko kierownicze. Dodatkowo przełożeni zaufali na tyle jego umiejętnościom, że przekazali mu pod opiekę dwóch młodych policjantów w celu ukierunkowania ich i nauczania pracy wywiadowczej. W ten sposób realizowana funkcja edukacji wewnętrznej, również wpływa na poprawę współpracy ze społeczeństwem. Decyduje o tym przekazywanie prawidłowych wzorców postępowania i zachowywania się względem obywatela w celu osiągnięcia zamierzonego rezultatu lub też prawidłowej realizacji powierzonego zadania.

Całkowicie odmienną sytuację prezentuje policjantka N. 6, która pomimo początkowego zapału do pracy przy wstąpieniu do służby z biegiem czasu traciła go i obecnie nie widzi sensu dalszej swojej służby:

*„Ja mam wiele pomysłów, jak poradzić sobie z przestępczością nieletnich, ale nie mam partnerów do rozmów, dlatego, że ważniejsza i najważniejsza była zawsze statystyka. Poczulałam rozczarowanie po 8 latach, że **nikt nie docenia moich pomysłów...***

*Jednak po 12 czy 13 latach, mając na uwadze moje kierownictwo, **które w żaden sposób mnie nie wspierało pomyślałam, że to nie ma sensu. Dzisiaj jestem na etapie, że chcę z tej służby odejść. Nie dlatego, że obrażam się na instytucję Policji, tylko uważam, że nie mam partnerów do rozmów**”.*

Przykład tej narratorki pokazuje dylematy, z którymi borykała się w trakcie pełnienia służby. Brak motywacji spowodowany niezrozumieniem przez przełożonych w tym przypadku przyczynia się w sposób bezpośredni do podjęcia decyzji o odejściu ze służby. Takie niezrozumienie powoduje utratę przez organizację wartościowego pracownika, który na początku swojej drogi

w Policji wykazywał wielkie zaangażowanie i chęć do podejmowania różnych wyzwań. Funkcjonariuszka w swojej wypowiedzi zwraca uwagę na ważny aspekt, który negatywnie wpływa w wielu przypadkach na pracę policyjną. Mianowicie chodzi tu o statystykę w Policji. Narratorka, pracując w Wydziale Dochodzeniowo-Śledczym, wielokrotnie spotykała się z sytuacją, która determinowała jej działania do podejmowania czynności i realizowania zadań w celu sprostania założeniom wymaganych przez statystyki. Tego rodzaju sytuacja powinna zwrócić uwagę przełożonych funkcjonariuszki. Powinni podjąć z nią próbę dialogu, w celu zatrzymania takiej osoby w służbie. Utrata przez Policję wartościowych funkcjonariuszy, niewykorzystanie potencjału ich nowatorskich rozwiązań, bezpośrednio wpływają na spowolnienie rozwoju Policji.

Narratorzy niebędący osobami czynnymi zawodowo jako funkcjonariusze Policji, to narratorzy N. 8, N. 9, N. 10, N. 11. W odpowiedzi na pytanie o swoją przyszłość funkcjonariusze N. 8 i N. 12 skupili się na tym, które obszary obecnie należałoby poprawić w Policji. W wypowiedziach pominięte zostały ich własne cele z uwagi na to, że aktualnie nie utożsamiają się już Policją, ale dostrzegają, w jakim kierunku powinny nastąpić zmiany. Narrator N. 8 wskazuje:

„Jeżeli jest to Policja państwowa, a nie prywatna, musi być całkowicie uniezależniona i być z budżetem realnym, pozwalającym być „Ja pan policjant”, a nie policjant biegający po samorządach po najróżniejsze środki. Chciałbym żeby w ten sposób Policja w przyszłości funkcjonowała i chciałbym żeby do Policji przychodzili młodzi policjanci i policjantki, którzy chcą wykonywać pracę policjanta nawet jeżeli po drodze Policja ich w jakikolwiek sposób rozczaruje i będą chcieli odejść z tej służby. To przychodzą z zamiarem chęci służby w tej formacji, a nie pracy na zasadzie urzędnika państwowego przychodzącego o 7.00, a wychodzącego

o 15.00, wtedy nie jest to ani dobry funkcjonariusz Policji, a już o formach jakichkolwiek formach edukacji nie ma mowy, bo on przychodzi do pracy”.

W wypowiedzi tej ukazuje się nam obraz Policji, która jest instytucją niezależną od jakichkolwiek wpływów, samowystarczalną i apolityczną. Narrator wskazuje na pozycję społeczną policjanta, postrzeganego jako osoba ubiegająca się o środki finansowe od instytucji zewnętrznych. Widzi on w przyszłości Policję jako organizację, której szeregi zasilane są przez młode osoby pragnące poświęcić się tej ważnej dla społeczeństwa służbie. Obecnie osoby wstępujące do Policji, jeżeli przychodzą do tej instytucji jak do pracy, a nie jak do służby, to nigdy nie będą dobrymi policjantami. Ten rodzaj służby wymaga poświęcenia, nawet kosztem osób najbliższych. Służba ta dopiero przy pełnym poświęceniu się jej staje się satysfakcjonująca. Towarzyszą temu odczucia, że faktycznie robę coś ważnego, a nie jestem jedynie urzędnikiem państwowym. Następstwem tego jest z kolei zwiększenie poczucia bezpieczeństwa i zrozumienia przez obywateli.

Narratora N. 12 w odpowiedzi na ten problem badawczy wskazuje kierunki rozwoju Policji:

„Na pewno **brakuje andragogiki**, czyli tych elementów, które ułatwią policjantowi dobrą komunikację z osobami dorosłymi, bo Policja była nastawiona na dzieci i młodzież, a nagle się okazało, że mamy bardzo wiele ofiar przemocy czy oszustw metodą na wnuczka i okazało się, że my nie bardzo wiemy, jak docierać do osób starszych. Co na Facebook-a, przecież babcia 80+, nie pójdzie na prelekcję do szkoły, no nie. Tu jest duży problem bo policjanci moim zdaniem nie są przygotowywani zawodowo do rozmów z interesariuszami w różnych kategoriach wiekowych i tu jest duży problem. Tutaj myślę, że raczej takie elementy **bym**

wprowadził jakieś elementy dydaktyki, pedagogiki, a nawet psychologii kontaktów z osobą dorosłą i starszą”.

Istotnym zagadnieniem, na które zwraca uwagę badany, jest brak umiejętności współpracy z osobami starszymi i w podeszłym wieku. Zauważa on, że praca prewencji kryminalnej głównie opiera się na działaniach podejmowanych dla dzieci i młodzieży, a pomijany jest proces edukacji osób starszych. Zauważalny jest wzrost przypadków, w których osoby w wieku starszym stają się pokrzywdzonymi w wyniku przestępstwa. Komunikacja z osobami starszymi, mająca na celu przekazanie informacji o prelekcji na temat „*Jak nie stać się ofiarą*”, powoduje wiele problemów. Następnie przeprowadzenie takiego rodzaju prelekcji jest kolejnym wyzwaniem, ponieważ całkiem inaczej należy takie przedsięwzięcie przeprowadzić niż w przypadku spotkania z dziećmi. Badany zauważa, że Policja powinna bardziej skoncentrować swoją uwagę na osobach starszych, a policjanci, do których zadań miałyby to należeć, powinni przechodzić specjalne szkolenia z zakresu dydaktyki, pedagogiki. Ważne jest, aby na etapie przyjęcia do służby w Policji osoby posiadające tego typu wykształcenie lub wykształcenie pozwalające na pracę z osobami starszymi kierowane były do właściwych komórek.

Kolejny narrator N. 9 zaznacza, iż pomimo że nie jest już aktywnym policjantem, to cały czas stara się pomagać innym funkcjonariuszom:

*„Ja dlatego **jestem specyficzny**, ponieważ tak się w to zaangażowałem, że **pomimo odejścia na emeryturę dalej jestem w tym środowisku i dalej pomagam**. Bycie na emeryturze nie wyklucza bycia związkowcem”.*

Opisana sytuacja przedstawia aktywność związkową policjanta, który po przejściu na emeryturę nadal udziela pomocy innym policjantom, jak również zabiera głos w ważnych sprawach dotyczących funkcjonowania Policji.

Jednakże tego typu działalność sprawia, że spełniał się zawodowo, a obecnie w sposób charytatywny prowadzi działania mające na celu poprawę jakości służby policjantów.

Wszystkie opisane przykłady wskazują na to, jak bliskie jest osobom pracującym w Policji lub byłym funkcjonariuszom dobre imię organizacji. Wszystkie przemyślenia dotyczące poprawy jakości służby oraz jakości osób wstępujących do służby mają przyczynić się do poprawy wizerunku Policji. Osiągnięcie takiego celu wpłynie na polepszenie kontaktów ze społecznościami lokalnymi, co w konsekwencji doprowadzić powinno do zmniejszenia się przestępczości i poprawy bezpieczeństwa obywateli. Przeprowadzone badania pozwoliły pokazać zaangażowanie policjantów w zakresie misji, jaką mają do spełnienia przy realizacji edukacyjnych funkcji Policji. Jednocześnie wskazane zostało, że w instytucji - Policji, funkcjonuje zbyt rozbudowany system biurokracji oraz tzw. wykonywanie zadań „*pod statystykę*”. Realizowane w ten sposób przez respondentów zadania służbowe wpływały i wpływają na ich frustracje i zniechęcenie do służby. Następstwem tego rodzaju sytuacji było podjęcie przez trzech badanych decyzji o przejściu na emeryturę, a dwoje oświadczyło, że taka sytuacja determinuje ich do wcześniejszego odejścia ze służby. Wskazują oni jednak, że w przypadku uzyskania zgody od przełożonych na zwiększenie możliwości współpracy ze społeczeństwem, a w szczególności ze społecznością lokalną. Dzięki tego rodzaju założeniom istnieje duże prawdopodobieństwo poprawy jakości ich służby w zakresie edukacyjnej funkcji Policji. Dokonując analizy wypowiedzi badanych, zauważyć można, że wskazują oni, iż następstwem takiego rodzaju podejmowanych działań będzie znaczący wpływ Policji na pomoc obywatelom w różnych aspektach życia codziennego. Osiągnięty zatem zostanie cel praktyczny działań edukacyjnych polegający na ograniczeniu występowania niepożądanych w społeczeństwie zachowań, sprzyjających powstawaniu wszelkiego rodzaju nieprawidłowości i patologii społecznych. Analiza indywidualnych wypowiedzi badanych ukazuje różne motywy podjęcia służby w zawodzie policjanta, a także zróżnicowane postrzeganie i sposoby realizacji zadań zawodowych. Nie zawsze wybór tego

zawodu był podyktowany posiadanymi zainteresowaniami, a wręcz przeciwnie był on przypadkowy. Możliwość rozwoju osobistego, poczucie odpowiedzialności, a także odnoszone sukcesy zawodowe, doprowadziły do realizacji przez badanych społeczno-edukacyjnej funkcji Policji. Profesjonalizm działań podejmowanych przez respondentów związany jest z doskonaleniem swoich kompetencji zawodowych. Policjant, który potrafi określić sposób wzajemnego przenikania się doświadczeń osobistych i zawodowych, świadomie wykorzystuje swoje zasoby w celu polepszenia jakości realizowanych zadań edukacyjnych stawianych Policji.

Wnioski

W niniejszej pracy podjęty został problem społeczno-edukacyjnych funkcji Policji. Policja jest formacją, która ma stać na straży porządku i bezpieczeństwa. Chodzi jednak także o stworzenie takich możliwości i warunków, aby obywatel mógł się czuć bezpiecznie, żeby ufał funkcjonariuszom, o codzienną współpracę policjantów ze środowiskiem, o podejmowanie wspólnych inicjatyw na rzecz bezpieczeństwa.

Rozpatrując współczesne rozumienie społeczno-edukacyjnych funkcji Policji należy zauważyć, że wymaga ono odejścia od stereotypowego rozumienia relacji obywatel - policjant, w którym, tak jak w tradycyjnym modelu szkoły, rola policjanta-nauczyciela, sprowadza się do przekazywania odpowiednich treści uczniom-obywatelom oraz dokonywania kontroli w celu sprawdzenia, czy zostały one przyswojone i opanowane³⁷⁴. Rola ucznia-obywatela ograniczona jest w tym przypadku do absorbowania treści przekazywanych przez nauczyciela-policjanta. W takim rozumieniu edukacji społeczeństwa konieczne jest okazanie przez obywateli podporządkowania oraz niekwestionowania przekazywanych przez policjantów treści oraz wzorców zachowań. Realizowana w ten sposób edukacyjna funkcja Policji ma na celu wyłącznie wdrożenie obywatela w obowiązujące przepisy prawa.

Współcześnie coraz częściej postuluje się, aby rola Policji została rozszerzona o nowe zadania, obejmujące swym zakresem działania uspołeczniające i profilaktyczne, a niekiedy, w przypadkach tego wymagających – resocjalizacyjne³⁷⁵. W tym kontekście bardzo ważnym determinantem działań Policji jest określenie misji i wizji, przy czym misji przypisuje się czynnik identyfikujący firmę, element *corporate culture*, a zatem umieszczenie misji w obrębie *corporate identity*. W ramach takich działań organizacja, którą jest Policja, ma możliwość zbliżenia się do społeczeństwa. Dzieje się tak poprzez proponowanie rozwiązań, które służą działaniom prospołecznym.

³⁷⁴ B.D. Gołębiak, *Szkoła wspomagająca rozwój*, [w:] *Pedagogika. Podręcznik akademicki*, T. 2, Z. Kwieciński, B. Śliwerski (red.), Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005, s. 96-157.

³⁷⁵ Tamże, s. 236 - 237.

Dzięki takim inicjatywom wypracowywana jest uspołeczniająca, profilaktyczna i resocjalizacyjna funkcja Policji w społeczeństwie. Inicjatywy te wskazują obszary, na jakich powinni skupiać się policjanci w swojej działalności pedagogicznej. O skuteczności takich działań decyduje ich systemowy, ciągły charakter, który przyczynia się w dłuższej perspektywie czasu do realizacji zamierzonych celów³⁷⁶.

Wyniki badań – podsumowanie

Badani policjanci opowiadając o sytuacjach mających miejsce w ich życiu, dokonywali wyborów poszczególnych wątków, które wpłynęły na podejmowane decyzje oraz określone zobowiązania. Odnosili się przede wszystkim do własnych doświadczeń prezentując działania, które były przez nich podejmowane na różnych etapach służby. Perspektywa ta ukazuje sposób połączenia ze sobą doświadczeń z przeszłości, z obecnymi doświadczeniami oraz próbę określenia w jaki sposób wpłyną one na ich przyszłość. W wypowiedziach badanych odnajdujemy nie tylko opis ich motywacji, decyzji, zachowań, emocji, ale także odniesienia do sposobu postępowania innych funkcjonariuszy oraz refleksje dotyczące statusu zawodu policjanta i czynników warunkujących ten status.

Badania przeprowadzone na potrzeby niniejszej pracy przedstawiają rozumienie funkcji społeczno-edukacyjnej Policji przez aktywnych zawodowo i emerytowanych funkcjonariuszy. Osoby biorące udział w badaniu uważają, że jest to funkcja bardzo ważna z perspektywy każdego rodzaju służby, czy to kryminalnej, czy też prewencyjnej. Polega ona bowiem na nawiązywaniu bliskich kontaktów ze społecznościami lokalnymi, w wyniku czego powinna nastąpić poprawa wizerunku organizacji, którą jest Policja. Wypełnianie funkcji społeczno-edukacyjnej przyczynia się do zwiększenia zaufania społecznego do podejmowanych działań. Badani uważają, że kierownictwo Policji, jak i pozostali policjanci powinni mieć świadomość znaczenia funkcji społeczno-edukacyjnej realizowanej w trakcie ich służby.

³⁷⁶ I. Klonowska, *Uspołeczniająca, profilaktyczna i resocjalizacyjna...*, dz. cyt., s. 165 - 166.

Szczególną rolę, zdaniem badanych, mają w tym zakresie do odegrania funkcjonariusze z pionu prewencji, rzecznicy prasowi, a zwłaszcza dzielnicowi. To ich pracy poświęcone były znaczące fragmenty pozyskanych narracji. Wiele uwagi, zdaniem badanych należy poświęcić dzielnicowym. W narracjach ich rola ma charakter uspołeczniająco-profilaktyczny, resocjalizacyjny i wychowawczy. Dzielnicowy ma być streetworkerem, pedagogiem ulicy, animatorem działań edukacyjno-prewencyjnych. Badani cenią pracę dzielnicowych, niektórzy traktują ją jako najważniejszą w działalności Policji. Kilku z nich ma za sobą doświadczenie bycia dzielnicowym, traktuje pełnienie tej roli jako możliwość ucieczki „z za biurka”, poznania problemów ludzi, udzielenia im wsparcia.

Innym obszarem, któremu badani funkcjonariusze przypisują szczególnie ważną rolę w realizacji funkcji społeczno-edukacyjnej Policji jest współpraca ze szkołami. Kontakty z dyrektorami szkół, profilaktyczne spotkania z młodzieżą są bezwyjątkowo przez nich korzystnie oceniane, jako służące nie tylko przekazywaniu wiedzy, ale także kształtowaniu właściwych postaw wobec porządku prawnego, a także kreowaniu korzystnego wizerunku policjantów.

Analiza narracji pozyskanych od badanych funkcjonariuszy pozwala na podjęcie próby prezentacji uwarunkowań skuteczności realizacji funkcji społeczno-edukacyjnej Policji.

Pierwsza grupa tych uwarunkowań jest związana z biografiami badanych. Należy tu wskazać takie czynniki jak motywacja wstąpienia w szeregi Policji, doświadczenia uzyskane w toku pracy zawodowej i ich skutki. Badani kierowali się zróżnicowanymi motywami wyboru zawodu policjanta. Dla części z nich były to tradycje rodzinne, związane z pracą członków rodziny i osób bliskich w Policji (Milicji Obywatelskiej) i innych służbach mundurowych, dla innych ideowa motywacja polegająca na służeniu społeczeństwu, ochronie porządku prawnego czy udziale w kreowaniu lepszego wizerunku tej służby. Dla innych były to motywy komercyjne, relatywnie

wysokie zarobki, a zwłaszcza możliwość szybkiego przejścia na emeryturę. Ciekawymi fragmentami narracji były także poparte opisami własnych zachowań dylematy moralne związane z wyborami, które badani musieli podjąć w różnych sytuacjach związanych z realizacją zadań służbowych, zrozumienie tego jak ważny jest obiektywizm w ocenie postępowania innych ludzi, odpowiedni poziom empatii. Można dostrzec w tych wypowiedziach zrozumienie wagi tego jak ważna jest społeczna ocena postępowania policjanta, przestrzeganie przez niego przepisów i pragmatyki służbowej. Badani dobrze rozumieją także to, że zawód policjanta jest zawodem wyższego zaufania publicznego, służbą, która wymaga niejednokrotnie ofiarności i gotowości do poświęceń.

Badani podkreślali także, że w zrozumieniu wagi i efektywnej realizacji zadań z zakresu realizacji funkcji społeczno-edukacyjnej Policji pomocne im było wykształcenie, zwłaszcza ukończenie studiów na kierunku resocjalizacja, pedagogika lub innych, z zakresu nauk społecznych.

Bardzo ważną grupą czynników warunkujących stosunek do realizacji funkcji społeczno-edukacyjnej Policji były ujawnione w narracjach badanych funkcjonariuszy ich doświadczenia zawodowe. W zależności od przebiegu służby możemy tu zaobserwować zarówno przełamywanie początkowego sceptycyzmu, zwiększenie zrozumienia wagi tej dziedziny oddziaływania Policji, jak i zniechęcenie, obranie strategii „*przetrwania*” do emerytury czy też występowanie objawów wypalenia zawodowego.

Badani wskazali także w swoich narracjach szereg czynników o charakterze strukturalnym, które w sposób istotny utrudniają realizację funkcji społeczno-edukacyjnej Policji. Dostrzegają wyraźną rozbieżność pomiędzy deklaracjami kierownictwa Policji i przełożonych dotyczącymi rangi społecznych zadań tej formacji oraz konieczności współpracy ze środowiskiem lokalnym, a codzienną praktyką służby policyjnej, w której inne zadania uzyskują priorytet. Zdaniem badanych funkcjonariuszy decyduje o tym kilka czynników.

Pierwszy z nich to upolitycznienie Policji. Badani postrzegają to zjawisko jako szczególnie niekorzystne, burzące wizerunek formacji, w sposób jednoznaczny utrudniający realizację funkcji społeczno-edukacyjnej, zmniejszający szansę na efektywną realizację wielu ważnych zadań, niekorzystnie wpływających na poziom zaufania obywateli do funkcjonariuszy. Tęsknotę za apolitycznością Policji wrażliwi badani niezależnie od tego w jakim okresie przyszło im pełnić rolę policjanta.

Innym czynnikiem, który zależy od decyzji polityków jest zdaniem badanych zbyt częsta modyfikacja aktów prawnych, także Kodeksu karnego i – co się z tym wiąże – brak znajomości prawa, nie tylko przez obywateli, ale także przez niektórych, zwłaszcza początkujących policjantów. Ten niedostatek wiedzy nie dziwi także w kontekście dostrzeganego przez badanych nadmiernego skracania wstępnych szkoleń kandydatów do zawodu, które warunkują jakość kontaktów młodych funkcjonariuszy z obywatelami.

Wiele czynników, w tym wskazywanych w niniejszym opracowaniu, powoduje, że w Policji mamy do czynienia z notorycznymi niedoborami kadrowymi. Ta sytuacja jest podnoszona także przez badanych. Warunkuje także efektywność podejmowania zadań związanych z realizacją funkcji społeczno-edukacyjnej. Sytuacja w tym zakresie staje się zdaniem badanych funkcjonariuszy jeszcze trudniejsza, jeśli weźmiemy pod uwagę kryteria stosowane przy ocenie efektywności pracy poszczególnych komend i samych funkcjonariuszy. Badani w tym kontekście szczególnie akcentują narzucanie im strategii karania, a nie pouczenia, edukowania obywateli. Wskazywali także na to, iż policjanci pełniący służbę w komórkach odpowiedzialnych za kontakty ze społeczeństwem oraz służbach prewencyjnych, głównie dzielnicowi, zobowiązani są do sprostania wciąż rosnącej liczbie zadań nie związanych z pełnionymi przez nich obowiązkami. Często motywowane jest to przez przełożonych brakami kadrowymi, koniecznością podniesienia statystyk. Przykładem może być tu sytuacja, występująca w czasie pandemii COVID-19. Głównym zadaniem dzielnicowych w tamtym okresie były kontrole osób znajdujących się na kwarantannach oraz weryfikacja osób, które nie

dostosowały się do obowiązku noszenia maseczek ochronnych. Została wówczas pominięta funkcja edukacyjno-społeczna, wpisana w obowiązki zawodowe tych właśnie funkcjonariuszy. Zdaniem badanych, poprzez realizację tych zadań funkcjonariusze są obecnie postrzegani nie jako policjanci tzw. „*pierwszego kontaktu*”, a jako osoby, które kontrolowały i karały obywateli. Podważono w ten sposób ich autorytet, a pozycję w społeczności lokalnej będą zmuszeni odbudowywać w dłuższym okresie czasu.

Rekomendacje

Celem praktycznym badań własnych zrealizowanych na potrzeby niniejszej pracy było opracowanie rekomendacji. Ujęte poniżej propozycje działań skierowane są przede wszystkim do kierownictwa organizacji – władz Policji. Nie wejdą one jednak w życie jeśli nie uzyskają akceptacji zarówno polityków (zmiany ustawowe), jak i osób odpowiedzialnych za cywilny nadzór nad formacjami mundurowymi (odpowiedni minister). Chodzi w nich o zapewnienie apolityczności Policji oraz znalezienie optymalnego podejścia do jej działalności w zakresie realizowania funkcji edukacyjno-społecznej, nadanie jej odpowiedniej rangi. Wymagałoby to jednak opowiedzenia się (w sensie ustawowym) za takim, a nie innym modelem funkcjonowania Policji w Polsce. Doświadczenia innych formacji policyjnych działających w państwach demokratycznych mogą tu być ciekawym punktem odniesienia. Ważnym źródłem inspiracji powinien być w tym zakresie także dorobek nauk prawnych, nauk o bezpieczeństwie, a w zakresie możliwości realizacji funkcji edukacyjno-społecznej, także pedagogiki, resocjalizacji i innych nauk społecznych.

Przeprowadzone w pracy analizy wykazały, że usprawnienie działania organizacji wymaga wprowadzenia radykalnych reform. Przyczynić się to może do wyeliminowania dotychczasowych błędów i jednocześnie do wskazania optymalnych kierunków zmian. Istnieje pilna potrzeba stworzenia nowego modelu działalności funkcjonariuszy Policji na rzecz wypełniania funkcji społeczno-edukacyjnej. Funkcjonariusze koordynujący te zadania powinni znać nowoczesne metody kształcenia policjantów. Przekazywana wiedza przyczyni

się do poprawy wykonywanych zadań w bezpośrednich kontaktach ze społecznościami lokalnymi. Ważne jest zatem, aby w pierwszej kolejności były w sposób odpowiedni wyszkolone kadry kierownicze, aby był wykorzystany ich potencjał intelektualny i zaangażowanie w realizację określonych celów oraz aby mogły elastycznie reagować na nowe potrzeby, wynikające z pojawiających się nieprzewidzianych sytuacji i problemów. Istnieje potrzeba stworzenia nowego systemu naboru kandydatów do służby, pozwalającego na pozyskiwanie osób, które w przyszłości będą wykonywały zadania związane z realizacją funkcji społeczno-edukacyjnej Policji.

Wprowadzone zmiany powinny w pierwszej kolejności dotyczyć takich kierunków modyfikacji pracy Policji, jak:

- zainicjowanie dyskusji społecznej, która miałaby za zadanie wypracowanie koncepcji współpracy Policji ze społecznościami lokalnymi,
- szkolenia kadry kierowniczej w zakresie współpracy ze społecznościami lokalnymi, co pozwoli na właściwe sprawowanie nadzoru i motywowanie do działania funkcjonariuszy obecnie współpracujących ze społecznościami lokalnymi w zakresie realizacji funkcji społeczno-edukacyjnej,
- przyjmowanie do służby kandydatów posiadających wykształcenie pedagogiczne i skierowanie nowo wstępujących osób na szkolenia ukierunkowane na współpracę z otoczeniem społecznym,
- zaoferowanie policjantom wykonującym obecnie zadania z zakresu współpracy ze społecznościami lokalnymi szkoleń specjalistycznych, poszerzających ich wiedzę z zakresu kontaktów interpersonalnych i komunikacji społecznej,
- zwiększenia nacisku na współpracę ze społecznościami lokalnymi funkcjonariuszy wszystkich służb,
- zwiększenie swobody w podejmowaniu decyzji o zastosowaniu środków oddziaływania wychowawczego policjantom podejmującym interwencję, w tym poprzez ograniczenie wpływu statystycznie ujętych wyników pracy na ocenę pracy komend i poszczególnych policjantów,

- modyfikacja systemu i zmiana kryteriów wynagradzania policjantów poprzez uwzględnianie jakości wykonywanych zadań, a nie poprzez ilość wylegitymowanych obywateli i nałożonych mandatów karnych,
- rozważenie możliwości uwzględniania w ocenie pracy funkcjonariuszy opinii osób, na rzecz których pracują, realizują zadania,
- ograniczenie zadań administracyjno-biurowych wykonywanych przez policjantów, czego następstwem powinno być zwiększenie aktywności zawodowej funkcjonariuszy Policji w kontaktach ze społecznością lokalną,
- współpraca w zakresie wymiany doświadczeń z policjami innych państw, następstwem czego powinno być wypracowanie nowego modelu współpracy Policji ze społeczeństwem.

Na zakończenie warto zapytać jakie znaczenie może mieć wiedza na temat związków między biografią badanych funkcjonariuszy a sferą ich aktywności społeczno-zawodowej? Kluczowym wydaje się wymiar profesjonalnej działalności funkcjonariuszek i funkcjonariuszy związany z doskonaleniem ich pracy zawodowej. Policjanci, którzy potrafią określić/opisać, jak ich osobiste doświadczenia i droga społeczno-zawodowa kształtują się wzajemnie, mogą bardziej świadomie wykorzystywać własne zasoby do planowania rozwoju społecznego i zawodowego. W istotnych momentach drogi zawodowej, w chwilach porażek czy sukcesów mogą dostrzec, że uwarunkowania (jak również skutki) takich zdarzeń zawodowych nierzadko sięgają daleko poza obszar ich pracy. Ponadto akceptując i kreatywnie wykorzystując zależności pomiędzy rozwojem indywidualnym i zawodowym, mogą czynić własne aktywności społeczno-zawodowe bardziej spójne, zintegrowane. Biografie ukazały wachlarz różnorodnych możliwości ustosunkowania się funkcjonariuszek i funkcjonariuszy do zadań społeczno-edukacyjnych: od entuzjazmu i zaangażowania,

przez uległość wobec losu, do niezadowolenia z obecnego etapu życia i związanych z nim zadań.

Bibliografia:

1. Ackoff R.L., *Decyzje optymalne w badaniach stosowanych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1969.
2. Adamiec-Zgraja A., *Fenomen rodzicielstwa człowieka przełomu wieków. Szansa czy zagrożenie dla rodziny?*, [w:] *Rodzina w kontekście współczesnych problemów wychowania*, B. Muchacka (red.), Wydawnictwo Naukowe PAT, Kraków 2008.
3. Ambrozik W., *Pedagogika resocjalizacyjna. W stronę uspołecznienia systemu oddziaływań*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2016.
4. Antkowiak P., *Polskie i europejskie standardy wykonywania wolnych zawodów*, [w:] *Przegląd Polityczny* 2013, nr 1.
5. Augustyn J., *Integracja seksualna. Przewodnik w poznawaniu i kształtowaniu własnej seksualności*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2009.
6. Awsiukiewicz G., *Etos zawodowy policjanta*, [w:] *Policja. Kwartalnik Kadry Kierowniczej Policji* 2005, nr 1.
7. Babbie E., *Badania społeczne w praktyce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003.
8. Bałandynowicz A., *Probacja. System sprawiedliwego karania*, Wydawnictwo Kodeks, Warszawa 2002.
9. Bendkowski J., *Badania jakościowe – wybrane problemy, odniesienia do logistyki stosowanej*, [w:] *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie / Politechnika Śląska* 2016, z. 89.
10. Białożyt K., *Streetworking jako metoda działania pracownika socjalnego*, [w:] *Roczniki Teologiczne* 2014, Nr 1 (LXI).
11. Bielecka E., *Etyka zawodowa policjanta – wybrane zagadnienia*, [w:] *Security, Economy & Law* 2019, nr 3 (XXIV).
12. Bielecka E., *Pedagogika podwórkowa, pedagogika ulic, streetworking : analiza porównawcza*, [w:] *Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa* 2014, nr 1.

13. Borucka A., Okulicz-Kozaryn K., Pisarska A., *Pierwsze doświadczenia związane z wprowadzeniem szkolnej interwencji wobec uczniów używających substancji psychoaktywnych*, [w:] *Alkoholizm i Narkomania* 2002, t. 15, nr 2.
14. Borucka A., Ostaszewski K., *Profilaktyka a obszary i zakres diagnozy w szkole*, [w:] *Diagnostyka i profilaktyka w teorii i praktyce pedagogicznej*, M. Deptuła (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2006.
15. Borucka A., Pisarska A., Okulicz-Kozaryn K., *Szkolna interwencja profilaktyczna*, [w:] *Profilaktyka w szkole. Poradnik dla nauczycieli*, B. Kamińska-Buśko, J. Szymańska (red.), Wyd. Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej Ministerstwa Edukacji Narodowej, Warszawa 2005.
16. Brzezińska-Rybicka A., *Zarys współczesnej koncepcji resocjalizacji – metodyka i ogólne zasady*, [w:] *Roczniki Pedagogiczne* 2019, tom 11 (47), numer specjalny.
17. Bukowska B., *Rola i zadania monitoringu*, [w:] *Monitorowanie narkotyków i narkomanii na poziomie lokalnym*, J. Sierosławski, B. Bukowska, P. Jabłoński (red.), Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii, Warszawa 2007.
18. Czapska J., Wójcikiewicz J., *Policja w społeczeństwie obywatelskim*, Wydawnictwo Zakamycze, Kraków 1999.
19. Denzin N., *Reinterpretacja metody biograficznej w socjologii: znaczenie a metoda w analizie biograficznej*, [w:] *Metoda biograficzna w socjologii*, J. Włodarek, M. Ziółkowska (red.), Wydawnictwo PWN, Warszawa 1990.
20. Denzin N., Lincoln Y., *Metody badań jakościowych*, t. 1, Wydawnictwo PWN, Warszawa 2009.
21. Dobkowski J., *Pozycja prawnoustrojowa służb, inspekcji i straży*, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2007.

22. Dobrołowicz J., *Paradygmat interpretatywny w jakościowych badaniach społecznych*, [w:] *Studia Pedagogiczne. Problemy społeczne, edukacyjne i artystyczne* 2015, Tom 26.
23. Drabik L., Kubiak-Sokół A., Sobol E., Wiśniakowska L., hasła: Odwaga, Lojalność, uczciwość, Opanowanie, Zaufanie, Asertywność, Obiektywność, [w:] *Słownik języka polskiego PWN*, Warszawa 2008.
24. Dubisz S., *Uniwersalny słownik języka polskiego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, t. 4, Warszawa 2008.
25. Dyduch L., *Wybrane aspekty taktyki interwencji policyjnych*, Bezpieczeństwo cz.1, Centrum Szkolenia Policji, Legionowo 2018.
26. Dziewiecki M., *Nowoczesna profilaktyka uzależnień*, Wydawnictwo Jedność, Kielce 2005.
27. Fałdowski M., *Etos funkcjonariusza Policji Państwowej*, [w:] *Przegląd Policyjny* 2017, nr 2 (126).
28. Fałdowski M., *Etyka zawodowa policjanta we współczesnej kulturze służby państwa demokratycznego*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno 2019.
29. Fałdowski M., *Zagłada polskich policjantów więzionych w obozie specjalnym NKWD w Ostaszkanie (wrzesień 1939 – maj 1940)*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno 2016.
30. Franczak A., *Finansowanie realizacji zadań administracji publicznej w zakresie przeciwdziałania alkoholizmowi, narkomanii oraz przemocy w rodzinie*, [w:] *Przeciwdziałanie alkoholizmowi, narkomanii oraz przemocy w rodzinie. Wybrane zagadnienia prawnego administracyjnego*, R. Szalkowski (red.), Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza, Częstochowa 2013.
31. Friedmann R.R., *Community policing: Comparative perspectives and prospects*, Harvester Wheatsheaf, New York, 1992, za: A. Urban, *Bezpieczeństwo społeczności lokalnych*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2009.

32. Garber J., Little S.A., *Autonomy and adjustment in young adolescents*, [w:] *Jurnal of Adolescent Research* 2001, nr 16.
33. Gaś Z.B., *Praktyka w szkole*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2006.
34. Gaś Z.B., *Szkolny program profilaktyki: istota, konstruowanie, ewolucja*, Wydawnictwo Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu, Warszawa 2003.
35. Głogowski A., *Patriotyzm jako część etosu służby Policji Państwowej, Policja – tradycja i współczesność. Materiały poseminaryjne*, Wydział Wydawnictw i Poligrafii Centrum Szkolenia Policji, Warszawa - Legionowo 2017.
36. Głowacka B., *Hasło „Dzieci ulicy”*, [w:] *Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku, Tom I*, T. Pilch (red.), Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2003.
37. Gołębiak B.D., *Szkoła wspomagająca rozwój*, [w:] *Pedagogika. Podręcznik akademicki, T. 2*, Z. Kwieciński, B. Śliwerski (red.), Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005.
38. Górnicka B., *Profilaktyka – czy może być skuteczna: działania realizowane w środowiskach wychowawczych warunkujące skuteczną profilaktykę – opinie studentów pedagogiki*, [w:] *W poszukiwaniu optymalnych oddziaływań profilaktycznych i resocjalizacyjnych w środowisku lokalnym*, F. Marek, S. Śliwa (red.), Wydawnictwo Instytut Śląski, Opole 2011.
39. Górnicka B., *Rodzina w działalności profilaktycznej wobec dzieci i młodzieży*, [w:] *Profilaktyka społeczna w środowisku otwartym. Konteksty polskie i zagraniczne*, M. Hanulewicz, D. Widelak (red.), Wydawnictwo Wyższej Szkoły Zarządzania i Administracji, Opole 2007.
40. Gurba E., *Nieporozumienia z dorastającymi dziećmi w rodzinie. Uwarunkowania i wspomaganie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2013.

41. Gurba E., *Ulica zamiast rodziny, czyli o poszukiwaniu zaspokożenia potrzeb przez nastolatka*, [w:] *Dzieci ulicy w Polsce. Nowe konteksty zjawiska*, B. Adamczyk, K. Biel (red.), Wydawnictwo WAM, Kraków 2016.
42. Hampel A., *Pogrobowcy klęski. Rzecz o policji „granatowej” w Generalnym Gubernatorstwie 1939-1945*, Polskie Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1990.
43. Hołyst B., *Kryminologia*, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2000.
44. Hołyst B., *Kryminologia*, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2009.
45. Hosemann D., *Koncepcje i metody poradnictwa wśród młodzieży w zakresie pomocy interwencyjnej*, [w:] *Dzieci ulicy, problemy, profilaktyka, resocjalizacja*, G Olszewska-Baka (red.), Wydawnictwo eRBe, Białystok 2000.
46. Januszek H., Sikora J., *Socjologia pracy*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Poznań 2000.
47. Jemielniak D., *Badania jakościowe. Podejścia i teorie. Tom 1*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012.
48. Juszczak S., *Badania jakościowe w naukach społecznych. Szkice metodologiczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2013.
49. Kamiński A., *Funkcje pedagogiki społecznej*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1974.
50. Kamiński S., *Pojęcie nauki i klasyfikacja nauk. Wydanie 3 poprawione i uzupełnione*, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 1981.
51. Karcz E., *Partnerstwo gminy i szkoły w działaniach profilaktycznych*, [w:] *Strategie rozwiązywania problemów uzależnień*, S. Badora, I. Mudrecka (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2006.
52. Kaźmierska K., *Wywiad narracyjny – technika i pojęcia analityczne*, [w:] *Biografia i wojna. Metoda biograficzna w badaniu procesów*

- społecznych. Wybór tekstów*, R. Dopierała, K. Waniek (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2016.
53. Kaźmierska K., *Wywiad narracyjny jako jedna z metod w badaniach biograficznych*, [w:] *Przegląd Socjologiczny* 2004, Tom 53, nr 1.
 54. Kitler W., *Bezpieczeństwo narodowe RP. Podstawowe kategorie, uwarunkowania, system*, Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej, Warszawa 2011.
 55. Klepacki B., *Wybrane zagadnienia związane z metodologią badań naukowych*, [w:] *Roczniki Nauk Rolniczych* 2009, Tom 96, zeszyt 2.
 56. Klonowska I., Stawnicka J., *Rola pedagogiczno-wychowawcza Krajowej Mapy Zagrożeń Bezpieczeństwa – nowa forma dialogu społeczności lokalnej z Policją*, [w:] *Resocjalizacja Polska* 2018, Nr 16.
 57. Klonowska I., *Uspołeczniające, profilaktyczne i resocjalizacyjne funkcje Policji w perspektywie współczesnej pedagogiki resocjalizacyjnej*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2018.
 58. Kochańczyk R., *Bliżej ludzi. Posterunek Policji – mała komórka, duże możliwości*, [w:] *Bliżej ludzi. Społeczno-edukacyjne działania Policji na rzecz bezpieczeństwa*, J. Stawnicka, I. Klonowska, R. Kochańczyk (red.), Oficyna Wydawnicza „Humanitas”, Sosnowiec 2019.
 59. Konopczyński M., *Metody twórczej resocjalizacji. Teoria i praktyka wychowawcza*, Wydawnictwo Naukowe PWN – Pedagogium, Warszawa 2009.
 60. Konopczyński M., *Pedagogika resocjalizacyjna – w kierunku twórczej resocjalizacji*, [w:] *Nauki o wychowaniu. Studia Interdyscyplinarne* 2018, nr 1 (6).
 61. Konopczyński M., *Pedagogika resocjalizacyjna – w poszukiwaniu nowych kontekstów teoretycznych i aplikacyjnych*, [w:] *Studia Pedagogiczne* 2017, t. L.
 62. Konopczyński M., *Pedagogika resocjalizacyjna wobec (re)socjalizacji młodzieży w „rzeczywistości poszerzonej”. Komentarz do zjawiska*

- empatii i agresji w sieci internetowej*, [w:] *Resocjalizacja Polska 2020*, nr 19.
63. Konopczyński M., *Pedagogika resocjalizacyjna. W stronę działań kreujących*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2015.
 64. Konopczyński M., *Pedagogika resocjalizacyjna. W stronę działań kreujących*, Oficyna Wydawnicza „Impuls” – Pedagogium WSNS, Kraków 2014.
 65. Konopczyński M., *Quo vadis resocjalizacja?*, [w:] *Resocjalizacja Polska 2015*, nr 9.
 66. Konopczyński M., *Twórcza resocjalizacja. Wybrane metody pomocy dzieciom i młodzieży*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1996.
 67. Kotarbiński T., *Traktat o dobrej robocie*, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Wrocław – Warszawa – Kraków 1965.
 68. Kotłowski K., *Filozofia wartości a zadania pedagogiki*, Wydawnictwo Ossolineum, Wrocław-Warszawa-Kraków 1968.
 69. Kowalak T., *Marginalność i marginalizacja społeczna*, Dom Wydawnicze Elipsa, Warszawa 1998.
 70. Krause A., *Współczesne paradygmaty pedagogiki specjalnej*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2010.
 71. Kroger J., *Identity, youth and crisis*, Sage Publication, London 2007.
 72. Krzyna I., Cichorz T., Misiuk A., *Komunikacja społeczna w policji*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno 2000.
 73. Krzyna I., Cichosz T., Misiuk A., *Komunikacja społeczna w Policji*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno 2003.
 74. Kuhn T., *Struktura rewolucji naukowych*, przeł. H. Ostromecka, J. Nowotniak, Wydawnictwo Aletheia, Warszawa 2001.
 75. Kurzeja A., *Dzieci ulicy – profilaktyka zagrożeń*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2010.
 76. Kształ J., Kmiecik-Jusięga K., *Konteksty resocjalizacji i readaptacji społecznej*, Akademia Ignatianum – Wydawnictwo WAM, Kraków 2014.

77. Letkiewicz A., Majer P., *Polska Policja*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno 2012.
78. Lisiecki M., *Zarządzanie bezpieczeństwem publicznym*, Wydawnictwo ŁÓŚGRAF, Warszawa 2011.
79. Litwiński R., *Korpus Policji II Rzeczypospolitej. Służba i życie prywatne*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2010.
80. Łakomski M., *Pomóż uzależnieniom! Integralny program profilaktyki w szkole*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2006.
81. Łobocki M., *Metody i techniki badań pedagogicznych*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2000.
82. Łuczyński A., *Dzieci w rodzinach zastępczych i dysfunkcjonalnych*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2008.
83. Łuczyński A., *Współczesna rodzina. Czynniki ryzyka stawania się dzieckiem ulicy*, [w:] *Dzieci ulicy w Polsce. Nowe konteksty zjawiska*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2016.
84. Łuczyński J., *Zarządzanie edukacyjne a wychowanie uczniów w szkole*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2011.
85. Macander D., *Profilaktyka uzależnień w szkole, e-podręcznik*, Wydział Wydawnictw Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2013.
86. Maciejewski J., *Grupy dyspozycyjne. Analiza socjologiczna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2014.
87. Majer P., *Etyka zawodowa policjanta – uwagi o teorii i praktyce (1). Sen o Policji...*, [w:] *Gazeta policyjna* 2003, nr 38.
88. Majer P., *Geneza Milicji Obywatelskiej i Policji. Analiza porównawcza*, [w:] *80 lat w służbie państwa i narodu. Materiały pokonferencyjne*, T. Frączek (red.), Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno 2001.
89. Majer P., *Milicja Obywatelska w systemie organów władzy PRL (Zarys problematyki i źródła)*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2003.
90. Malicka-Gorzelańczyk H., *Pomoc rodzinie w środowisku lokalnym. Rola i zadania profilaktyki społecznej oraz psychoterapii we wspomaganiu*

- Rodziny*, [w:] *Rocznik Naukowy Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy* 2009, nr 4.
91. Mastalski J., *Chrześcijanin wobec agresji w rodzinie. Perspektywa pedagogiczna*, Wydawnictwo Naukowe PAT, Kraków 2006.
 92. Maszke A.W., *Metodologiczne podstawy badań pedagogicznych*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2004.
 93. Mazur J., *Komunikowanie się Policji ze społeczeństwem, organami administracji państwowej i samorządowej. Studium socjologiczne*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków 2012.
 94. Michel M., *Gry uliczne w wykluczenie społeczne w przestrzeni miejskiej. Perspektywa resocjalizacyjna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2016.
 95. Michel M., *Streetworking. Aspekty teoretyczne i praktyczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2011.
 96. Michel M., *Zmiana myślenia o procesie resocjalizacji i osobach niedostosowanych społecznie w świetle zmian paradygmatów w polskiej myśli resocjalizacyjnej. Nurt „nowej resocjalizacji”*, [w:] *Polska Myśl Pedagogiczna* 2017, nr 3.
 97. Misiuk A., *Administracja bezpieczeństwa i porządku publicznego: zagadnienia prawno-ustrojowe*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.
 98. Misiuk A., *Historia Policji w Polsce od X wieku do współczesności*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.
 99. Misiuk A., *Historia Policji. Skrypt dla studentów WSP*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno 1997.
 100. Mrozowski M., *Media masowe. Władza, rozrywka i biznes*, Oficyna Wydawnicza ASPRA - JR, Warszawa 2001.
 101. Noller P., *Parent – adolescent relationships*, [w:] *Explaining family interactions*, Thousand Oaks, Kalifornia 1995.

102. Nowosielski S., *Cele w badaniach naukowych z zakresu zarządzania. Aspekty metodologiczne*, [w:] *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu* 2016, nr 42.
103. Oblińska K., *Rola informacji w zarządzaniu komunikacją*, [w:] *Komunikacja wewnętrzna w służbach mundurowych*, M. Hermanowski, K. Oblińska (red.), Wydawnictwo Wyższa Szkoła Umiejętności Społecznych, Komenda Główna Policji, Poznań – Warszawa 2014.
104. Oblińska K., *Słów kilka o historii komunikacji w Policji*, [w:] *Policja 997 wydanie specjalne* 2015, nr 2.
105. Oblińska K., *Wyzwania dla klas policyjnych w procesie edukacji społecznej oraz kształtowania kultury organizacyjnej Policji. Materiały pokonferencyjne*, Z. Bartosik (red.), Komenda Główna Policji, Warszawa 2016.
106. Obuchowski K., *Autonomia jednostki a osobowość*, [w:] *Studia z psychologii emocji, motywacji i osobowości*, J. Reykowski, T. Owczynnikowa, K. Obuchowski (red.), Wydawnictwo Ossolineum, Wrocław 1977.
107. Ogonowska A., *Edukacja telewizyjna jako forma edukacji kulturowej (ujęcie psychokulturowe)*, [w:] *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia de Cultura* 2014, tom 6.
108. Oleszkowicz A., *Bunt młodzieńczy. Uwarunkowania, formy, skutki*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2006.
109. Ołdyński W., *Prewencja kryminalna w Polsce. Niepotrzebne działanie czy bezwzględna potrzeba*, [w:] *Kwartalnik policyjny* 2015, nr 1.
110. Opora R., *Resocjalizacja. Wychowanie i psychokreacja nieletnich niedostosowanych społecznie*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2010.
111. Orłowski A., Szczepański T., *Przewodnik po problemach streetworkera – pedagoga ulicy*, Wydawca Ogólnopolska Sieć Organizacji Streetworkerskich – OSOS, Warszawa 2012.

112. Ostaszewski K., Bobrowski K., *Polityka i profilaktyka: bariery w rozwoju programów opartych na naukowej wiedzy*, [w:] *Promocja zdrowia psychicznego: badania i działania w Polsce*, K. Okulicz-Kozaryn, K. Ostaszewski (red.), Wydawnictwo Instytutu Psychiatrii i Neurologii, Warszawa 2008.
113. Ostaszewski K., *Skuteczność profilaktyki używania substancji psychoaktywnych*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2003.
114. Palka S., *Metodologia. Badania. Praktyka pedagogiczna*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2006.
115. Palka S., *Metodologiczne problemy badań edukacyjnych*, [w:] *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas. Pedagogika* 2016, Tom 13.
116. Pieprzny S., *Policja. Organizacja i funkcjonowanie*, Wydawnictwo Zakamycze, Kraków 2003.
117. Pietruszka L., *Wychowanie dzieci w rodzinach ubogich*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2015.
118. Rembowski J., *Więzi uczuciowe w rodzinie: studium psychologiczne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1972.
119. Rudnicka M., *Ogólna charakterystyka Policji jako formacji uzbrojonej i umundurowanej oraz jej wielowymiarowość*, [w:] *De Securitate et Defensione. O Bezpieczeństwie i Obronności*, M. Kaszuba (red.), Wydawca Instytut Nauk Społecznych i Bezpieczeństwa, Wydział Humanistyczny, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Siedlce 2016, nr 2(2).
120. Rylke H., Tuszewski T., *Powrót do źródeł: o profilaktyce w szkołach*, Oficyna Wydawnicza Nauczycieli, Kielce 2004.
121. Sareło Z., *Moralność i etyka w ponowoczesności*, Wydawnictwa Akademii i Teologii Katolickiej, Warszawa 1996.
122. Sięgień A., hasło: paradygmat, [w:] *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. 4, T. Pilch (red.), Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2005.

123. Sipińska D., *Metoda biograficzna*, [w:] *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, Tom 3, T. Pilch (red.), Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2004.
124. Skarbek W.W., *Wybrane Zagadnienia Metodologii Nauk Społecznych*, Naukowe Wydawnictwo Piotrkowskie, Piotrków Trybunalski 2013.
125. *Słownik języka polskiego*, M. Szymczak (red.), t. 3, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1981.
126. Sołoma L., *Metody i techniki badań socjologicznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2002.
127. Sołoma L., *Metody i techniki badań socjologicznych. Wybrane zagadnienia*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej Olsztyn, Olsztyn 1999.
128. Stankiewicz A., Magda E., *Organizacja opieki i pomocy osobom, wobec których podjęto interwencję policyjną*, [w:] *Wychowanie w Rodzinie* 2022, tom XXVII, nr 2.
129. Staszczak C., *Zadania przełożonych aparatu polityczno-wychowawczego oraz organizacji partyjnych i społecznych w dalszym kształtowaniu właściwych postaw ideowo-etycznych funkcjonariuszy, żołnierzy i pracowników resortu spraw wewnętrznych, Etyka zawodowa funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa i Milicji Obywatelskiej*, Wydawnictwo Akademii Spraw Wewnętrznych, Warszawa 1988.
130. Stawnicka J., *Dialogiczny wymiar bezpieczeństwa. Rzecz o działaniach profilaktycznych Policji*, [w:] *Prewencja Policji. Perspektywy i wyzwania*, Wydawnictwo Centrum Szkolenia Policji, Legionowo 2015.
131. Stawnicka J., *Dialogiczny wymiar bezpieczeństwa. Rzecz o Polskiej Policji*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2013.
132. Stawnicka J., Klonowska I., *Krajowa Mapa Zagrożeń Bezpieczeństwa nową formą dialogu polskiej Policji ze społecznością lokalną na rzecz poprawy bezpieczeństwa wewnętrznego – w aspekcie społeczno-pedagogicznym*, Oficyna Wydawnicza Humanitas, Sosnowiec 2018.

133. Stefański M., *Uspołecznienie Policji jako proces kształtowania poczucia bezpieczeństwa w środowisku lokalnym. Kierunki rozwoju służb prewencyjnych Policji w Polsce*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno 2007.
134. Suchojad M., Biernat-Guzdkiewicz A., *Trening etyczny Polskiej Policji*, [w:] *Bezpieczeństwo. Teoria i praktyka* 2010, nr 3 – 4.
135. Sułkowski Ł., Lenart-Gansiniec R., *Epistemologia, metodologia i metody badań w naukach o zarządzaniu i jakości*, Wydawnictwo Społecznej Akademii Nauk, Łódź 2021.
136. Szpringer M., *Profilaktyka społeczna: rodzina, szkoła, środowisko lokalne*, Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej, Kielce 2004.
137. Szreder L., *Policja od 1990 r. w służbie obywatela*, G. Jach, M. Laurentowska, G. Gryz (red.), *Historia i rola społeczna formacji policyjnych w jubileuszu 85 - lecia. Materiały z sympozjum naukowego zorganizowanego przez Komendę Główną Policji i Uniwersytet Warszawski – 23 lipca 2004 roku*, Wydawnictwo CSP, Warszawa – Legionowo 2005.
138. Sztompka P., *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2012.
139. Sztumski J., *Wstęp do metod i technik badań socjologicznych*, Śląskie Wydawnictwo Naukowe, Katowice 2005.
140. Szymańska J., *Programy profilaktyczne. Podstawy profesjonalnej psychoprofilaktyki*, Wydział Wydawnictw Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2012.
141. Śliwa S., *Profilaktyka pedagogiczna*, Wydawnictwa Wyższej Szkoły Zarządzania i Administracji w Opolu, Wydawnictwo Instytut Śląski Sp. z o.o., Opole 2015.
142. Świątkiewicz G., *Profilaktyka w społecznościach lokalnych*, [w:] *Profilaktyka w środowisku lokalnym*, G. Świątkiewicz (red.), Wydawnictwo Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii, Warszawa 2002.

143. Świerczewski Ł., Kacprowicz Ł., *Programy prewencyjne realizowane przez Policję w obszarze bezpieczeństwa publicznego*, [w:] *Przegląd Policyjny* 2021, nr 142 (2).
144. Tabor U., *Biograficzne uwarunkowania rozwoju nauczyciela. Analiza jakościowa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2008.
145. Tokarczyk E., *Kampanie społeczne w systemie działań na rzecz bezpieczeństwa ruchu drogowego*, [w:] *Autobusy: technika, eksploatacja, systemy transportowe* 2013, nr 3.
146. Wickwar W.H., *The Public Services. A Historical Survey*, Cobden – Sanderson One Moutage Street, London 1939.
147. Wiszowaty E., *Duszpasterstwo Policji. Studium pastoralno-socjologiczne*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno 2002.
148. Wiszowaty E., *Etyka Policji. Między prawem, moralnością i skutecznością*, Oficyna Wydawnicza ŁOŚGRAF – Wiesław Łoś, Warszawa 2011.
149. Wiśniewski T., *Profilaktyka pedagogiczna*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1989.
150. Woynarowska B., *Edukacja zdrowotna*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 2008.
151. Wolicki M., *Potrzeby szczęśliwego dzieciństwa*, [w:] *Dziecko w przestrzeni życia społecznego*, J. Daszykowska, A. Łuczyński (red.), Wydawnictwo KUL, Stalowa Wola 2013.
152. Woronowicz S., *Resocjalizacja – zarys problematyki*, [w:] *Opracowania tematyczne* 2015, OT - 636.
153. Zaczyński W., *Praca badawcza nauczyciela*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1995.
154. Zdanowicz-Kucharczyk K., *Codziennosc uliczna z perspektywy dziecka*, Wydawnictwo Elbląg, Elbląg 2012.
155. Ziemska M., *Rodzina a osobowosc*, Wydawnictwo Wiedza Powszechna, Warszawa 1975.

156. Zwoliński A., *Krzywdzone dzieci, Zagrożenia współczesnego dzieciństwa*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2012.
157. Żak M., *Medialny obraz świata. Rola mediów w kształtowaniu wizerunku Policji*, [w:] *Media i Społeczeństwo* 2018, nr 8.

Akty prawne:

158. Ustawa z 24 lipca 1919 r. o Policji Państwowej, Dziennik Praw Państwa Polskiego z 1919 r., nr 61, poz. 363.
159. Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń (1971), Dz.U. z 1971 r. Nr 12, poz. 114.
160. Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, Dz. U. 1982 Nr 35 poz. 230.
161. Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o urzędzie Ministra Spraw Wewnętrznych, Dz.U. z 1990 r. nr 30, poz. 181.
162. Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 roku o Policji, Dz.U. z 1990 r. nr 30, poz. 179 z późn. zm.
163. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. Dz.U. z 1997 r. nr 78, poz. 483.
164. Ustawa z dnia 25 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii, Dz. U. 2005 Nr 179 poz. 1485.
165. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, Dz. U. 2005 Nr 180 poz. 1493.
166. Ustawa o ochronie danych osobowych z dnia 10 maja 2018, Dz. U. z 2019 r. poz. 1781.
167. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 4 kwietnia 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych, Dz.U. z 2019 r. poz. 639.
168. Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 8 marca 2022 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej, Dz. U. z 2022, poz. 609.
169. Dz.U. KGP nr 15, poz. 119, z późn. zm.

170. Załącznik do Zarządzenia nr 805 Komendanta Głównego Policji z dnia 31 grudnia 2003 r. w sprawie „Zasad etyki zawodowej policjanta”, Dz. Urz. KGP z 2003 r. nr 1, poz.3.
171. Tymczasowa instrukcja dla Policji Państwowej s. 1, <http://docer.pl/doc/5c88ns>, (dostęp w dniu 02 grudnia 2022).

Netografia:

172. *Dzielnicowy bliżej nas – nowy program MSWiA*, <https://dzielnicowy-blizej-nas.policja.pl/dbn/o-programie>, (dostęp w dniu 25 listopada 2022 roku).
173. *Dzielnicowy bliżej nas*, (<https://policja.pl/pol/aktualnosci/138010,Program-Dzielnicowy-blizej-nas-przyblizamy-do-ludzi-polska-policje.html> dostęp w dniu 20 lutego 2023 roku).
174. Facebook, (https://www.facebook.com/PolicjaPL/?locale=pl_PL, dostęp w dniu 24 lutego 2023 roku).
175. *Filmowy przeWODNIK*, (<https://www.policja.pl/pol/aktualnosci/175276,Zapraszamy-do-udzialu-w-konkursie-pn-Filmowy-przeWODNIK.html>, dostęp w dniu 22 lutego 2023 roku).
176. *Gazeta Policyjna*, (<https://gazeta.policja.pl/>, dostęp w dniu 23 lutego 2023 roku).
177. *Hasło profilaktyka*, <https://encyklopedia.pwn.pl/szukaj/profilaktyka.html>, (dostęp w dniu 27 marca 2023 roku).
178. <https://mapy.geoportal.gov.pl/iMapLite/KMZBPublic.html>, (dostęp 25 listopada 2022).
179. <https://policja.pl/pol/aktualnosci/223690,6-lat-funkcjonowania-Krajowej-Mapy-Zagrozen-Bezpieczenstwa.html>, (dostęp 25 listopada 2022).
180. *IV Bieg Charytatywny na Rzecz Dzieci Chorych na Nowotwory*, (<https://isp.policja.pl/isp/aktualnosci/11807,Liczyl-sie-szczytny-cel-W-Zalesiu-odbyl-sie-IV-Bieg-Charytatywny-na-Rzecz-Dzieci.html> dostęp w dniu 22 lutego 2023 roku).
181. *Klasy policyjne*, (<https://zsp5-zamosc.edupage.org/a/klasa-policyjna-3>, dostęp w dniu 20 lutego 2023 roku).

182. Konopczyński M., *Misja społeczno-pedagogiczna dzielnicowych w społeczeństwie obywatelskim*, [w:] *Policja 997* 2016, nr 5, wydanie specjalne: Dzielnicowi, s. 8 - 9, ([http://www.gazeta.policja.pl/997/numery - specjalne/specjalne - policja - 997/128085,POLICJA - 997 - nr - 5.html](http://www.gazeta.policja.pl/997/numery-s-specjalne/specjalne-policja-997/128085,POLICJA-997-nr-5.html), dostęp 25 listopada 2022).
183. Krawczyńska A., *Integracja przez sztukę*, [w:] *Gazeta Policyjna* 2019, nr 171, ([https://gazeta.policja.pl/997/archiwum - 1/2019/numer - 171 - czerwiec - 2019/175140,Integracja - przez - sztuke.html](https://gazeta.policja.pl/997/archiwum-1/2019/numer-171-czerwiec-2019/175140,Integracja-przez-sztuke.html) dostęp w dniu 22 lutego 2023 roku).
184. Kręci mnie bezpieczeństwo, ([https://www.policja.pl/pol/aktualnosci/142091,Ruszyła - kampania - MSWiA - Kreci - mnie - bezpieczenstwo.html](https://www.policja.pl/pol/aktualnosci/142091,Ruszyła-kampania-MSWiA-Kreci-mnie-bezpieczenstwo.html) dostęp w dniu 15 lutego 2023 roku).
185. *Kwartalnik Policyjny*, (<https://kwartalnik.csp.edu.pl/>, dostęp w dniu 23 lutego 2023 roku).
186. *Kwartalnik Prawno-Kryminalistyczny*, ([http://katowice.szkolapolicji.gov.pl/spk/publikacje/77245,Wydawnictwa .html](http://katowice.szkolapolicji.gov.pl/spk/publikacje/77245,Wydawnictwa.html), dostęp w dniu 23 lutego 2023 roku).
187. Mellibruda J., *Profilaktyka problemowa*, ([https://psychologia.edu.pl/czytelnia/50 - artykuly/701 - profilaktyka - problemowa.html](https://psychologia.edu.pl/czytelnia/50-artykuly/701-profilaktyka-problemowa.html), dostęp w dniu 27 marca 2023 roku).
188. *Metoda biograficzna*, (<http://www.mojasocjologia.pl/metoda.biograficzna/> dostęp w dniu 19 września 2023 roku).
189. *Moja Komenda*, ([https://policja.pl/pol/kgp/biuro - prewencji/moja - komenda/33012,Aplikacja - mobilna - quotMoja - Komendaquot.html](https://policja.pl/pol/kgp/biuro-prewencji/moja-komenda/33012,Aplikacja-mobilna-quotMoja-Komendaquot.html) dostęp w dniu 20 lutego 2023 roku).
190. *Narkotyki - terazniejszość bez przyszłości*, ([https://opolska.policja.gov.pl/op/aktualnosci/4891,XI - edycja - konkursu - literackiego - zakonczone.html](https://opolska.policja.gov.pl/op/aktualnosci/4891,XI-edycja-konkursu-literackiego-zakonczone.html), dostęp w dniu 22 lutego 2023 roku).

191. OBOP, *Opinie o pracy Policji, świadku koronnym i zakupie kontrolowanym*, Warszawa, maj 1995.
192. OBOP, *Opinie w sprawie korupcji w poznańskiej Policji*, Warszawa, kwiecień 1994.
193. OBOP, *Zaufanie do policji, ocena pracy i poczucie bezpieczeństwa*, Warszawa, listopad 2005.
194. OBOP, *Zaufanie społeczne do policji w ostatnich latach*, Warszawa, sierpień 1997.
195. *Ogólnopolskie Badania Wiktyimizacyjne 2020*, Warszawa 2020.
196. Omnibus, *Czy czujemy się bezpiecznie?*, Warszawa, listopad 1999.
197. Omnibus, *Czy czujemy się bezpiecznie?*, Warszawa, maj 2000.
198. Omnibus, *Czy Polacy czują się bezpiecznie?*, Warszawa, maj 2001.
199. Omnimas, TNS OBOP, *Zaufanie do instytucji 4. Instytucje związane z bezpieczeństwem i wymiarem sprawiedliwości*, Warszawa, listopad 2003.
200. *Opinia publiczna na temat działalności Policji i poczucia bezpieczeństwa. Raport zbiorczy z badań, TNS OBOP dla Komendy Głównej Policji*, Warszawa, październik 2002.
201. Państwowa jednostka organizacyjna „Polskie Radio i Telewizja”, OBOP, *Badania ofiar przestępstw*, dokument 2/630, marzec 1992.
202. Państwowa jednostka organizacyjna „Polskie Radio i Telewizja”, OBOP, *Badania ofiar przestępstw*, dokument 2/630, marzec 1992.
203. Państwowa jednostka organizacyjna „Polskie Radio i Telewizja”, OBOP, *O zagadnieniach prawa i przestępczości*, sierpień 1993.
204. *Policja. Kwartalnik Kadry Kierowniczej Policji, Przegląd Policyjny, Internal Security*, (<https://wydawnictwa.wspol.edu.pl/>, dostęp w dniu 23 lutego 2023 roku).
205. Policyjne Forum Szkoleniowe, (<http://katowice.szkolapolicji.gov.pl/spk/publikacje/77245.Wydawnictwa.html>, dostęp w dniu 23 lutego 2023 roku).

206. *Polskie Badania Przystępczości 2015 rok*, zrealizowane na zlecenie KGP na przełomie stycznia i lutego 2015.
207. *Polskie Badania Przystępczości 2016 rok*, zrealizowane na zlecenie KGP.
208. *Polskie Badania Przystępczości*, zrealizowane na zlecenie KGP w lutym 2017 r., KGP, Warszawa 2017.
209. *Polskie Badania Przystępczości*, zrealizowane w styczniu 2009 r. na zlecenie KGP, KGP, Warszawa 2009.
210. *Polskie Badania Przystępczości. Profil działania komend wojewódzkich i Komendy Stołecznej Policji*, zrealizowane na zlecenie KGP, KGP, Warszawa 2008.
211. *Polskie Badania Przystępczości. Profil obszarów działania komend wojewódzkich i Komendy Stołecznej Policji*, zrealizowane w dniach 15 stycznia – 17 lutego 2013r. na zlecenie KGP, KGP, Warszawa 2013.
212. *Polskie Badania Przystępczości. Profil obszarów działania komend wojewódzkich i Komendy Stołecznej Policji*, zrealizowane na zlecenie KGP na przełomie stycznia i lutego 2014r., KGP, Warszawa 2014.
213. *Polskie Badanie Przystępczości. Profil obszarów działania komend wojewódzkich i Komendy Stołecznej Policji*, zrealizowane w styczniu 2007 r. na zlecenie KGP przez konsorcjum trzech ośrodków badawczych(CBOS, PBS oraz TNS OBOP – lidera projektu), KGP, Warszawa 2007.
214. *Polskie Badanie Przystępczości. Profil obszarów działania komend wojewódzkich i Komendy Stołecznej Policji*, zrealizowane na zlecenie KGP, KGP, Warszawa 2012.
215. *Poratuj mi siem*,
(<https://slaska.policja.gov.pl/kat/informacje/wiadomosci/216570,Zawiercianska-akcja-quotPoratuj-misiemquot.html>, dostęp w dniu 22 lutego 2023 roku).
216. *Priorytety i zadania priorytetowe Komendanta Głównego Policji na lata 2016 – 2018*.

217. *Priorytety i zadania priorytetowe Komendanta Głównego Policji na lata 2021 – 2023.*
218. *Przegląd prewencyjny*, ([http://slupsk.szkołapolicji.gov.pl/sps/o-szkole/biblioteka - oraz - wydawni/70950,Przegląd - prewencyjny.html](http://slupsk.szkołapolicji.gov.pl/sps/o-szkole/biblioteka-oraz-wydawni/70950,Przegląd-prewencyjny.html), dostęp w dniu 23 lutego 2023 roku).
219. Recenzja filmu *Galerianki*, [https://www.filmweb.pl/reviews/recenzja - filmu - Galerianki - 9115](https://www.filmweb.pl/reviews/recenzja-filmu-Galerianki-9115), (dostęp 3 kwietnia 2023).
220. Sierocka B., Drewniak M., *Dzieci ulicy. Raport z socjologicznych badań terenowych na zlecenie Miejskiego Programu Przeciwdziałania Przestępczości w Krakowie*, Kraków 2006, ([file:///C:/Users/Ewa/Downloads/Dzieci%20Ulicy%20-%20Raport%20z%20socjologicznych%20bada%C5%84%20terenowych%20-%20Krak%C3%B3w%202006%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Ewa/Downloads/Dzieci%20Ulicy%20-%20Raport%20z%20socjologicznych%20bada%C5%84%20terenowych%20-%20Krak%C3%B3w%202006%20(1).pdf) dostęp w dniu 3 kwietnia 2023 roku).
221. Simiot A., Oleś K., Wypychowska B., *Streetworking – szansą dla dzieci ulicy*, [w:] *Naukowe Zeszyty Studenckie* 2010, Nr 2, (<http://hdl.handle.net/10593/750>, dostęp 25 listopada 2022).
222. *SpoKREWnieni służbą*, ([https://archiwum.mswia.gov.pl/pl/tagi/2027,SpoKREWnieni - Sluzba.html](https://archiwum.mswia.gov.pl/pl/tagi/2027,SpoKREWnieni-Sluzba.html), dostęp w dniu 22 lutego 2023 roku).
223. *Społeczne poczucie bezpieczeństwa i świadomość zmian w Kodeksie karnym*, Warszawa, luty 1996.
224. *Strategia rozwoju Policji na lata 2005-2010*, Warszawa 2004 [dokument do użytku wewnętrznego], s. 29.
225. Twitter, (https://twitter.com/PolskaPolicja?ref_src=twsrc%5Egoogle%7Ctwcamp%5Eserp%7Ctwgr%5Eauthor, dostęp w dniu 24 lutego 2023 roku).
226. Wyka K., Kaśków S., Urbanek W., *Czy resocjalizacja mam sens*, ([https://docplayer.pl/16251586 - Cele - zadania - i - granice - resocjalizacji.html](https://docplayer.pl/16251586-Cele-zadania-i-granice-resocjalizacji.html), dostęp w dniu 25 marca 2023 roku).

227. YouTube, (<https://www.youtube.com/user/policjapl>, dostęp w dniu 24 lutego 2023 roku).